

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ОБЛІКУ
МІЖНАРОДНА СТУДІЯ ФІНАНСІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**IV Міжнародна науково-практична конференція
СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ:
ЛОКАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР**

8–9 вересня 2021 р.

Збірник матеріалів

Тернопіль

2021

УДК 336.14:339.92

С 91

*Збірник матеріалів рекомендовано до друку
вченою радою факультету фінансів та обліку Західноукраїнського
національного університету (протокол № 1 від 20 жовтня 2021 року)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Десятнюк О. М., д-р. екон. наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародна діяльність та інноваційний розвиток) ЗУНУ

Кізіма А. Я., канд. екон. наук, доцент, декан факультету фінансів та обліку ЗУНУ

Тулай О. І., д-р. екон. наук, професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ

Русін В. М., канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ

Савчук С. В. канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ

Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8-9 вересня 2021 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 247 с., укр. мова, англ. мова.

За зміст і достовірність викладених матеріалів відповідальність несуть автори.

© ЗУНУ 2021

ЗМІСТ

Секція 1. Новелізаційні тенденції сучасної фіскальної політики Sections 1. Innovation tendencies of modern fiscal policy	9
<i>Jozef Glova, Alena Andrejovská</i>	
MODELLING COUNTRY EQUITY RISK PREMIUM IN CZECH REPUBLIC USING TIME-VARYING CAPM.....	9
<i>Захарій Варналій</i>	
ФІСКАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКОЛОГІЇ	18
<i>Оксана Десятнюк, Федір Ткачик</i>	
АРХІТЕКТОНІКА МОДЕЛЕЙ ФІСКАЛЬНОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЄС.....	21
<i>Георгій Рогов</i>	
ПОДАТКОВІ СТИМУЛИ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	23
<i>Андрій Кізима</i>	
ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ .	26
<i>Святослав Герчаківський</i>	
МИТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВІТНІХ ЗАГРОЗ	28
<i>Інна Гуцул</i>	
ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	30
<i>Сергій Косторной</i>	
ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КАБІНЕТУ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ.....	32
<i>Вікторія Руденко</i>	
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ВИМІР ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	34
<i>Катерина Крисовата</i>	37
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ МИТНИМ РИЗИКАМ ТА КОНТРАБАНДНИМ ПОТОКАМ.....	37
<i>Роман Мисливець</i>	
ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖІЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	39
<i>Ангелина Каратнюк-Гумовська</i>	
СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	42
Секція 2. Податкова система України в умовах геоекономічних дисбалансів Sections 2. The tax system of Ukraine in terms of geoeconomic imbalances	45
<i>Ірина Жураковська</i>	
ОБЛІК І КОТРОЛЬ ЗЕМЛІ ЯК ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ.....	45
<i>Ірина Лещух</i>	
ФІСКАЛЬНІ ДЕЛІКТИ ЯК СКЛАДОВА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У СЕКТОРІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	47

<i>Ірина Гузела</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СВІТОВОГО ДОСВІДУ	51
<i>Павло Була</i>	
ОЦІНКА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	54
<i>Юліана Дупеліч</i>	
СТРУКТУРА ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ.....	57
<i>Іванна Мороз</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БОРГОВОГО ПРАВИЛА В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ	60
<i>Володимир Цап</i>	
ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	63
Секція 3. Нові підходи до управління публічними фінансами Sections 3. New approaches to public finance management.....	67
<i>Oksana Tulai, Sviatoslav Nytko</i>	
FINANCIAL PARADIGM OF PRIMARY MEDICAL CARE.....	67
<i>Микола Карлін</i>	
ДОСВІД КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ У ЗДІЙСНЕННІ І РЕГУЛЮВАННІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	69
<i>Ольга Кириленко</i>	
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТІВ УЧАСТІ.....	71
<i>Василь Дем'янишин</i>	
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	73
<i>Ljudmyla Alekseyenko, Olga Kosovych</i>	
ANISOTROPY OF FINANCIAL RELATIONS IN THE SERVICE ECONOMY	76
<i>Наталія Метеленко</i>	
ВЕКТОР ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	79
<i>Алла Двігун</i>	
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	83
<i>Оксана Чеберяко</i>	
УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	87
<i>Зоряна Лободіна, Тетяна Лушней, Віталій Нечепоренко</i>	
ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВИ.....	91

<i>Наталія Бак</i>	
МОЖЛИВОСТІ АКТИВІЗАЦІЇ РОЛІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ.....	96
<i>Вікторія Булавинець, Анна Михалік</i>	
ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....	99
<i>Svitlana Savchuk, Nataliya Kolomyuchuk, Viktoriia Savchuk</i>	
MACROFINANCIAL RISK-MANAGEMENT IN THE FIELD OF PUBLIC FINANCE MANAGEMENT	102
<i>Ірина Сидор</i>	
ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ.....	105
<i>Антоніна Дем'янюк, Никита Дем'янюк</i>	
ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ В УПРАВЛІННІ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ	107
<i>Віктор Русін, Олександр Секрет, Інна Жовкла</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ОРГАНАМИ КАЗНАЧЕЙСТВА.....	110
<i>Роман Кучер</i>	
АНАЛІЗ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	112
<i>Марія Назарко</i>	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ ВИКЛИКИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ.....	114
<i>Ольга Бухта, Сніжана Тивонюк</i>	
ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	117
<i>Іванна Богельська</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ.....	119
<i>Лілія Іванюк</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У КРАЇНАХ ЄС	121
<i>Лілія Петько</i>	
СИСТЕМА ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ PROZORRO: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ	123
Секція 4. Парадигма розвитку фінансового менеджменту під впливом глобальних змін і мегатрендів Sections 4. The paradigm of financial management development under the influence of global changes and megatrends	126
<i>Тетяна Косова, Ганна Соломіна</i>	
СУЧАСНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПЛАТФОРМІ АРХІТЕКТОНІКИ.....	126

<i>Наталія Павліха, Ірина Цимбалюк</i>	
СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ПІД ВПЛИВОМ МЕГАТРЕНДІВ.....	129
<i>Надія Давиденко</i>	
ОЦІНКА РИЗИКУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	132
<i>Галина Погрішук, Руслан Волощук</i>	
ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ЗАХОДИ З ПІДВИЩЕННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	135
<i>Ірина Краснова</i>	
FİNTECH ІННОВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ.....	138
<i>Mykola Stetsko, Iryna Stetsko</i>	
TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL SUPPORT FOR THE CORPORATE SECTOR IN UKRAINE	142
<i>Вікторія Коваленко, Людмила Штефан</i>	
ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ МЕГАТРЕНДІВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	145
<i>Марина Ушакова</i>	
ТОРГОВЕЛЬНА МЕРЕЖА ЯК НАЙБІЛЬШ СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА КОНЦЕПЦІЯ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	147
<i>Ігор Стефанів</i>	
НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСАХ.....	149
<i>Ірина Федорович</i>	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА	152
Секція 5. Фінансова політика сталого розвитку аграрного сектора економіки Sections 5. Financial policy of sustainable development of the agricultural sector of the economy	154
<i>Тетяна Калашнікова</i>	
ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ З ПРОДАЖУ ЗЕМЛІ ЯК СКЛАДОВА ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ.....	154
<i>Володимир Семцов, Вікторія Мирончук, Світлана Цуркан</i>	
СУМЛІННА СПЛАТА ПОДАТКІВ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА УМОВА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ	157
<i>Олена Лемішко</i>	
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА РАХУНОК КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	160
<i>Іван Демченко</i>	
АКТИВІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	164

Галина Кулина

МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМОК СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ..... 167

Олена Яцук

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ..... 169

Секція 6. Глобальні тренди сучасного банківського та страхового бізнесу

Sections 6. Global trends of modern banking and insurance business 173

Олександр Дзюблюк

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ МОНЕТАРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЧНОЇ КРИЗИ 173

Максим Алексеєнко

РЕГУЛЮВАННЯ МОНЕТАРНИХ ПРОЦЕСІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ 176

Жанна Довгань

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ..... 178

Вікторія Коваленко

РОЛЬ БАНКІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ 181

Людмила Примостка

ТРЕНДИ ТА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ..... 183

Олена Примостка

КЛЮЧОВІ ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА..... 187

Діана Завадська

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 189

Антоніна Шолойко

СВІТОВІ ТРЕНДИ ДИСТРИБУЦІЇ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ..... 192

Галина Забчук

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ..... 195

Ольга Іващук

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ..... 200

Ярослав Чайковський

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ 202

Світлана Король, Наталія Гриців

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ 206

Ігор Собко

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ..... 209

Анастасія Курячей

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН 211

Євген Чайковський

ІННОВАЦІЇ В СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ 213

Секція 7. Сучасні пріоритети розвитку фінансів домогосподарств

Sections 7. Current priorities for the development of household finances..... 217

Світлана Коваль

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ У
СУЧАСНИХ УМОВАХ 217**

Оксана Квасниця

УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ 220

Наталія Карпишин, Назарій Низдрона

СПОЖИВЧІ РІШЕННЯ НАСЕЛЕННЯ 222

Оксана Кухарська

**ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ОСОБИСТІ ФІНАНСИ
ДОМОГОСПОДАРСТВ 224**

Секція 8. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: основні тренди розвитку

Sections 8. Accounting, analysis, audit and taxation: the main trends of development..... 227

Василь Дерій, Марія Гуменна-Дерій

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА БІЗНЕСУ
ЩОДО МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ..... 227**

Наталія Починок, Володимир Фаріон, Олег Шевчук

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: МЕТОДИ ОЦІНКИ НА МІКРОРІВНІ 230

Ірина Омецінська

**ФІНАНСОВА ТА УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ..... 232**

Ірина Бенько

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ 234

Nataliya Melnyk

SHARING ECONOMY: ACCOUNTING ASPECTS 236

Наталія Зарудна

ВПЛИВ КАРАНТИНУ 2020 РОКУ НА ОРГАНІЗАЦІЮ СИСТЕМИ ОБЛІКУ 239

Світлана Сисюк

**ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА
СПЕЦИФІКА 241**

Kseniia Redko

**INTERNATIONAL EXHIBITIONS AS A MODERN MARKETING METHOD IN THE EXPORT
MARKET 244**

Секція 1. Новелізаційні тенденції сучасної фінансової політики
Sections 1. Innovation tendencies of modern fiscal policy

Jozef Glova

Assoc. Prof., Ph.D.

Alena Andrejovská

Assoc. Prof., Ph.D.

Technical University, Košice, Slovak Republic

**MODELLING COUNTRY EQUITY RISK PREMIUM IN CZECH REPUBLIC
USING TIME-VARYING CAPM**

With the fall of communism, since beginning of the 1990s, the world economy has been characterized by its globalization. As a consequence, the structure and size of the international capital flows has been changed rapidly. The rapid change toward a globalized environment has already highlighted the importance of global risk factors for the management of firms and organizations, as well as for the sustainable socio-economic development of countries. Country risk analysis has evolved as a major research topic within the fields of economics and finance during the past three decades, focusing on the investigation of the economic and financial. According to Erb et al. 2 the major significance of country risk analysis is clearly understood by the plethora of existing risk agencies that provide assessments of country risk.

A generally accepted definition on country risk offered Panras Nagy in Euromoney. According Nagy 9 country risk is the exposure to a loss in cross-border lending caused by events in a particular country which are, at least to some extent, under the control of the government but definitely not under the control of a private enterprise or individual. Cosset et al. defined country risk as the probability that a country will fail to generate enough foreign exchange in order to pay its obligation toward the foreign creditors. Other researchers have emphasized the necessity of defining country risk in a broader context that better represents the multidimensional character of country risk. Indeed three types of event can cause country risk, namely political events, economic factors, and social factors. Country risk therefore means the exposure to a loss in cross-border lending (of different types) due to events more or less under the control of the government.

As Bouchet, Clark and Gros Lambert 1 discuss there is not a consensus about a comprehensive definition of “country risk”. In the literature dealing with the risk of international investment, the two terms most frequently encountered are “country risk” and “political risk”. Also references to “cross-border risk” or “sovereign risk” can be found.

In the early 1970s was introduced a series of scientific papers on the capital asset pricing model (CAPM). This standard form of the general equilibrium relationship for asset returns, also known as the Sharpe-Lintner-Mossin mean-variance equilibrium model, builds on the theoretical works of Harry Max Markowitz

67 and James Tobin 11 on diversification and modern portfolio theory, which was independently introduced in the works of Jack Treynor 12, William Sharpe 10, John Lintner 5, and Jan Mossin 8. The model takes into account the sensitivity of capital assets to non-diversifiable component of risk (systematic risk), represented by the relative measure of risk in the form of beta (β) coefficient, as well as the expected return and expected return n on the market theoretically defined risk-free asset, and that, based on defined assumptions.

The pioneer work by Harvey 4 established the methodology most frequently used to assess country risk level applying time-varying capital asset pricing model originally proposed by Sharpe and Lintner. Harvey and Zhou in their study use monthly data on MSCI equity indices for 16 OECD countries and Hong Kong in order to confirm the efficiency of using the international asset pricing formula in examining risk at the country level. Erb et al. 2 assert that country risk can be captured by country credit ratings, which are dependent on a combination of financial, political, and economic variables. Erb et al. 2 impose the correlation between different types of risk, such as political risk, financial risk, economic risk and a composite risk as well as the country credit ratings.

To find appropriate model for country risk of the Czech Republic we use a multistep model-building strategy espoused so well by Box and Jenkins, well described in Želinský et al. 14. There are three main steps in the process, which may be used iteratively:

- model specification or identification,
- model fitting,
- model diagnostics.

The selected data set contains observations on 12 variables (see the global and local variables' description summarized in Table 1) for a single entity - the Czech Republic for 89 time periods, months. The observations in this data set begin in the February of 2014, which is denoted Feb-14, and end in the half of 2019 (denoted as Jun-2019). The number of observations (that is, time periods) in a time series data set is denoted by n . Because there are 89 months from Feb-2014 to Jun-2019, this data contains $n = 89$ observations. Descriptive statistics of the observations in this data set are listed in Appendix 1 and described in Table 1.

Standard form of the general equilibrium relationship for asset returns was derived in several forms involving different degrees of rigor and mathematical complexity. As mentioned in Elton et al. (2007) the equilibrium CAPM model can be written in the form

$$R_i = R_f + (R_m - R_f)\beta_i \quad (1)$$

The basic model (1) can be rearranged to the time series model where the excess return of asset ($R_{i,t} - R_{f,t}$) is explained through the excess return of market portfolio ($R_{m,t} - R_{f,t}$)

$$(R_{i,t} - R_{f,t}) = \alpha_i + \beta_{it} (R_{m,t} - R_{f,t}) + e_{i,t} \quad (2)$$

Table 1

Global and local risk factors. Sources: Eurostat, US Energy Information Administration

Variable	Description
Global risk factors	
M	Monthly rate of returns calculated from average monthly values of Euronext global index – share price index (rebased). Also used as a proxy for stock market index (Eurostat)
Brent	Average monthly oil prices - Europe Brent Spot Price FOB per Barrel (US Energy Information Administration)
USDEUR	Average monthly USD/Euro exchange rates (Eurostat)
HICP EU	Harmonised consumer price index of Euro Area (Eurostat)
IR 12M	Average monthly data of Euro yield curves with 12 months maturity (Eurostat)
IR 3M	Money market interest rates - monthly data with 3 months maturity (Eurostat)
Local risk factors	
I CR	Monthly rate of returns calculated from average monthly values of Prague Stock Exchange 50 Index – share price index (rebased). Also used as a proxy for stock market index (Eurostat)
M1	Monetary aggregate M1 - Banks' balance sheet assets and liabilities - monthly data (Eurostat)
HICP CR	Harmonised consumer price index of Czech Republic (Eurostat)
ProductVol	Volume index of production - Industry production index - monthly data - (2014 = 100) acc. to NACE Rev.2 (Eurostat)
IR 1M	Average monthly data of Money market interest rate in Czech Republic with 1 month maturity (Eurostat)
CZKEUR	Average monthly CZK/Euro exchange rates (Eurostat)

According to Gangemi et al. 3 in an efficient financial market, we would only expect stock market reaction to the unanticipated component of the macroeconomic variables. We find the unanticipated components as the residuals from ARIMA models fitted to the macroeconomic data. These models were identified from ACF and PACF functions of the data.

Based on our aforementioned equations and discussion we propose a time-varying model of country systematic risk as follows

$$\beta_{i,t} = b_{0,i} + \sum_{j=1}^n b_{j,i} \gamma_{j,it} + u_{i,t} \quad (3)$$

where all variables are defined as their unanticipated components. Due to the fact that one is unable to directly observe beta $\beta_{i,t}$ in equation (3), we cannot estimate the model directly. However, we could postulate a general beta market model from equation (2). Within this framework we can now substitute equation (3) for $\beta_{i,t}$ into equation (2). Thus the specific time-varying beta market model of Czech Republic's country risk to be estimated is

$$(R_{i,t} - R_{f,t}) = \alpha_i + b_{0,i} + \sum_{j=1}^n b_{j,i} \gamma_{j,it} + \vartheta_{i,t} \quad (4)$$

Now we can indirectly determine the values for the parameters in equation (3) by estimation of equation (4).

According to the description in the model specification we should fit appropriate ARIMA models to estimate expect stock market reaction to the unanticipated component of the local and global variables. We find the unanticipated components as the residuals from ARIMA models fitted in Table 2. These models were identified from ACF and PACF functions of the data.

Table 2

Fitting the appropriate ARIMA models for the particular local and global variables

Variable	Brent	USDEUR	HICP EU	IR 12M	IR 3M	M1	HICP CR	Product Vol	IR 1M	CZKEUR
ARIMA(p,i,q) model	(1,1,0)	(0,1,1)	(0,1,0)	(1,1,0)	(1,1,0)	(0,1,1)	(0,1,0)	(1,1,2)	(1,1,0)	(0,1,1)

Applying the formula (4) the appropriate and validated time series model could be estimated (using the excess return of investment and the excess return of market portfolio) in equation (5) as follows

$$R_{CZR,t} - R_{ft} = b_{0,CZR} (R_{m,t} - R_{f,t}) + b_{1,CZR} (R_{m,t} - R_{f,t}) f_{1,t} + b_{2,CZR} (R_{m,t} - R_{f,t}) f_{2,t} + b_{4,CZR} (R_{m,t} - R_{f,t}) f_{4,t} + b_{10,CZR} (R_{m,t} - R_{f,t}) f_{10,t} + \vartheta_{i,t} \quad (5)$$

where:

$R_{CZR,t} - R_{ft}$ = the monthly excess return of Prague Stock Exchange 50 Index;

$R_{m,t} - R_{ft}$ = the monthly excess return of Euronext global price index;

$f_{1,t}$ = the time series of residuals from the fitted ARIMA model for Brent;

$f_{2,t}$ = the time series of residuals from the fitted ARIMA model for USD/EUR exchange rate;

$f_{4,t}$ = the time series of residuals from the fitted ARIMA model for interest rates in Euro-area with 12M maturity;

$f_{10,t}$ = the time series of residuals from the fitted ARIMA model for CZK/EUR exchange rate;

$\vartheta_{i,t}$ = random error or a unique effect on asset's excess return;

$b_{0,CZR}, b_{1,CZR}, b_{2,CZR}, b_{4,CZR}, b_{10,CZR}$ = the pricing relationship between the market risk premium multiplied by residuals fitted from particular ARIMA models and the asset's excess return.

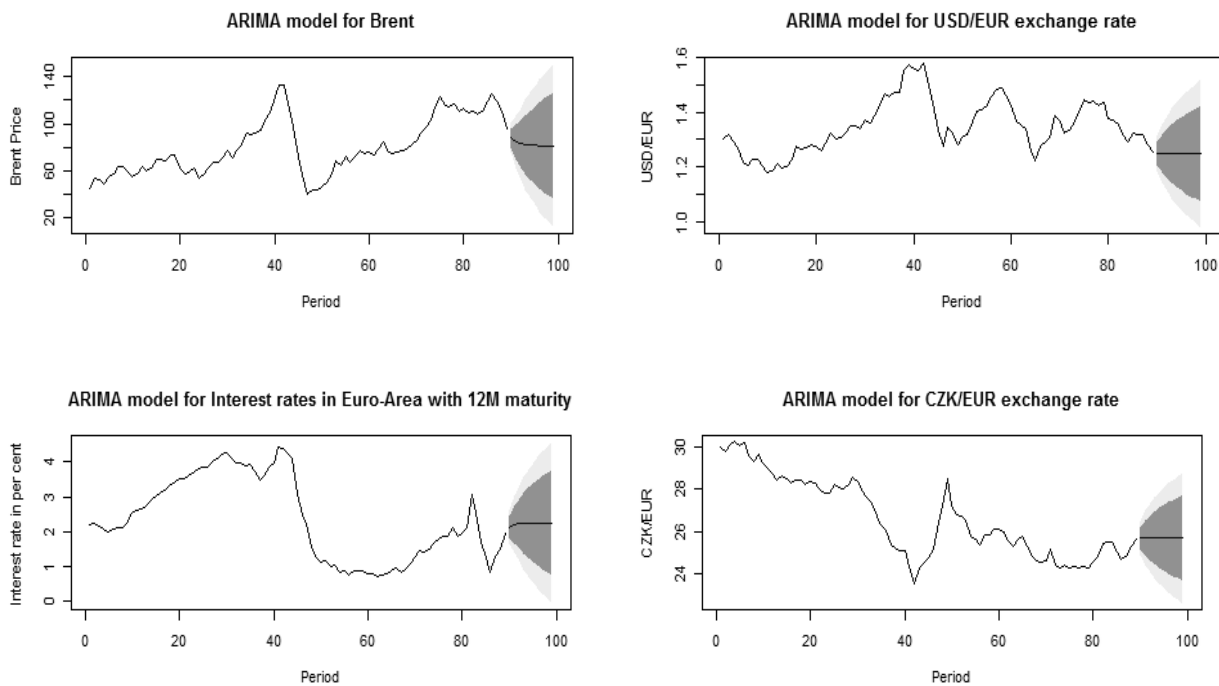

Figure 1: Fitted ARIMA models for the particular significant variable with short-term forecast

The standard goodness-of-fit test for a multiple regression is summarized in Table 3. The regression R-squared 0.8183 indicates very good fit for the model of average monthly excess return of Prague Stock Exchange 50 Index. The goodness of fit test statistic is determined by F-statistic equals to 75.64. The upper 5% critical value of the $F_{5,84}$ distribution is 2.3231. The upper 1% critical value is 3.2433, so we can conclude a very good fit for the model at 1%. Also p-value confirms signification of the model. Almost all coefficients of the multiple regressions exceed the 0.01 critical values, so we can proof that explanatory variables are significant enough to be included in the regression.

Table 3

Summary of regression equation statistics of estimated model. Source: own calculation

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)	
er_m	1.23957	0.07453	16.631	< 2e-16	***
f1	0.05519	0.01334	4.138	8.28e-05	***
f2	-5.26049	2.28858	-2.299	0.0240	*
f4	-0.47786	0.24652	-1.938	0.0559	.
f10	0.70539	0.17113	4.122	8.78e-05	***
Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1					
Residual standard error: 0.0287 on 84 degrees of freedom					
Multiple R-squared: 0.8183, Adjusted R-squared: 0.8074					
F-statistic: 75.64 on 5 and 84 DF, p-value: < 2.2e-16					

To diagnostic the model as the whole we test if the estimated model in Table 3 pass all tests: test of normality in residuals, test of autocorrelation in residuals, multicollinearity test, heteroscedasticity test and Regression specification error test.

For testing the normality Jarque-Bera test have been applied to estimate if there is *normality in random errors (residuals)*. We can formulate null and alternative hypothesis at 0.05 significance level as follows

H_0 : Residuals are normal distributed.

H_1 : Residual are not normal distributed.

According to the corresponding asymptotical p-value of 0.843 we cannot reject the null hypothesis. We could assume normality in residuals.

Durbin – Watson (DW) test was applied to *test the autocorrelation* in the residuals in our regression model. Small values of DW indicate positive autocorrelation and large values indicate negative autocorrelation. DW for large samples is approximately equal to $2 \cdot (1 - r)$, where r is the estimate of the first order autocorrelation in the residuals. DW has an expected value of approximately 2 under the null hypothesis of zero autocorrelation. Upper and lower limits D_U and D_L for the significance levels of DW from Durbin-Watson tables excluding the intercept, for almost 100 observations and 5 variables, are $D_U = 1.78$ and $D_L = 1.57$ for the 0.05 significance level and $D_U = 1.65$ and $D_L = 1.44$ for 0.01 significance level. If the null hypothesis for the test is that there is no autocorrelation in the residuals, against the alternative hypothesis of positive autocorrelation the decision rule is

if $DW < D_L$ then we can reject the null hypothesis;

if $DW > D_U$ then we cannot reject the null hypothesis; and

if $D_L < DW < D_U$ then the test is inconclusive.

According to the rule we cannot reject the null hypothesis and we can assume there is no autocorrelation in residuals (DW for our model is 1.9651 what is very close to 2 and $DW > D_U$). In addition p-value is also greater than 0.05 significance level. So we cannot reject the null hypothesis as well.

A potential problem with multiple linear regressions is that a collection of random variables is heteroscedastic, if there are sub-populations that have different variabilities from other. With other words the *heteroscedasticity* is the absence of homoscedasticity. The possible existence of heteroscedasticity is a major concern because the presence of it can invalidate statistical tests of significance that assume that the modelling errors are uncorrelated and normally distributed and that their variances do not vary with the effects being modelled. The Breusch-Pagan test is often used to test for heteroscedasticity in a linear regression model. We apply the test at 0.05 significance level with following hypothesis

H_0 : Variabilities of residuals are constant (there is a presence of homoscedasticity) $\sigma_1 = \sigma_2 = \dots = \sigma_n$.

H_1 : Variabilities of residuals are not constant (presence of heteroscedasticity) $\sigma_i \neq \sigma_j$.

According to the corresponding p-value of 0.5121 that is greater than significance level, we cannot reject the null hypothesis and so we can assume the presence of homoscedasticity.

Other potential problem with multiple linear regressions is that explanatory variables may have a high degree of correlation between themselves. In this case it may not be possible to determine their individual effects. The perfect

multicollinearity only occurs when we make a mistake in the model specification – some linear transform of one or more of the explanatory variables is included as another explanatory variable. The real problem arises when there is a high degree of multicollinearity. The regression model has been noted in the equation (5) and we use Variance Inflation Factor (VIF) to quantify the severity of multicollinearity in our ordinary least squares regression analysis. VIF provides an index that measures how much the variance of an estimated regression coefficient is increased because of collinearity. A common rule of thumb is that if VIF is higher than 5 then multicollinearity is high. The square root of the variance inflation factor tells you how much larger the standard error is, compared with what it would be if that variable were uncorrelated with the other predictor variables in the model. From the VIF of the particular coefficients is visible that we can assume low degree of correlation between them, so there is not a high degree of multicollinearity.

At the end of model diagnostic phase the *correctness of the selected model* have been tested. The model specification error has been tested with Ramsey’s RESET test, which is a popular diagnostic for correctness of functional form. If the null hypothesis for the test is that there is a good specification in the model form, against the alternative hypothesis of inefficient specification of the model. Due to fact that the corresponding p-value is greater than 0.05 significance level, so we cannot reject the null hypothesis as well. So we can assume a good model specification.

Based on the estimated coefficient in Table 3, we plot the time-varying country beta of the Czech Republic in Figure 2.

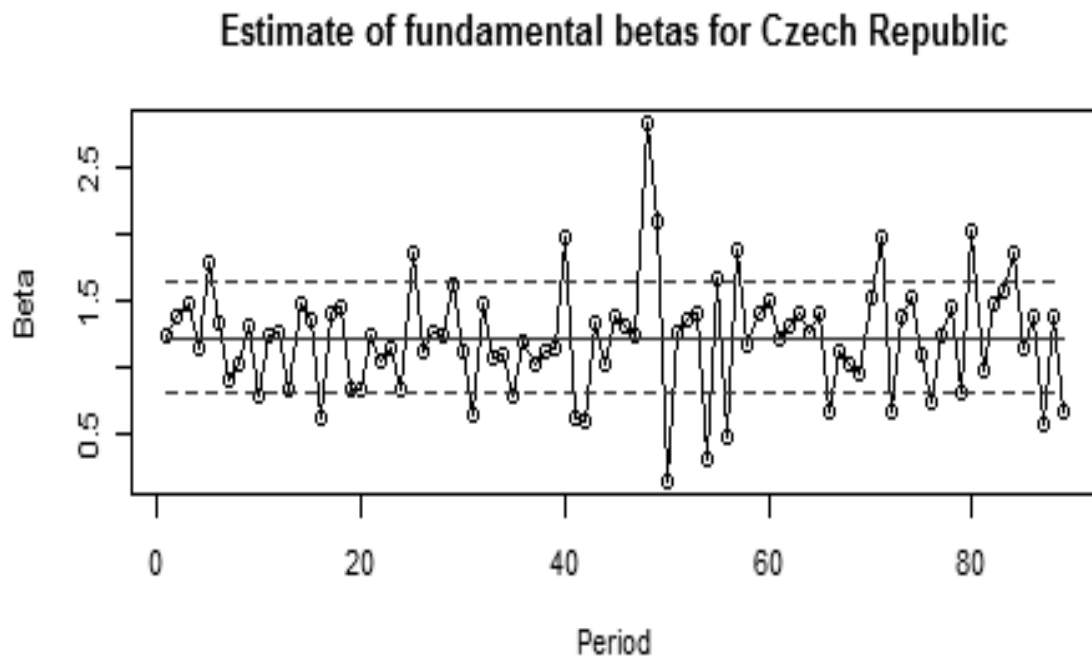

Figure 2: Time-varying country beta coefficient

A summary of descriptive statistics for Czech Republic in Table 4 shows relative low variability in estimated beta coefficient, especially if we compare our

results to results of Verbenik et al. 13, who have used a different type of time series models for estimation of unanticipated changes in the particular variables.

Table 4

Descriptive statistics for Czech Republic's beta. Source: own.

Characterisitic	Values
Mean	1.226604
Median	1.251088
Max	2.823421
Min	0.160314
Standard deviation	0.416519
Skewness	0.437645
Kurtosis	1.598207
Count	89

The country equity risk helps us determinate the equity risk premium or using other words what an investor expect to earn on equities in a specific country over and above the risk free rate. The equity risk premium of a country is applicable in general to all stocks within the country. According to common understanding one can apply the CAPM model to determinate country equity systematic risk and so on the country equity risk premium is multiplied by a global equity index risk premium and the relevant country equity systematic risk in form of beta coefficient. There are many disadvantages of static form of simple or multiple linear regression models as well.

To avoid these problems we have used time-varying beta model in this paper and a viable econometric model has been specified and fitted. This model describes systematic equity risk of the Czech Republic and hereby enables us to understand how the systematic risk varies over time. Equity risk premiums come into play at every step in investing. At the asset allocation stage, where we determine how much of our portfolio we will be allocating to different asset classes and to different geographical areas. Naturally we have to make judgements of which markets we are getting the best risk to return trade off and allocate more money to those markets. In all these issues we will need use equity risk premium and therefore equity systematic risk.

Over the last decades one of the central issues in financial economics has been the estimation of the equity risk premium in valuing different investment opportunities in capital markets. In our study we tackle a problem whether and which local and global risk factors have varying degrees of influence on country risk in Czech Republic. Under country risk we understand country equity systematic risk or so called country beta. We have extended portfolio theory in an international framework by applying the works of Markowitz and his followers who derived the Capital Asset Pricing Model in an international context. We address this issue de facto by investigating the return properties and potential diversification benefits from investing abroad and their effect on expected returns. To demonstrate the applicability of our model we use financial econometrics involving three plain key

steps – model selection, estimation and diagnostics. We suggest a variety of local and global factors (eleven variables) that potentially could influence country systematic risk of the Czech Republic. We focus on unanticipated component of the fundamental variables, thus we focus on the unanticipated or unexpected components, which we find as the residuals from ARIMA models. We have fitted an appropriate model expresses in analytical part of the paper. The most significant coefficient or explanatory variables which indirectly affect systematic risk of Czech Republic are selected using model estimation and model diagnostics. We have applied relevant residuals of ARIMA models for Brent Oil Price Index, USD/EUR exchange rate, interest rates of Euro-Area with 12 months maturity and CZK/EUR exchange rate. Tests are indicating an absence of autocorrelation and heteroscedasticity in the model. The applied model can be used to determination of systematic risk of the Czech Republic or so called time-varying country beta of the Czech Republic. It also helps investors to estimate and determinate equity risk premium for capital market invest within the Czech Republic.

Acknowledgement

This research paper is made possible through the support from VEGA Project No. 1/0799/13.

References

1. Bouchet, M. H., Clark, E., Gros Lambert, B. (2003): Country Risk Assessment. A Guide to Global Investment Strategy. 1st edition.. West Sussex: John Wiley & Sons. 288 pp. ISBN 0-470-84500-7.
2. Erb, C. B., Harvey, C. R., Viskanta, T. E. (1996): Expected returns and volatility in 135 countries. Journal of Portfolio Management. Spring: 46-58. ISSN 1095-4918.
3. Gangemi, M. A. M., Brooks, R. D., Faff, R. W. (2000): Modeling Australia's Country Risk: A Country Beta Approach. Journal of Economics and Business. 2000, Vol. 52, pp. 259-276. ISSN 0148-6195.
4. Harvey, C. R. (1991): The world price of covariance risk. The Journal of Finance. Vol. 46, No.1, s.111-157. ISSN 1540-6261.
5. Lintner, J. (1965): The valuation of risk assets and the selection of risky investments in stock portfolios and capital budgets. Review of Economics and Statistics. Vol. 47, No. 1, pp. 13-37. ISSN 0034-6535.
6. Markowitz, H. M. (1952): Portfolio Selection. The Journal of Finance. Vol. 7, No. 1. 1952. ISSN 1540-6261.
7. Markowitz, H. M. (1959): Portfolio Selection: Efficient Diversification of Investment. 1st edition. New York: Wiley. ISBN 978-0300013726.
8. Mossin, J., 1966: Equilibrium in a Capital Asset Market. Econometrica. 1966, Vol. 34, No. 4, pp. 768-783. ISSN 0012-9682.
9. Nagy, P. J. (1984): Country risk: how to assess, quantify, and monitor it. 1st edition. London: Euromoney Publications.

10. Sharpe, W. F. (1964): Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium under Conditions of Risk. *Journal of Finance*. Vol. 19, No. 3, pp. 425-442. ISSN 1540-6261.

11. Tobin, J. (1958): Liquidity Preference as Behavior Towards Risk. *Review of Economic Studies*, Vol. 25, No. 1, pp. 65-86. ISSN 0034-6527.

12. Treynor, J. (1999): Toward a Theory of Market Value of Risky Assets. In R. A. (editor), *Asset Pricing and Portfolio Performance: Models, Strategy and Performance Metrics*. s. 15–22. London: Risk Books. ISBN 978 -1-899-33236-6.

13. Verbeník, M., Horváth, J., Gazda, V. (2011): Country Risk in the New EU Member States: A Country Beta Approach. *International Research Journal of Finance and Economics*. Vol. 80, pp. 148-157. ISSN 1450-2887.

14. Želinský, T., Gazda, V., Výrost, T. (2012): *Ekonometria*. 1st edition. Košice: Technická univerzita v Košiciach. ISBN 978-80-553-0389-5.

Захарій Варналій

д-р екон. наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ФІСКАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКОЛОГІЇ

В умовах поглиблення геофінансових викликів посилюється роль і значення подальшого розвитку знань про безпеку в широкому розумінні [1; 2]. З накопиченням знань безпекознавство, як й кожний науковий напрям перетворюється на науку – безпекологію, в якій нині формується комплекс поглядів, що спрямовані на тлумачення і пояснення явищ безпеки.

Як будь-яка наука, безпекологія потребує чітких теоретико-методологічних (наукових) підходів, а саме конкретизації об'єкта і предмету дослідження, структури та чіткішого визначення понятійно-категоріального апарату, пріоритетності забезпечення тощо. За побудовою безпекологія є наукою, цілісною системою знань, у якій всі її елементи взаємозалежні, становлять сукупність тверджень, категорій, понять, що визначені за певними методологічними принципами.

Безпекологія, на нашу думку, це наука, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки у соціальних, біологічних, технічних та інших системах, котрі реалізуються за допомогою відповідних відносин у сфері безпеки. В залежності від сфери безпеки, безпекологія як наука має теж свої види (різновиди). Мова йде про безпекологію в політичній, військовій, екологічній, інформаційній, економічній та інших сферах.

Економічна безпекологія – це наука, яка вивчає закономірності ефективного забезпечення безпеки економічних систем, своєчасного виявлення,

запобігання та нейтралізації реальних і потенційних, внутрішніх та зовнішніх загроз економічним інтересам відповідних суб'єктів [3].

Однією з важливих складових економічної безпеки України на сучасному етапі є фінансова безпека держави. Фактично немає жодної складової національної безпеки країни, яка б не залежала безпосередньо від рівня фінансової безпеки держави, у тому числі від рівня важливої фіскальної складової фінансової безпеки. З огляду на активізацію процесів євроінтеграції та фінансової глобалізації кожна країна прагне зберегти фінансову незалежність, тому домінантою фінансової безпеки є фіскальна безпека держави [4; 5].

У Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року [6] зазначається, що, протягом останніх 10 років стан фінансової безпеки (при середньому значенні оцінки стану фінансової безпеки за цей період на рівні 42 відсотків від оптимального значення) оцінювався як незадовільний, причиною чого стали постійний дефіцит державного бюджету та пов'язане з цим значне боргове навантаження, недостатній розвиток довгострокового інвестиційного кредитування економіки та фондового ринку. Серед основних загроз у сфері фінансової безпеки поруч з низьким рівнем бюджетної дисципліни, низької інституційної спроможності розпорядників бюджетних коштів розробляти плани діяльності більш як на один рік, значним обсягом дефіциту державного бюджету, що перевищує визначені Бюджетним кодексом України 3 відсотки прогнозного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України на відповідний рік, недостатнім рівнем фінансової інклюзії, високим рівнем тінізації економіки, поширенням явища легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Стратегії вказано на непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері, втрату доходів бюджету внаслідок поширених явищ «сірого» імпорту та контрабанди, схем ухилення від оподаткування, розмивання бази оподаткування шляхом використання «низькоподаткових» юрисдикцій. Зокрема, мова йде про фіскальну складову фінансової безпеки України.

На сьогодні не існує чіткого визначення поняття «фіскальна безпека». Так, зокрема, Слатвінська М.О., розглядаючи фіскальну безпеку як складову фінансової безпеки, акцентує увагу на необхідності забезпечення фінансової стабільності, сталих надходжень до бюджету, ефективної протидії тіньовій економіці та надійного захисту митних кордонів. І зазначає, що в умовах загострення глобалізаційних викликів актуалізується необхідність розробки заходів щодо детінізації фінансово-економічних відносин, які мають носити комплексний, системний характер і охоплювати організаційний, ресурсний, матеріально-технічний та інформаційний аспекти [7].

Мартинюк В.П. та Баранецька О.В. фіскальну безпеку держави розглядають як здатність суб'єкта (держави, регіону) забезпечити запланований рівень фінансових надходжень до бюджетів держави з метою здійснення необхідних державних витрат і гарантування економічного суверенітету держави, її

макроекономічної стабільності та реалізації стратегії соціально-економічного розвитку [4, с. 14-15].

Слід зазначити, що важливим аспектом, з точки зору методології, є визначення основних елементів структури категорії та визначити їх сутнісні характеристики. Можна виділити десять основних елементів структури категорії «фіскальна безпека». Першим, головним елементом є ціль (мета) фіскальної безпеки, яка полягає, на нашу думку, у захисті фіскальних (фінансових) інтересів конкретного об'єкта. Другим елементом є об'єкт. Об'єктом фіскальної безпеки є рівень наповнення бюджету, ефективність використання фіскальних ресурсів, фіскальна система. Третій елемент – ступінь безпеки (достатній, недостатній, критичний, катастрофічний тощо). Четвертий елемент – загроза, яка може бути: внутрішня, зовнішня; реальна, потенційна; постійна, тимчасова; пряма, непряма; об'єктивна, суб'єктивна; керована, некерована; періодична, систематична тощо. П'ятий елемент – сфера фіскальної безпеки. Шостим елементом є рівень фіскальної безпеки – макро-, мезо-, мікрорівень. Суб'єктами забезпечення фіскальної безпеки є: центральні та регіональні органи державної влади, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації, особи тощо. Також необхідно виділяти і такі елементи: внутрішні структурні характеристики (незалежність, самодостатність і ресурсна забезпеченість; ефективність, стійкість та стабільність; здатність до саморозвитку і прогресу); засоби системи забезпечення безпеки (доктрина, концепція, стратегія, політика, програма, план, механізми, інструменти тощо); показники (критерії) забезпечення безпеки (індикатори; критичні, граничні та порогові значення; верхня, нижня межі, інтервали тощо).

Таким чином, ми можемо визначати фіскальну безпеку України, у вузькому розумінні слова, як рівень (ступінь) захищеності національних фінансових інтересів у фіскальній сфері від внутрішніх та зовнішніх загроз. У широкому розумінні слова, фіскальна безпека України – це достатній рівень захищеності національних фінансових інтересів у бюджетно-податковій та митній сфері від ендегенних та екзогенних загроз з метою ефективних фінансових надходжень до бюджетів держави та зміцнення фінансової стабільності України.

Слід зазначити, що фіскальна політика держави є вагомим інструментом забезпечення фінансової безпеки України. Тому, удосконалення фіскальної політики та забезпечення фінансової безпеки повинне передбачати ціле направлену роботу органів державної влади, управління та місцевого самоврядування у шляху формування однієї загальної всеохоплюючої стратегії забезпечення фінансової безпеки, невід'ємною складовою якої має бути фіскальна політика розвитку та стабілізації фінансової сфери для забезпечення соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2 т. Київ: УБС НБУ, 2014. Т. 1. 831 с.
2. Варналій З. С. Економічна та фінансова безпека України в умовах глобалізації / монографія. Київ : Знання України, 2020. 423 с.
3. Варналій З. С. Соціальна підсистема економічної безпекології. *Економічний вісник університету*. Збірник наук. праць учених та аспірантів. Випуск 49, Переяслав, 2020. С. 140-148.
4. Мартинюк В. П., Баранецька О.В. Фіскальна безпека держави: концептуальні засади та шляхи забезпечення: монографія. Тернопіль: Крок, 2015. 206 с.
5. Онищенко С.В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення / монографія. К.: Знання України, 2017. 403 с.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» // Указ Президента України №347/2021. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>
7. Слатвінська М. О. Детінізація фінансово-економічних відносин як основа фіскальної безпеки України. *Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу* : тези доповіді Всеукраїнської наук.-практ. конф. 26 березня 2020 р. Київ. КНУТД. 2020. С. 277-279.

Оксана Десятнюк

д-р екон. наук, професор

Федір Ткачик

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

АРХІТЕКТОНІКА МОДЕЛЕЙ ФІСКАЛЬНОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ В КРАЇНАХ ЄС

Однією з ключових ознак сучасної демократичної держави є диверсифіковані повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, формування відповідних фінансових інститутів, розбудова бюджетно-податкової системи. Зазначене вважається основою публічних фінансів на засадах фіскального федералізму, що актуалізує його використання в умовах функціонування агломерованих адміністративно-територіальних одиниць.

Фіскальний федералізм існує не лише у федеративних країнах, певні його риси можуть бути притаманні й унітарним державам. S. Yilmaz у своїх наукових дослідженнях аналізує різні ефекти фіскального федералізму в 17 унітарних і 13 федеральних країнах у розрізі моніторингу щорічних звітних

даних. Автор констатував, що децентралізація видатків на місцевому рівні збільшує зростання реального ВВП на душу населення в унітарних штатах сильніше, ніж у федеральних штатах. Однак децентралізація на середньому рівні у федераціях не є суттєвою [1, с. 255]. Протягом останніх десятиліть у багатьох унітарних країнах спостерігається процес децентралізації влади і фінансів, розширення повноважень органів місцевого самоврядування у бюджетно-податковій сфері, з'являються автономні утворення. Центральна влада через відповідні інституції широко використовує механізм консультацій з регіональною та місцевою владами, розширюється фіскальна автономія регіональної та місцевої управлінської системи. Фінансова й економічна децентралізації спонукали до формування нового змішаного виду міжурядових внутрішніх фінансових відносин, що поєднують у собі принципи фіскального федералізму та унітаризму [2, с. 203].

О. Сунцова у своїх дослідженнях вирізняє дві групи моделей фіскального федералізму [12, с. 239]:

1) Децентралізовані моделі (США) – характеризуються вагомою фіскальною автономією органів регіональної та місцевої влади, слабкістю зв'язків між різними рівнями влади; центральна влада фактично не переймається проблемами фінансового вирівнювання, а також мало зважає на фіскальні дисбаланси в розвитку окремих територій. Така модель спонукає органи місцевої влади до власного розвитку та переймання проблематикою акумулювання і розподілу бюджетних ресурсів;

2) Кооперативні моделі (Австрія, ФРН, Скандинавські країни) – характеризуються тісною співпрацею різних рівнів влади, активною політикою центральної влади у питаннях подолання фіскальних дисбалансів на різних рівнях управління та фінансового вирівнювання. За такої моделі, центральна влада активно турбується про забезпеченість єдиних стандартів суспільних послуг у межах усієї території держави.

Будь-яка модель фіскального федералізму базується на трьох головних складових, що є обов'язковими умовами її ефективного функціонування, таких як: чітке розмежування повноважень між усіма рівнями влади за видатками; наділення відповідних рівнів влади достатніми для реалізації цих повноважень фіскальними ресурсами; врегулювання вертикальних і горизонтальних дисбалансів за допомогою системи міжбюджетних трансфертів з тим, щоб забезпечити на всій території країни стандарт державних послуг [4, с. 81].

У більшості країн Європейського Союзу фіскальний федералізм не обмежується суто територіальним перерозподілом ресурсів у режимі пасивно-гуманітарної фінансової допомоги (за винятком екстраординарних випадків чи форс-мажорних ситуацій). Серед моделей фіскального федералізму Європейського Союзу спостерігається активне прагнення до самодостатності, опори на власні сили, нарощування фінансово-економічного потенціалу. Ринок і конкуренція змушують адміністрацію створювати привабливий образ своїх територій з метою залучення інвестицій, вигідних проектів, міжнародних ярмарків, конгресів, ворк-шопів, майстер-класів, чемпіонатів. Залучення

власних зусиль адміністративно-територіальних одиниць ґрунтується на інституціональному партнерстві згідно з принципом доповнюваності, за яким центральний уряд у деякій пропорції додає свої ресурси до регіональних. Така пропорція оперативно змінюється залежно від економічної й соціальної кон'юнктури чи рівня розвитку [5, с. 92]. Таким чином, в країнах Європейського Союзу спостерігається типологізація регіонів і територій за ознаками стану інфраструктури, конкурентоспроможності виробництв, інвестиційної та інноваційної привабливості, структури населення тощо.

На наш погляд, найбільш швидким та ефективним механізмом подолання кризи функціонування інституту вітчизняного самоврядування є запровадження комбінованої моделі фіскального федералізму, що дасть змогу створити правові, організаційні і економічні механізми для досягнення фінансової незалежності місцевих бюджетів, яка необхідна для ефективного виконання повноважень місцевого самоврядування та забезпечення населення якісними, своєчасними і доступними публічними послугами.

Список використаних джерел

1. Yilmaz S. The Impact of Fiscal Decentralization on Macroeconomic Performance, in: National Tax Association (ed.), Proceedings of the 92nd Annual Conference on Taxation 1999, Washington, D.C. 2000. P. 251-260.
2. Ткачик Ф.П. Науково-концептуальні положення розвитку фіскального федералізму в Україні. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2020. № 3 (74). С. 200-206.
3. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
4. Савчук Н.В. Фіскальний федералізм та перспективи його адаптації до українських реалій. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 1. С. 77-88.
5. Андрущенко В.Л., Кириленко О.П. Федералізм міжбюджетних відносин: зарубіжні моделі та вітчизняні проблеми. *Підприємництво, господарство, право*. 2001. №7. С. 91-94.

Георгій Рогов

д-р екон.наук, доцент

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
м. Миколаїв, Україна*

ПОДАТКОВІ СТИМУЛИ ДЕКАРБОНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Екологічні цілі сталого розвитку, визначені у Паризькій угоді [1], отримали подальший розвиток на Саміті лідерів з питань клімату [2], в Європейському Зеленому Курсі [3] та низці національних програм. Європейський Союз, наприклад, поставив амбітну мету досягти кліматичної

нейтральності до 2050 року. Великобританія планує до 2035 року скоротити викиди парникових газів на 78% від рівня 1990 року. США, повернувшись до Паризької угоди, мають намір зменшити декарбонізацію економіки на 50-52% у 2030 році порівняно з 2005 роком. В Україні підготовлено проект Другого Національно-визначеного внеску у глобальну екологічну стійкість (НВВ2), який передбачає скорочення забруднення атмосферного повітря діоксидом вуглецю протягом десятиріччя на 65% від рівня 1990 року. У зв'язку з цим, актуальним є питання щодо джерел фінансування реалізації НВВ2 та формування дієвих податкових стимулів інвестування в екологізацію виробництва.

Системі оподаткування в Україні дотепер не притаманна функція стимулювання сталого розвитку в екологічному вимірі. До загального фонду Державного бюджету у повному обсязі зараховується податок на викиди двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення та 45% екологічного податку за інші види забруднення довкілля, за виключенням утворення радіоактивних відходів. Цільове призначення мають лише суми екологічного податку, що спрямовуються до місцевих бюджетів. Проте цих надходжень явно недостатньо для вирішення існуючих проблем. Більш того, останнім часом помітною стає тенденція погіршення податкових стимулів. Йдеться про зниження «зелених» тарифів і плани уряду щодо запровадження акцизу на енергію з відновлювальних джерел. Варто зазначити також, що в умовах євроінтеграції на вітчизняні підприємства посилюється вплив системи оподаткування ЄС. Застосування в найближчому майбутньому Європейським Союзом вуглецевого податку (Carbon Border Adjustment Mechanism) до продукції, що імпортується, загрожує серйозними фінансовими втратами українським підприємствам, які не встигнуть адаптувати виробництво до сучасних екологічних стандартів.

Аналіз світового досвіду декарбонізації економіки свідчить, що передумовою досягнення цілей НВВ2 має бути комплексна реформа екологічного оподаткування. Передусім вона має базуватися на фіскально-нейтральній еколого-трудовій податковій реформі (ЕТПР), яка передбачає підняття ставок екологічного податку з одночасним зменшенням розміру єдиного внеску на обов'язкове державне соціальне страхування. Сьогодні податок на викиди вуглецю в Україні значно нижче, ніж у країнах Європейського Союзу, що негативно впливає на терміни окупності інвестицій суб'єктів господарювання у енергоефективні технології та повітроохоронні заходи. Слід підкреслити, що при проведенні ЕТПР особливо важливо не допустити збільшення існуючого високого фіскального навантаження на підприємства.

Крім того, необхідно забезпечити цільове використання екологічного податку шляхом його спрямування у спеціальні фонди Державного та місцевих бюджетів. Зважаючи, що екомодернізація підприємств потребує значних інвестицій, доцільно передбачити на законодавчому рівні механізм інвестиційних пільг та податкових кредитів (ITS), якій довів свою ефективність

у низці розвинутих країн. У цьому контексті слушною є пропозиція Європейської Бізнес Асоціації, щодо повернення підприємствам до 70% нарахованого екологічного податку для фінансування впровадження «зелених» технологій.

Дієвим податковим стимулом інвестування в екологічне обладнання для прибуткових підприємств є прискорена амортизація окремих необоротних активів без прив'язки до мінімально допустимих термінів їх експлуатації. З огляду на те, що негативні екологічні екстерналії виробничої діяльності адекватно не компенсуються за існуючих ринкових умов, право на прискорену амортизацію основних засобів природоохоронного призначення є економічно виправданим. Таку практику передбачає, наприклад, податкове законодавство Нідерландів [4].

Згідно з сучасними поглядами на структуру екологічних податків, до них належить і система торгівлі квотами на викиди парникових газів. Так Королівське казначейство Великої Британії (*HM Treasury*) вважає податок екологічним, якщо він відповідає трьом критеріям [5]. По-перше, податок мусить бути спрямований на досягнення екологічних цілей уряду. По-друге, головною ціллю податку є стимулювання позитивних змін у діяльності суб'єктів господарювання. По-третє, величина податку є пропорційною рівню забруднення довкілля в результаті діяльності суб'єктів господарювання. Позаяк Європейська система торгівлі квотами на викиди парникових газів (*EU ETS*) задовольняє всім вищезначеним вимогам, її віднесено до екологічних податків. Зважаючи на позитивний ефект функціонування *EU ETS* на декарбонізацію економіки, упровадження аналогічної системи в Україні стало би серйозним стимулом екомодернізації підприємств. Проте, варто зазначити, що Національним планом дій з охорони навколишнього природного середовища створення законодавчої бази для її впровадження віднесено на 2025 рік [6], тоді як цілі НВВ2 мають бути реалізовані вже до 2030 року.

Відмова від застосування стимулів, закріплених у законодавстві, для будь-якого виду економічної діяльності, як це має місце сьогодні для «зеленої» енергетики, призводить до істотного, тривалого погіршення загального інвестиційного клімату країни. Очевидно, що комплексна реформа екологічного оподаткування має подолати практику погіршення умов функціонування виробництв, які відповідають сучасним екологічним стандартам, і запропонувати довготермінову, прозору, узгоджену з бізнесом програму розвитку стимулів декарбонізації економіки.

Емпіричне дослідження чинників сталого розвитку в екологічному вимірі на основі міжнародних рейтингів, статистичних даних Світового банку, побудови моделей регресії та багатовимірних нормалізуючих перетворень для негаусових даних [7] свідчить, що дієвість податкових стимулів забезпечується в системі, яка поєднує антикорупційну політику, незалежність судової гілки влади, прийнятну для бізнесу вартість капіталу, корпоративну соціальну відповідальність та умови для інноваційного розвитку економіки. У контексті фінансів це означає, що ефект податкових стимулів істотно залежить від

інвестиційного клімату і грошово-кредитної політики, спрямованої на таргетування інфляції та поступове зменшення облікової ставки, а також від реалізації факторів зниження ризиків довгострокового кредитування, зокрема створення правових засад функціонування гарантійних агентств.

Список використаних джерел

1. Паризька угода. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 35, С. 5, стаття 595.

2. Leaders Summit on Climate Summary of Proceedings. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/04/23/leaders-summit-on-climate-summary-of-proceedings/>

3. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The European Green Deal. COM 2019 640 final. European commission. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1588580774040&uri=CELEX:52019DC0640>

4. Worldwide Tax Summaries – Corporate Taxes 2017/18. PwC. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/tax/corporate-tax/worldwide-tax-summaries/pwc-worldwide-tax-summaries-corporate-taxes-2017-18-europe.pdf>

5. Definition of environmental tax published. HM Treasury Press release. URL: <https://www.gov.uk/government/news/definition-of-environmental-tax-published>

6. Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року: розпорядження Каб. міністрів України від 21.04.2021 р. № 443-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-planu-dij-z-ohoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-na-period-do-2025-roku-i210421-443>

7. Rohov H., Prykhodko S., Kolodiziev O., Sybirtsev V., Krupka I. Factors of national environmental performance in sustainability management aspect. *Problems and Perspectives in Management*. 2021. Vol. 19(3). P. 70-84. doi:10.21511/ppm.19(3).2021.07

Андрій Кізіма

канд.екон.наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Для швидкого виходу з кризи та подальшого економічного зростання необхідні масштабні зміни в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Вони складні і потребують залучення великих фінансових ресурсів. Пріоритетним є застосування основних елементів податкового регулювання як основного

антикризового інструменту і невід'ємного елементу реалізації податкової політики в країні.

Внаслідок того, що податкове регулювання пов'язане з реалізацією податками, в першу чергу, їх економічної функції через засоби непрямого впливу на суб'єктів господарювання, то його основними цілями є забезпечення економічної стабільності та дотримання певних темпів відтворювального процесу в тих чи інших умовах, які складаються під впливом зовнішніх, та внутрішніх чинників.

Тобто, податкове регулювання базується на свідомому, активному і цілеспрямованому використанні регулюючої функції податків заради отримання визначених соціально-економічних результатів в інтересах як держави, так і суб'єкта господарювання, причому це відбувається незалежно від волі суб'єктів управління. Отже, регулююча функція податків виступає основою податкового регулювання.

В загальному вигляді під податковим регулюванням розуміється цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин шляхом використання засобів та інструментів податкової політики [2, с.113].

Різноманітність та масштаби застосування різними країнами інструментів податкового регулювання визначаються специфікою національних умов, рівнем соціально-економічного розвитку у країні, пріоритетами економічної політики, податковою культурою та дисципліною, які сформовані у суспільстві і т.д.

До інструментів податкового регулювання належить як система податкових пільг, наприклад звільнення від податків, використання пільгових ставок, податкові знижки та вилучення, податковий кредит, так і система санкцій зокрема застосування податкових штрафів і пені, арешт активів (майна), примусове стягнення податкової заборгованості. Крім того, існують специфічні інструменти податкового регулювання, такі як податкова амністія, альтернативні системи оподаткування, списання та розстрочення податкового боргу. Крім того, існує поділ інструментів податкового регулювання на системні (наприклад, рівень оподаткування), комплексні (спеціальні галузеві режими оподаткування) та локальні (податкові пільги).

В Україні є багато напрямків податкового регулювання, і особливо в умовах економічної кризи: пропозиції щодо зниження податкових ставок по податку на доходи фізичних осіб або взагалі зміна принципів оподаткування доходів фізичних осіб (перехід на прогресивну шкалу, зміна пропорцій розподілу між державним і місцевим бюджетом); пропозиції щодо податку на додану вартість (щодо ставки податку на додану вартість з операцій з постачання окремих видів сільськогосподарської продукції); заміну податку на прибуток підприємств податком на виведений капітал (передбачається оподаткування не прибутку, а дивідендів і прирівняних до них доходів); щодо функціонування спрощеної системи оподаткування (збільшення обсягів доходів для груп платників податків; впровадження реєстраторів розрахункових операцій, правда не для всіх видів діяльності, зміни щодо ведення обліку та звітності); окремих галузей економіки, наприклад ІТ сфера (проект Дія. City);

податкова амністія (передбачає легалізацію неоподаткованих доходів); оподаткування нових видів діяльності (гральний бізнес, запровадження акцизного податку на продаж електроенергії з відновлюваних джерел); скасування пільг (скасування пільги із сплати земельного податку для гірничодобувних підприємств); підвищення ставок податків (пропозиція щодо підвищення вдвічі ставки єдиного податку для галузевих платників четвертої групи, крім виробників, які працюють на землях закритого ґрунту (теплиці) та водного фонду) [1].

Досвід податкового регулювання як в Україні, так і за кордоном, свідчить про те, що зазвичай всі дії у цій сфері торкаються основних бюджетоутворюючих податків, або визначальних галузей в економіці. Підвищення ефективності механізму податкового регулювання передбачає оптимізацію його методів і знаходження раціонального співвідношення прямих і непрямих податків, податків на фізичні та юридичні особи, обґрунтування та впорядкування застосування податкових пільг і т.д.

Вдосконалення податкового регулювання у напрямку підвищення ефективності та більш широкого використання фіскальних та стимулюючих інструментів, буде сприяти виходу з економічної кризи і паралельно формуванню нових податкових відносин в Україні.

Список використаних джерел

1. Ахметов за все заплатить. Як Зеленський змусить олігархів платити більше податків: деталі таємного документу. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/04/22/673237/>
2. Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І. Кізіма А.Я., Карпова В.В. Податковий менеджмент. К.:Знання, 2008.525с.
3. Податковий Кодекс України: закон України від 02 грудня 2010р. № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. Назва з екрана. Перевірено: 08.04.2019.

Святослав Герчаківський

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

МИТНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВІТНІХ ЗАГРОЗ

В умовах сьогодення безпекова компонентна митної системи України актуалізується, зокрема, через підвищення ефективності контролю за експортно-імпорнтними операціями, інтенсифікацію боротьби з митними деліктами, що зумовлені військовим конфліктом у східних областях України та анексією Криму, викликами планетарного масштабу, що пов'язані з

поширенням Ковід-19 та активізацією протекціоністських трендів міжнародної економіки. Через це формування та проведення відповідної фіскальної політики в системі забезпечення митної безпеки та впровадження механізмів блокування та усунення факторів, що підривають стійкість митної системи України, є нагальною проблемою в галузі митної справи.

Теоретичні та практичні аспекти забезпечення митної безпеки та її компонент досліджено у працях вітчизняних науковців. Так, слід відзначити наукові напрацювання вчених: О. Бінька, І. Бережнюка, А. Бидика, Н. Гавловської, М. Губи, О. Гребельника, Є. Додіна, Я. Жаліла, О. Єгорова, І. Іващук, М. Каленського, І. Квеліашвілі, О. Комарова, В. Науменка, К. Новікової, Н. Осадчої, П. Пашка, Є. Рудніченко, О. Сенчагова, А. Стельмашук, А. Точиліна, С. Юрія та ін. Віддаючи належне науковим досягненням учених та оцінюючи їхній вагомий внесок у дослідження цієї проблематики, констатуємо, що результати проведених досліджень не забезпечують повною мірою належного рівня обґрунтування компонентного складу митної безпеки держави, тим більше в контексті появи сучасних ризиків і викликів глобального та національного штибу.

Механізм забезпечення митної безпеки визначаємо як сукупність взаємопов'язаних, цілеспрямованих і взаємообумовлених інституційних, організаційних, правових та координаційних методів й інструментів, які на основі чинного законодавства і стратегій національної безпеки застосовують суб'єкти митного контролю (охоплюють законодавчі та виконавчі органи влади, які визначають засади реалізації митної політики і митної справи, інститути громадянського суспільства, незалежні громадські організації тощо) щодо виявлення, прогнозування, запобігання та нейтралізації ймовірних і реальних ризиків та загроз, захисту митних інтересів держави і суб'єктів ЗЕД.

Тенденції зміни показників міжнародної торгівлі зумовлені насамперед виникненням військово-політичного конфлікту з Росією та європейською інтеграцією України. Таке динамічне нарощення обсягів зовнішньої торгівлі України впродовж останніх двох років зумовлює передусім зростання навантаження на митні органи і відповідно необхідність підвищення рівня якості й оперативності їхньої пропускної здатності у контексті формування безпечних міжнародних ланцюгів постачання.

Водночас слід вказати, що митна служба володіє значними резервами до покращення результатів своєї діяльності та підвищення рівня митної безпеки, який все ж не можна вважати задовільним через високий рівень тінізації економіки і велику кількість порушень митного законодавства. Випереджаючі темпи надходження митних платежів свідчать про вагу митної політики та митної справи у забезпеченні розбудови сталого економічного простору держави, формуванні єдиного підходу щодо функціонування внутрішнього і зовнішнього середовищ у площині реалізації інтеграційних процесів, економічної безпеки тощо.

Основними напрямками досягнення митної безпеки є:

- забезпечення стійкого функціонування системи реалізації процедур митного контролю та митного оформлення, вдосконалення методів і форм їхнього здійснення;
- контроль за додержанням законодавства з питань митної справи;
- стабілізація системи адміністрування надходжень;
- запобігання контрабанді та порушенню митних правил;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу і пасажиропотоку через митний кордон України, сприяння транзиту та полегшення торгівлі;
- розвиток міжнародного співробітництва у галузі митної справи;
- забезпечення контролю над впливом національних інтелектуальних, фінансових, інформаційних, матеріальних й інших ресурсів.

Інна Гуцул

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА ПАРАДИГМА МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Динамізм цифрової трансформації вимагає від органів Державної митної служби України імплементації кращої світової практики в сфері інформатизації митного оформлення та контролю, а також управління митними ризиками. Зазначене обумовлює актуальність проведення даного наукового дослідження.

Основним підґрунтям сучасних процедур митного контролю є використання інформаційних технологій. Тенденції світового розвитку встановлюють нові завдання щодо спрощення митних процедур при здійсненні експортно-імпортних операцій, для чого створюються електронні інформаційні системи, функціонально сумісні між аналогічними системами різних країн, доступні, керовані, безпечні, об'єднані та контрольовані. Застосування інформаційних технологій дозволяє не лише високоякісно й ефективно працювати в сучасному глобалізованому світі, але й заощаджувати час і ресурси та збільшувати прибутки [1, с. 7]. Таким чином, провідні митні адміністрації в різних країнах світу активно переходять на електронні технології. Зокрема, держави-члени ЄС прийняли рішення діяти в рамках структури «Електронна митниця» (e-Customs), тобто простого і безпаперового середовища функціонування митних адміністрацій та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

В умовах поглиблення торгових взаємовідносин між країнами державні митні органи практично всіх держав мають вирішувати проблему щодо дотримання певного балансу між дієвою й ефективною системою митного контролю та оперативного реагування на виникнення небезпечних ситуацій під

час митного оформлення, а також полегшенням загальної ситуації для учасників зовнішньоекономічної діяльності. Євроінтеграційні процеси в Україні обумовлюють необхідність перебудови вітчизняної системи митного контролю у напрямку його діджиталізації, спрощення та гармонізації [2, с. 67].

В умовах євроінтеграційних процесів пріоритети у здійсненні державної митної політики безпосередньо пов'язані з підвищенням ефективності митного контролю та оформлення товарів шляхом спрощення митних процедур, упровадження інформаційних технологій, розширення співпраці «митниця-бізнес», подальше удосконалення функціоналу «e-Customs», інтенсифікація використання Смарт-митниці.

Виходячи з базових доктрин інформаційного забезпечення митного контролю (аудиту) у Європейському Союзі доцільно згенерувати певні рекомендації для української практики. Зокрема, мова йде про наступні заходи:

- виконання норм Митного кодексу України з приводу формування та функціонування Інституту уповноваженого економічного оператора. Закцентуємо, що серед країн ЄС надання статусу уповноваженого економічного оператора здійснюється пропорційно до економічного розвитку держави. У Німеччині видається близько 25 % від усіх наданих сертифікатів у ЄС, у Нідерландах – 15 %, у Швеції – 10 %, у Франції – 9 %, у Італії – 8 %, у Великобританії – 7 % [3, с. 10]. Такий статус надається підприємству лише після проведення митними органами ретельної перевірки його діяльності;

- діджитал-трансформація принципів комплексності та вибіркової митного контролю на усіх етапах ланцюга постачання. Це дозволить підвищити рівень виявлення митних правопорушень та, водночас, пришвидшити реалізацію митних процедур;

- систематичне оновлення функціоналу системи управління митними ризиками;

- покращення інформаційно-аналітичної роботи митних органів на базі співпраці з іншими національними та міжнародними контролюючими органами з ціллю оперативного реагування і протидії митним деліктам;

- активізація розвитку митної системи України на за садах масштабного удосконалення митної інфраструктури та інноватизації програмно-технічного забезпечення роботи митних органів;

- модернізація технічних засобів митного контролю та активізація залучення кінологічних команд органами ДМС України до контрольної-перевірочної роботи;

- підвищення рівня мотивації та фахової компетентності працівників митно-податкових органів. Це продукуватиме зниження корупційних явищ;

- гармонізація митного законодавства в сфері контролю та управління ризиками з нормативами розвинених країн світу тощо.

Список використаних джерел

1. Мережко Н., Караваєв Т., Калуга Н. Подолання бар'єрів у міжнародній торгівлі через спрощення митних процедур. *Зовнішня торгівля: економіка,*

фінанси, право. 2018. № 3. С. 5-20.

2. Корнійчук Н.І. Проблеми та напрями вдосконалення митного контролю і митного аудиту. *Економіка та митно-правові відносини*. 2019. Вип. 9-10. С. 64-70.

3. Мережко Н., Калуга Н., Очерет А. Інститут уповноваженого економічного оператора в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 2. С. 5–14.

Сергій Косторной

канд. екон. наук, доцент

*Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь, Україна*

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО КАБІNETУ ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ

Одним із важливих завдань Державної податкової служби є забезпечення зручного, швидкого та надійного обміну інформацією між платниками та контролюючими органами та основі сучасних інформаційних технологій. З цією метою було створено онлайн сервіс "Електронний кабінет".

Електронний кабінет забезпечує можливість реалізації платниками податків прав та обов'язків, визначених Податковим Кодексом [1] та іншими законами: перегляд інформації про платника податків, подання податкової звітності, проведення звірки розрахунків платників податків з державним та місцевими бюджетами, реєстрація та коригування податкових накладних, доступ до системи електронного адміністрування ПДВ, подання звернень та інших документів тощо.

Електронний кабінет включає відкриту частину та приватну частину (особистий кабінет). Доступ до відкритої (загальнодоступної) частини Електронного кабінету мають усі користувачі. Доступ до приватної частини (особистого кабінету) надається користувачам після проходження електронної ідентифікації. За даними Державної податкової служби приватною частиною електронного кабінету активно користуються 2,6 млн. осіб, в тому числі 654 тис. юридичних осіб, 1,3 млн. фізичних осіб-підприємців та 566 тис. громадян. За 2020 рік кількість користувачів електронного кабінету збільшилася на 36% [2].

За допомогою електронних сервісів було подано 82,3% податкових декларацій [3].

Платники податків, працюючи в електронному кабінеті платника отримують такі переваги у роботі:

- унеможливлення помилок в обов'язкових реквізитах поданої декларації;
- унеможливлення випадків подання звітності не в повному обсязі;

- можливість здійснення перевірки складеного звіту на наявність арифметичних помилок;
- можливість імпорту з бухгалтерських програм сформованої електронної звітності;
- отримання квитанції про прийняття органами податкової служби надісланого звіту протягом декількох хвилин;
- можливість перегляду всієї інформації щодо своїх розрахунків з бюджетом;
- наявність податкового календаря;
- отримання оперативної інформації щодо особистих реєстраційних даних;
- можливість подавати заяви та отримувати в електронному вигляді довідки про відсутність заборгованості з податків, зборів, платежів, що контролюються органами податкової служби [3].

Користувачі електронного кабінету зустрічаються з наступними технічними проблемами: затримка отримання другої квитанції; не вірні рахунки для сплати; відсутність окремих форм звітності. Ці проблеми періодично з'являються та виправляються протягом певного часу.

Також суттєвою проблемою є те, що не завершено впровадження комплексної системи захисту інформації в Державній податковій службі. Це створює загрозу витоку та спотворення конфіденційної інформації, яка збирається та обробляється ДПС.

Недостатньо опрацьовано питання звільнення від відповідальності платника у випадку некоректної роботи сервісу.

Доцільним також є забезпечення можливості встановлення різних рівнів доступу для працівників одного підприємства відповідно до їх посадових обов'язків та закриття від них "зайвої" інформації.

Потребує удосконалення інтеграція з бухгалтерськими програмами, яка має пришвидшити створення та заповнення форм звітності на підставі даних бухгалтерського обліку, що ведеться в електронній формі [4].

Діджиталізація є одним зі стратегічних напрямів розвитку Державної податкової служби. Проект "Е-податки" передбачає нові послуги, інтеграцію з системою "Дія", міжнародний обмін фінансовою інформацією, здійснення електронних податкових перевірок за електронними даними бухгалтерського обліку. Крім того, впроваджуються проекти "Е-РРО" та "Е-акциз" [3].

Електронний кабінет є важливим засобом взаємодії платників податків з контролюючими органами. Найширше використовуються його можливості щодо доступу до даних державних реєстрів, подання податкових декларацій в електронній формі, контролю за станом розрахунків щодо окремих податків, використання системи електронного адміністрування ПДВ. Робота електронного кабінету постійно вдосконалюється. Потребують уваги питання інформаційної безпеки, технічної надійності, розширення функціональності.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.08.2021)
2. Презентація публічного звіту ДПС за 2020 рік. URL: https://www.youtube.com/watch?v=gQ-Ijg2GTGs&feature=emb_imp_woyt (дата звернення: 15.08.2021)
3. Державна податкова служба України. Офіційний портал. URL: <https://tax.gov.ua> (дата звернення: 15.08.2021)
4. Косторной С. В., Демченко І. В. Електронний кабінет платника податків. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. Вид-во Мелітопольська типографія "Люкс", 2021. №1(43). С. 53-58

Вікторія Руденко

канд. екон. наук

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ВИМІР ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Зіткнувшись з COVID-19 більшість держав перейшли до реалізації фіскальної політики, спрямованої на пом'якшення наслідків коронавірусної кризи, що, насамперед, полягала в підтримці юридичних і фізичних осіб в умовах змушеного зниження економічної активності та падіння рівня доходів. Поряд з цим низка країн додатково вживала фіскальні заходи для активізації інвестицій, які є важливою передумовою для відновлення економіки.

Під час пандемії COVID-19 держави проводили фіскальну політику, пов'язану із підтримкою нормального функціонування підприємств і забезпечення життєдіяльності громадян, що охоплювала заходи як у частині державних доходів, так і в частині державних видатків. Доходна складова фіскальної політики включала: відстрочки щодо справляння податків, зборів та інших платежів до бюджету на період складної епідеміологічної ситуації та відновлювальний період; спеціальні тимчасові податкові пільги; відстрочки й звільнення від платежів за користування державною (муніципальною) власністю, в тому числі орендних платежів. Видаткова складова фіскальної політики містила: бюджетне фінансування галузей, найбільш постраждалих від пандемії; надання трансфертів підприємствам на оплату праці та цільових трансфертів постраждалим юридичним і фізичним особам; надання державних гарантій за кредитами для вразливих підприємств; реалізацію спеціальних кредитних програм банками з державною участю або фондами розвитку [1, с.14]. Таким

чином, країни здебільшого зосереджувались на підтриманні споживання населення та відновленні попиту у секторах економіки, що зазнали негативних наслідків COVID-19, ніж акцентували увагу на використанні фіскальних стимулів для забезпечення інвестиційного розвитку.

Варто зазначити, що окремі держави реалізовували фіскальну політику, яка впливала на активізацію інвестицій. До таких заходів у зарубіжних країнах відносились [2, с.15]:

1. Фіскальна підтримка створення нових підприємств. Так, у Чилі для новоутворених малих і середніх підприємств запроваджено тимчасове трирічне зниження ставки корпоративного податку з 25% до 12,5%, а в Малайзії введено податкові знижки для стартап-підприємств протягом перших трьох років після створення.

2. Фіскальна підтримка великомасштабного виробництва. Зокрема Малайзія запровадила кілька заходів, включаючи 10-річне звільнення від корпоративного податку для нових інвестицій від іноземних інвесторів, зменшену 15%-ти відсоткову ставку корпоративного податку для нових інвестицій у виробництво протягом 15 років для великих підприємств та відміну імпортного мито на машини та обладнання в портовому секторі.

3. Фіскальна підтримка науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок. Наприклад, Данія запровадила тимчасове відстрочення / розстрочення податкових платежів у частині НДДКР у 2020-2021 рр., тоді як Ісландія збільшила коефіцієнти відшкодування витрат на НДДКР на 35% для малих і середніх підприємств та на 25% для великих підприємств у частині корпоративного податку у 2020-2021 рр.

4. Фіскальна підтримка «зеленої економіки». Єврокомісія підготувала для країн-членів ЄС список зі 180 типів «зелених» інвестицій, покликаних скоротити шкоду природі, клімату та при цьому економічно вигідних. Проте лише Італія запровадила тимчасові податкові пільги, а Велика Британія ввела тимчасові бюджетні субсидії для покращення енергоефективності домогосподарств.

В Україні також було розроблено заходи фіскальної політики, спрямовані на інвестиційний розвиток, зокрема було прийнято Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» [3]. Останній передбачає такі форми фіскальної підтримки значних інвестиційних проєктів:

- 1) звільнення від сплати окремих податків та зборів;
- 2) звільнення від оподаткування ввізним митом нового устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що ввозяться виключно для реалізації інвестиційного проєкту із значними інвестиціями на виконання спеціального інвестиційного договору;
- 3) забезпечення за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та з інших джерел, не заборонених законом, будівництва об'єктів суміжної інфраструктури, необхідних для реалізації інвестиційного проєкту із значними інвестиціями.

Крім того, серед інвестиційних заходів вітчизняної фіскальної політики виокремлюють [4, с.36-40]:

– запровадження спеціальних економічних зон індустріального типу з пільговими податковими режимами;

– введення дієвих стимулів реалізації інвестиційних проектів інноваційного спрямування та прискорення створення інноваційної продукції інноваційними підприємствами та організаціями шляхом запровадження 20%-го прирісного податкового кредиту з податку на прибуток;

– податкові канікули за податку на прибуток для підприємств, що розробляють об'єкти інтелектуальної праці на 5 років за умови здійснення ними такої діяльності протягом п'яти попередніх років;

– запровадження податкових канікул для малих і середніх підприємств, які приймають участь в реалізації проектів з організації виробництва енергозберігаючого обладнання, надаються шляхом звільнення від оподаткування прибутку протягом трьох років та застосування зменшеної на 50% ставки відповідного податку протягом двох наступних років за умови фінансування не менш 30% вартості проектів приватними підприємствами.

Експерти відзначають, що у посткризовий період обсяги інвестиційних ресурсів будуть значно меншими порівняно з попередніми роками. Тому більш важливими та результативними для розвитку світової й національних економік будуть заходи фіскальної політики, спрямовані на активізацію інвестицій в окремі «проривні» сфери, від прискорення і зміцнення яких значною мірою залежатиме успішність трансформацій (чи реформ) у найвагоміших сферах реальної економіки [5, с.89]. Зокрема пріоритетними напрямами податкового стимулювання та державного інвестування мають стати медична та освітня сфери, розвиток цифрової та «зеленої» інфраструктури. Саме такі інвестиції з високою ймовірністю будуть сприяти соціальній інтеграції, підвищувати загальну продуктивність економіки, посилювати стійкість до нових кліматичних умов та майбутніх пандемій.

Таким чином, пандемія COVID-19, яка посилила всі існуючі економічні проблеми, при всіх її негативах може стати плацдармом для якісно нового інвестиційного розвитку. При цьому необхідно не змінювати масштаби фіскальної політики, а переорієнтувати її спрямованість на більш ефективні й пристосовані до нових умов інвестиції.

Список використаних джерел

1. Богдан Т. Трансформація державних фінансів: світові процеси та виклики для України. Глобальне дослідження № 3. Київ : Global Research on Optimal Ways for Development (GROWFORD) Institute, 2021. 55 с.

2. Steel I., Harris T. Covid-19 economic recovery: fiscal stimulus choices for lower-income countries. London : Institute for Fiscal Studies, 2020. 30 p.

3. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні : Закон України №1116-IX від 17.12.2020 р. Дата

оновлення: 17.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення: 25.08.2021).

4. Комплексний пакет загальнодержавних антикризових заходів подолання наслідків пандемії та створення передумов до сталого соціально-економічного зростання. Харків: Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, 2020. 65 с.

5. Чинники, складові і результати запровадження і реалізації антикризової політики в окремих країнах світу та Україні. Прогноз соціально-економічного розвитку України у 2021р. / наук. ред. В. Юрчишин . Київ : Заповіт, 2021. 200 с.

Катерина Крисовата

канд. екон. наук

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ МИТНИМ РИЗИКАМ ТА КОНТРАБАНДНИМ ПОТОКАМ

Сьогодні відпрацювання митних ризиків та протидія контрабандним явищам виступають пріоритетними завданнями для України як незалежної держави у захисті її соціально-економічних інтересів. Економічне зростання держави залежить від швидкого та якісного вирішення цієї проблеми. Не секрет, що ці явища набули нового розвитку: щороку вони мають тенденцію поширювати і вдосконалювати діяльність організованих об'єднань, змінювати їх структуру та в сучасній диверсифікованій соціально-економічній сфері широко розповсюджувати тіньові економічні відносини.

Митний контроль в усьому світовому просторі слугує для захисту економічних інтересів держави (ефективного відпрацювання ризиків та контрабандних схем), такий аспект інтерпретується через двовекторну складову:

1) в контексті реалізації заходів митно-тарифного регулювання: гарантування сплати ввізних і вивізних мит; дотримання міжурядових і міжнародних угод щодо преференційного регулювання; дотримання інших торговельно-політичних заходів;

2) в контексті реалізації заходів нетарифного регулювання: дотримання положень про внутрішні податки; дотримання міжнародних і міжурядових домовленостей про заборони й обмеження [1, с .66].

Митні правопорушення та контрабандні явища зокрема, завдають шкоди суспільству у цілому, конкретним громадянам-споживачам та суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, які стали учасниками схем незаконно ввезених товарів. Поряд з цим, руйнування внутрішнього виробництва, а як наслідок – скорочення робочих місць та бюджетних соціальних програм, може викликати протести суспільства як у працівників окремої галузі, так й у певних

адміністративно-територіальних громадах. Такі явища негативно впливають на соціально-економічний розвиток держави та регіонів, розбалансовують рівень економічної безпеки України.

В українській митній практиці активно використовуються нормативні способи попередження та виявлення митних правопорушень. Зокрема мова йде про митний контроль (пост-аудит), аналіз митних ризиків, оперативно-розшукову роботу, масово-роз'яснювальну, інформаційну та соціально-мережеву діяльність митних інституцій в тандемі з правоохоронними органами.

Незважаючи на те, що частка митних деліктів в загальній структурі злочинності в Україні відносно незначна, проте рівень їх соціальної та економічної небезпеки дуже високий. Це обумовлює необхідність боротьби з цими діяннями, враховуючи усі мотиви (чинники) вчинення, загрози, що виникають та індикатори (критерії) митної злочинності.

Доцільно зацентувати увагу на основних чинниках, які обумовлюють існування контрабандної діяльності: низький рівень матеріального забезпечення населення; вагома мотиваційна схильність до фінансових ефектів (ризиків) контрабанди в прикордонних регіонах, де для значної частини мешканців вона перетворилася на основне джерело доходів; висока прибутковість цього виду злочинного бізнесу [2, с. 68-69]; недосконалість митного та податкового законодавства; недостатньо ефективний рівень митного та прикордонного контролю; чинники соціально-психологічного характеру; невисокий рівень інноватизації технічного забезпечення митного контролю та оформлення тощо [3, с. 128].

Основними предметами контрабанди досить часто виступають промислові та продовольчі товари, транспортні засоби, наркотичні засоби, зброя, боєприпаси, історичні та культурні цінності, валюта, аудіо-, відео-, комп'ютерна та побутова техніка, тютюн, нафтопродукти, ювелірні вироби, а останнім часом – лікарські засоби та медичні препарати.

Тому боротьба з контрабандою – першочергове завдання не тільки органів Держмитслужби України, але й держави взагалі, адже потерпає від цього явища насамперед державний бюджет.

Резюмуючи зазначимо, що перспективними векторами в Україні для ефективного здійснення митного контролю з метою мінімізації митних ризиків та загроз, а також протидії контрабандним потокам є повномасштабне запровадження електронного декларування, цифровізація механізмів митного оформлення [4], спрощення та уніфікація нормативів митного контролю, побудова ефективної системи аналізу та управління митними ризиками (на базі адекватного європейського досвіду), посилення рівня відповідальності за порушення норм митно-податкового законодавства як суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, так і самими працівниками (посадовими особами) контролюючих органів, зокрема Держмитслужби України.

Список використаних джерел

1. Ліпіхіна Т.Д. Удосконалення системи митного контролю. Аналіз і оцінка ризиків під час здійснення заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД. *Маркетинг в Україні*. 2009. № 1. С. 64-67.
2. Богданов М.М. Організаційно-правові засади боротьби з контрабандою на сучасному етапі. *Митна справа*. 2011. № 1. С. 65-70.
3. Ткачик Ф.П., Гуцул І.А. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30 (69). № 5. С. 126-130.
4. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 47. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/2020>.

Роман Мисливець

магістрант, ОНП «Публічні фінанси»

Науковий керівник:

Світлана Савчук, канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЯК ВАЖІЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Вагомою складовою економічної політики держави виступає її фінансова політика. Здійснюючи регулювання соціально-економічних процесів, держава, використовуючи інструменти фінансової політики, має змогу сприяти формуванню умов для розвитку ключових напрямів економіки, стимулювати інвестиційно-інноваційну діяльність та підприємницьку активність. Саме тому, за умов розвитку ринкових взаємовідносин в Україні пріоритетним завданням постає формування дієвої, виваженої фінансової політики, яка сприятиме розвитку НТП, посиленню інвестиційно-інноваційної активності, вирішенню вагомих соціально-економічних проблем, котрі нині назріли в Україні.

Фінансова політика будь-якої країни формується в залежності як від пріоритетних напрямів розвитку економіки, так і виходячи із загальнонаціональних інтересів, сприяє раціоналізації розподілу фінансових ресурсів між різними галузями економіки, концентрації фінансових ресурсів в найвагоміших сферах економічного розвитку [1, с. 94].

Оцінюючи стан формування й можливості реалізації фінансової політики України, необхідно зауважити, що вона є досить суперечливою, неоднозначною й недостатньо результативною. Це пов'язано як із об'єктивними, так й з суб'єктивними факторами впливу.

Також варто зазначити, що фінансова політика України на сучасному етапі є недостатньо чіткою у контексті зосередження на прискореному розвитку

пріоритетних галузей національної економіки, легалізації тіньового капіталу, зниженню зовнішньої заборгованості, формуванню сприятливих умов з метою залучення іноземного капіталу, розвитку фондового ринку, покращенню податкового клімату, підвищенню довіри до фінансових інститутів [1].

Однією із основних проблем реалізації фінансової політики в Україні залишається низька ефективність використання бюджетних коштів для досягнення найвищих показників соціально-економічного розвитку. Недосконалий бюджетний механізм негативним чином впливає на фінансову політику, а отже, стримує економічний розвиток держави загалом [2].

З метою вирішення існуючих проблеми фінансової політики України доцільним є здійснення низки заходів.

Зокрема, в бюджетній сфері необхідно:

1. Удосконалити структуру видатків з їхньою переорієнтацією на цілі економічного зростання, що передбачає:

- впровадження соціальних виплат адресного характеру;
- обмеження видатків на пряму підтримку окремих галузей.

2. Збільшити доходи з метою зміцнення і розвитку доходної бази бюджету за рахунок:

- проведення роботи з платниками податків, які мають заборгованість по податкових і неподаткових платежах;

- продовження роботи по легалізації заробітної плати, з метою збільшення фонду оплати праці;

- введення обов'язковим податку на землю та здійснення роботи по виявленню землекористувачів, які не мають правовстановлюючих документів на землю, спрощення правил оформлення прав власності на земельні ділянки або орендні відносини, порядку сплати рентних платежів [1, с. 95];

- посилення підтримки малого й середнього підприємництва, результатом якого стане додаткове надходження податкових платежів до бюджету.

З метою подальшого застосування програмно-цільового методу видатків бюджетів, необхідно передбачити:

- формування системи моніторингу та контролю ефективності використання бюджетних коштів;

- впровадження збалансованої системи показників ефективності управління соціально-економічною системою регіону;

- зміни щодо розподілу повноважень та обов'язків стосовно розпорядження бюджетними видатками в регіональних органах виконавчої влади;

- посилення контролю бюджетних видатків як на державному так і на місцевому рівнях [3, с. 57].

Для підвищення ефективності податкових взаємовідносин доцільним є:

1. Реформування інституту фінансової відповідальності за податкові правопорушення.

2. Упровадження інструментів Cooperative Compliance у податкове законодавство України й розвиток електронних сервісів [1, с. 96].

3. Впровадження інструментів Tax Transparency у податкові правовідносини, котрі набули широкого застосування у світовій практиці [1, с. 96].

4. Реформування практики оподаткування доходів фізичних осіб: введення родинного оподаткування доходів як альтернативи оподаткуванню індивідуальним доходам; введення прогресивних ставок податку; збільшення переліку податкових вирахувань (податкової знижки) й пільг; вдосконалення механізму оподаткування ФОП на загальній системі.

5. Надання пільг із податку на прибуток для пріоритетних наукомістких галузей вітчизняної економіки, котрі передбачають зростання віддачі із одночасним збільшенням ставок податку для галузей, які видобувають (використовують) природні ресурси [2].

6. Підвищення ставок ренти, акцизного податку.

7. “Осучаснення” зелених податків відповідно до європейських практик.

8. Гармонізація кримінальної та адміністративної відповідальності за податкові правопорушення із врахуванням європейського досвіду.

9. Реформування системи пільг й субсидування сільгоспвиробників.

10. Імплементация заходів анти-BEPS на основі застосування на практиці відповідної директиви ЄС [2].

У процесі врегулювання зовнішньої заборгованості перед міжнародними фінансовими установами необхідно дотримуватись наступних положень:

– стратегія управління зовнішнім державним боргом повинна орієнтуватись на структурне реформування економіки;

– необхідно, щоб управління мало довгостроковий, стратегічний характер, а не було одномоментне, короткострокове, орієнтоване на вирішення разових завдань;

– посилення уваги до управління кредитним рейтингом України;

– управління зовнішнім боргом і ймовірні подальші запозичення доцільно здійснювати з урахуванням не тільки потреб держави, але і її фінансової безпеки [3, с. 58].

Таким чином, для стимулювання залучення іноземних інвестицій в Україну доцільно здійснити наступні заходи:

– створення умов для вільної конкуренції – зменшення адміністративних бар’єрів та преференцій на шляху руху капіталів, в т. ч. у зовнішній торгівлі;

– покращення системи оподаткування іноземних інвестицій;

– усунення технічних бар’єрів у процесі відшкодування ПДВ й митного оформлення товарів;

– розвиток фондового ринку;

– невтручання з боку владних структур у процес прийняття рішень органами судової гілки влади, а отже, збереження судовою системою незалежності та незаангажованості [1, с. 97];

– впровадження дієвих заходів стосовно ліквідації корупції, зниження адміністративного тиску на бізнес й сприяння відділенню бізнесу від влади.

Отже, реалізація ефективної фінансової політики сприятиме зміцненню

стратегічних позицій нашої держави на міжнародній арені. Її дієвість, перш за все, залежить від швидких і якісних внутрішніх реформ й економічного розвитку. У цьому напрямі успішність її реалізації є пріоритетним завданням органів державної влади.

Список використаних джерел

1. Кириленко В. До питання про суть і функції фінансової політики держави. *Світ фінансів*. 2018. № 4. С. 94–99.
2. Малишко В. В. Фінансова політика держави на сучасному етапі URL: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/148.pdf> (дата звернення 31.08.2021).
3. Танклевська Н. С. Удосконалення державної фінансової політики. *Продуктивні сили України*. 2016. № 1. С. 56–61.

Ангелина Каратнюк-Гумовська

студентка

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник:

Оксана Тулай, д-р. екон. наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розвиток сучасних технологій сприяв активним дослідженням у сфері цифрових фінансів. У період пандемії COVID-19 проблеми трансформації фінансів у контексті діджиталізації як передумови досягнення сталого розвитку є досить актуальними та важливими. Адже суспільство змушене перейти на інший рівень спілкування та оцифрування операцій. Окрім цього, розвиток цифрових фінансів є початком розбудови цифрового ринку України та його подальшого об'єднання із єдиним цифровим ринком Європейського Союзу. Четверта промислова революція – це новий виклик для світу та нова ера, у якій оприлюднюються нові правила, викриваються нові проблеми й народжуються нові технології.

Сьогодні цифрові технології швидко увійшли в усі сфери життя, змінивши економічні та організаційні процеси, а також спосіб спілкування між постачальниками та споживачами товарів і послуг [1, с. 121]. Можна припустити, що четверта промислова революція матиме значний вплив на світову економіку. Це може збільшити ефективність виробництва приблизно на 6-8% на рік.

Актуальними залишаються екологічні проблеми, які потребують особливої уваги. Погіршення стану навколишнього природного середовища в

Україні спричинене низкою факторів: застарілі технології промислового виробництва та старіюча інфраструктура більшості промислових підприємств; різке збільшення кількості транспортних засобів; зростаючі обсяги неочищених викидів стічних вод і викидів в атмосферне повітря в результаті перевантаження або відсутності відповідних очисних споруд [2, с. 205-206]. У цьому контексті важливого значення набуває розвиток альтернативних джерел енергії за допомогою цифрових фінансових технологій.

Однією із провідних країн, які активно впроваджують новітні цифрові технології є Японія. Саме ця країна планує працювати над низьковуглецевим суспільством (рис.1) та використовувати відновлювальні джерела енергії. У Японії функціонують розумні міста, які мають важливе значення для довкілля. Більшість таких міст зосереджена на “розумній” енергетиці.

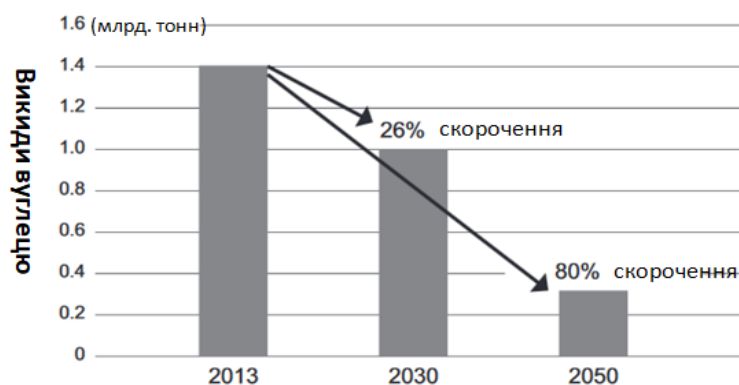

Рис.1. Цілі Японії щодо зменшення вуглецевих викидів [3, с. 30]

Проведене Українським інститутом майбутнього дослідження [4] показало два можливих сценарії подальшого розвитку цифрової економіки в Україні. За першим, інерційним (еволюційним), економіка нашої держави залишатиметься неефективною і, як наслідок, люди виїжджатимуть в інші країни. Очікуватиметься “відтік мізків”, що призведе до неконкурентоспроможності української продукції на зовнішньому ринку. За другим, цільовим (форсованим), українська економіка перейде на цифрову за відносно короткий час (3-5 років).

Безсумнівно, діджиталізація різних сфер суспільства стане небезкорисною для усіх, зокрема це стосується громадян, політиків, представників бізнесу, державних службовців, а також економіки України в цілому. У перспективі це позитивно вплине на продуктивність праці в Україні (завдяки цифровізації вона зростатиме), а також на зростання економіки приблизно на 10–12% на рік. Загалом діджиталізація дасть змогу:

- створювати від 11% (у 2021 р.) до 95% (2030 р.) додаткового ВВП на рік;
- за 10 років додатково створити до \$1 260 млрд. ВВП;
- за 10 років збільшити надходження в бюджет на \$240 млрд.;

- створити 700 тис. нових робочих місць (без урахування експортної ІТ-індустрії).

Таким чином, завдяки використанню цифрових технологій та їхньому впровадженню кожна людина зможе розвивати свій потенціал, набувати нові знання та навички.

Список використаних джерел

1. Брюховецька Н. Ю., Черних О. В. Індустрія 4.0 та цифровізація економіки: можливості використання зарубіжного досвіду на промислових підприємствах України. *Економіка промисловості*. 2020. № 2 (90). С. 116-132.

2. Тулай О. І. Державна фінансова підтримка охорони навколишнього природного середовища як необхідна умова сталого людського розвитку. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1 (175). С. 200-208.

3. Deguchi A., Hirai. Ch. Society 5.0. A People-centric Super-smart Society. Singapore, 2020. 177 p.

4. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/index.html>.

Секція 2. Податкова система України в умовах геоекономічних дисбалансів
Sections 2. The tax system of Ukraine in terms of geoeconomic imbalances

Ірина Жураковська
канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет

**ОБЛІК І КОТРОЛЬ ЗЕМЛІ ЯК ОБ'ЄКТА ОПОДАТКУВАННЯ:
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ**

Місцеві органи самоврядування отримали значну автономію у використанні належного їм майна, в тому числі землі. «Передача значної частини державних земель за межами населених пунктів у власність громад — історична подія. Вона не просто знаменує перерозподіл земель, а переводить громади у нову епоху їхнього функціонування» [1]. На місцях отримано значні ресурси, які повинні сприяти розвитку громади і добробуту усіх її мешканців. Але звичайно для досягнення ефективності необхідним є налагодження обліку і контролю. Саме інформаційне забезпечення дозволить проводити аналіз і оцінювати рішення, робити їх більш прозорими

Актуальність дослідження обумовлюється також тим, що фінансову ресурси багатьох громад обмежені і використовувати їх на експерименти недоцільно. Необхідним є узгодження чітких кроків для досягнення кінцевої цілі з найменшими затратами – облік земель громади.

Проте мова має йти не про дебет і кредит, а про організацію цілісної системи. Аналіз практики більшості територіальних громад Волинської області показує, що облік землі та комунального майна ведеться вручну з використанням електронних таблиць, електронних карт Держкадастру, карт в окремих комп'ютерних програмах. Весь облік зводиться до формування таблиць і виведення інформації на картах (в невеликих сільських громадах це робиться олівцем). Така організація облікового процесу навіть при забезпеченні найсучасніших програм з бухгалтерського обліку не дасть жодного результату.

Для повноцінного обліку і контролю землі, як додаткового джерела доходів територіальних громад, слід провести цілий ряд кроків. По-перше це інвентаризація наявних земель, яка повинна бути проведена в межах аудиту земель. «Аудит земель - це встановлення власника або користувача земельної ділянки, визначення місця розташування земельної ділянки, її меж, розміру, правового статусу, виявлення земель, що не використовується або використовується без Вашого відома» [3]. На ринку пропонується багато IT-рішень для вирішення завдань аудиту земель, тому вибір конкретного з них має здійснюватися з врахуванням бажаного кінцевого результату і фінансової спроможності громади. По-друге, впровадження отриманих результатів в роботу. Ефективність отриманих IT-продуктів в першу чергу залежатиме від вмінь

працівників використовувати і аналізувати отримані дані. На наступному етапі отримані дані про землі мають бути оприлюднені і після обговорення узагальнитись в комплексний план просторового розвитку. І тільки після цього впровадження обліку дасть очікувані позитивні результати.

Орієнтовний алгоритм організації обліку і контролю земель, як об'єкта оподаткування, наведено на рис.1.

Аудит землі

- перевірка наявної площі, інвентаризація земель, звірка з реєстрами. Найточніші дані - це проведення аерофотозйомки з оцифруванням результатів.

Технічне оснащення громади та навчання персоналу для використання оцифрованих даних

- Є безліч ІТ-рішень, що дозволяють сформувати інформацію про земельні ділянки з візуальним їх розташуванням, сортувати, виокремлювати ділянки за різними класифікаційними ознаками: формою власності, категорії земельних ділянок і т.д. Програми, компютери і навчання персоналу вимагають значних затрат

Розробка комплексного плану просторового розвитку

- Його наявність вимагається Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» від 17.06.2020 № 711-ІХ. План просторового розвитку має бути загальнодоступним онлайн ресурсом.

Організація бухгалтерського обліку земель і доходів, пов'язаних з її використанням

- Цей етап можливий лише після ідентифікації всіх земельних ділянок і землекористувачів, що дозволить вести облік доходів в розрізі кожної ділянки

Організація взаємодії з органами ДПС щодо контролю нарахування і сплати земельного податку та податку на нерухомість

- Після налагодження обліку територіальна громада володітиме інформацією про планові надходження податків, а виявлені відхилення потребуватимуть аналізу та перевірки суб'єктів господарювання

Рис.1. Основні кроки організації обліку земель в територіальних громадах

Організація обліку земельних ресурсів дозволить структурувати та систематизує усю наявну інформацію. Як наслідок, громада отримає додаткові надходження до бюджету за рахунок раціонального використання ресурсів.

Список використаних джерел

1. Як громадам управляти своєю територією в умовах ринку земель: 7 важливих кроків. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/743/zemreforma-4.pdf> (дата звернення 05.09.2021)

2. Для громад розробили зразки технічних завдань на розробку комплексного плану просторового розвитку URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13842> (дата звернення (05.09.2021))
3. <https://feodal.online/ukr/audit.html>

Ірина Лещух

*к.е.н., старший науковий співробітник відділу просторового розвитку,
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. Ділішнього НАН України»,
м. Львів, Україна*

ФІСКАЛЬНІ ДЕЛІКТИ ЯК СКЛАДОВА ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У СЕКТОРІ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Тіньову діяльність у секторі фінансових послуг умовно можна поділити на три види:

- 1) прихована – законна економічна діяльність, яка приховується або применшується з метою ухилення від сплати податків;
- 2) неформальна – діяльність, яка не реєструється, а відтак, не підлягає оподаткуванню;
- 3) нелегальна – діяльність, заборонена законом (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; хабарництво, одержання неправомірної вигоди тощо).

Чи не найвагомішою складовою тіньової економіки у секторі фінансових послуг є ухилення від оподаткування, тобто свідоме приховування/заниження прибутків, отриманих від ведення бізнесу. Загалом по підприємствах України зазначений показник у 2018 р. на думку аналітиків Київського міжнародного інституту соціології [1] становив 56,7% від загального обсягу тіньової економіки. Відтак, збільшення рівня останньої у значній мірі формується в умовах збільшення кількості збиткових підприємств та/або зменшення кількості прибуткових підприємств.

Високе податкове навантаження на підприємства легального сектору фінансових послуг обумовлює їх не вигідне з економічної точки зору становище, порівняно з підприємствами, які використовують у своїй діяльності «тіньові схеми». Завдяки несплаті податків діяльність зазначених підприємств може характеризуватися вищою рентабельністю, порівняно із підприємствами легального сектору. Як наслідок, вони можуть мати тимчасові привілеї при розподілі капіталів та робочої сили [2].

Прикладом тут може слугувати використання виключно готівкової оплати товарів/послуг, які надаються суб'єктами бізнесу. У цьому випадку підприємство при купівлі-продажу товарів/послуг не надає клієнту товарного чеку, а відтак, і не сплачує податки. За даними компанії Mastercard [3] такі «схеми» у своїй діяльності у 2018 р. використовувало близько 62% суб'єктів

малого та середнього бізнесу, а розмір «тіньової готівки» склав приблизно 14,4% від ВВП (≈ 512 млрд грн).

На ринку страхових послуг однією з типових є схема ухилення від сплати податків страховими компаніями, коли реально діючі підприємства-вигодонабувачі перераховують безготівкові грошові кошти за нібито надані послуги страхування і перестраховування на рахунки транзитних страхових компаній, які, у свою чергу, перераховують кошти на рахунки фіктивних страхових компаній, що підконтрольні учасникам «конвертаційного» центру. Надалі гроші переводяться у готівку, у тому числі через рахунки підставних фізичних осіб [4].

За оцінкою аналітиків у розвинутих країнах світу в 52% випадків саме зростання податкового тягара та розміру внесків на соціальне забезпечення є причиною «відходу» бізнесу у тінь [5]. А за підрахунками ГО «Центр політико-правових досліджень» [6] в Україні через ухилення від сплати податків у секторі фінансових послуг вітчизняний бюджет щорічно втрачає приблизно 35 млрд грн.

Економічний парадокс українських реалій полягає в тому, що нелегальна (протиправна) діяльність є складовою звичайної підприємницької діяльності у фінансовому секторі. Більше того, сьогодні спостерігається симбіоз тіньової діяльності у зазначеному секторі із владними структурами. Так, за даними Держаної служби фінансового моніторингу України [7] у 2018 р. із 420 матеріалів щодо протиправних фінансових операцій, пов'язаних з діяльністю «конвертаційних» центрів та підприємств з ознаками фіктивності, задіяних у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фігурантами 53,6% матеріалів були державні службовці різного рангу, 18,6% – члени уряду, 6,7% – депутати Парламенту.

У 2019 р. 52,2% вчинених кримінальних правопорушень у секторі фінансових послуг класифікувалася як «тяжкі злочини», а 42,8% злочинів – були злочинами проти власності.

Упродовж 2017-2019 рр. у секторі фінансових послуг лєвова частка правопорушень була вчинена підприємствами групи 64.9 «Надання інших фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення» (табл. 2.2.1). Сюди, зокрема, включаються підприємства, які надають послуги, пов'язані із розміщенням фінансових коштів (крім надання позик) – факторингові послуги, оформлення свопів, опціонів та інших хеджінгових операцій.

Цікавою є статистика щодо вчинення кримінальних правопорушень підприємствами групи 64.3 «Трасти, фонди та подібні фінансові суб'єкти» у 2016 р. Так, якщо зазначеними підприємствами було вчинено лише 0,5% кримінальних правопорушень від загальної кількості правопорушень у секторі фінансової та страхової діяльності, то частка матеріальних збитків, завданих цими правопорушеннями становила 40,4% (70,8 млн грн) від загальної суми матеріальних збитків, завданих правопорушеннями у досліджуваному секторі. В даному контексті найбільш поширеною тіньовою фінансовою операцією є заснування злочинними групами інвестиційної фірми (трастового товариства,

пенсійного фонду, страхової компанії тощо) на принципах «фінансової піраміди» з наступним заволодінням коштами вкладників.

Чимала частка кримінальних правопорушень у секторі фінансових послуг припадає на підприємства групи 64.1 «Грошове посередництво» – від 22,2% у 2016 р. до 35,2% – у 2019 р. При цьому, частка матеріальних збитків, завданих цими правопорушеннями становила 2,6% від загальної суми матеріальних збитків, завданих правопорушеннями у досліджуваному секторі у 2016 р. та зросла у 2018 р. до 22,8% (у 2019 р. – 1,8%).

У сфері грошового посередництва упродовж досліджуваного періоду левову частку правопорушень було вчинено комерційними та ощадними банками, а також кредитними спілками (клас 64.19 «Інші види грошового посередництва») – у 2019 р. 78,5% від загальної кількості кримінальних правопорушень, вчиненими у сфері грошового посередництва, а у 2018 р. – 80,3%.

Неосучаснена (неефективна) система аналізу інформації про підозрілі фінансові операції; неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій національних публічних діячів; неналежне виявлення та неналежне нівелювання чинників тінізації та офшоризації фінансової системи; високий обіг готівки; відтік фінансового капіталу з країни [8] – це одні з найбільш загрозливих проблем вітчизняного сектору фінансових послуг з точки зору сприяння діяльності транзитно-конвертаційних груп (так званих «конвертаційних» центрів) та підприємств з ознаками фіктивності, задіяних у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом. Так, якщо у 2013 р. Державною службою фінансового моніторингу України направлено до правоохоронних органів 207 матеріалів щодо фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією коштів, то у 2018 р. – 420 матеріалів [9]. При цьому, сума згаданих протиправних фінансових операцій становила 277,8 млрд грн. У 2019 р. відповідні показники становили 211 матеріалів на загальну суму 41,8 млрд грн.

До найбільш розповсюджених фінансових операцій з точки зору легалізації (відмивання) доходів належать готівкові фінансові операції, а також фінансові операції, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю; поповненням рахунків новостворених підприємств; одержанням/наданням фінансової допомоги; операції, які проводяться високо ризиковими клієнтами (публічними особами); розкрадання кредитів рефінансування НБУ. Інструментами, які найчастіше використовуватися задля легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є електронний банкінг, приват-банкінг, а також розрахунки за міжнародними торговельними операціями.

Розмір «вигоди» конвертаційних центрів у 2014-2015 рр. складав 7-9% від конвертованої суми. Сьогодні вартість таких послуг складає 11-12% [4].

При цьому, останніми роками дещо змінилися схеми з отримання незаконних готівкових коштів. Якщо раніше конвертаційні центри отримували готівку здебільшого в одному банку, який спеціально займався переведенням

коштів у готівку, то нині для цього використовують рахунки багатьох суб'єктів господарювання, відкриті у декількох банках, а готівку знімають невеликими сумами (до 150 тис. грн) не тільки через каси банків, а й через банкомати. Крім того, її отримують у суб'єктів господарювання, які займаються реалізацією торгово-матеріальних цінностей за готівкові кошти без відображення в обліку підприємства. Загалом, у 2017 р. податковою міліцією України було ліквідовано 65 конвертаційних центрів (обсяг «проконвертованих» коштів – 13,5 млрд грн) [10], а у 2018 р. – 55 конвертаційних центрів (обсяг «проконвертованих» коштів – 12,1 млрд грн) [11].

Список використаних джерел

1. Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року. URL: http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=897&page=1&fbclid=IwAR1GSrnl6l4vk1GZE4QR9yekDt_C_NMIXJ-eA0mWArZpSC3DsCgwPsZ7unw.
2. Звіт про тіньову економіку 2014 р. URL: <https://www.slideshare.net/andrewvodiany/ss-63702610>.
3. Дослідження тіньової економіки в Україні встановило, яка частка від ВВП перебуває в тіні. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tinova-ekonomika/30440013.html>.
4. Сергій Білан розповів про найбільш поширені правопорушення в кредитно-фінансовій сфері (опубліковано 06.12.2016). URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/276972.html>.
5. Пічугіна Ю. В. Специфіка функціонування тіньової економіки ЄС / Ю. В. Пічугіна, А.В. Чорна. Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В.Сухомлинського, №5, 2015. - С. 72.
6. Тіньова економіка: оцінити обсяги – неможливо, скоротити – реально. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2879075-tinova-ekonomika-ociniti-obsagi-nemozливо-skorotiti-realno.html>.
7. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2019/04/SDFM_AnnualReport_2018.pdf.
8. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2017/02/zvit_nor.pdf.
9. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2013 рік. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2013_compressed.pdf
10. Ми бачимо, як змінилися схеми з отримання готівкових коштів. Інтерв'ю Сергія Білана журналу «Вісник. Рейтинг». 13.10.2018 р. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/zmi/354391.html>.
11. Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/plani-ta-zviti-roboti-/237691.html>.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Важливим етапом сучасних трансформацій страхового ринку України є врегулювання інтересів держави стосовно формування дохідної частини бюджетів усіх рівнів та страховиків з приводу підвищення ефективності їхньої діяльності, що в умовах стрімкого розвитку глобалізаційних процесів у світі, поглиблення інтеграційних зв'язків між державами неможливе без використання апробованого міжнародного досвіду зі збереженням певних національних особливостей функціонування страхового ринку.

Принципи оподаткування Європейського Союзу, які рекомендовані до застосування в національні законодавства країн його членів, покладені в основу дворівневої системи податкового регулювання страхової діяльності. Така система податкового регулювання передбачає справляння податку з страхових премій та податку на прибуток. При цьому всі країни-члени ЄС є самостійними учасниками регулювання діяльності страховиків. Особливості розрахунку бази для оподаткування податку на прибуток страховиків Європейського союзу визначаються специфікою формування страхових резервів, на величину яких вона зменшується [1]. Порядок оподаткування, визначений у Директиві ЄС, поширюється на всі країни-члени Євросоюзу, однак національні наглядові органи можуть встановлювати власну методику розрахунку страхових резервів, їх види та порядок формування.

У розвинених країнах Західної Європи (Великобританія, Франція, Німеччина, Австрія, Італія, Іспанія) основним інструментом податкового регулювання страхових ринків є податок на прибуток. Так, в 2021 році ставка податку на прибуток страховиків: Німеччини 15%, Австрії та Іспанії 25%, Італії 27,5%. В Франції застосовуються прогресивні ставки податку: 26,5% для страховиків з річним оборотом до 250 млн. грн. та 27,5% - понад 250 млн. грн. [2].

Страхові компанії-резиденти, як і будь які інші суб'єкти господарювання Великої Британії, сплачують корпоративний податок, який встановлюється окремо на кожний фінансовий рік, що починається 1 квітня. Ставка на період з 1 квітня 2016 року до 31 березня 2017 року склала 20%, на період з 1 квітня 2017 до 31 березня 2018 року – 19%. З 1 квітня 2020 року очікувалося зниження ставки податку до 17% [3]. Проте з 1 квітня 2020 року ставка корпоративного податку залишилася на рівні 19%. Крім того страхові компанії цієї країни сплачують податок на валові страхові премії за стандартною ставкою 12%, а за окремими видами ризикового страхування, зокрема з страхування подорожуючих, автострахування – 20% [4]. Така диференціація ставок

пояснюється різним ступенем ризику настання страхових подій та збитковістю таких страхових операцій. Зазначимо, що у Великобританії компанії з страхування життя сплачують корпоративний податок за спеціальним режимом, що включає різні ставки за видами страхування життя. За договорами страхування життя, які укладаються більше, ніж на 10 років, у межах сум згідно законодавства, валові страхові премії не оподатковуються [5].

Подвійне оподаткування доходів страхових компаній характерне для більшості країн Євросоюзу, які крім податку на прибуток від страхової діяльності за видами страхування іншими, ніж страхування життя, сплачують податок на валові страхові премії, що стягується із страхувальника-резидента.

У Франції страхові компанії, як і інші юридичні особи, зобов'язані сплачувати податок на прибуток, ставка якого варіює залежно від річного обороту доходу. Оподатковуються валові страхові премії, дохід від інвестиційної діяльності, за вирахуванням витрат на ведення справи. При цьому ставка податку на валові доходи є диференційованою залежно від природи страхового ризику та коливається від 7 до 30% [6]. Базою оподаткування при розрахунку податку на страхові премії є сума, що надходить до страховика (страховий внесок) та витрати, пов'язані з укладенням договору страхування, що включаються до вартості поліса.

Диференційованими за видами страхування є ставки податку на валові страхові премії в Австрії, зокрема з: страхування життя – 4% (ставка податку збільшується до 11 %, якщо такі договори укладаються на строк менше 10 років); страхування на випадок хвороби – 1%; страхування від нещасних випадків – 4%; страхування від пожеж – 11%. В Італії ставка податку на валові премії є також диференційованою 2,5-22,25% на всі види страхування, крім перестрахування. Італійські страхові компанії з страхування життя сплачують 2,5% від суми страхових премій. В Іспанії ставка податку за видами ризикового страхування 4%, при цьому не підлягають оподаткуванню премії в пенсійного страхування, довгострокового страхування життя, перестрахування, міжнародного морського страхування [7].

Дворівнева система податкового регулювання страхової діяльності характерна і для страховиків США. Особливості оподаткування операцій з страхування визначені у нормативно-правових актах країни, зокрема в кодексі внутрішніх доходів США та кодексах законів штатів. Доцільно зазначити, що в кінці 2017 року податкова реформа в США змінила принцип оподаткування на підставі загального доходу компанії на «територіальний принцип оподаткування». США відмовилися від прогресивної шкали оподаткування прибутку, згідно з якою прибуток компаній підлягав оподаткуванню за ставками до 35%. З 2018 року встановлена фіксована ставка корпоративного податку на прибуток на рівні 21%. Ставки корпоративного податку на рівні штату зазвичай варіюються від 1% до 12%. У деяких штатах податок на прибуток не стягується [8].

Отже, в усіх західноєвропейських країнах та США функціонує дворівнева система оподаткування страхових компаній, за якою оподатковуються валові

страхові премії та прибуток страховиків. При цьому застосовуються різні ставки податку залежно від форм, галузей та видів страхування. Податкова система цих країн базується на принципі диверсифікації податкових методів, що передбачає розподіл податковим регулятором податкового навантаження страховиків, яке не перевищує визначеного рівня ефективності оподаткування, за певним співвідношенням між податком на валові премії і податком на прибуток.

Таким чином, окремі положення, розроблені в законодавчих актах та практично впроваджені у сфері податкового регулювання страхових ринків розвинених країн, знайшли практичне застосування у діяльності українських страховиків. Однак, як свідчить вітчизняна практика, постійні зміни в податковому законодавстві нашої держави та бажання імплементувати найкращий досвід оподаткування страхової діяльності на теренах українського страхового простору, породжують низку суперечностей та неузгоджень.

Фіскальний регулятор забезпечує ефективність наповнення бюджету від страхової діяльності, ще й стимулює або дестимулює розвиток окремих видів страхування за рахунок диференціації податкових ставок. Проте, подвійне оподаткування страхових премій шляхом сплати податку на валові страхові премії (за ставкою 3%) та податку на прибуток від страхової діяльності (за ставкою 18%) перешкоджає ефективному функціонуванню українських страховиків, основною метою діяльності яких є забезпечення надійного страхового захисту учасників страхового ринку.

Вважаємо за необхідне запровадити диференційоване оподаткування прибутків страховиків за окремими видами діяльності. При цьому з бази оподаткування фінансових результатів від звичайної діяльності доцільно виключити страхову діяльність, оподатковуючи лише прибуток від іншої операційної, фінансової та іншої діяльності. Збереження непрямого оподаткування сприятиме забезпеченню прозорості функціонування страхового ринку, а запровадження диференційованого прибуткового оподаткування за видами діяльності страховика – зменшенню можливості ухилення страховиків від сплати податків й бажання приховати витрати і прибутки та підвищити ефективність реалізації фіскальної функції держави.

Список використаних джерел

1. Council Directive 91/674/EEC of 19 December 1991 on the annual accounts and consolidated accounts of insurance undertakings. URL: <http://eur-lex.europa.eu>.
2. Corporate Tax Rates 2021. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-corporate-tax-rates.pdf>
3. Оподаткування юридичних осіб в Великобританії. URL: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/united-kingdom/taxation-in-united-kingdom/>.
4. Insurance Premium Tax: guide for insurers. URL: <https://www.gov.uk/guidance/insurance-premium-tax#history>.

5. United Kingdom. Corporate - Taxes on corporate income. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/united-kingdom/corporate/taxes-on-corporate-income>.

6. Франція без романтики - TAS life. URL: <https://taslife.com.ua/blog/france-insurance>.

7. Яворська Т.В. Страхові послуги. Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 350 с. URL: <https://textbook.com.ua/strahova-sprava/1473453237/s-13>.

8. Податкова система США. URL: <https://fbs-tax.com/uk/tax-planning/usa/us-tax-system/>.

Павло Була

магістрант, ОНП «Публічні фінанси»

Науковий керівник:

Світлана Савчук, канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ОЦІНКА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

На даному етапі суспільно-економічного розвитку України важливим стратегічним напрямом виступають процеси децентралізації. Урядом країни впевнено впроваджуються реформи, пов'язані з наданням фінансової незалежності місцевим громадам, що, в свою чергу, дає змогу покращити добробут населення. Виходячи з цього, постає необхідність вирішення питань щодо ефективного та достатнього рівня наповнюваності місцевих бюджетів та їх здатності реально покривати всі потреби громади, що можливо лише завдяки якісному оподаткуванню. Тому в сучасних умовах актуальним є дослідження та оцінка рівня справляння місцевих податків та зборів, а також визначення їхньої ролі при формуванні дохідної частини бюджетів на місцевому рівні.

Автономія та незалежність місцевого самоврядування є важливими складовими стабільного розвитку демократії та ринкових відносин. Відповідно до Європейської хартії, територіальні громади визнані такими, які фактично відокремлені від державної влади, отримали повну незалежність та автономію виконувати покладені на них функції відповідно до наданих компетенцій. Однак низка важливих питань в Україні, пов'язаних з цією незалежністю досі чекає свого практичного вирішення. Зокрема, це стосується фінансової незалежності місцевого самоврядування, тобто виникає необхідність створення надійної бази доходів місцевих бюджетів. Відповідно місцеві податки та збори мають бути вагомим джерелом її формування. Завдяки їм повинна забезпечуватись реальна стійка фінансова незалежність громад та місцевих органів влади. Сюди варто також віднести забезпечення належного рівня освіти в Україні, охорони здоров'я, культури, соціальної інфраструктури, утримання установ державних служб та соціальної безпеки населення [1].

Як свідчить зарубіжний досвід, незважаючи на тенденції централізації, характерною особливістю функціонування адміністративно-територіальних одиниць залишається наявність достатньо ефективної системи місцевого оподаткування з високим показником юридичної самостійності щодо впровадження місцевих податків і зборів, а також визначення порядку їх сплати та нарахування. Проаналізувавши показники дохідної частини місцевих бюджетів у зарубіжних країнах, можна відслідкувати, що місцеві податки і збори складають від 30 до 70% усієї структури бюджету, тоді як в Україні цей показник на рівні лише 12% [2]. Тому, в сучасних умовах необхідним постає підвищення ролі місцевих податків і зборів в структурі дохідної частини бюджетів територіальних громад, адже лише за їх рахунок можна досягти достатньої фінансової автономії місцевих органів влади. У таблиці 1 відображено динаміку місцевих податків та зборів у доходах місцевих бюджетів у 2015-2019 рр. [1].

Таблиця 1

**Місцеві податки і збори у доходах місцевих бюджетів України
у період 2015-2019 рр. (млрд. грн.)***

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Абсолютний приріст
Доходи місцевих бюджетів, всього, в тому числі:	294,4	366,1	502,1	562,4	560,5	266,1
Податкові надходження, з них:	98,2	146,9	201,0	232,5	270,5	172,3
місцеві податки і збори	27,0	42,3	52,5	61,0	73,6	46,6
питома вага місцевих податків і зборів: - у доходах місцевих бюджетів, %	9,17	11,55	10,45	11,45	13,13	3,96
- у податкових надходженнях, %	27,49	28,79	26,12	26,2	27,2	-0,29

*Складено за даними [3].

За даними табл. 1, можна стверджувати, що в період 2015-2019 років простежується зростаюча динаміка показників (з 294,4 млрд. грн. до 560,5 млрд. грн.), абсолютний приріст становив 266,1 млрд. грн. Зокрема, обсяги податкових доходів місцевих бюджетів зросли з 98,2 млрд. грн. у 2015 р. до 270,5 млрд. грн. у 2019 р., або на 172,3 млрд. грн. У складі податкових надходжень місцевих бюджетів місцеві податки і збори становлять від 26,1 % до 28,7%, що свідчить про нестабільну тенденцію. У складі доходів місцевих бюджетів місцеві податки і збори становлять 9,17 % – 13,13 % [1]. Загалом у структурі місцевих податків та зборів, збори займають лише 0,4%, при тому як

податки – 99%. Зокрема левову частку у податкових надходженнях складає податок на майно – 52%, єдиний податок – 48%.

Такі тенденції дають змогу зробити відповідні висновки та окреслити основні проблеми у системі місцевого оподаткування. Насамперед, варто зазначити, що в Україні відносно невеликий перелік місцевих податків та зборів, у порівнянні з іншими країнами, де їх кількість в рази більша. На практиці також можна спостерігати відсутність інтересу представників влади у збільшенні дохідної частини бюджетів громад шляхом стягнення місцевих податків і зборів, що безпосередньо справляє негативний вплив на формування бюджету. Крім того, в системі наявні певні недоліки щодо встановлення податкових ставок окремих місцевих податків і зборів, що, в свою чергу, обмежує стабільність їхніх надходжень до місцевих бюджетів. Тому в результаті спостерігається неефективне формування дохідної частини місцевих бюджетів загалом, що обумовлює цілком логічний зв'язок інших проблем [4, с. 17].

Втім, також не можна ігнорувати проблеми недостатнього контролю за процесом справляння окремих місцевих податків і зборів. Місцеві органи влади, на жаль, мають незначний вплив на встановлення ставок податків, що призводить до неналежної якості наданих ними суспільних послуг.

Загалом, варто відмітити, що діюча система місцевих податків і зборів, вимагає постійного оновлення та вдосконалення. Місцевим органам доцільно більше приділяти уваги адмініструванню місцевих податків і зборів, покращувати систему податкового контролю. Такі зміни сприятимуть потужним стимулом для створення міцної дохідної бази місцевих бюджетів та забезпечать фінансову незалежність громад. Окрім цього, зазначимо, що органам влади варто окреслити чітку стратегію оптимізації місцевого оподаткування в Україні з урахуванням конкурентних переваг кожного окремого регіону, а також розробити конкретні напрямки щодо його удосконалення. Головною ідеєю такої стратегії повинно стати забезпечення оптимізації місцевого оподаткування та чинного податкового законодавства, збалансування місцевих бюджетів, розширення прав органів місцевого самоврядування із встановлення та справляння місцевих податків та зборів.

Список використаних джерел

1. Сидор І. П., Карпишин Н. І. Місцеве оподаткування в Україні в контексті фінансового забезпечення суспільних послуг. *Ефективна економіка*. 2020. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8182>
2. Дулік Т.О., Шукіс І.З. Актуальні питання місцевого оподаткування в Україні та напрями його реформування. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Економічні науки*. 2008. № 1. С. 115- 123.
3. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у період 2015-2019 рр. – URL: [http:// https://www.treasury.gov.ua/ua](http://https://www.treasury.gov.ua/ua) (дата звернення: 31.08.2021)

4. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України. *Фінанси України*. 2010. №9. С. 14-19.

Юліана Дупелич

магістрантка ОП «Фінанси»

Науковий керівник:

Оксана Квасниця, канд. екон. наук

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

СТРУКТУРА ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ОПТИМІЗАЦІЇ

Дослідження проблем формування дохідної частини Державного бюджету України викликає інтерес, насамперед тому, що саме бюджет характеризує рівень економічного розвитку країни, і завдяки правильному здійсненню бюджетного процесу забезпечується економічна і соціальна стабільність та належний життєвий рівень населення. За рахунок податків Державний бюджет України формує більшу частину доходів держави, що дозволяє фінансувати програми соціального захисту населення, соціально-культурні заходи, науку та державні капітальні вкладення у розвиток галузей і структурну перебудову економіки.

Досліджуючи реалії вітчизняної фіскальної політики, В.Г. Дем'янишин та С.І. Юрій основним джерелом формування бюджетних ресурсів визначають податки, сутність яких, у першу чергу, полягає у примусовому відчуженні державою частини новоутвореної вартості [5, с. 391]. Головним джерелом формування державного бюджету визнають податки і А.І. Крисоватий та А.І. Луцик [3, с. 153], трактуючи їх як важливе джерело радикальних змін. Податки, збори та обов'язкові платежі є основною формою участі держави у розподілі і перерозподілі ВВП з метою залучення його частки до основного централізованого фонду грошових коштів держави.

Протягом періоду з 2012-2020 рр. сума доходів бюджету коливається. З 2012 р. по 2013 р. показники доходів знижуються, що зумовлено зменшенням суми податкових надходжень та доходів від операцій з капіталом. З 2013 р. по 2014 р. доходи зростають з 339,2 млрд. грн. до 357,1 млрд. грн. У 2015 р. спостерігаємо стрімке збільшення доходів, завдяки податковим і неподатковим надходженням. З 2015 р. по 2016 р. доходи зростають з 534,7 млрд. грн. до 616,3 млрд. грн., при тому сума неподаткових надходжень була нижчою на 17 млрд. грн. В 2017 році доходи зросли на 177 млрд. грн., що пов'язано зі збільшення усіх показників, а особливо збільшення доходів цільових фондів на 29,67 млрд. грн. в порівнянні з попереднім роком, сягнувши рекордного показника. Забезпечення надходжень в цей фонд відбулось в основному за

рахунок конфіскованих коштів та коштів, отриманих від реалізації майна, конфіскованого за рішенням суду за вчинення корупційного правопорушення. З 2017 р. по 2018 р. доходи зростають з 793,4 млрд. грн. до 928,1 млрд. грн. Загалом з 2015 р. по 2018 р. спостерігається різке збільшення доходів в державному бюджеті України майже на 10-15%. З 2018 р. по 2019 р. збільшення доходів було незначним з 928,1 млрд. грн. до 998,3 млрд. грн. У 2020 р. сума показників доходів вперше сягає більше трильйону гривень.

Якщо проаналізувати показники, які формують доходну частину Державного бюджету України, спостерігаємо, що саме податкові надходження мають найбільшу частку, щодо його формування. Обсяг податкових надходжень до Державного бюджету України протягом аналізованого періоду має тенденцію до зростання. Найбільше зростання спостерігається у 2015 р. на 129,2 млрд. грн. Таке різке збільшення доходів пов'язано з тим, в 2014 році мала місце 300% девальвація національної грошової одиниці, яка знецінила суми податкових платежів. Крім того, в 2014 році ще не було цілого ряду нових податків і зборів, які ввели в 2015 році.

У 2015 р. до загального фонду Державного бюджету України надійшло 503,8 млрд. грн., що на 193,1 млрд. грн., більше, ніж у 2014 р. До спеціального фонду Державного бюджету за 2014 рік надійшло 46,5 млрд. грн. Проте, порівняно з 2014 роком, у 2015 р. надходження до спеціального фонду Державного бюджету знизились на 15,5 млрд. грн., у 2016 р. знову вийшли на звичний рівень, а от у 2017 р. стрімко збільшилися на 113% до 95 млрд. грн. Після різкого збільшення бюджету у 2015 р., доходи загального фонду вийшли на стабільний рівень. У 2020 році до загального фонду Державного бюджету України надійшло 877,6 млрд. грн., а до спеціального фонду Державного бюджету – 198,4 млрд. грн., що знову характеризується ростом доходів.

Державний бюджет України розробляється на базі наявної дохідної частини, тому важливим є її реальне визначення та повне виконання. В основу мають бути покладені об'єктивні оцінки прогнозних макроекономічних показників. Тому до заходів удосконалення планування дохідної частини бюджету необхідно включити:

- річні проекти мають складатися лише на основі існуючої податкової бази;
- важлива умова стабільності податкових надходжень — мораторій на податкове законодавство впродовж двох-трьох років;
- при бюджетному плануванні за основу необхідно брати песимістичний прогноз, що впливатиме на реалістичні показники дохідної та видаткової частин;
- враховувати при бюджетному плануванні вже існуючі норми податкового законодавства, а не проектні рішення;
- поступове впровадження нових податкових змін, особливо тих, що стосуються значного скорочення надходжень до бюджету;
- формування бюджету на основі програм економічного розвитку, які сприятимуть підвищенню якості життя та зростанню добробуту населення;

- поступове скасування податкових пільг із переходом до диференційованої сплати податків у відповідних галузях;
- посилення боротьби за дотриманням сплати податків.

Враховуючи те, що податкові надходження мають найбільшу частку у загальному обсязі доходів Державного бюджету України можна запропонувати такі методи щодо розвитку податкової системи:

- запровадження стимулюючої моделі податку на прибуток;
- запровадити підвищеної ставки ПДВ в розмірі 18% на товари розкоші;
- розширити групи п'єдакцизних товарів;
- перегляд галузей, для яких доцільно надавати податкові пільги;
- справедливе використання податків на споживання і прямих прибуткових податків як основних складових податкової системи.

Отже, підсумовуючи вище наведене, робимо висновок, що для зростання доходів Державного бюджету України необхідно, перш за все, удосконалювати чинну систему оподаткування, вносити певні зміни щодо порядку справляння доходів та їх ефективного використання. В Україні досить виражена проблема дефіциту Державного бюджету. Це свідчить про те, що нашій державі треба терміново прийняти фінансово-економічних заходів задля усунення можливості подальшого зростання дефіциту Державного бюджету у майбутньому. Наголошуючи на тому, що врегулювання податкових надходжень – це досить глобальна та клопітка справа, ми пропонуємо звернути увагу на менш значимі фактори впливу на формування доходів – цільові фонди та доходи від операцій з капіталом.

Список використаних джерел

1. Дем'янишин В.Г. Неподаткові надходження: проблеми та роль у доходах бюджету держави. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. 2011. № 2. С. 278 – 284.
2. Звіти про виконання Державного бюджету України / Комітет з питань бюджету Верховної Ради України. URL: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet>
3. Крисоватий А.І. Податки і фіскальна політика: навчальний посібник / А.І. Крисоватий, А.І. Луцик. Тернопіль, 2003. 312 с.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>
5. Юрій С.І. та Федосов В.М. Фінанси: навчальний посібник. Київ «Знання», 2012. 170 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БОРГОВОГО ПРАВИЛА В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ

Фіскальні правила використовуються в переважній більшості країн Європи, однак в основному вони були запроваджені після фінансово-економічної кризи 2008-2009 років в процесі реалізації політики фінансової консолідації. Одним із найефективніших підходів до використання боргового правила з метою побудови оптимальної політики управління державним внутрішнім і зовнішнім боргом є підхід Польщі, де боргове правило закріплено в Конституції цієї країни. Так, стаття 216 Конституції Польщі встановлює обмеження на розмір державного боргу на рівні 3/5 річного ВВП (60%) [1]. Відповідальність за дотримання конституційного боргового правила покладена на Раду Міністрів Польщі, яка здійснює фінансове управління державою, а відповідно до ст. 159 Конституції Польщі керує виконанням державного бюджету.

Правовою основою, що визначає відповідальність Ради Міністрів, є також положення, викладені у ст. 86 Конституції Польщі, які чітко вказують на обов'язки Ради Міністрів у разі перевищення пруденційних меж та порядок застосування відповідно пруденційних та коригувальних процедур.

Тобто боргове правило в Польщі являє собою не лише конституційне обмеження величини державного боргу на рівні 60% ВВП, але й законодавчо закріплені пруденційні та коригувальні процедури, які повинна обов'язково застосовувати Рада Міністрів Польщі у випадку перевищення боргового порогу, що вирізняє польське боргове правило з поміж подібних фіскальних правил інших країн світу.

Заборона на перевищення рівня державного боргу понад встановлений поріг опосередковано стосується як палат парламенту, так і Національного банку Польщі, адже стаття 118 Конституції Польщі [1] містить положення, яке зобов'язує Сейм і Національний банк у випадку подання ними законопроектів обов'язково обґрунтовувати фінансові наслідки таких законопроектів, з метою обмеження прийняття правових актів, які можуть призвести до зростання боргового навантаження. Таким чином варто зауважити, що боргове правило Польщі є основою для узгодження фіскально-бюджетної, грошово-кредитної та боргової політики держави. При цьому конституційний статус боргового правила обмежує політичну свободу польських політиків щодо внесення популістичних норм у закон про державний бюджет.

Ще одна новація польського боргового правила полягає в тому, що на законодавчому рівні закріплено два пруденційних пороги щодо співвідношення державного боргу до ВВП (55% та 60%), відповідно до яких застосовуються пруденційні та коригувальні процедури в двох діапазонах:

- перший діапазон - відношення державного боргу до ВВП перевищує 55% і менше 60%;

- другий діапазон – відношення державного боргу до ВВП дорівнює або перевищує 60%.

Досягнення показників кожного діапазону зобов'язує Раду Міністрів застосовувати низку обмежень та заборон до бюджетів держави та органів місцевого самоврядування і впровадження коригувальних інструментів.

Так, якщо відношення державного боргу до ВВП перевищує 55%, але менше 60%, запускається перша процедура корегування, яка включає інструменти протидії цій несприятливій тенденції, що стосуються як центральних, так і місцевих фінансів. У випадку, якщо державний борг досягає або перевищує 60% ВВП вводиться в дію друга процедура корегування не лише величини боргу, але й боргової, фіскальної та грошово-кредитної політики в цілому.

В основі корегувальних процедур лежить зобов'язання Ради Міністрів із введення обмеження щодо змісту проекту бюджетного акта на наступний рік. У разі запуску корегувальних процедур на Раду Міністрів було покладено обов'язок підготувати проект бюджетного акта, в якому не передбачається дефіцит державного бюджету або передбачається рівень доходів та витрат державного бюджету в розмірі, який забезпечує дотримання співвідношення державного боргу до ВВП на рівні 60% на кінець наступного року.

Більше того, за цими процедурами передбачається низка заходів щодо обмеження та перегляду фінансових ресурсів, що витрачаються з державного бюджету. До них належать: призупинення підвищення заробітної плати працівникам бюджетних установ; валоризація пенсій на максимальному рівні, що відповідає зростанню цін на споживчі товари та послуги, оголошеному Центральним статистичним управлінням за попередній фінансовий рік; заборона надання позик та кредитів з державного бюджету, за винятком розстрочки кредитів та позик, наданих у попередні роки; призупинення збільшення видатків у підрозділах, органів державної влади на рівні вищому, ніж в державній адміністрації; перегляд Радою Міністрів видатків державного бюджету, що фінансуються за рахунок коштів зовнішніх позик, та перегляд довгострокових програм; перегляд чинних нормативно-правових актів Ради Міністрів з метою прийняття правових рішень, що впливають на рівень доходів державного бюджету, в тому числі щодо застосування податкових ставок на товари та послуги; зменшення цільової субсидії з державного бюджету на професійну та соціальну реабілітацію і працевлаштування; введення обмежень на нових зобов'язань органами державного управління щодо збільшення інвестиційних видатків [2].

Обидві процедури коригування державного боргу Польщі передбачають зобов'язання Ради Міністрів подати програму реабілітації до Сейму з тією різницею, що в разі перевищення порогового значення конституційного боргу був встановлений термін для її подання (один місяць з дати оголошення розміру та відношення державного боргу до ВВП).

Санаційна програма повинна бути включена до правових та фінансових інструментів оздоровлення, оскільки її метою є зменшення розміру державного боргу. В законі Польщі «Про державні фінанси» зазначаються елементи, які повинна містити програма, тобто зазначення причин відношення державного боргу до ВВП, програма заходів, спрямованих на зменшення цього співвідношення, з урахуванням запропонованих законодавчих рішень, що впливають на рівень видатків та витрат, а також трирічний прогноз щодо державного боргу до ВВП відповідно до прогнозованого макроекономічного розвитку країни [2].

Оцінюючи польське боргове правило з позицій українських реалій реалізації політики управління державним боргом загалом і зовнішнім боргом зокрема, зауважимо, що наявність конституційного закріплення боргових порогів, а також програми корегувальних і пруденційних процедур спонукає Раду Міністрів, Національний банк Польщі і Сейм відповідально ставитися до управління державним боргом. Окрім цього, законодавче закріплення корегувальних процедур та обов'язкова програма польського уряду щодо порядку застосування таких процедур з метою досягнення порогового значення відношення державного боргу до ВВП на рівні нижчому, ніж 55% підвищує рівень підзвітності Ради Міністрів Сейму та створює умови для управління очікуваннями суб'єктів ринку, адже всі заходи Ради Міністрів щодо зменшення державного боргу заздалегідь прописані у Законі «Про державні фінанси» та в програмі уряду. Забезпечення високого рівня фіскальної дисципліни внаслідок конституційного закріплення боргового правила є запорукою успішної боргової політики Польщі.

На відміну від Польщі, в Україні існують бюджетні обмеження державного боргу, які не можна назвати фіскальним правилом, адже ні на законодавчому рівні, ні на рівні нормативно-правових актів не затверджено обов'язків Кабінету Міністрів України щодо вжиття ним конкретного переліку процедур із зменшення державного боргу до рівня 60%. Такий підхід до використання обмежень величини державного боргу в Україні на наш погляд не є ефективним, адже порушення цього обмеження не накладає жодної законодавчої персональної чи відомчої відповідальності, що знижує ефективність політики управління державним боргом і досить часто призводить до збільшення зовнішніх державних запозичень з метою фінансування популістських заяв Уряду. Окрім цього, політика управління зовнішнім і внутрішнім державним боргом не передбачає введення визначених законодавством коригувальних процедур, що, фактично, перетворює наявні обмеження у формальність.

Тому введення боргового правила в Україні за аналогією до польського досвіду, на наш погляд, може бути оптимальним варіантом для підвищення ефективності боргової політики як в частині забезпечення високого рівня боргової безпеки, так і в частині пруденційних процедур управління державним зовнішнім і внутрішнім боргом.

Список використаних джерел

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
2. Janikowski, Ł. (2018). *What Is the Quality of the Fiscal Policy in Poland?* URL: <https://caseresearch.medium.com/what-is-the-quality-of-the-fiscal-policy-in-poland-ed3a44b5e975>

Володимир Цап

к. е. н, доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Блокування податкових накладних (ПН) та розрахунків коригувань (РК) останнім часом набуло великої актуальності судячи із кількості запитань, що надходять на аналітичний цент ГО «Аграрний Союз України», і ця тема залишається чи не найактуальнішою. З 1 лютого 2020 р. набув чинності новий Порядок зупинення реєстрації податкової накладної або розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних затвердженого постановою КМУ від 11.12.2019 р. № 1165 [3]. Цим порядком було оновлено ознаки так званої безумовної реєстрації ПН (РК), тобто якщо ПН (РК) відповідають хоча б одній із таких ознак, то подальший моніторинг за критеріями ризиковості не проводиться й такі ПН (РК) не блокуються. Такими ознаками є:

1. ПН (РК) не підлягає наданню одержувачеві та/або складена щодо операції, звільненої від оподаткування.
2. Обсяг поставок за місяць менший за 500 тис. грн та одночасно виконуються нижченаведені умови: обсяг операцій за поточний місяць з одним покупцем-платником ПДВ, не перевищує 50 тис. грн; сума ПДВ, сплачена в попередньому місяці, становить понад 20 тис. грн; керівник сільгоспідприємства обіймає аналогічну посаду не більше ніж у трьох платників податків.
3. Одночасно необхідно виконувати такі умови: загальна сума ПДВ, сплачена за останні 12 календарних місяців, становить понад 1 млн грн ;показник податкового навантаження (D) – понад 5%; сума постачання за поточний звітний місяць не перевищує найбільшої місячної суми ПДВ за останні 12 календарних місяців, збільшеної в 1,4 рази.
4. У ПН (РК) відображені операції по товарах із кодом УКТ ЗЕД та/або по послугах із кодом ДКПП, зазначених у таблиці даних платника ПДВ, врахованій органом ДПС [2].

Отже, ПН(РК) сільгоспідприємств не блокуватимуться, якщо буде виконана, зокрема, четверта умова – подана таблиця (за умови врахування її податковим органом). Тому подання цієї таблиці є чи найважливішим в питанні подальшого блокування ПН(РК). Форма таблиці затверджена в додатку 5 до Порядку № 1165. В ній зазначаються види економічної діяльності відповідно до КВЕД, коди товарів згідно з УКТЗЕД, що постачаються та/або придбаваються (отримуються) платником податку, ввозяться на митну територію України, коди послуг згідно з ДКПП, що постачаються та(або) купуються.

До таблиці в обов'язковому порядку додається пояснення (п. 14 Порядку № 1165) [3]. Воно складається у довільній формі, але в ньому слід зазначити: вид діяльності сільгоспідприємства з посиланням на податкову та іншу звітність; наявність землі є у користуванні (із посиланням на «земельну» звітність); кількість постійних та сезонних працівників (із посиланням на «зарплатну» звітність); перелік основних засобів (із посиланням на форму 20-ОПП). Враховуючи факт що основним засобом задіяним у технологічному процесі вирощування сільськогосподарських культур є земля, аграрним підприємствам необхідно подати форму 20-ОПП щодо основних засобів та земельних ділянок, а потім приступати до складання таблиці [1].

Фермерським господарствам необхідно враховувати той факт, якщо немає найманих працівників (чи їх кількість менша 5 чоловік), подаються пояснення, що всі роботи виконуються силами членів господарства (вказати їх кількість, прізвища, виконані роботи та факт підтвердження сплати ЄСВ та ПДФО із посиланням на відповідну звітність). Також необхідно зазначити в який період та в якій кількості до сільськогосподарських робіт залучалися сезонні працівники або працівники за цивільно – правовими договорами посиляючись на звітність щодо оподаткування їх заробітної плати (доходу) (ПДФО, ВЗ, ЄСВ).

Таблиці розглядає комісія ДПС. Протягом п'яти робочих днів вона має ухвалити рішення про її врахування (неврахування). Проте в більшій частині від Комісії надходять відмови. Останнім часом сільськогосподарські підприємства скаржаться на те, що дані таблиць фіскальні органи не враховують. Конкретних причин відмов прийняття цієї таблиці вищевказаними нормативними документами не встановлено. Не передбачено також і порядок оскарження рішень про неврахування таблиць. Але на підставі аналізу низки відмов можна зробити висновки, що таблицю не приймають, зокрема, за наступних випадків: подана без пояснень; неправильно складена; занадто велика (тоді її слід розбити на кілька таблиць, які подати окремо); за наявною в податківців інформацією у сільгоспідприємства відсутні можливості (ресурси) для вирощування (виробництва) сіль господарської продукції, заявленої в таблиці. Це найпоширеніша причина відмови у прийнятті таблиці. Подібний висновок на перший погляд фіскальні органи можуть зробити, наприклад, якщо підприємство не подавало форми 20-ОПП з інформацією про земельні ділянки та інші основні засоби, необхідні для здійснення діяльності, або в його штаті

замало (менше п'яти) найманих працівників. Проаналізувавши за допомогою електронного кабінету платника податків, подані дані підприємства: форма 20-ОПП подавалася в ній були зазначені всі землі, основні засоби. У разі відсутності у платника власної (орендованої) сільгосптехніки, а для обробки земель користується послугами інших суб'єктів господарювання, про це зазначено (в поясненнях до таблиці) та додано копії договорів і актів про надання відповідних послуг (виконання робіт). Що стосується «малої» кількості працівників у фермерських господарств, то надано пояснення, як зазначено вище.

Сільськогосподарські підприємства після отримання рішення (в електронному вигляді) про неврахування таблиці, проаналізувавши причини намагаються вжити заходів щодо їх усунення (надають більш уточнених пояснень, підтверджують документально технологічні процеси виробництва, додатково подають форми 20-ОПП про основні засоби тощо). Якщо після використання всіх можливих заходів та повторного подання таблиці, підприємства знову отримують рішення податкового органу про неврахування даних, таке рішення залишається тільки оскаржити у судовому порядку.

У більшості випадків сільськогосподарські товаровиробники із-за сезонності виробництва, нерівномірності отримання помісячних доходів протягом року, а відповідно і нерівномірності сплати податків не підпадають під ознаки безумовної реєстрації ПН(РК), отже ПН(РК) перевірятимуть за критеріями ризикованості: відсутність товару (послуги), зазначеної в ПН, у таблиці даних платника ПДВ; відсутність (анулювання, зупинення) ліцензій, виданих органами ліцензування, які засвідчують право на виробництво, експорт, імпорт і оптову торгівлю підакцизними товарами (продукцією); відсутність на дату складення ПН(РК) відомостей в Реєстрі платників акцизного податку; складення РК до ПН, яким передбачається зміна номенклатури на товари (послуги), відсутні у таблиці даних платника ПДВ; відсутність товару, зазначеного в РК, в таблиці даних платника ПДВ; складення РК на зменшення податкових зобов'язань до ПН, складеної на неплатника ПДВ, та подання його для реєстрації у строк, що перевищує 14 календарних днів із дня складення ПН.

Враховуючи доволі велику кількість заблокованих ПН (РК) сільськогосподарським підприємствам необхідно зберігати позитивну податкову історію, при цьому зменшуючи власні вигідні умови під час реалізації продукції. За таких умов рекомендовано дотримуватись таких вимог:

1. Обсяг постачання за місяць має складати менше 500 тис. грн., а з одним покупцем не більше 50 тис. грн, та при умові що керівник займає аналогічну посаду не більше ніж у трьох підприємствах;

2. Здійснення протягом будь-яких чотирьох звітних місяців з останніх шести місяців реєстрацію ПН/РК за одним і тим самим кодом УКТ ЗЕД.

4. Площа наявних земельних ділянок на правах власності або користування має бути не меншою за 200 га або орендованих земельних ділянок комунальної та (або) державної власності – не менше 0,5 гектара

(станом на 1 січня поточного року), що задекларовані до 20 лютого поточного року, в тому числі за які своєчасно сплачено податки.

5. Сплачений розмір ЄСВ на одного працюючого має перевищувати суму ЄСВ з мінімальної заробітної плати у 2 рази за останні 12 місяців, за умов, що з початку попереднього року керівник та/або засновник не змінювалися, а середньомісячна чисельність працюючих становить не менше 5 осіб за останні 12 місяців.

На практиці блокування ПН(РК) відбувається доволі часто без поважних причин, що призводить до неотримання від контрагентів повного розрахунку, вилучення оборотних коштів підприємств. Подача скарг, не вирішує питання, більша частина платників податків вимушена звертатися до суду, де найчастіше отримують позитивне рішення.

Основною причиною блокування ПН(РК) є зменшення податкового навантаження зі сплатити податків та зборів платником податку. З прийняттям змін до ПКУ з 01.04.2021 р ставка ПДВ для сільськогосподарських товаровиробників зменшилася з 20% до 14% при цьому податковий кредит залишився на рівні 20%, що призвело до зменшення податкового навантаження зі сплати ПДВ. Вважаємо за доцільне виключити тимчасово контроль за таким показником, як зменшення податкового навантаження, для підприємств аграрної галузі (до 01.04.22р). На часі є актуальним розгляд питання щодо можливості подачі звітності та сплати зобов'язань з ПДВ сільськогосподарськими товаровиробниками один раз на квартал (таку можливість втрачено у зв'язку з відміною подачі квартальні звітності платниками єдиного податку).

Список використаних джерел

1. Цап В. Д. Витрати і собівартість продукції в сільськогосподарських підприємствах України та їх формування: дис. на здоб. наук. ст. канд. ек. наук: 08.00.04 / НУБіПУ. Київ, 2016. 213 с.

2. Податковий кодекс України №2755-IV від 02.12.2010 р Електронний ресурс <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

3. Постанова КМУ «Про затвердження порядку з питань зупинення реєстрації податкових накладних/розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних» № 1165 від 11.12.2019 р Електронний ресурс: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/postanovi-kabinetu-ministr>

Секція 3. Нові підходи до управління публічними фінансами
Sections 3. New approaches to public finance management

Oksana Tulai

Doctor of Economics, Professor

Sviatoslav Nytko

Master's Degree

West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

FINANCIAL PARADIGM OF PRIMARY MEDICAL CARE

After the Government of Ukraine approved in 2016 the Concept of Health Care Financing Reform [1], a new model of public health financing began to function in our country. The main priorities were as follows: 1) introduction of the state guaranteed package of medical care; 2) creation of a single national customer of medical services (the National Health Service of Ukraine); 3) autonomy of health care providers; 4) formation of new methods of payment for medical services; 5) creation of a new quality management system for medical services.

In modern conditions, the National Health Service of Ukraine [2] is the central executive body that implements state policy in the field of state financial guarantees of medical care. The activities of this service are coordinated by the Ministry of Health of Ukraine. The National Health Service of Ukraine is called upon to solve tasks related to 1) implementation of the state policy in the field of state financial guarantees of medical care; 2) performance of functions of the customer of medical services and medicines under the program of medical guarantees; 3) submission to the Ministry of Health of Ukraine of proposals to ensure the formation of state policy in the field of state financial guarantees of medical care.

Thus, today in Ukraine there is a transition from the financing of itemized estimates of health care facilities to the payment of the result (actually treated cases or the number of concluded declarations) to medical institutions. That is, the principle «money follows the patient», but not the infrastructure of health care facilities and other service providers is introduced.

At the first stage of the health care reform in Ukraine, primary health care was chosen as a priority. In 2018, 97% of public health facilities that provide primary care switched to a new funding model. Contracts with the National Health Service of Ukraine were concluded by 623 institutions, which in 2018 received 3.447 billion UAH. The concept of the optimal amount of practice was introduced, which regulates the burden on the doctor in terms of the number of signed declarations, namely: 1) therapist – 2000 declarations; 2) family doctor – 1800 declarations; 3) pediatrician – 900 declarations. In total, in 2018, 22.4 million citizens chose their family doctor. The relevant declarations were registered in the electronic health care system e-Health.

In 2019, 1,466 primary care facilities entered into agreements with the National Health Service of Ukraine and received funding of over 16.7 billion UAH. In 2020,

the COVID-19 pandemic began, and no health care system in the world was ready for that. Pandemic response mechanisms in the world have been developed rapidly. In these circumstances, the National Health Service of Ukraine has prepared amendments to the Program of Medical Guarantees. In 2020, 1,702 primary health care facilities entered into agreements with the National Health Service of Ukraine and received more than 50.324 billion UAH [3].

In 2021, the Accounting Chamber conducted an audit of the effectiveness of the use of state budget funds allocated to the National Health Service of Ukraine for primary health care. The submitted report [4] states that the Ministry of Health of Ukraine and the National Health Service of Ukraine failed to prepare in 2018-2020 a program of medical guarantees for primary health care, which determines the list and scope of medical services (including medical devices) and medicines, the full payment of which is guaranteed to patients by the state at the expense of the State Budget of Ukraine. As a result, state guarantees of primary health care were implemented in the absence of this program and citizens did not have information on the transparent and understandable scope of medical services that they were entitled to receive free of charge from primary care providers.

The results of the audit showed that the amount of payment to primary care providers did not depend on the volume of medical services provided to patients and the degree of primary care providers main task fulfillment – providing the population with comprehensive, continuous and patient-oriented primary care. Thus, in 2018–2020, funding for primary health care on the principle of «money follows the patient» was not provided.

It is also important that in 2018-2020 the National Health Service of Ukraine did not ensure proper control over the compliance of primary care providers with the terms of the concluded agreements on medical care under the program of medical guarantees. Medical services provided to patients during this period by primary care providers were not recorded. Therefore, the risks of unproductive and ineffective use of state budget funds allocated for primary health care have significantly increased.

Summarizing the above, we note that in Ukraine through the e-Health system it is advisable to implement an effective system for monitoring the number and types of medical services provided. At the same time, a system of indicators of the quality of primary health care should be developed. It is also necessary to improve the current model of financing primary health care by setting reasonable coefficients to tariffs for medical services that characterize the complexity of treated cases and the intensity of resource use for prevention, diagnosis, treatment and rehabilitation at the primary level.

References

1. Про схвалення концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 р. № 1013-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80#Text>.

2. Про утворення Національної служби здоров'я України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1101. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1101-2017-%D0%BF>.

3. Оплати надавачам медичної допомоги за програмою медичних гарантій. Національна служба здоров'я України: е-Дані. URL: <https://nszu.gov.ua/e-data/dashboard/pmg-pay>.

4. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Національній службі здоров'я України на первинну медичну допомогу. Київ, 2021. 90 с. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/11-3_2021/Zvit_11-3_2021.pdf.

Микола Карлін

д-р екон. наук, професор

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, Україна

ДОСВІД КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ У ЗДІЙСНЕННІ І РЕГУЛЮВАННІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Забезпечення умов для реальної інтеграції України з Європейським Союзом вимагає вивчення досвіду країн ЄС в ефективному використанні публічних фінансів. Особливу увагу для України має вивчення досвіду країн Вишеградської групи (Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини) у здійсненні таких закупівель, що дозволило цим країнам суттєво підвищити їх ефективність. Слід зазначити, що система публічних закупівель країн Вишеградської групи регламентується трьома рівнями законодавчого врегулювання: міжнародним, законодавством ЄС та національним.

Усі публічні закупівлі в країнах Вишеградської групи поділяються на закупівлі вище порогових значень Євросоюзу і нижче порогових значень ЄС. Наразі пороги визначені на рівні 139 тис євро для закупівель товарів і послуг та 5350 тис євро для закупівель будівельних робіт. Нижню межу таких закупівель кожна країна визначає самостійно. Так, в Чехії вона становить 76,5 тис євро, в Польщі - 30 тис євро. В Угорщині прописано по декілька надпорогових рівнів для закупівель на національному рівні. Допорогові публічні закупівлі проводять на розсуд закупівельників, але про такі закупівлі звітують. Зокрема, в Чехії, мають обов'язково оприлюднювати всі контракти понад 2 тис євро.

Пандемія коронавірусу внесла певні зміни у порядок проведення публічних закупівель в країнах ЄС. Так, у березні 2020 р. уряд Угорщини прийняв указ, згідно якого для проведення коронавірусних закупівель замовники повинні запросити не менше трьох учасників подати свої пропозиції. Проте замовники можуть також укласти контракт безпосередньо з одним постачальником, якщо терміновість або причина цього є виправданими. У Чехії

затвердили поправку до Закону про публічні закупівлі, які можуть здійснюватися за прискореною процедурою, за прямим укладенням договорів.

Досить ефективно впливають на здійснення публічних закупівель в країнах ЄС спеціально створені централізовані закупівельні організації (ЦЗО), які створені у більшості держав Європейського Союзу. У країнах ЄС вони можуть функціонувати на різних рівнях управління: на національному, регіональному, місцевому. Однією з фінансових переваг створення ЦЗО є зменшення витрат як державного сектору, так і бізнесу на проведення власне закупівель, які характеризуються меншою кількістю процедур і меншою кількістю залучених людей, значною економією часу на їх проведення. Зокрема, в Угорщині установи центрального рівня зобов'язані законом здійснювати закупівлі через ЦЗО, тоді як для решти учасників така процедура не є обов'язковою.

Значний позитивний досвід у здійсненні та регулюванні публічних закупівель серед країн Вишеградської групи нагромаджено в Польщі. Її досвід рекомендується до вивчення всім майбутнім кандидатам до вступу в ЄС. З травня 2004 року, коли Польща вступила до ЄС, порядок здійснення закупівель став регулюватися Законом Польщі «Про публічні закупівлі», який був адаптований до відповідних директив ЄС щодо державних закупівель. Польською особливістю є обов'язкове застосування нецінових критеріїв оцінки при проведенні процедури відкритих торгів. Вага цінового критерію у цьому випадку не повинна перевищувати 60 відсотків. На думку польських фахівців така практика дає можливість акцентувати більшу увагу на якісних характеристиках предмета закупівлі (зокрема, на екологічних критеріях).

У Польщі контрольні функції щодо публічних закупівель мають декілька структур, щоб не допустити неефективного витрачання бюджетних коштів, зокрема, й з бюджету ЄС. Насамперед такий контроль здійснює Агентство публічних замовлень, що має статус окремого центрального органу виконавчої влади, робота якого координується Міністерством економіки. Цей контроль Агентством здійснюється кількома шляхами: проведення планових та позапланових документальних перевірок закупівель; за зверненням державних органів, громадських організацій та громадян; аналізу інформації розміщеної в бюлетені закупівель.

За результатами перевірки Агентство публічних замовлень готує: рекомендації щодо усунення порушень (якщо порушення не критичні та виявлені на стадії, яка допускає можливість усунення); рекомендації щодо відміни процедури, у разі якщо порушення є серйозними та не можуть бути усунуті; звернення до Апеляційної палати оскаржень щодо анулювання результатів процедури закупівлі; рішення про накладення штрафу на замовника. Остаточне рішення за результатами перевірки у разі незгоди замовника з висновком Агентства приймає Апеляційна палата оскаржень.

Законодавством Польщі передбачена плата за подання скарги, а саме: при допорогових закупівлях: для товарів, послуг – еквівалент 1750 євро; для робіт – еквівалент 2 330 євро. При вище порогових закупівлях плата складає: для товарів, послуг – еквівалент 3 500 євро; для робіт – еквівалент 4 670 євро.

Процедура закупівлі у разі подання скарги автоматично не призупиняється, але до прийняття органом оскарження рішення по суті не можна укласти договір. Розгляд скарги триває протягом 15 календарних днів. У разі відкликання скарги до винесення рішення по суті учаснику повертається 90 % коштів плати за неї.

До органу контролю за публічними закупівлями також відноситься й Відомство захисту конкуренції та прав споживачів, яке проводить розслідування щодо наявності змов на тендерах. Згідно з польським кримінальним законодавством тендерна змова є злочином, за який передбачена відповідальність до 3 років позбавлення волі. За ненадання інформації до Відомства на його запит та інші порушення, встановлені законодавством, стягується штраф в достатньо великих розмірах (до 50 млн. євро).

Ольга Кириленко

д-р екон. наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТІВ УЧАСТІ

Однією з форм залучення громадян у бюджетний процес на місцевому рівні, а, саме, визначення напрямків використання коштів місцевого бюджету відповідно до потреб громади, є «партисипаторне бюджетування», яке реалізується шляхом складання бюджетів участі. Бюджет участі, або громадський бюджет – це всесвітньо визнаний ефективний інструмент учасницького врядування; формується у видатковій частині бюджету; включає видатки, які спрямовуються на фінансування проєктів, що запропоновані членами територіальної громади. Як правило, для бюджету участі виділяється до 1% запланованих бюджетних видатків.

Багаторічний зарубіжний досвід формування бюджетів участі підтвердив позитивні ефекти, спричинені використанням цього інструменту, які полягають у кращому задоволенні потреб громади, налагодженні більш тісних зв'язків населення і органів влади, забезпеченню більшої прозорості у використанні публічних коштів, зміцненні довіри до місцевої влади, розвитку форм громадської участі у бюджетному процесі.

В Україні складання бюджетів участі набуло поширення лише з 2015 року, головним чином в обласних центрах. Проте, навіть такий нетривалий досвід учасницького бюджетування продемонстрував як громадянам, так і представникам місцевої влади очевидні позитивні наслідки. Чи не найголовнішим позитивним ефектом складання бюджетів участі є посилення громадської активності, зміцнення взаємодії членів територіальних громад і органів місцевого самоврядування, зростання рівня розуміння громадянами існуючих місцевих проблем та залучення до їхнього вирішення. Слід зазначити, що відбувається урізноманітнення форм громадської участі та інструментів, які

при цьому використовуються. Мова йде про громадські і, зокрема, бюджетні слухання; звітування розпорядників бюджетних коштів та участь у них громадян; регулярне висвітлення у місцевих засобах масової інформації фінансових і в т. ч. бюджетних питань; представлення в доступній формі інформації про місцевий бюджет (Бюджет для громадян); залучення громадян до роботи в дорадчих та консультативних органах; проведення соціологічних досліджень, опитувань та анкетувань та ін.

Основні організаційні питання, пов'язані із функціонуванням бюджету участі, принципово не відрізняються в регіональному розрізі; розглянемо їх на прикладі Тернопільської міської територіальної громади. Так, згідно затвердженого Положення [1], за рахунок коштів громадського бюджету фінансуються проекти жителів громади, реалізація яких можлива впродовж одного бюджетного року. Загальний обсяг громадського бюджету на один бюджетний рік становить 1% обсягу власних доходів загального фонду міського бюджету за мінусом 10% що направляються на реалізацію проектів Шкільного бюджету. На малі проекти (від 1000 до 500 000 грн) виділяється 30% загального обсягу громадського бюджету. На великі проекти (від 500 000 до 2 000 000 грн) виділяється 70% загального обсягу громадського бюджету.

Встановлено вимогу, що проекти повинні бути спрямовані на покращення інфраструктури громади (вулиць, парків, доріг, спортивних чи дитячих майданчиків, територій шкіл, медичних закладів, тощо). Якщо реалізація проекту передбачає використання земельної ділянки, вона повинна бути і власності громади та не перебувати у власності/користуванні фізичної та/або юридичної особи (окрім ОСББ). Результат проекту має бути загальнодоступними та безкоштовним для всіх жителів громади.

Для організації виконання громадського бюджету розпорядженням міського голови утворюється Номінаційний комітет як колегіальний консультативний орган. Від того, як він працює та від фахового рівня його членів, залежить ефективність партисипаторного бюджетування. Послідовність проходження проектів наступна: 1) розробка проекту; 2) подання проекту Номінаційному комітету; 3) розгляд проекту Номінаційним комітетом та прийняття рішення щодо допуску або відхилення проекту; 4) голосування за проект; 5) встановлення результатів голосування та визначення переможців; 6) включення проектів-переможців в проект бюджету громади; 7) реалізація проекту з бюджету громади розпорядниками бюджетних коштів; 8) звітування розпорядників бюджетних коштів за результатами реалізації проектів.

Досвід застосування у бюджетній практиці України бюджету участі виявив низку проблем [2], які є природними для процесу становлення нового інструменту бюджетування. Перш за все, відсутні визначені на державному рівні підходи до формування бюджетів участі, що є вкрай необхідним для забезпечення їх динамічного поширення; занадто малою є та частина видатків місцевого бюджету, яка реалізується у формі бюджету участі; складання бюджетів участі в розрізі окремих громад характеризується суперечливими тенденціями щодо кількості поданих та допущених до вибору проектів;

потребує покращення якості проєктів, що вимагає проведення ретельної підготовчої роботи органами місцевого самоврядування, зокрема проведення тренінгів для авторів проєктів; у місцевих ЗМІ недостатньо висвітлюються питання складання та реалізації бюджетів участі, в т.ч. позитивні практики реалізації необхідних громаді проєктів. Зазначені проблеми потребують свого вирішення для забезпечення повноцінного функціонування бюджету участі.

Список використаних джерел

1. Положення «Про громадський бюджет Тернопільської міської територіальної громади». URL: <https://ternopilcity.gov.ua/app5/8-7-09--23-07-2021.pdf>

2. Колесников О., Калашнікова О., Баласанян В., Златіна К. Дослідження розвитку інструменту «Громадський бюджет» у містах України. Аналітичний звіт. 2020 / EGAP. 43 с.

Василь Дем'янишин

д-р екон. наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розробка нових підходів до формування ефективної фінансової системи України вимагає модернізації видів, форм, методів, інструментів та важелів, які використовуються у процесі управління державними фінансами.

Серед багаточисельних елементів управління особливу увагу доцільно приділяти модернізації окремих їхніх видів. Сучасна фінансова наука і практика акцентує увагу на трьох основних видах – стратегічне, поточне та оперативне управління. Ці види мають однаково важливе значення при побудові та функціонуванні діючої системи, спрямованої на досягнення належного економічного зростання, якісного надання державних послуг та стимулювання реформ в усіх інших сферах. Однак, основну увагу усіх органів управління доцільно приділяти зміні підходів до стратегічного управління фінансами, яке здатне забезпечити макроекономічну стабільність у суспільстві, а також прискорення темпів соціально-економічного зростання. Засади таких підходів визначені Стратегією реформування системи управління державними фінансами [1] та іншими законодавчими й нормативними актами, найважливішим з яких є Бюджетний кодекс України з урахуванням його останніх змін та доповнень [2].

Стратегічні засади реформування системи управління державними фінансами охоплюють всі існуючі методи управління, зокрема, економічні,

адміністративні та соціально-психологічні, з-поміж яких особливу увагу акцентовано саме на економічних методах. Вони стосуються усіх стадій бюджетного процесу та відповідних елементів і складових управління, включаючи бюджетне планування, виконання бюджетів, бюджетний облік і звітність й бюджетний контроль, мають безпосереднє відношення до усіх ланок державних фінансів, посідають центральне місце у фінансовій системі України.

Проблемам управління державними фінансами в Україні присвячені праці багатьох вітчизняних науковців. Протягом останніх років такі питання у різних ракурсах розглядають В. Горин [3], В. Ковалюк [4], З. Лободіна [5], Ю. Мискін [6], В. Федосов, А. Крисоватий, В. Опарін [7], А. Хомутенко [8] та інші. Однак підняті вченими проблеми не вирішуються, а окремі з них, ускладнюються. Тому даний сектор фінансової науки вимагає поглибленого дослідження.

Важливою метою удосконалення системи управління державними фінансами є забезпечення побудови ефективної фінансової системи України, здатної здійснювати надання усіма ланками якісних державних послуг усім суб'єктам суспільства у процесі розподілу і перерозподілу ВВП, спряючи при цьому досягненню належних пріоритетів розвитку України.

Досягнення такої мети рекомендуємо забезпечити за допомогою наступних напрямів:

- дотримання належної фінансової дисципліни у довгостроковій та середньостроковій перспективі;

- реформування діючої системи формування і розподілу державних фінансових ресурсів та підвищення її ефективності у процесі розробки й уточнення державної економічної політики;

- створення належних умов для забезпечення якісного виконання державного бюджету та інших фінансових планів держави;

- забезпечення належного рівня гласності, прозорості та чіткої підзвітності в управлінні усіма ланками фінансової системи держави.

У процесі удосконалення системи управління державними фінансами в умовах реформування фінансової системи України пропонуємо акцентувати увагу на таких основних завданнях.

1. Запровадження в усіх ланках державних фінансів практики довгострокового стратегічного та середньострокового фінансового планування, спрямованого на підвищення ефективності процесів формування й розподілу державних фінансових ресурсів відповідно до окреслених пріоритетів розвитку суспільства.

2. Посилення фінансової дисципліни на всіх стадіях бюджетного процесу в усіх ланках фінансової системи України.

3. Розробка та практична реалізація ефективної системи фінансового планування та належного оцінювання якості виконання усіх державних фінансових планів в Україні, розширення прав та посилення відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів, розпорядників та отримувачів бюджетних коштів і коштів державних цільових фондів при формуванні

пріоритетів їхньої діяльності та належного й ефективного використання державних фінансових ресурсів з метою досягнення поставлених цілей.

4. Створення належних умов для забезпечення ефективності державних видатків шляхом проведення поглибленого аналізу доцільності й ефективності усіх державних видатків та перегляду підходів до їхнього проведення у процесі переходу від фінансового утримання окремих установ до надання конкретних якісних державних послуг усім суб'єктам суспільства.

5. Істотне покращення, підвищення якості, спрощення, здешевлення та модернізація адміністрування державних й місцевих податків і зборів, а також забезпечення дотримання усіх вимог податкового законодавства України.

6. Удосконалення методів контролю за фіскальними ризиками, а також систематичного проведення роботи з метою їхньої мінімізації в усіх ланках фінансової системи України.

7. Наукове обґрунтування та державний супровід стратегічного розподілу, а також безперервне здійснення моніторингу усіх державних інвестицій, забезпечуючи безумовну охорону інтересів держави.

8. Завершення розпочатої державою фінансової децентралізації, забезпечуючи при цьому належний і чіткий розподіл між державою та органами місцевого самоврядування відповідних повноважень й фінансових ресурсів, необхідних для якісного виконання своїх функцій, а також надання державних послуг.

9. Удосконалення форм та методів державного фінансового контролю, підвищення ефективності й результативності зовнішнього і внутрішнього державного фінансового контролю, особливо аудиту в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування.

10. Запровадження та постійне оновлення сучасних інформаційних технологій у процесі управління державними фінансами в усіх ланках фінансової системи України.

Результатом виконання цих завдань, на нашу думку, може бути якісне удосконалення системи управління державними фінансами та високі позитивні результати, які відобразатимуться у: значному скороченні дефіциту державних фінансових ресурсів; зниженні темпів зростання зовнішнього та внутрішнього державного боргу; сприянні розумної послідовності та можливої передбачуваності державної фінансової політики; передбачуваності фінансових внутрішніх та зовнішніх викликів й можливості попередження їх негативних наслідків; розширенні обсягів та підвищенні якості державних послуг й задоволенні суспільних інтересів громадян України; зростанні обсягів та підвищенні ефективності державних фінансових інвестицій, що сприятиме прискоренню темпів соціально-економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-p>.

2. Бюджетний кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

3. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування: монографія. Тернопіль: 2020. 516 с.

4. Коваленко В. М. Фінансова система України: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2019. 360 с.

5. Лободіна З. М. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації: монографія. Тернопіль: ТНЕУ. 2018. 412 с.

6. Мискін Ю. І. Соціалізація бюджетної політики України: монографія. К.: АГРАР МЕДІА ГРУП. 2019. 508 с.

7. V. Fedosov, A. Krysovatuу, V. Oparin, P. Yukhymenko. Modern Ukrainian financial science: theoretical paradigm & practical concept of public finance. Monograph. Draft2Digital Publishing House. Oklahoma City. 2018. 447 p.

8. Хомутенко А. В. Сучасна парадигма управління державними фінансами України: монографія. К.: ФОП Гуляєва В. М. 2019. 384 с.

Lyudmyla Alekseyenko

Doctor of Economics, Professor,
Ivano-Frankivsk Education and Research Institute of Management,
West Ukrainian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Olga Kosovych

Doctor of Philology, Professor,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

ANISOTROPY OF FINANCIAL RELATIONS IN THE SERVICE ECONOMY

The new economy, to the needs of which the financial system must adapt, is formed as a result of: technological, demographic and environmental changes. Bank of England Chairman Marco Carney acknowledges that a new economy, a new world and a new demographic situation require a new financial system [1]. The emergence of highly contagious strains of the virus could suspend economic recovery and, by 2025, cause cumulative damage to world GDP of 4.5 trillion dollars. As a result of the pandemic, per capita incomes in developed economies fell by 2.8% per year, and in emerging and developing countries (excluding China) annual losses are 6.3% per year [2].

The service economy is accompanied by digitalization:

1) an increase in the share of non-cash payments changes consumer behavior. The total number of non-cash transactions using payment cards issued by Ukrainian banks in the first half of 2021 amounted to 3,598.3 million units, and their amount was UAH 2,305.9 billion. Compared to the same period in 2020, the number and

amount of these transactions increased by a third (31.2% and 29.2%, respectively). The number of points of sale that accept payment cards has increased by 20% - up to 356 thousand [3];

2) a platform economy (Uber, Deliveroo) is being formed: online platforms provide constant and growing connections between suppliers and consumers, offering complex and economically attractive solutions. More than half of the world's financial transactions take place outside the banking system;

4) Big data: more information has been created in the world over the last few years;

3) sharing and gig-economy (freelance economy) are developing and are changing the nature of employment. 70% of employees after lockdown recognized the feasibility of working online;

4) Big data: more information has been created in the world over the last few years.

The financial sector, with the assistance of regulators, is creating payment systems for tomorrow. New digital forms of money have the potential to reduce the cost of making payments and increase their speed; to expand access to financial services; to increase the ability to adapt and the level of competition among payment systems; to simplify cross-border transfers [4]. The use of digital data will facilitate the use of credit scoring and open access to credit for "undervalued" entrepreneurs (most of them have found an alternative to bank credit in fintech companies). In Ukraine, the reformatting of the program "Affordable loans 5-7-9%" and the establishment of a focus on investment goals (investment in fixed assets).

Digital forms of money require a significant investment; a making of important decisions in the field of economic policy (clarifying the role of the public and private sectors in the provision and regulation of digital forms of money). Crypto assets: private sector issuance is based on cryptographic methods and is expressed in own units of account (tokens); their value is volatile (the rate of bitcoin in April 2021 reached 65,000 US dollars, and two months later collapsed to half that value). In addition, cryptocurrencies allow both anonymous transactions (bitcoin) and portfolios to be diversified by adding a speculative asset; cryptocurrencies are different from other types of digital money.

In some countries, cryptocurrencies are considered a legal tender: central banks consider issuing digital currencies (digital money) in the form of central bank liabilities; Private companies issue money that can be sent to mobile phones (East African countries and China) and stable coins, the value of which depends on the reliability and liquidity of the assets that provide them. If the cryptocurrencies receive the status of a legal tender, creditors will be forced to accept them as payments on monetary obligations. IMF financial advisers Tobias Adrian and Rhoda Weeks-Brown believe that attempts to convert cryptocurrencies into national currency are an undesirable move; the use of cryptocurrencies (bitcoin) as a national currency is associated with significant risks to macro financial stability, integrity of financial transactions, consumer protection and the environment [4].

In the modern economy, the anisotropy of the Ministry of Finance of Ukraine determines the following actions: privatization and investment in Oschadbank should be approached with caution, because this bank has a social burden in terms of pension system, social benefits; measures have been identified to launch market makers in the IGLBs market so that primary dealers still have obligations in the secondary market; measures are being taken to recapitalize Ukrfinzhitlo and, at the first stage, there is a potential opportunity for 10,000 families to obtain housing under financial leasing.

Particular attention is paid to debt restructuring of the Deposit Guarantee Fund of individuals (98% of depositors whose deposits are fully guaranteed). The strategy of this fund is aimed at guaranteeing the peace of depositors. From August 5, 2021, the mechanism of satisfaction of creditors of insolvent banks is being improved (preservation of bank assets and prevention of loss of their property). In particular, from September 16, 2021, the assets of JSC Misto Bank – two aircrafts (1989 and 1992) were put up for sale again at an open electronic auction. Anisotropy implies financial transparency. From September 1, 2021 to September 1, 2022, a one-time (special) voluntary declaration of assets belonging to individuals and payment of a one-time fee to the budget (Law of Ukraine № 1539) was introduced [5].

For civil society: it is a way to bring to light civilized money and assets that have been hidden from taxation; creating transparent conditions for the payment of taxes by citizens and raising the level of tax culture of citizens. In practice, the declaration procedure is completely voluntary and the declarant does not have to confirm the sources of their income.

References

1. The future of finance: 12 global trends. URL: <https://econs.online/articles/finansy/budushchee-finansov-12-globalnykh-trendov-novogo-desiatiletia/>
2. Gita Gopinath (2021). Drawing Further Apart: Widening Gaps in the Global Recovery. URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2021/08/10/blog-coming-together>
3. Сума та кількість безготівкових операцій із платіжними картками зросли більш ніж на третину. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/suma-ta-kilkist-bezgotivkovih-operatsiy-iz-platijnimi-kartkami-zrosli-bilsh-nij-na-tretinu>
4. Tobias Adrian, Rhoda Weeks-Brown (2021). Cryptoassets as National Currency? A Step Too Far. URL: <https://blogs.imf.org/2021/07/26/cryptoassets-as-national-currency-a-step-too-far/>
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету: Закон України від 15 червня 2021 року № 1539-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2021. № 34, ст. 274.

Наталя Метеленко

д-р екон. наук, професор

*Запорізький національний університет, Інженерний навчально-науковий
інститут, м. Запоріжжя, Україна*

ВЕКТОР ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СТИМУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697 – VIII [1] окреслено першопричини екологічних проблем України, до яких, зокрема, віднесено такі: підпорядкованість екологічних пріоритетів економічній доцільності; фізичне і моральне зношення основних фондів; недосконалість системи екологічної освіти; незадовільний контроль за дотриманням природоохоронного законодавства та незабезпечення невідворотності відповідальності за його порушення; недостатнє фінансування з державного та місцевих бюджетів природоохоронних заходів, фінансування таких заходів за залишковим принципом.

Розробники стратегії сталого розвитку «Україна – 2030» [2, с. 20] наголошують на тому, що сьогодні більшість населення планети усвідомлюють негативні наслідки впливу діяльності суспільства на природу, що показує необхідність розпочати складний процес формування нової світоглядної парадигми розвитку, котра у документі ООН «Порядок денний на XXI століття» означена як парадигма сталого розвитку. Як стверджують автори, перехід на засади сталого розвитку вимагатиме глибоких структурних змін в управлінні та нових методів роботи в різних галузях економічного, соціального та політичного життя. З управлінського погляду соціальна та демократична держава має бути також і природозберігальною [2, с. 22].

Базовими принципами, що зумовлені євроінтеграційною стратегією України, є такі [3, с. 13]:

- принцип розумного зростання – зростання економіки, яке ґрунтується на знаннях та інноваціях;
- принцип збалансованого зростання – сприяння найефективнішому використанню ресурсів, розвитку екологічної та конкурентоспроможної економіки;
- принцип всеохопного зростання – стимулювання економіки з високим рівнем зайнятості заради соціальної та територіальної згуртованості.

Таким чином, забезпечення сталого розвитку промислових підприємств є загальнодержавним завданням, яке полягає у розробці механізму заохочення бізнесу шляхом розробки вектору державної політики, спрямованого на стимулювання інновацій у напрямку забезпеченні невиснажливого, ощадного та ефективного використання енергетичних, матеріальних, природних та інших

ресурсів для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь.

За даними Державної служби статистики України, найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища є промислові підприємства. Так, суб'єктами господарювання добувної промисловості і розроблення кар'єрів та переробної промисловості утворюється від 75% у 2015 р. ([4, с. 199]) до 88,8% у 2017 р.([4, с. 199]) та 81,9% у 2018 р. ([5, с. 186]) відходів (I-III класів небезпеки) від загального обсягу утворення відходів за видами економічної діяльності. Якщо ж наводити вказані вище показники в абсолютних величинах, то станом на початок 2019 р. рахунок утворених за рік відходів I-IV класів небезпеки (за видами економічної діяльності) вже йде на секстальйони кілограмів (352333,9 тис. т [5, с. 186]).

Значними є показники підприємств важкої промисловості і стосовно викидів забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення. Їх рівень коливається від 52,3% (забруднюючі речовини) у 2017 р. ([4, с. 190]) до 52,9% (забруднюючі речовини) у 2018 р. ([5, с. 178]). Що стосується металургійного виробництва окремо, то на цю галузь промисловості приходиться майже третина всіх викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення: у 2017 р. – 27,9% [4, с. 190], у 2018 р. – 29% [5, с. 178]). Відтак, покращення ситуації щодо кількості викидів забруднюючих речовин і утворення відходів тільки по добувній і переробній промисловості матиме істотний (якщо не визначальний) вплив на загальний рівень техногенного навантаження на навколишнє природне середовище в країні.

Масштаби викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення наочно зрозумілі, якщо проаналізувати об'ємні показники діяльності великих промислових металургійних підприємств Східного регіону України (табл. 1).

Таблиця 1

**Результативні показники діяльності великих підприємств
ГМК Східного регіону України**

Назва підприємства	Чистий дохід, млн. грн.					Чистий прибуток, млн. грн.				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
ПрАТ ММК ім. Ільїча	28434	31548	35696	56757	79091	454	-1586	-153	-103	3372
ПАТ «Запоріжсталь»	22111	31395	33159	46754	59154	1121	1805	4690	5118	4719
ПрАТ «Азовсталь»	22390	26420	32704	69005	81961	916	-1836	668	798	3571
ПрАТ «Дніпроспецсталь»	4867	6857	6319	8165	9617	- 881	- 707	- 404	54	-429
ПрАТ «Донецьксталь»	10616	11545	14678	14678	12329	4872	-6236	-671	-422	-1665

Примітка: складено автором на основі [6, с. 8-26, 37; 7 – 11].

На сьогоднішній день в країні вже є об'єктивною необхідністю прийняття законодавчих норм щодо запровадження світового принципу ведення

виробництва «економічно вигідно те, що екологічно безпечно» на рівні економічного механізму управління промисловим підприємством.

Сьогодні ж Україна має найнижчі показники України в напрямку збереження біорізноманіття та екосистем, а також якості повітря. Ціною такого визнання стала не ефективна державна екологічна політика, а деіндустріалізація, енергодефіцитність, спад промислового виробництва, втрата виробничих потужностей у зв'язку з конфліктом на сході. В цьому сенсі екологічна політика України повинна базуватися на визнаній концепції сталого розвитку, що передбачає продовження економічного зростання, але за рахунок впровадження таких інновацій, що приводять до тотальної екологізації економіки, усунення суперечності між виробництвом матеріальних благ та чистотою природного середовища, збереженням його в межах екологічного балансу.

Досягнення цієї мети вимагає комплексного підходу, включаючи інвестиції в екологічно чисті технології, підтримку еко-інновацій, впровадження чистіших, дешевших та більш здорових типів приватного та громадського транспорту, декарбонізацію енергетичного сектору, забезпечення енергоефективності та співпрацю з міжнародними партнерами щодо вдосконалення глобальних екологічних стандартів.

На шляху до впровадження Європейського зеленого курсу та досягнення вуглецевої нейтральності, Україні потрібно модернізувати технології виробництва на промислових підприємствах відповідно до європейських стандартів та вимог.

Одним з інструментів, які сприяють впровадженню європейських стандартів у економіку регіонального природокористування, визнано екологічні інновації. Це підтверджують міжнародні програмні документи та статистичні звіти, у яких під екологічними інноваціями розуміють інновації, що підвищують ефективність використання природних ресурсів з економічної точки зору, зниження негативного впливу діяльності людини на навколишнє середовище або підвищення стійкості екологічної системи до навантаження.

За результатами аналізу статистичних даних визначено, що питома вага капітальних інвестицій, спрямованих на екологічні заходи за період 2010–2019 рр., коливається в межах 1,5 – 3,7%. У 2017–2018 рр. спостерігається погіршення показника, а в 2019 р. показник збільшився, питома вага інвестицій на екологічні заходи складає 2,6% [12]. Таке співвідношення між загальним обсягом інвестицій і еко-інвестуванням свідчить про те, що охорона навколишнього середовища не є пріоритетним напрямком фінансових вкладень.

Низька активність в інноваційних процесах пояснюється тим, що в Україні не врегульовані державні механізми стимулювання, які б спонукали промислові підприємства до впровадження інноваційно-екологічних технологій.

За даними Держслужби статистики України, загальна кількість впроваджених нових технологічних процесів у 2019 році становила 2 318, що

на 15,8% більше порівняно з 2018 роком. Питома вага технологічних процесів екологічного спрямування в загальній кількості впроваджених інновацій у 2019 р. складає 37% [12; 13]. Відбулося зниження екологічної інноваційної діяльності порівняно з 2018 роком, коли питома вага впроваджених нових маловідходних, ресурсозберігаючих технологічних процесів складала 46,4%.

У загальній кількості промислових підприємств України у 2019 р. питома вага підприємств, що впроваджували інновації (продукцію, технологічні процеси), складає 13,8%. У 2018 р. цей показник становив 15,6%, тобто 739 підприємств. Із них тільки 224 підприємства впроваджували екологічні інновації, що становить 4,7% від загальної кількості промислових підприємств України [12; 13]. Отже, серед промислових підприємств, які займалися інноваційною діяльністю у 2018 р., питома вага підприємств, що впроваджували нові маловідходні і ресурсозберігаючі технології, становить 30,3%. Наведені дані демонструють відносно низьку зацікавленість українського бізнесу в розвитку інноваційних процесів і впровадженні високотехнологічних розробок. У той час як у розвинених країнах частка підприємств і організацій, що впроваджують екологічні інновації, становить близько 70–80%.

Таким чином, державна політика стимулювання інноваційного розвитку екологічного спрямування промислових підприємств металургійної галузі може здійснюватися шляхом: надання пільг при оподаткуванні підприємств в разі реалізації ними заходів щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, при переході на маловідходні і ресурсо- та енергозберігаючі технології, організації виробництва і впровадженні очисного обладнання і устаткування для утилізації та знешкодження відходів, а також приладів контролю за станом навколишнього природного середовища та джерелами викидів і скидів забруднюючих речовин; надання на пільгових умовах короткострокових і довгострокових позичок для реалізації заходів щодо забезпечення раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища; встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів; звільнення від оподаткування фондів охорони навколишнього природного середовища. Тобто, державна політика стимулювання розвитку промислових підприємств повинна забезпечити сприятливі умови для утворення та функціонування інноваційно активних підприємств, розвитку національної інноваційної екосистеми, залучення вітчизняних та іноземних інвесторів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення 31.08.2021)

2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: розробка і шлях до визнання. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2017-12-1/svitoglyad-2017-1-05-marushevsky.pdf> (дата звернення 31.08.2021)
3. УКРАЇНА 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. Львів: Кальварія, 2017. 164 с. URL: <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf> (дата звернення 31.08.2021).
4. Статистичний щорічник України за 2017 рік. Державна служба статистики України. К., 2018. 541 с.
5. Статистичний щорічник України за 2018 рік. Державна служба статистики України. Житомир. ТОВ «Бук-Друк», 2019. 481 с.
6. ТОП-100. Рейтинги крупнейших 500 крупнейших компаний Украины. Киев : Новый друк, 2019. № 2. 132 с. URL: https://delo.ua/get_file/id/top-1002018small.pdf (дата звернення 31.08.2021).
7. Веб-сайт Приватного акціонерного товариства ММК ім. Ілліча. URL: <https://ilyichsteel.metinvestholding.com> (дата звернення 31.08.2021).
8. Веб-сайт Публічного акціонерного товариства «Запоріжсталь». URL: <https://www.zaporizhstal.com/ru/> (дата звернення 31.08.2021).
9. Веб-сайт Приватного акціонерного товариства «Азовсталь». URL: <https://azovstal.metinvestholding.com> (дата звернення 31.08.2021).
10. Веб-сайт Приватного акціонерного товариства «Дніпроспецсталь». URL: <http://www.dss-ua.com> (дата звернення 31.08.2021).
11. Топ 100 найбільших компаній України. Рейтинг. 2020. Вип. 1. URL: <https://rating.zone/wp-content/uploads/2020/02/top-100.pdf> (дата звернення 31.08.2021).
12. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 31.08.2021)
13. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник 2018. Державна служба статистики України. Київ, 2019. 108 с.

Алла Двігун
д-р екон. наук, професор
Національний інститут стратегічних досліджень
при Президентові України, м. Київ, Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сьогодні в суспільстві існують очікування відповідних ефектів від процесів децентралізації вже у короткостроковій перспективі: децентралізація на користь громад змінює розподіл повноважень, запроваджує механізми акумулювання бюджетних ресурсів; громади мають більше можливостей реалізовувати власні стратегії розвитку, спираючись на організаційний та матеріально-фінансовий потенціал. Звідси, значно актуалізується питання

формування підходів до оцінки впливу децентралізації на соціально-економічний розвиток. Низка досліджень свідчить про неоднозначність впливу децентралізації на соціально-економічний розвиток; позитивні ефекти на розвиток економіки забезпечуються не стільки перерозподілом бюджетних видатків між рівнями управління, скільки зростанням частки капітальних видатків; підвищення рівня децентралізації може супроводжуватися зростанням видатків на поточні статті, а не на розвиток інфраструктури та стимулювання економічної активності територій, що може призвести до зниження темпів зростання; зниження темпів зростання економіки може бути результатом нарощення доходів нижчих рівнів управління за рахунок додаткового податкового навантаження на суб'єкти бізнесу; на практиці органи місцевого самоврядування можуть не реагувати на переваги та потреби місцевих громадян [2].

Водночас необхідно констатувати, що результати децентралізації проявляються одразу у покращенні соціально-економічного становища громад як наслідок фінансової та секторальної децентралізації. Відбуваються збільшення кількості дохідних джерел та надходжень від них, зростання доступності послуг, зростання кількості проектів, що реалізуються за кошти Державного фонду регіонального розвитку, та загальне видиме покращення соціально-економічного становища громад, що проявляється, зокрема, в оновленні місцевої інфраструктури, побудові об'єктів соціального призначення тощо.

Рівень фінансової забезпеченості територіальних громад і надалі залишається одним із головних аспектів у питаннях визначення їхньої спроможності забезпечувати виконання завдань і функцій, якими вони наділені. Безумовно, спроможність громади вимірюється багатьма чинниками та параметрами, проте фундаментальним компонентом її життєдіяльності є фінансові ресурси. Ефективність виконання місцевими органами влади децентралізованих функцій, серед іншого, залежить від обсягів отримуваних на відповідній території доходів або від суми коштів, що надається центральною владою на виконання делегованих повноважень [3].

Основними кількісними показниками децентралізації вважаються частка доходів, які знаходяться у розпорядженні місцевих органів влади (до передачі трансфертів з державного бюджету), і частка видатків, які здійснюються на субрегіональному та місцевому рівнях управління, у консолідованому бюджеті держави.

Водночас, необхідно зазначити, що існують і проблеми, вирішення яких можливе шляхом:

- підвищення ефективності використання місцевих податків та зборів;
- впровадження прозорих та чітких механізмів створення та використання коштів спеціальних фондів;
- внесення певних зміни в адміністрування податків;
- впровадження прозорих та чітких механізмів контролю повноти, своєчасності та достовірності отриманих фінансових податкових надходжень

Важливим аспектом ефективності фінансової децентралізації є розподіл субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій. Процес надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій (далі – Субвенція), на жаль має невисоку ефективність [4]. Тому, починаючи з 2013 р., Міністерство фінансів України під час підготовки проєктів Державного бюджету України (далі – ДБУ) не передбачає субвенції, але завдяки рішенням Верховної Ради України, субвенції включаються до ДБУ. На 2021 рік така Субвенція запланована в 3,5 рази більше у порівнянні з 2020 роком, при цьому на 4,86 млрд грн. на 2021 рік зменшені видатки на ДФРР. Таке суттєве скорочення (практично удвічі) фінансування ДФРР у 2021 році від початково запланованого обсягу може негативно вплинути на реалізацію комплексних стратегічних планів та вже розпочатих раніше проєктів.

У системі формування та розподілу Субвенції існують проблеми, які потребують вирішення, зокрема:

1. Непрозорий характер розподілу коштів на реалізацію Субвенції: заявниками щодо розподілу цієї Субвенції можуть бути народні депутати та/або обласні державні адміністрації, а реалізація проєктів відбувається на окремих територіях (не всіх, а лише тих, за які вносять клопотання заявники);

2. Відсутні чіткі критерії визначення розпорядника коштів.

3. Низька результативність та ефективність використання коштів Субвенції:

4. Відсутність моніторингу та недостатній контроль за виконанням проєктів соціально-економічного розвитку, що фінансуються за рахунок коштів Субвенції.

5. Відсутність прозорого чіткого законодачого механізму щодо: порядку розподілу коштів, надто спрощених критеріїв розподілу коштів між регіонами; нерівномірного розподілу Субвенції за регіонами; вимог співфінансування проєктів за рахунок коштів місцевих бюджетів; критеріїв обґрунтування надання коштів на основі аналізу соціально-економічного розвитку регіонів.

6. Відсутність механізму гарантій щодо повноцінного фінансування проєктів, що вже пройшли конкурсний відбір.

Ефективним інструментом соціально-економічного розвитку територій, який може фінансуватися коштами Субвенції й стати додатковим джерелом фінансування місцевих потреб, є використання бюджетів участі (громадських бюджетів [5]).

З метою забезпечення прозорості розподілу субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, її раціонального використання доцільно вжити низку заходів щодо коригування умов надання Субвенції та підвищення прозорості й спрямованості коштів на регіональний розвиток. Введення для спрямування коштів Субвенції, як додаткового критерію підтримання проєктів громадою в рамках партисипативних бюджетів, може оптимізувати розподіл Субвенції та знизити

рівень суб'єктивного фактору, а також дозволить збільшити фінансування проєктів завдяки поєднаному фінансуванню.

Певні та послідовні кроки підтримки з боку держави процесів децентралізації закріплені Бюджетною декларацією на 2022-2024 роки [1]. Зокрема, спрямуваннями бюджетної політики визначено: продовження процесу децентралізації бюджетних повноважень, а також упорядкування сфер відповідальності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади в рамках нової територіальної основи для діяльності органів влади; подальший розвиток організаційних, правових та фінансових передумов для зміцнення місцевого самоврядування; забезпечення динаміки доходів, що зараховуються до місцевих бюджетів; удосконалення підходів щодо здійснення горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів; узгодження прогнозів місцевих бюджетів із середньостроковими програмами соціально-економічного розвитку громад; подальший розвиток рівня автоматизації процесів у сфері управління державними фінансами на місцевому рівні через впровадження новітніх інформаційних технологій та удосконалення програмно-цільового методу, у тому числі шляхом інтеграції гендерно орієнтованого підходу у бюджетний процес.

Список використаних джерел

1. Бюджетна декларація на 2022-2024 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05. 2021 року № 548 “Про схвалення Бюджетної декларації на 2022-2024 роки”. URL: <file:///C:/Users/dvigu/Documents/%D0%9D%D0%94%D0%A0%202021/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%202022-2024%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf>
2. Двігун А.О., Шевченко О.В. та ін. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / Двігун А.О., Шевченко О. В., та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.
3. Двігун А. Реформа адміністративно-територіального устрою в Україні як чинник зміцнення територіального розвитку. *Review of transport economics and management*. 2020, №3(19). С. 79-86. URL: [https://doi.org/10.15802/rtem.v0i3\(19\).211180](https://doi.org/10.15802/rtem.v0i3(19).211180)
4. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія /за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.
5. Юшко С. В. Показники виконання бюджету: теоретичні і практичні аспекти. *Фінанси України*. 2021 №1. С. 46-63.

Оксана Чеберяко
д-р іст. наук, канд. екон. наук, професор
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Розвиток світової економіки характеризується поширенням міжнародних боргових відносин, а це засвідчує, що зовнішній державний борг набув важливого значення в фінансових системах більшості країн світу. Будучи інструментом забезпечення виконання державою своїх функцій, особливо у період кризових явищ та пандемії Covid 19 за умови обмеженості власних ресурсів та макроекономічного регулювання загалом, значення та природа державного боргу, а також його вплив на економічні процеси держави, особливо у міру зростання обсягів, були та залишаються предметом широких дискусій вітчизняних та іноземних вчених.

Управління державним боргом є складним процесом і передбачає комплекс державних заходів з формування умов залучення кредитів, їх використання та сплати відсоткових доходів кредиторам і погашення боргу, а також забезпечення потрібної платоспроможності держави [1]. Забезпечення оптимального боргового навантаження, яке за своєю характерною сутністю передбачає своєчасне та повноцінне виконання власних боргових зобов'язань, не створюючи додаткових загроз борговій безпеці та стійкості фінансової системи країни загалом є стратегічним завданням.

Управління державним боргом в Україні здійснюють: Кабінет Міністрів України; Міністерство фінансів України; Національний банк України; Державне казначейська служба України [1].

Досвід управління зовнішнім державним боргом в Україні історично характеризувався відсутністю послідовності в залученні та використанні зовнішніх запозичень, що призвело до хронічної проблеми зростання тиску боргових платежів на державний бюджет, тому постає потреба у пошуку та розробці напрямів удосконалення зовнішньоборгового менеджменту як передумови забезпечення стійкості державних фінансів, що сприяє покращенню боргової безпеки країни.

Для можливості повноцінного дослідження практики управління зовнішнім державним боргом в Україні (виявлення першопричин, обставин та факторів такого безсистемного нагромадження державної заборгованості) з метою пошуків напрямів удосконалення в майбутньому є розуміння ключових тенденцій, трендів та динаміки показників зовнішньої державної заборгованості України.

Комплексний аналіз державного боргу України, його динаміка та тенденції варто розпочати з огляду структури загального державного боргу України протягом останніх 10-ти років (табл.1).

Таблиця1

Структура державного боргу України у 2011-2020 рр.

Рік	Державний та гарантований державою борг	Внутрішній державний та гарантований державою борг			Зовнішній державний та гарантований державою борг		
	млрд грн	млрд грн	приріст, %	частка,%	млрд грн	приріст, %	частка,%
2011	473,19	173,77	-	36,7%	299,41	-	63,3%
2012	515,51	206,51	18,8%	40,1%	309,00	3,2%	59,9%
2013	584,79	284,09	37,6%	48,6%	300,70	-2,7%	51,4%
2014	1 100,83	488,87	72,1%	44,4%	611,97	103,5%	55,6%
2015	1 572,18	529,46	8,3%	33,7%	1 042,72	70,4%	66,3%
2016	1 929,81	689,73	30,3%	35,7%	1 240,08	18,9%	64,3%
2017	2 141,69	766,68	11,2%	35,8%	1 375,01	10,9%	64,2%
2018	2 168,42	771,41	0,6%	35,6%	1 397,01	1,6%	64,4%
2019	1 998,30	838,85	8,7%	42,0%	1 159,45	-17,0%	58,0%
2020	2 551,88	1 032,95	23,1%	40,5%	1 518,93	31,0%	59,5%

Джерело: складено автором за даними [2].

Проведений аналіз структури та динаміки сукупного державного боргу в 2011-2020 рр. засвідчив, що сукупний борг України досяг найвищого рівня в 2020 році за останні 10 років, а стрімка динаміка зовнішнього боргу відображає диспропорції внутрішнього кредитного ринку і генерує високі ризики рефінансування боргу [6]. Крім того, чітко прослідковується стійке переважання частки зовнішнього боргу у борговому портфелі країни; перманенте збільшення зовнішнього державного боргу, незалежно від кризового чи посткризового періоду відновлення; існування значної частки гарантованих державою зобов'язань, зокрема зовнішніх, які породжують додаткові загрози борговій безпеці; присутність неспадної тенденції зростання боргових платежів, які перекладаються на майбутні покоління, що свідчить про формування боргової спіралі та спрямування запозичень на оперативні потреби, а не на фінансування сприяння економічного зростання країни. Все це підкреслює наявність проблем з управління державним боргом, які стосуються неефективності, надмірної ризиковості відносно забезпечення боргової безпеки в країні, необґрунтованості та нераціональності, особливо в частині зовнішньоборгового менеджменту, та відсутності проявів стимулюючого поштовху від залучення зовнішніх позик для економіки України.

Географічна структура зовнішнього боргу підприємств і банків України демонструє, що частка 6-ти країн (Кіпр, Великобританія, Нідерланди, Панама, Віргінські та Кайманові острови) досягає 70,7%. У той же час, частка країн-кредиторів, фінансові системи яких майже не використовуються для уникнення оподаткування і відмивання коштів, є незначною: Німеччина – 3,5%, США – 2,7%, ОАЕ – 0,8%, Польща – 0,7%, Франція – 0,7%. Такі показники вказують на порушення класичних функцій зовнішнього кредитування в приватному секторі країни [6].

Спроможність держави обслуговувати і своєчасно погашати борг є головним показником боргової політики та запорукою боргової безпеки країни. Тому, співвідношення сумарних виплат з обслуговування і погашення державного боргу до доходів державного бюджету та ВВП є найважливішим індикатором, який характеризує ефективність боргової політики країни.

В основі формування індикаторів боргової безпеки закладається принцип граничності, який охоплює державний борг та його структуру, платежі з погашення та обслуговування боргу. Міністерством економічного розвитку і торгівлі України згідно з Наказом №1277 від 29 жовтня 2013 року були розроблені індикатори оцінки боргової безпеки та їх порогові значення для України [3].

Комплексна оцінка боргової безпеки на основі індикаторів дає змогу виявляти ризики та загрози дотримання боргової безпеки, а також фактори та чинники, які мають дестабілізуючий вплив та потенційно перешкоджають можливості прискореного розвитку фінансової системи країни загалом. Таким чином, індикатори боргової безпеки за своїм призначенням виступають методично-практичним інструментарієм визначення впливу зовнішнього державного боргу на фінансове становище держави.

З метою ідентифікації потенційних загроз, ризиків, які за ланцюжковою реакцією можуть спричинити в країні боргову кризу, а також з метою моніторингу, виявлення позитивних чи негативних середньострокових трендів впливу зовнішньоборгового тиску на стан боргової безпеки, застосовується оцінка індикаторів боргової безпеки. (табл. 2.)

Вищенаведені розрахункові результати індикаторів дають змогу свідчити про відносно небезпечний стан боргової безпеки, який характеризується домінуванням критичних значень (3 з 5-ти методологічних показників) та відновленням негативної тенденції до погіршення боргової стійкості у 2020 р., викликаній глобальними шоками економічно-епідеміологічного характеру. Період 2013-2015 рр., протягом якого абсолютно всі показники демонстрували погіршення, знаменувався кризовими явищами та небаченим впливом внутрішньокраїнних факторів: розгортання військового конфлікту на сході країни, загострення дисбалансу державного бюджету внаслідок непередбаченого впливу корекції бюджетоутворюючих статей доходів та видатків, девальвацією національної валюти та ін.

Індикатори боргової безпеки за національними методичними рекомендаціями у 2013-2020 рр.

Індикатори	Нормативне Значення, %	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	<i>не більше 60</i>	40	70	79	81	72	61	50	61
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	<i>не більше 70</i>	78	95	130	121	103	88	79	81
Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	<i>не більше 11</i>	13,1	13,9	13,07	9,16	10,5	17,7	16,9	10,2
Індекс ЕМВІ + Україна	<i>не більше 1000</i>	681	2226	2375	763	574	571	457	345
Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %	<i>не менше 20</i>	14,4	6,0	11,3	13,8	16,3	18,2	20,8	23,2

Джерело: складено автором за даними [2-5].

Усе вищезазначене дає підстави свідчити про утворення нового етапу формування зовнішнього державного боргу, який супроводжуватиметься домінуванням невизначеності у світі на фоні коронакризи, що вимагатиме від уряду країни розробки нової концепції розв'язання проблеми надмірного зовнішнього державного боргу на основі впровадження удосконаленої середньострокової бюджетно-податкової стратегії, спрямованої на покращення стану державних фінансів та удосконалення ефективності механізму управління зовнішнім державним боргом.

Список використаних джерел

1. Чеберяко О.В. Пасічна Н. М. Державний борг як індикатор боргової безпеки. *Економічний вісник Університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів*. Вип. 31/1. Переяслав - Хмельницький, 2016. С.283– 291.

2. Державний борг та гарантований державою борг. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>

3. Про затвердження рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Наказ Мінекономрозвитку України №1277 від 29 жовтня 2013 року] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: [сайт]. URL: [http://www.me.gov.ua/file/link/222830 /file/1277.TIF](http://www.me.gov.ua/file/link/222830/file/1277.TIF)

4. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>

5. Статистика зовнішнього сектору України. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external/data-sector-external#4>

6. Богдан Т. Зовнішні борги та внутрішні дисбаланси. URL: https://biz.censor.net/columns/3260734/zovnshn_borgi_ta_vnutrshn_disbalansi

Зоряна Лободіна

д-р екон. наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна,

Тетяна Лушней

студентка

*ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій
Західноукраїнського національного університету», м. Тернопіль, Україна,*

Віталій Нечепоренко

студент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТУ ДЕРЖАВИ

Важлива роль серед економічних інструментів державного управління соціально-економічними явищами і процесами відводиться бюджету держави, за допомогою якого безпосередньо через бюджетний механізм забезпечується регулювання розподільних процесів, реалізація засад бюджетної політики, спрямованої на вирішення проблем соціально-економічного розвитку держави.

У бюджеті держави централізується близько третини ВВП: від 25,6% у 2004 р. з тенденцією до збільшення до 34,09% у 2017 р. та незначного зменшення у 2020 р. до 32,82%.

Зважаючи на численні реформи, які відбуваються в Україні, та не завжди їх однозначно позитивний вплив на бюджетні відносини, питання ефективного функціонування бюджету не втрачає своєї актуальності та потребує наукового обґрунтування його сутності, функцій як економічної категорії та характеристики впливу на суспільне відтворення.

Критичний аналіз праць учених-економістів дав змогу виокремити множину підходів, які використовуються в наукових роботах для визначення змісту бюджету держави, зокрема як: системи фінансових відносин, сукупності грошових потоків, централізованого фонду фінансових ресурсів держави, плану формування і використання фінансових ресурсів органів державної влади і місцевого самоврядування, юридичного акта, центральної ланки фінансової системи, інструменту державного регулювання.

Сутність бюджету знаходить практичний вияв через функції, які бюджет виконує, і які властиві йому як економічній категорії. До формування переліку функцій бюджету у зарубіжній та вітчизняній фінансовій науці склалися неоднозначні підходи (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи вчених до виокремлення функцій бюджету

Автори	Види функцій
В. Андрущенко [1, с. 112]	розподільчо-алокаційна, дистриб'ютивно-трансфертна, стабілізаційно-регламентуюча
С. Булгакова [2, с. 66] М. Деркач, Л. Гордєєва [3, с. 18, 20]	розподільна, контролююча, забезпечення існування держави
М. Гакбард, Дж. Рамсей [4]	алокаційна, розподільна, стабілізаційна
В. Дем'янишин, О. Кириленко [5, с. 17], В. Федосов, В. Опарін [6, с. 36],	розподільча, контрольна
Р. Драман [7]	узгодження доходів і витрат держави, оцінювання ефективності державних витрат, регулювання економічної ситуації, парламентський контроль
Л. Дробозіна [8, с. 147]	перерозподіл національного доходу і ВВП, державне регулювання і стимулювання економіки, фінансове забезпечення соціальної політики, контроль за використанням централізованого фонду грошових коштів
Дж. Кампос, С. Предхен [9]	загальнотеоретична, аналітична, критична
Р. Масгрейв [10]	забезпечення задоволення суспільних потреб, забезпечення регулювання розподілу доходу, сприяння економічній стабілізації
Г. Поляк [11, с. 55]	перерозподіл національного доходу, державне регулювання і стимулювання економіки, фінансове забезпечення соціальної сфери і здійснення соціальної політики держави, контроль за формуванням і використанням централізованого фонду грошових засобів
С. Юрій [12, с. 8]	розподільча, контрольна, регулююча, стимулююча
Ф. Ярошенко [13, с. 8]	аккумуляційна, регулююча, стимулююча, перерозподільча, контрольна

джерело: складено авторами.

Так, в окремих працях некоректно, на наш погляд, ототожнюються функції бюджету з призначенням (роллю) бюджету, функціями інших економічних категорій, наслідками впливу бюджету на соціально-економічні процеси у результаті його використання як інструменту державного регулювання.

У даному контексті доречно звернути увагу на науковий підхід до розмежування функцій і ролі економічної категорії, запропонований О. Смородіною, яка вважає, що визначення функції економічної категорії повинно відповідати базовим критеріям: бути похідною від її сутності та, володіючи постійним характером, об'єктивністю і однозначністю, виступати

зовнішнім проявом характеристик категорії в означеній системі відносин [14] (рис. 1).

Рис. 1. Розмежування понять «функція» і «роль» у процесі дослідження економічної категорії «бюджет»

Джерело: складено авторами на основі наукового підходу О. Смородіної [14].

Враховуючи те, що функції бюджету показують, яким чином реалізується суспільне призначення бюджету, і виявляються в межах економічних відносин, що є змістом категорії «бюджет», ми поділяємо думки тих вітчизняних і зарубіжних вчених, які вважають, що бюджет виконує розподільну і контрольну функції. Реалізація розподільної функції супроводжується алокаційним та регулюючим, а контрольної – превентивним ефектом.

На відміну від функцій бюджету, його призначення, як слушно наголосив відомий український фінансист С. Юрій, полягає у формуванні й використанні централізованого фонду фінансових ресурсів держави на розширене відтворення і соціальні цілі відповідно до діючої фінансової політики [12, с. 8].

Отже, узагальнюючи розгляд проблем визначення сутності, ролі та функцій бюджету держави, систематизуємо одержані результати дослідження у вигляді рис. 2.

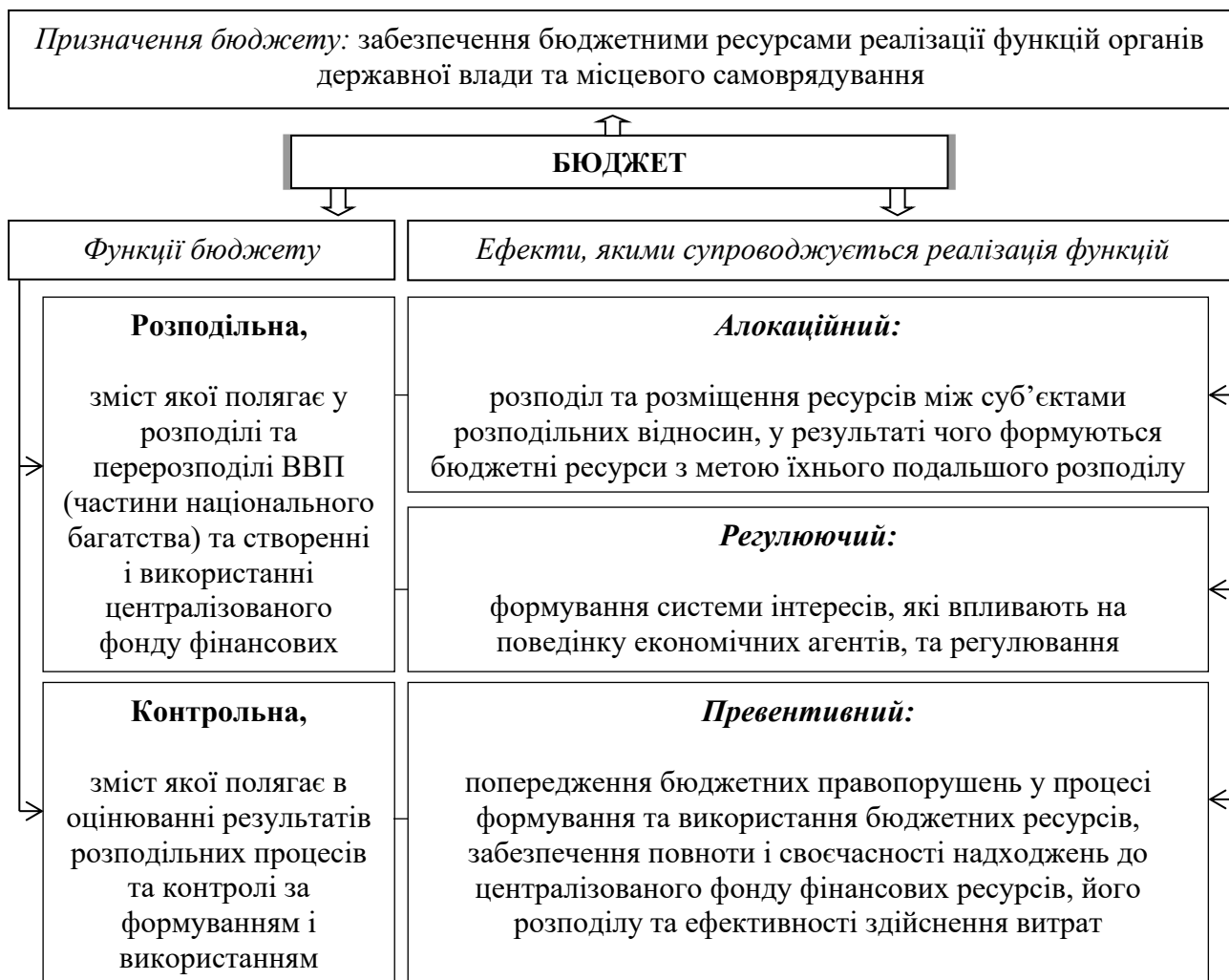

Рис. 2. Призначення, іманентні функції бюджету та ефекти, якими супроводжується їхня реалізація

Джерело: складено авторами.

Складна внутрішня структура бюджетних відносин, багатоманітність конкретних форм їхнього прояву та вплив на численні інтереси суб'єктів відтворення зумовлюють обов'язкове управління розглянутою сукупністю грошових відносин. Інакше кажучи, з одного боку, бюджет розглядається як інструмент макроекономічного регулювання, а з іншого боку – бюджетні відносини є об'єктом бюджетного менеджменту.

Таким чином, запропонований концептуальний підхід до виявлення й обґрунтування алокаційного, регулюючого і превентивного ефектів від реалізації розподільної та контрольної функцій бюджету як економічної категорії дасть змогу обґрунтувати призначення бюджету з метою визначення його впливу на соціально-економічні процеси та підвищити ефективність управління бюджетними ресурсами.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів) : моногр. Львів :

Каменяр, 2000. 303 с.

2. Булгакова С. О., Колодій О. Т., Єрмошенко Л. В. та ін. Формування і функціонування бюджетної системи України : моногр. / за заг. ред. А. А. Мазаракі. К. : Книга, 2003. 344 с.

3. Деркач Н. И., Гордеева Л. П. Бюджет и бюджетный процесс в Украине. Днепропетровск : Пороги, 1995. 256 с.

4. Hackbard M., Ramsey J. R. Theory or the Public Sector Budget: An economic perspective. *Budget Theory in the Public Sector*. 2002. P. 172.

5. Бюджетна система : підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 624 с.

6. Бюджетна система : підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. К. : Центр учбов. літератури ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. 871 [1] с.

7. Draman R. Overview of the Budget Process – Government / Legislative Relations and the Role of Information. URL : <http://siteresources.worldbank.org/PSGLP/Resources/RasheedDraman.pdf>.

8. Финансы : учеб. для вузов / под ред. Л. А. Дробозиной. М. : ЮНИТИ, 2001. 527 с.

9. Campos J. E., Pradham S. Budgetary Institutions and the Levels of Expenditure Outcomes in Australia and New Zealand. *Fiscal Institutions and Fiscal Performance* / ed. by J. M. Poterba and J. von Hagen. Chicago : University of Chicago Press, 1999. P. 233–263.

10. Musgrave R. A. A multiple Theory of Budget Determination. *Finanzarchiv*. 1957. Vol. 17 (3). P. 333–343.

11. Финансы : учеб. для студ. вузов, обуч. по экон. спец., спец. «Финансы и кредит» (080105) / год ред. Г. Б. Поляка. 3-е изд., перераб. и доп. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. 703 с.

12. Юрій С. І. Концептуальні засади сутності бюджету. *Фінанси України*. 2001. № 10. С. 3–10.

13. Ярошенко Ф. О. Бюджетна політика та економічне зростання: від моделей до реалій. *Наукові праці НДФІ*. 1996. Вип. 1–2 (24–25). С. 3–10.

14. Смородина Е. А. Развитие научных концепций о сущности и функциях налогов. *Управленец*. 2014. № 3 (49). С. 4–11.

МОЖЛИВОСТІ АКТИВІЗАЦІ РОЛІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

Одна з цілей упровадження реформи бюджетної децентралізації в Україні - поліпшення стану фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування (ОМС) як провідника інтересів і потреб розвитку територіальних громад. Механізм її досягнення містить активізацію застосування власних інструментів формування доходів місцевих бюджетів. На цьому наголошують вітчизняні фахівці, у колі наукових інтересів яких перебуває проблематика формування доходів бюджетів засобами місцевого оподаткування, зокрема, Волохова І. [1], Волощук Р.Є. [2], Кириленко О.П. [3], Лучишин Л.М. [4], Письменний В. [5], Сидор І.П., Карпишин Н.І. [6], Юшко С.В. [7] та багато інших.

Місцеві податки і збори повинні посісти вагоме місце в складі власних доходів місцевих бюджетів. Зауважимо, що їхня фіскальна роль поступово зростала завдяки реальному старту згаданої реформи. Якщо в 2015 році частка цих платежів у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів України складала 9,2%, то в 2020 році вона сягнула показника 16,1%. Проте з різних причин по статті «Місцеві податки та збори» бюджети недоотримують мільярди гривень доходів (наприклад, через непроведення індексації нормативної грошової оцінки землі [8] і відсутність повної бази об'єктів оподаткування в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно [9] – по 2,0 млрд. грн.).

Крім іншого [10], однією з причин такого стану справ вважаємо низький рівень залученості ОМС до процесу формування податкових надходжень місцевих бюджетів, у тому числі до процедур адміністрування місцевих податків і зборів. Згідно з Податковим кодексом України (ПКУ) адміністрування податків здійснюють тільки контролюючі органи [11, пп. 14.1.1¹]. Але бенефіціаром адміністрування місцевих податків і зборів є ОМС. Саме цьому аспекту формування дохідної частини місцевих бюджетів в Україні, на наш погляд, приділено недостатню увагу. Тому мета дослідження зорієнтована на виявлення можливостей активного впливу ОМС на результативність процесу адміністрування місцевих податків і зборів у нашій країні.

Загалом, адміністрування податків, зборів і платежів – це рішення та процедури контролюючих органів і дії їх посадових осіб щодо: 1) визначення інституційної структури податкових відносин; 2) ідентифікації та обліку платників податків і об'єктів оподаткування; 3) сервісного обслуговування платників податків; 4) контролю за сплатою податків і зборів.

Оцінка поточної ситуації дозволяє характеризувати позицію ОМС у зазначених процедурах як пасивно-активну.

З одного боку, ОМС - пасивні споживачі інформації, яка є продуктом адміністрування податків і зборів, у тому числі місцевих. На це ж спрямований порядок застосування ІАС управління плануванням та виконанням місцевих бюджетів «LOGICA» з 1 вересня 2021 року [12]. З іншого боку, тривалий час ОМС у сільській місцевості безпосередньо залучені до процесу справляння земельного податку. Хоча в п. 287.5 ПКУ йдеться тільки про можливість сплати громадянами цього податку через каси місцевих рад, фактично працівники ОМС ідентифікують, обліковують і контролюють надходження земельного податку від жителів відповідних населених пунктів. Крім того, відповідно до ст. 12 ПКУ ОМС запроваджують місцеві податки і збори, оприлюднюють відповідні рішення, визначають розмір окремих елементів механізму їх застосування тощо. Такі дії ОМС відповідають тлумаченню «інституційної структури податкових відносин», яке обґрунтували Пухкал О.Г. і Лисак Л.М. [13, с. 70]. (Використовуємо погляди науковців, оскільки законодавчо-нормативне визначення цієї дефініції відсутнє.)

Отже, незважаючи на законодавче обмеження переліку суб'єктів податкового адміністрування, ОМС в Україні наділені відповідними повноваженнями. Проте активна позиція ОМС у процесі адміністрування місцевих податків і зборів сьогодні цим і обмежена. Тому ефективність реалізації повноважень з адміністрування місцевих податків і зборів вважаємо невисокою. Така теза ґрунтується на експертних оцінках ступеня використання відповідного фіскального поля (наприклад, на Харківщині державна податкова служба (ДПС) України адмініструє 40-45 млрд. грн. при оціночному потенціалі в 60-100 млрд. грн. [14]). Базовою причиною такого стану справ вважаємо більшу зацікавленість ДПС України у високих показниках результативності адміністрування загальнодержавних податкових платежів, адже:

- частка місцевих податків і зборів суттєво поступається фіскальній вазі загальнодержавних податків, у тому числі в доходах місцевих бюджетів - 44,5% у 2020 р., відповідно, малозначимо впливає на загальний результат виконання планових показників податкових надходжень зведеного бюджету;

- на відміну від загальнодержавних, у структурі суб'єктів місцевих податків і зборів домінують фізичні особи, в т.ч. ФОПи, що робить нерентабельним більшість процедур адміністрування таких платежів;

- кількісне різноманіття ОМС, які залучені до процесу оподаткування, значно здорожчує вартість адміністрування місцевих податків і зборів.

ОМС зацікавлені, насамперед, у наслідках таких процедур адміністрування, як ідентифікація, облік суб'єктів і об'єктів оподаткування, а також податковий контроль. Це дозволяє рекомендувати такі першочергові заходи з активізації ролі ОМС у процесі адміністрування місцевих податків і зборів:

- включення ОМС до кола адміністраторів місцевих податків і зборів шляхом внесення відповідних змін до пп. 14.1.1¹ ПКУ;

- забезпечення швидкого та безперешкодного доступу ОМС до загальнодержавних реєстрів прав власності на об'єкти нерухомості, в тому числі земельних ділянок, і, відповідно, повноцінного використання отриманої інформації з метою ідентифікації та обліку незареєстрованих потенційних платників податків;

- надання на запит ОМС інформації через ІАС «LOGICA» також у розрізі ФОПів і фізичних осіб – платників податків;

- зменшення порогу для надсилання податкових вимог про наявність боргу з місцевих податків і зборів зі 180 до 5 НМДГ; делегування ОМС права надсилати ці податкові вимоги.

Такі заходи потребують обов'язкового законодавчого регламентування, щоб унеможливити прояви регуляторної всездозволеності з боку недобросовісних представників ОМС. Така проблема, на жаль, поступово загострюється в Україні [15]. Пошук шляхів гармонізації інтересів платників податків, ОМС і ДПС України в процесі податкового адміністрування визначають напрямки подальших наукових досліджень автора.

Список використаних джерел

1. Волохова І. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 23(2). С. 51-54.

2. Волощук Р.Є. Місцеві податки і збори та їхня роль у формуванні податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні: регіональний аспект. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 966-975.

3. Кириленко О.П. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика : моногр. за ред. О.П. Кириленко. Тернопіль, 2019. 280 с.

4. Лучишин Л.М. Фіскальна роль місцевого оподаткування у структурі доходів місцевих бюджетів України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Вип. 2. С. 61-69.

5. Письменний В. Локальні податки і збори як економічна основа наповнення місцевих бюджетів. *Вісник ТАНГ*. 2015. № 1. С. 64-72.

6. Сидор І.П., Карпишин Н.І. Місцеве оподаткування в Україні в контексті фінансового забезпечення суспільних послуг. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8182> (дата звернення: 28.07.2021). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.9.56.

7. Юшко С.В. Роль місцевих податків і зборів у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування. *Фінанси України*. 2018. № 1. С. 72-87.

8. О. Слобожан презентував бюджетному комітету пропозиції АМУ до показників Держбюджету на 2021 рік : *Асоціація міст України*. URL: <https://auc.org.ua/novyna/oslobozhan-presentuvav-byudzhetnomu-komitetu-prorozyciui-amu-do-pokaznykiv-derzhbyudzhetu-na> (дата звернення: 01.08.2021).

9. Міністерство фінансів підрахувало втрати місцевих бюджетів від неповної сплати податку на нерухоме майно : *Міністерство фінансів України*.

URL:

https://mof.gov.ua/uk/news/ministerstvo_finansiv_pidrakhuvalo_vtrati_mistsevikh_bi_udzhetiv_vid_nepovnoi_splati_podatku_na_nerukhome_maino-2151 (дата звернення: 01.08.2021).

10. Бак Н.А. Місцеве оподаткування в Україні: стан і перспективи посилення дієвості. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 1. С. 12-25.

11. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

12. Про затвердження Порядку обміну інформацією між органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, та органами місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 16 черв. 2021 р. № 627. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/627-2021-п#Text> (дата звернення: 03.08.2021).

13. Пухкал О.Г., Лисак Л.М. Інституційний вимір функціонування податкової системи України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 23. С. 68-73. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2016/17.pdf (дата звернення: 05.08.2021).

14. Галаур В. Харківщина започаткувала фінансову паспортизацію громад. *Урядовий кур'єр*. 27 липня 2021 р. № 143. С. 4.

15. Олексій Кучер закликав підприємців об'єднуватися та звертатися за підтримкою до ДРС : *Державна регуляторна служба*. URL: <http://www.drs.gov.ua/press-room/oleksij-kucher-zaklykav-pidpryyemtsiv-ob-yednuvatysya-ta-zvertatysya-za-pidtrymkoju-drs/> (дата звернення: 05.08.2021).

Вікторія Булавинець

канд. екон. наук, доцент

Анна Михалік

студентка групи ФФ – 31

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Функціонування ефективної системи пенсійного забезпечення є важливою та необхідною умовою розвитку будь-якої держави. Стійка пенсійна система, котра забезпечує належний рівень життя пенсіонерів і створює стимули для отримання якісної освіти задля активної та довготривалої трудової діяльності, є основою соціальної стабільності та економічної безпеки, довгостроковим фактором забезпечення конкурентоспроможності та одним з ключових аспектів національної стратегії сталого розвитку.

У більшості країн світу модель пенсійного забезпечення базується на двох складових: державній (солідарній) та накопичувальній. Державна складова здебільшого є гарантованим державою мінімумом, а основну частину пенсійної виплати становить індивідуальна складова. Однак світовий досвід засвідчує, що солідарна пенсійна система є залежною від демографічних ризиків. Усі країни, де переважає така модель пенсійного забезпечення, зіштовхнулися з однаковою проблемою: з часом чисельність пенсіонерів зростає і, відповідно, -- збільшується навантаження на працюючих членів суспільства, а ресурсів для виплати пенсій не вистачає. Дана тенденція актуалізувала питання щодо фінансових можливостей та ефективності солідарної складової пенсійної системи та спонукала до зміни акценту у напрямку накопичувальної складової [1].

Для України проблема пенсійного забезпечення також є надзвичайно актуальною, адже нині в країні спостерігається невтішний демографічний тренд - «старіння нації». Згідно статистичних даних, у структурі населення України зростає частка людей похилого віку та скорочується показник народжуваності. Так, у 2019 році народжуваність в Україні впала до найнижчого рівня в історії – 7,4 новонароджених на 1000 осіб населення і сьогодні країна входить до п'ятірки країн з найнижчим показником народжуваності у світі [2]. Загалом, за прогнозом ООН до 2050 року, через зменшення народжуваності та міграційні процеси, населення України скоротиться майже на 20%. Тобто, працездатних осіб ставатиме менше, а кількість пенсіонерів збільшуватиметься. За даними Пенсійного фонду, вже нині в Україні проживають близько 11,3 млн пенсіонерів, а зайнятого населення – 16 млн. осіб, при цьому тих, які сплачують соц. внески, — лише 13 млн [3].

Отже, сьогодні пенсійна система України знаходиться у кризовому стані, який характеризується значним дефіцитом коштів Пенсійного фонду, що призводить до посилення залежності від державного бюджету; тінізацією заробітної плати громадян; дисбалансом між кількістю пенсіонерів та кількістю громадян, які працюють. Щоб забезпечити хоча б мінімальні пенсійні виплати особам, котрі у майбутньому виходитимуть на заслужений відпочинок, необхідно змінювати нинішню систему пенсійного забезпечення в Україні [4].

Основне завдання ефективної пенсійної системи полягає в тому, що вона повинна забезпечувати громадян реальним, надійним, стабільним та гідним доходом у старості, інвалідності, втраті годувальника та в інших випадках, який відповідав би особистим внескам кожної особи під час її економічної діяльності. Однак пенсійна система в Україні не відповідає даним вимогам, оскільки вона не гарантує гідного рівня пенсійного забезпечення.

Реформування пенсійної системи України розпочалося ще в 2004 році із прийняттям Законів «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення», якими передбачалося запровадження трирівневої системи пенсійного забезпечення:

перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка ґрунтується на принципах солідарності,

субсидування, виплати пенсій та надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного Фонду;

другий рівень – кумулятивна система загальнообов'язкового державного страхування, яка ґрунтується на принципах накопичення коштів страхувальників у Накопичувальному фонді та реалізації фінансування витрат на виплату договорів страхування довічних пенсій та одноразових грошових коштів;

третій рівень – недержавна пенсійна система, яка базується на принципах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у створенні пенсійних накопичень з метою отримання пенсійних виплат громадянам на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. На жаль, й донині усі три рівні пенсійної системи України не функціонують в повній мірі: потребує реформування солідарна система загальнообов'язкового пенсійного страхування; досі не запрацювала накопичувальна система; без державної підтримки повільно розвивається система добровільних пенсійних заощаджень[4].

Отже, в Україні визріла нагальна необхідність у проведенні ефективного реформування її пенсійної системи. На нашу думку, особливу увагу варто приділити наступним питанням:

– запровадженню другого рівня пенсійної системи – накопичувальному пенсійному забезпеченню, що дасть змогу диверсифікувати джерела пенсійного забезпечення людей і збільшить розмір пенсійних виплат;

-- щорічній індексації пенсій та запровадженню справедливого механізму нарахування виплат пенсіонерам;

-- забезпеченню дотримання прав внутрішньо переміщених осіб, у тому числі осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях, на належне пенсійне забезпечення;

– посиленню відповідальності за ухилення та несплату єдиного соціального внеску, інших обов'язкових платежів до Пенсійного фонду України;

– перегляду стимулів до сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

– забезпеченню ефективного державного нагляду за використанням коштів Фонду соціального страхування та Пенсійного фонду України;

– уніфікації та адаптації українського законодавства щодо діяльності недержавних пенсійних фондів до законодавства ЄС з метою підвищення рівня захисту майнових прав та інтересів учасників накопичувальної системи пенсійного забезпечення [5];

– вивченню зарубіжного досвіду щодо функціонування пенсійної системи та його використанню у вітчизняній практиці пенсійного забезпечення. На нашу думку, у сфері запровадження недержавного пенсійного забезпечення Україна повинна орієнтуватись на досвід зарубіжних країн, що дасть їй можливість не повторювати їхніх помилок та запровадити кращий світовий досвід (за оцінкою консалтингової компанії *Mercer та CFA Institute*,

здійсненою у 2019 році, найуспішніші пенсійні системи мають Нідерланди, Данія та Австралія).

Однак, для повноцінного запуску пенсійної реформи потрібен економічний розвиток, який би забезпечив наповнення бюджету без підвищення податків, а також поява ринку акцій та інших надійних інструментів вкладення пенсійних коштів. Окрім цього, українцям варто використовувати різні способи накопичення грошей на старість, не обмежуючись пенсійними фондами, а держава має дозволити своїм громадянам вкладати кошти у пенсійні фонди розвинених країн [4].

Список використаних джерел

1. Пенсійна пастка: для реформи бракує коштів – експерти. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukraine-pension-reform-lack-funds-experts/31079766.html>

2. Веб-сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Веб-сторінка Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua>

4. Гідне пенсійне забезпечення. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/pensijna-reforma>

5. Реформа пенсійної системи: що готує українцям влада. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/04/26/673309/>

Svitlana Savchuk

PhD in Economics, Associate Professor

Nataliya Kolomyychuk

PhD in Economics

Viktoriiia Savchuk

student

West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

MACROFINANCIAL RISK-MANAGEMENT IN THE FIELD OF PUBLIC FINANCE MANAGEMENT

The establishment of macroeconomic stability in the country and the successful implementation of social reforms necessitates effective risk management in the field of public finances. Because it is the instability of macroeconomic conditions, the unpredictability of changes in economic processes leads to an increase in the impact of risks. Such tensions lead to inefficiency in the implementation of state financial policy, low interest in ensuring financial discipline, irrational use of budget funds and inconsistency in management decisions in the field of public finance. Therefore, in modern conditions it is necessary to build a rational system of financial risk

management, use modern technologies to neutralize them and take into account the positive foreign experience in choosing the best methods to prevent or minimize the impact of financial risks on macroeconomic processes in the country.

Thus, as evidenced by current trends in the functioning of management, it is necessary to intensify the process of risk management in the field of public financial management in order to increase the efficiency and effectiveness of public authorities. At the same time, an important role is given to outlining strategic priorities for improving the efficient use of budget funds, which directly affects the functioning of the public and private sectors of the economy, and as a result on the volume of budgets.

Therefore, an integral part of strategic management is considered to be macrofinancial risk management, in the functioning of which is the analysis of financial risks of all subjects of public relations, as well as all activities of the state, international institutions and organizations, etc. In the context of macro-financial risk management, the negative impact of risks on the activities of the state as a whole is greatly facilitated.

In the area of public finance, the presence of risks is associated with the presence of a significant number of factors, the impact of which is quite difficult to determine and predict, which in general affects the state of public finances. Domestic scientists have systematized the main factors that determine the level of sensitivity of the financial system of the state to financial risks. Among them: political and legislative factors, economic factors, foreign economic factors, public financial factors, including budget planning, implementation and control.

As we know, the system of macrofinancial risk management, including in the field of public finance, is a set of approaches, processes, measures that can predict the occurrence of risky events, as well as reduce the impact of financial risks to minimize losses to the public sector [1].

The main components of macrofinancial risk management can be considered budget and debt risk management.

The functioning of effective budget risk management in compliance with the appropriate level of budget discipline allows it to solve its main tasks of identifying, assessing and neutralizing the impact of risks in the process of generating budget revenues or expenditures with maximum compliance with budget legislation by all participants in the budget process.

At the same time, in the context of implementing an effective policy in the field of budget revenues, it is necessary to take into account all possible risks in ensuring the revenue side of budgets, in particular in the part:

- observance of transparency in the process of accumulation and movement of financial flows of the state;
- achieving stability of key macroeconomic indicators, which is the basis for calculating budget revenues;
- observance of objectivity in the process of formation of the revenue part of budgets;
- minimization of losses on the use of state property;

- compliance with the sequence of stages of the budget process;
- sufficiency of budgetary resources for fulfillment of budgetary obligations;
- optimization of the ratio of own and credit resources of the state;
- use of the latest methods of budget planning and forecasting, as well as budget control.

Risk management of budget expenditures is aimed at monitoring and controlling the consequences of risk actions. For the adoption of effective management decisions must anticipate the effects of budgetary risks on the state economy. Therefore, the risk factors of budget expenditures are distinguished as follows:

- management decisions that directly affect the growth of state budget expenditures in excess of the approved amounts;
- increase in expenditures due to the influence of foreign economic factors;
- debt component of budget risks, including the growth of public debt management costs;

Effective and efficient public debt management has a significant impact on the level of budgetary risks, which as a result plays a significant role in ensuring the sustainable development of the state. Because public debt management is considered a component of risk in general. Debt risk management is aimed at minimizing the impact of debt portfolio risks on the financial security of the state, and also provides for the definition of strategic and tactical measures of the state in this context in accordance with all areas of economic policy.

Debt risk management is extremely important for the implementation of an effective debt policy of the state, ensuring its financial security, as well as the ability to fully finance the implementation of the main tasks and functions assigned to public authorities.

Therefore, high-quality debt risk management will help to achieve optimization in terms of risk and cost. Improving debt risk management in order to reduce risks necessitates the development of strategic directions of government borrowing, which will help achieve optimization of the cost-risk ratio; implementation of active public debt management.

Thus, budget and debt risks are among the main factors and threats that affect both the functioning of public finances and the state of financial security of the country, and in general to ensure its solvency, effective use of budget funds by the state in the performance of its functions. In this case, effective macro-financial risk management should ensure the achievement of its ultimate goal, which requires a clearly defined strategy, as well as a number of specific management objectives in terms of choosing the most effective ways to achieve them.

References

1. Kotina H., Stepura M. (2013) Ryzhky-menedzhment suspilnoho sektoru: vitchyzniani realii ta svitova praktyka [Public sector risk management: domestic realities and world practice]. *Ekonomika: teoriia ta praktyka*. 2013. №1. С. 68-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econom_2013_1_11. [in Ukrainian].

ФІНАНСИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ

На сьогодні відродження в Україні на конституційній основі інституту самоврядування з відповідними органами управління та самодостатніми місцевими бюджетами, запровадження практики делегування державних повноважень місцевим органам влади створюють надійну основу для формування європейських стандартів організації суспільного життя і водночас зумовлюють пошук нових шляхів забезпечення розвитку територіальної громади. Очевидно також і те, що в трансформаційний період становлення України як суверенної соціальної правової держави неможливе без усвідомлення того, що територіальні громади, їх господарські комплекси є повноправними суб'єктами ринкових відносин і, що добробут населення знаходиться у прямій залежності від зайнятих позицій на місцевому, регіональному, національному та міжнародному ринках. Одночасно багатократно зростає координаційна функція місцевого самоврядування в економічному та соціальному розвитку громади. Виходячи з цього, територіальна громада повинна формувати стратегію свого розвитку з урахуванням власної фінансової спроможності.

Указ Президента України «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» (Розділ VII) від 22 липня 1998 року № 810/98 трактує поняття територіальної громади як «спільноти мешканців, жителів населених пунктів (сіл, селищ, міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, у межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування» [4].

Підсумовуючи напрацювання сучасної науки у сфері дослідження територіальної громади, О. Мороз пропонує такий перелік ознак останньої:

- спільна територія існування (що може включати проживання, територію, володіння нерухомим майном);
- спільні інтереси у вирішенні питань життєдіяльності;
- соціальна взаємодія у процесі реалізації цих інтересів;
- психологічна самоідентифікація кожного члена з громадою;
- спільна комунальна власність;
- сплата місцевих податків і зборів [2].

Таким чином, можна дати таке визначення територіальній громаді – це сукупність громадян, об'єднаних певною територією, на якій вони проживають, які мають спільні інтереси у вирішенні питань, пов'язаних із проживанням на даній території, та які беруть активну участь у їх вирішенні.

Основною метою функціонування територіальних громад є забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів, розвиток людського потенціалу громади, залучення потенціалу громади до місцевого розвитку.

Задля ефективного функціонування територіальних громад в частині надання якісних послуг громадянам та зростання рівня їх життя виникає необхідність у дослідженні фінансів територіальних громад, пошук джерел формування фінансових ресурсів та забезпечення фінансової спроможності адміністративно-територіальних одиниць базового рівня. Основною метою ефективного функціонування територіальних громад є забезпечення їх спроможності самостійно, за рахунок власних фінансових ресурсів, вирішувати питання місцевого значення.

Чинна в Україні система місцевого самоврядування сьогодні не відповідає очікуванням і потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування в більшості територіальних громад не забезпечує створення і підтримки сприятливого життєвого середовища, потрібного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади. Фактично, закріплене в Конституції України право «територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України» [1] у більшості територіальних громад залишилося нереалізованим.

Через велику подрібненість територіальних громад, відсутність власних можливостей розвитку, старіння населення, значний вплив економічно активної його частини у великі міста чи за межі України поліпшити якість надання членам територіальних громад, насамперед сільських і селищних, гарантованих державою якісних соціальних та адміністративних послуг, відповідальність за які несуть органи місцевого самоврядування, на нинішній територіальній та законодавчій основі немає можливості [3].

Сьогодні гостро постають проблеми, пов'язані зі зміцненням місцевих бюджетів, їх матеріальним та фінансовим забезпеченням, а також можливістю у повному обсязі виконувати покладені на них функції (економічну, соціальну, управлінську). Зазначене має тісний зв'язок із політичною та економічною кризою в країні. Важливо, щоб у державі проводилися політичні, економічні реформи, відбувалося зростання громадських чинників розвитку. Населення країни має усвідомлювати суть та значення своєї діяльності, бачити кінцевий результат своєї праці, розуміти, що від їхньої праці залежить як їх добробут, так і добробут кожного громадянина, а також стабільний економічний розвиток територіальних одиниць, їх фінансове забезпечення, виконання програми соціально-економічного розвитку [5].

Виходячи з вищезазначеного, актуальним постає питання розвиненості та вдосконалення інститутів місцевої демократії, за допомогою яких відбудуться

докорінні зміни в процесі управління бюджетною системою, що буде сприяти розвитку демократичних відносин як у цілому в країні, так і на місцевому рівні. Місцеві бюджети мають бути самостійними, фінансово незалежними, мати збалансований бюджет, а також на законодавчому рівні чітко визначені розмежування функцій і повноважень між державними та місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України № 254 к / 96 - ВР від 28.06.1996 р. / Законодавство України. URL: <http://www.rada.gov.ua>. (дата звернення: 17.08.2021)
2. Мороз О. Ю. Територіальна громада: сутність становлення та сучасні українські реалії. *Демократичне врядування: електрон. наук. фах. видання*. 2008. Вип. 2. С. 20-27.
3. Сидор І. П., Коваль С. Л. Фінансові аспекти функціонування територіальних громад: теоретико-концептуальний зріз. *Економічні студії*. 2021. № 1 (31). С. 130–137.
4. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні (Розд.VII). Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98. URL://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/810/98. (дата звернення: 25.08.2021)
5. Мацедонська Н. В., Клівіденко Л. М. Децентралізація в Україні та основні шляхи її впровадження в сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 8. С. 613-618.

Антоніна Дем'янюк
канд. екон. наук
Никита Дем'янюк
магістрант

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ В УПРАВЛІННІ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

В сучасних трансформаційних умовах розвиток суспільних відносин важко уявити без використання інформаційних і цифрових технологій. Їх застосування полегшило та змінило різні сфери публічних фінансів щодо здійснення управлінських процесів та діяльності загалом. На сьогодні спостерігається значне зростання цифрових технологій, що не може не вплинути на необхідність інтеграційних змін процесів управління публічними фінансами.

Активне використання Інтернету, мобільних пристроїв та цифрових технологій призводить до необхідності глобальних модифікацій тих чи інших

процесів і методів управління публічними фінансами. В умовах швидкозростаючих інформаційних технологій державні структури змушені впроваджувати сучасні технології у своїй діяльності. Застосування комп'ютерів і суміжної техніки, Інтернету, мобільного зв'язку на сучасному етапі розвитку суспільства в рамках діяльності державних структур є цілком природним і просто необхідною умовою їх функціонування і розвитку. Крім цього, в роботі державних структур виникає необхідність впровадження хмарних обчислень, нейронних мереж і багатьох інших технологій. Все це призводить також до необхідності у висококваліфікованих спеціалістах у сфері діджиталізації процесів управління публічними фінансами.

Сьогодення вітчизняної практики вимагає від державних структур рішучих змін та використання новітніх цифрових технологій в контексті інтеграційних процесів для забезпечення прозорості управління публічними фінансами. Діджиталізація є фактором, що забезпечує значні переваги для розвитку в цьому напрямку. Безумовно, що економічне зростання та трансформаційні процеси зумовлені розширенням та більш зручним використанням цифрових технологій. Таким чином, швидкі зміни для розвитку публічних фінансів в напрямку діджиталізації є неминучі.

Досліджуючи вплив діджиталізації на забезпечення прозорості в управлінні публічними фінансами, важливо встановити відмінності між такими поняттями, як «діджитізація» та «діджиталізація».

Визначаючи різницю між поняттями «діджитізація» та «діджиталізація», встановлюємо відмінність в двох літерах. Проте, це не просто відмінність у літерах, розуміння відмінностей між цими двома підходами є критично важливим, оскільки цифрова трансформація набирає обертів, а публічний сектор рухається до цифрових технологій для покращення прозорості та усунення неефективності в його діяльності [1]. Тому далі представимо пояснення щодо відмінностей між поняттями «діджитізація» та «діджиталізація».

Діджитізація описує суто аналого-цифрове перетворення існуючих даних та документів. Наприклад, сканування фотографії або перетворення паперового звіту в PDF. Самі дані не змінюються – вони просто кодуються у цифровому форматі. Діджитізація може бути корисною, коли оцифровані дані використовуються для автоматизації процесів та забезпечення кращої доступності інформації – але діджитізація не забезпечує оптимізацію процесів або даних.

Згідно визначень однієї з найбільших дослідницьких компаній на ринку цифрових технологій Gartner (США, Стемфорд, Коннектикут), діджиталізація – це використання цифрових технологій для зміни процесів та надання нових можливостей; це процес переходу до цифрового управління [2]. Отже, діджиталізація на багато ширше поняття, ніж діджитізація, та передбачає використання інформаційних технологій з метою повної трансформації процесів управління. Якщо діджитізація – це перетворення даних та процесів, то діджиталізація – це трансформація. Діджиталізація не просто робить наявні

дані цифровими, а передбачає здатність цифрових технологій збирати дані, встановлювати тенденції та приймати кращі управлінські рішення.

Доцільно зазначити, що одним із способів забезпечення прозорості управління публічними фінансами в контексті діджиталізації визначено електронне урядування, метою якого є поліпшення ефективності роботи органів влади з громадянами, підприємствами й іншими установами та зменшення спільних витрат часу та коштів [3].

Отже, електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням сучасних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [4].

З урахуванням міжнародного досвіду розвиток електронного урядування є одним з основних факторів забезпечення успішності реформування та підвищення конкурентоспроможності країни. Реформа в сфері публічних фінансів спрямована на широке використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності процесів управління. Використання інструментів е-урядування здатне забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості й ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в контексті трансформаційних перетворень управління публічними фінансами.

Список використаних джерел

1. Digitization vs. digitalization: Differences, definitions and examples. URL: <https://www.truqcapp.com/digitization-vs-digitalization-differences-definitions-and-examples/> (дата звернення: 20.08.2021).

2. Gartner Glossary. Digitalization. URL: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/digitalization> (дата звернення: 20.08.2021).

3. Разумей Г.Ю., Разумей М.М. Діджиталізація публічного управління як складник цифрової трансформації України. *Публічне управління та митне адміністрування*. № 2. 2020. С. 139 – 145.

4. Розвиток електронного урядування та електронної демократії в Україні. URL: <http://www.center.gov.ua/component/k2/item/345> (дата звернення: 20.08.2021).

Віктор Русін

канд. екон. наук

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Олександр Секрет

головний спеціаліст з питань запобігання та виявлення корупції

Головне управління Державної казначейської служби України у Київській

області, м. Київ, Україна

Інна Жовкла

головний спеціаліст-юристконсульт відділу правової експертизи та договірної

роботи Юридичного управління

Головне управління Державної казначейської служби України у Київській

області, м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ОРГАНАМИ КАЗНАЧЕЙСТВА

Державна казначейська служба України є центральним органом виконавчої влади в Україні, основним завданням якої є реалізація державної політики у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів та обліку виконання бюджетів. Лівова частка повноважень органів казначейства в процесі реалізації цього завдання пов'язана із здійсненням розрахунково-касового обслуговування розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, інших клієнтів. Однак, не зважаючи на те, що Державна казначейська служба України не є спеціалізованим органом державного фінансового контролю, в процесі своєї діяльності здійснює в межах повноважень, передбачених законодавством цілий ряд контрольних повноважень за цільовим та ефективним використанням публічних коштів. Такий контроль стосується і дотримання розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог законодавства у сфері закупівель.

Під час реалізації контрольних повноважень, встановлених законодавством у сфері публічних закупівель, органи Казначейства керуються положенням «Про Державну казначейську службу України», Законом України «Про публічні закупівлі» та іншими нормативно-правовими актами, які діють у сфері закупівель. Згідно норм положення «Про Державну казначейську службу України» органи казначейства здійснюють контроль за дотриманням розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, іншими клієнтами вимог законодавства у сфері закупівель в частині наявності документів шляхом їх перегляду в електронній системі закупівель [1]. Законом України «Про публічні закупівлі» Державну казначейську службу України віднесено до органів державного контролю у сфері публічних закупівель. Згідно норм цього закону, органи казначейства вживають таких заходів:

1) до здійснення оплати за договором про закупівлю перевіряють наявність річного плану, договору про закупівлю та звіту про результати проведення закупівлі з використанням електронної системи закупівель, що

підтверджують проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі та за результатами якої укладено договір про закупівлю;

2) не допускає здійснення платежів із рахунка замовника згідно з узятим фінансовим зобов'язанням за договором про закупівлю у таких випадках:

– відсутності або невідповідності встановленим законодавством вимогам необхідних документів;

– відміни процедури закупівлі/спрощеної закупівлі;

– набрання законної сили рішенням суду про визнання результатів процедури закупівлі/спрощеної закупівлі недійсною та/або договору про закупівлю нікчемним;

– оскарження процедури закупівлі відповідно на період призупинення процедури закупівлі;

– наявності відповідного рішення органу оскарження [2].

Відзначимо, що Державною казначейською службою України, починаючи із 1 вересня 2020 року, забезпечено інтеграцію інформаційної системи казначейства з електронною системою публічних закупівель. Це дало змогу розширити набір даних, обмін якими відбувається з єдиним веб-порталом використання публічних коштів Міністерства фінансів України. Органи казначейства отримали можливість здійснення перевірки наявності документів шляхом їх перегляду в електронній системі закупівель. Відповідно до норм Закону України «Про публічні закупівлі» передбачено, що ще до моменту реєстрації договору та наступної його оплати, органи Державної казначейської служби України зобов'язані здійснити перевірку документів на предмет їх наявності та відповідності вимогам законодавства шляхом їх самостійного перегляду в електронній системі закупівель. Таким чином, тепер замовникам не потрібно передавати такі документи до органів казначейства. Це суттєво спростило роботу замовникам. Таким чином, органи казначейства не мають права вимагати будь-які документи у паперовому вигляді, якщо такі документи мають бути оприлюднені у електронній системі публічних закупівель.

Так, органи Державної казначейської служби України здійснюють перевірку:

– наявності річного плану, змін до річного плану перед здійсненням оплати за договором;

– відповідності річного плану, змін до річного плану вимогам законодавства;

– наявності договору про закупівлю;

– наявності факту проведеної процедури закупівель в електронній системі закупівель;

– відповідності договору про закупівлю результатам аукціону;

– наявності рішень суду про визнання результатів процедури закупівель недійсними.

Крім цього, за результатами розширеної інформаційної взаємодії органи Державної казначейської служби України в автоматизованому режимі передають до електронної системи закупівель інформацію про:

- статус реєстрації бюджетних зобов'язань розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів на підставі договору про закупівлю в органах Казначейства;
- здійснення оплати за договорами про закупівлю, що містить унікальний системний ідентифікатор договору про закупівлю, дату платежу та суму.

Органи Державної казначейської служби України у випадках виявлення порушення норм бюджетного законодавства розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів на інших клієнтах казначейства у сфері публічних закупівель мають право оформляти попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства та вживати заходи до порушників. В окремих випадках можуть призупиняти та зупиняти платежі за договором. Відповідні підстави дають можливість навіть зупиняти оплату на етапі виконання договору.

Отже, підсумовуючи відзначимо, що органи Державної казначейської служби України здійснюють ефективний контроль у сфері публічних закупівель ще до та під час проведення видатків, що дає можливість в результаті виявлення порушень законодавства у сфері публічних закупівель призупиняти чи повністю зупиняти використання публічних коштів. Такий контроль є досить дієвим, оскільки не допускає можливості не цільового та неефективного використання публічних коштів з порушенням норм законодавства у сфері публічних закупівель.

Список використаних джерел

1. Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2015 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF/print>
2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

Роман Кучер
аспірант

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

АНАЛІЗ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Сучасні реформи місцевого самоврядування та бюджетної децентралізації в Україні активізували процеси, спрямовані на забезпечення фінансової самостійності територіальних громад. Насамперед це стосується зміцнення та розширення доходної бази місцевих бюджетів, адже лише за умов наявності достатніх фінансових ресурсів органи місцевої влади спроможні повноцінно виконувати покладені на них функції та повноваження.

Доходи місцевих бюджетів ще нещодавно залежали від загального

Державного бюджету, а тепер вони мають свої власні надходження і це стало можливим завдяки ухваленню низки законів та змін до Бюджетного і Податкового кодексів України. [1]

Згідно з Бюджетним кодексом України доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти.

Показники доходів місцевих бюджетів України у 2016-2020 рр. мали позитивну динаміку.

Дані свідчать, що протягом 2020 р. надходження до загального і спеціального фондів місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 311,3 млрд. грн., (загальний фонд становив 290,1 млрд. грн., а спеціальний фонд 21,2 млрд. грн.), що на 11,1 млрд. грн. або на 3,6% більше, ніж у 2019 р

Протягом 2019 р. надходження до загального і спеціального фондів місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 300,2 млрд. грн., (загальний фонд становив 275,2 млрд. грн., а спеціальний фонд 25,0 млрд. грн.), що на 36,7 млрд. грн. або на 13,7% більше, ніж у 2018 р.

За 2018 р. надходження до загального і спеціального фондів місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 263,5 млрд. грн., (загальний фонд становив 146,6 млрд. грн., а спеціальний фонд 24,0 млрд. грн.), що на 34 млрд. грн. або на 12,9% більше, ніж у 2017 р.

За 2017 р. надходження до загального та спеціального фондів місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 229,5 млрд. грн., (загальний фонд становив 192,7 млрд. грн., а спеціальний фонд 36,8 млрд. грн.), що більше від 2016 р. на 58,9 млрд. грн. або на 25,6% [2].

Податок на доходи фізичних осіб є одним із головних бюджетоутворюючих податків місцевих бюджетів України. В 2016 р. ПДФО становив 78971,3 млн. грн., у 2017 р. показник збільшився з попереднім роком і становив 110653,6 млн. грн. ПДФО за 2018 р. склав 138147,5 млн. грн., при цьому темп приросту за проаналізований період становив 42,8%, абсолютний приріст 59176,2 млн. грн. ПДФО за 2020 р. склав 177,8 млрд. грн., або 61,3% від суми доходів загального фонду місцевих бюджетів. У порівнянні з 2019 роком надходження податку зросли на 12,3 млрд. грн., або на 7,4%.

Надходження акцизного податку у 2016 р. по всіх місцевих бюджетах склали 11,6 млрд. грн., збільшившись за підсумками 2020 року до 15,6 млрд. грн., при цьому темп приросту за проаналізований період становив 25,6 %, абсолютний приріст 4 млрд. грн. [2].

По усіх місцевих бюджетах України надходження місцевих податків і зборів за 2016 р. склали 42261,0 млн. грн., а за 2017 р. сума становила 52587,3 млн. грн.

Дані свідчать, що зростання державних трансфертів до місцевих бюджетів України мають позитивну тенденцію на розвиток громад та розбудову

інфраструктури із 195,3 млрд. грн. у 2016 до 172,6 млрд., що на 77,3 млрд. грн. або на 28,3% більше в 2017 р. [2]

За 2018 року частка державних трансфертів склали 298,9 млрд. грн., що у порівнянні з 2017 роком надходження зросли на 26,3 млрд. грн., або на 8,7%.

У порівнянні з 2019 роком, загальні доходи місцевих бюджетів зменшилися на 89,0 млрд. грн. (з 560,5 до 471,5 млрд. грн.) або на 15,9%. Зменшення відбулося за рахунок трансфертів з державного бюджету. У 2020 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 135,9 млрд. грн. трансфертів, що на 108,4 млрд. грн. (на 44,4%) менше 2019 року. Зокрема, це пов'язано з тим, що у 2020 році з місцевих бюджетів не здійснювалися окремі видатки, пов'язані з реалізацією державних програм соціального захисту, обсяг яких у 2019 році склав 78,3 млрд. грн.

Отже, основними напрямками подолання проблем, пов'язаних із формуванням місцевих бюджетів мають бути: чітке закріплення бюджетних повноважень і відповідальності влади при формуванні доходної частини місцевих бюджетів у законі; підвищення контролю при сплаті та використанні доходів місцевих бюджетів; пошук альтернативних джерел наповнення доходної частини бюджетів; чітке розмежування повноважень між органами центральної влади та місцевого самоврядування [3].

Список використаних джерел

1. Тимчик В.Б., О.В. Войтович. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування: монографія. Одеса: Атлант, 2020. 114 с.
2. Новіков В.Ю., Свешкович В.М., Юркевич П.Р., Крижановський В.І. Доходи місцевих бюджетів: практ. посіб. Харків: Право, 2018. 41 с.
3. Коцюбина А.П. Фінансовий стан місцевих бюджетів: монографія. Київ: Право, 2019. 270 с.

Марія Назарко

провідний спеціаліст

*Головне управління державної міграційної служби у Львівській області,
м. Львів, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ ВИКЛИКИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Впродовж усієї історії людства відбуваються процеси міграції людей та спільнот, зумовлені соціально-економічними та фінансовими чинниками. Неконтрольований легальний рух людських потоків між державами перетворюється на одне з найскладніших політичних і правових питань сучасності. Особливе місце серед суспільно небезпечних форм нелегальної

міграції посідає незаконне переправлення осіб через державний кордон [1, с. 182].

Україна, враховуючи її вигідне територіальне та геополітичне положення, за весь період свого існування отримала певну привабливість у міграційному аспекті. Однак, замість позитивних наслідків міграції – прибуття спеціалістів різної кваліфікації та нарощування фінансового потенціалу держави – Україна отримала роль транзитної держави для мігрантів (в т. ч. нелегальних), які намагаються потрапити до розвинутих країн Європейського Союзу.

Нелегальна міграція щороку набуває тенденції до зростання. Вона супроводжується проблемами, пов'язаними із вчиненням кримінальних правопорушень (торгівля людьми, наркобізнес, незаконне переправлення через державний кордон тощо) [2, с. 122]. Протидія цим процесам потребує з'ясування соціально-економічних, правових та фінансових аспектів нелегального переправлення через державний кордон України. До них можна віднести обставини, що характеризують подію правопорушення; особистість особи, яка його вчинила чи причетна до його вчинення; спосіб установаження зв'язку між суб'єктом правопорушення та особами, яких переправляють через кордон [3, с. 190].

Як свідчить міжнародна практика, основний контингент іноземних громадян й осіб без громадянства складають вихідці з країн Азії, Африки, Близького і Середнього Сходу. Поряд з цим останнім часом у загальному потоці мігрантів збільшилася кількість громадян країн Латинської Америки. Окрему категорію складають громадяни з країн СНД.

Незаконне переправлення іноземних громадян й осіб без громадянства через кордон асоціюється з такими негативними явищами, як розповсюдження наркотиків, корупція, торгівля людьми і зброєю, поширення інфекційних захворювань. Все це є суттєвим криміногенним фактором, який сприяє зростанню кількості злочинів за ознаками, передбаченими ст. 332 Кримінального кодексу України.

За даними міжнародної міграційної служби ООН, на незаконному переправленні іноземних громадян і осіб без громадянства через кордон транскордонні організовані групи осіб за попередньою змовою щорічно заробляють близько 7 млрд. доларів США.

Суб'єктом незаконного переправлення може бути будь-яка особа. Проте, як показує практика, переправлення через державний кордон здебільшого вчинюється спільними діями двох чи більше осіб [4, с. 238]. Але незалежно від того вчиняється переправлення «провідником-одинаком» чи групою осіб кваліфікація відбувається як вчинення правопорушення «переправлення» його суб'єктом.

У юридичній літературі з цього приводу існує позиція щодо проведення класифікації порушників за певними підставами. Так, за правовими підставами виокремлюють осіб, незаконно мігрують по всьому маршруту переправлення чи по окремих його ділянках; за способом переправлення через державний кордон – одиночні порушники чи порушники у складі групи; за мотивами

міграції – правопорушники, які вчиняють такі діяння з метою працевлаштування, об'єднання сімей, навчання, туризму тощо; за причинами міграції – соціально-економічні, воєнно-політичні, фінансові, релігійні; за соціальним статусом мігрантів у країні проживання – безробітні, такі, що тимчасово працюють, мали власний бізнес, студенти (учні), пенсіонери, військовослужбовці; за віком – групи до 20 років, 20-30 років, 30-40 років, 40-50 років; відношенням до громадянства – іноземці, особи без громадянства [6, с. 215].

Отже, зважаючи на загострення соціально-економічних, фінансових та політичних проблем у всьому світі, у т. ч. в Україні, незаконне переправлення осіб через державний кордон України як склад кримінального правопорушення потребує подальшого удосконалення та оптимізації щодо забезпечення безпеки державного кордону.

Список використаних джерел

1. Кібальник С. Кількісно-якісні показники незаконного переправлення осіб через державний кордон України. *Питання боротьби зі злочинністю*. Вип. 35. 2018. С. 182-191.
2. Гузела М. Незаконне переправлення осіб через державний кордон України як фактор нелегальної міграції: особливості розслідування кримінальних проваджень в процесі здійснення кримінального переслідування. *Вісник Національного Університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. № 902 (19). С. 120-124.
3. Похила І. Обставини, що підлягають установленню, у справах про незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. С. 189-192.
4. Курилюк Ю. Державний кордон і правопорядок (законодавство, теорія, практика) : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2020. 446 с.
5. Корольов В., Єрмоменко В. Кримінологічна характеристика осіб, які здійснюють незаконне переправлення осіб через державний кордон України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 323-326.
- Літвін Л., Мельник Г. Особливості криміналістичної характеристики порушень державного кордону. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 211 - 216.

Ольга Бухта

*адміністратор відділу ЦНАП Байковецької сільської ради,
Тернопільська область, Україна*

Сніжана Тивонюк

студентка

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Важливою складовою реформи децентралізації є формування ефективної системи надання адміністративних послуг. Однак поняття “адміністративні послуги” та “управлінські послуги” спочатку ототожнювалися та надавалася перевага “управлінським послугам”. Пізніше окремі науковці переглянули цю позицію та обґрунтовували необхідність використання терміну “адміністративні послуги” як складову “державних” та “муніципальних” послуг. Сьогодні адміністративні послуги надаються виключно адміністративними органами через реалізацію ними владних повноважень. Поняття “адміністративного органу” тут вживається не у статутному (організаційному) значенні (такими, наприклад, є органи виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування), а у функціональному. Тобто адміністративним органом може вважатися будь-який суб'єкт (зокрема установа, організація, підприємство незалежно від форми власності тощо), який на виконання закону чи у порядку делегування здійснює функції державного управління або місцевого самоврядування [1, с. 140, 146]. До таких органів відносяться об'єднані територіальні громади.

Загалом адміністративні послуги можна класифікувати за наступними ознаками. Залежно від змісту адміністративної діяльності щодо надання адміністративних послуг виокремлюють: видачу дозволів; реєстрацію з веденням реєстрів; легалізацію, нострифікацію та верифікацію актів; соціальні послуги. Залежно від рівня встановлення повноважень щодо надання адміністративних послуг та правового регулювання процедури їх надання виділяють: адміністративні послуги з централізованим регулюванням; адміністративні послуги з локальним регулюванням; адміністративні послуги зі «змішаним» регулюванням. За формою реалізації їх можна згрупувати наступним чином: 1) послуги, пов'язані з реальним здійсненням конституційних прав і свобод громадян; 2) власне адміністративні послуги, пов'язані з юридичним оформленням умов, необхідних для реалізації прав і свобод громадян. Залежно від характеру питань, за вирішенням яких звертаються особи до адміністративних органів виокремлюють: підприємницькі; соціальні; земельні; будівельно-комунальні; житлові та інші види адміністративних послуг. За критерієм платності адміністративні послуги можна поділяти на платні й безплатні [2, с. 182-183].

Вищеописаний підхід до класифікації адміністративних послуг не вступає в жодну суперечність із сутністю поняття «адміністративні послуги».

У 2019 р. ухвалена низка нормативних документів, спрямованих на подальший розвиток системи надання адміністративних послуг, зокрема у сфері підсилення спроможності центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та в напрямі диджиталізації процесів публічного управління наданням адміністративних послуг [3, с. 86].

Сьогодні в Україні триває процес розвитку мережі центрів надання адміністративних послуг в усіх регіонах України. В умовах реформи з децентралізації значна увага приділяється створенню та організації якісної роботи Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП) в об'єднаних територіальних громадах. Водночас простежуються й проблеми, що стримують розвиток ЦНАП в Україні – недостатнє фінансування, комерціалізація та відсутність контролю якості послуг, подекуди є великі черги, наявна відсутність чітких роз'яснень під час звернень громадян, тривалий строк розгляду заяв суб'єктів звернень тощо [4, с. 36].

До проблемних аспектів функціонування ЦНАП можна віднести порушення термінів надання послуг, що підриває авторитет цієї установи. Також вважаємо, що перелік послуг органів виконавчої влади, які у сучасних умовах надаються у ЦНАП має бути однаковим у всіх об'єднаних територіальних громадах. Це дасть змогу забезпечити рівний доступ кожного громадянина до необхідно послуги.

Список використаних джерел

1. Ліпенцев А., Жук Ю. Адміністративні послуги в Україні: поняття та сутність. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 42. С. 140-148.
2. Ілюшик О. М. Класифікація адміністративних послуг та їх характеристика. *Науковий вісник*. 2016. № 1. С. 178-188.
3. Маматова Т. В., Гладка О. М. Інноваційні підходи до розвитку системи надання адміністративних послуг в умовах децентралізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2020. Вип. 1(44). С. 86-91.
4. Бондар Г. Л., Воронова Л. В. Сучасний стан надання адміністративних послуг в Україні за умов децентралізації. *Держава та регіони*. 2019. № 1(65) С. 32-37.

Іванна Богельська
магістрантка, ОНП «Публічні фінанси»
Науковий керівник:
Оксана Тулай, д-р екон. наук, професор
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

У кожній країні функціонує власна пенсійна система. Пенсійне страхування займає важливе місце у соціально-економічному розвитку країни та безпосередньо впливає на рівень життя і добробут людей. Цей вид страхування є об'єктивною потребою сучасного суспільства, задовольнити яку в інший спосіб неможливо [1, с. 133].

Пенсійна система може поєднувати солідарну і накопичувальну складові, що дає змогу громадянам отримувати пенсію від держави, роботодавця та недержавну пенсію. Державне обов'язкове пенсійне страхування передбачає, що внески формуються як відсоток від заробітної плати. На цьому рівні держава забезпечує лише мінімальну пенсію [2, с. 97].

У таких країнах, як Данія, Фінляндія, Норвегія і Швеція, Нідерланди, Швейцарія та більшості англосаксонських держав запроваджено пенсійне забезпечення, яке гарантує мінімальний дохід у фіксованій величині. При цьому джерелом пенсійних виплат слугують податкові надходження до бюджету цих країн. Часто такий спосіб пенсійного забезпечення називають способом «фіксованої ставки», адже виплати фінансується за рахунок податків, що забезпечує основний дохід незалежно від зарплати або сплачених внесків.

В інших європейських країнах – Німеччині, Австрії, Бельгії, Франції, Італії, Іспанії, а також у США пенсійне забезпечення функціонує за принципами соціального страхування. Пенсії призначаються для заміщення втраченого доходу, а джерелом їх виплати є страхові внески працівників і роботодавців. Тобто розмір пенсії залежить від попереднього заробітку, однак, при цьому зберігається мінімальна пенсія [3, с. 5].

Порівняльний аналіз розмірів внесків на державне пенсійне страхування в зарубіжних країнах можна провести на основі даних табл. 1. Як видно з даних табл. 1, розмір страхового внеску в більшості європейських держав знаходиться в діапазоні від 16,4% у Бельгії і до 33% – в Італії. В Україні відсоток страхових відрахувань в Пенсійний фонд нижчий, аніж в більшості європейських країн. Однак резервів для його збільшення немає з огляду на те, що це суттєво погіршить конкурентоспроможність вітчизняної економіки, призведе до зростання нелегальної зайнятості та неофіційної виплати заробітної плати.

Таблиця 1

Внески на державне пенсійне страхування в зарубіжних країнах

Країни	Величина внеску, %		
	Разом	Найманий працівник	Роботодавці
Італія	33	23,8	9,2
Чехія	28	21,5	6,5
Польща	27,6	11,3	16,3
Угорщина	25,5	10	15,5
Фінляндія	24,4	6,7	17,7
Франція	27,5	11,2	16,3
Австрія	22,8	10,2	12,6
Португалія	22,7	7,2	15,5
Греція	20	6,7	13,3
Латвія	20	10	10
Турція	20	9	11
Німеччина	18,6	9,3	9,3
Японія	18,3	9,15	9,15
Словаччина	18	4	14
Бельгія	16,4	7,5	8,9
США	12,4	6,2	6,2
Канада	10	5	5
Корея	9	4,5	4,5

Примітка. Складено автором на основі [4].

Також, можна відзначити, що у всіх країнах існує перерозподіл навантаження між роботодавцем та працівником, що значно посилює мотивацію економічних суб'єктів до участі у державному пенсійному забезпеченні. Наприклад, в таких країнах як США, Польща, Німеччина, Австрія, Бельгія, Латвія внески встановлені на однаковому або майже однаковому рівні як для роботодавців, так і найманих працівників. Тобто участь роботодавців і працівників відбувається практично на паритетних засадах. Основними перевагами такого механізму є посилення особистої відповідальності кожної особи за свій майбутній пенсійний захист та збільшення активності учасників системи пенсійного забезпечення.

В європейських країнах роботодавець майже не сплачує повної суми внеску на державне пенсійне страхування, а в окремих країнах, наприклад, в Італії, Франції, Фінляндії, Чехії найманий працівник має суттєве навантаження

щодо сплати пенсійних страхових внесків, яке значно перевищує навантаження роботодавця.

Отже, досвід розвинутих країн переконує, що у перспективі в Україні можна змінювати структуру внесків на пенсійне страхування. На нашу думку, це буде сприяти розвитку накопичувальній системі пенсійного страхування.

Список використаних джерел

1. Тулай О. І. Актуальні проблеми діяльності Пенсійного фонду України. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 132–139
2. Шалієвська Л. І. Пенсійне забезпечення: зарубіжний досвід та уроки для України. *Інвестиції: практика та досвід*. № 4. 2019. С. 96-100.
3. Жук О. Б. Імплементация зарубіжного досвіду при реформуванні системи пенсійного забезпечення України. *The Caucasus: Scientific journal of academic research. Georgia*. 2017. Vol. 18. Issue 03. P. 4-10.
4. Pensions at a Glance 2019 (Summary in English) / OECD and G20 indicators. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/b6d3dcfc-en.pdf?expires=1618852572&id=id&accname=guest&checksum=23C6D5572776CAE59774231B13CC5178>.

Лілія Іванюк

магістрантка, ОНП «Публічні фінанси»

Науковий керівник:

Оксана Тулай, д-р. екон. наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У КРАЇНАХ ЄС

Охорона здоров'я відіграє ключову роль у забезпеченні добробуту населення. Сьогодні у світі не існує єдиної досконалої, стійкої та раціональної системи охорони здоров'я. Кожна країна світу зустрічається з різними проблемами щодо забезпеченні реалізації права людей на охорону здоров'я, доступу до якісного медичного обслуговування.

Усі національні моделі фінансування систем охорони здоров'я часто-густо піддаються змінам і залежать від можливостей, передумов і соціальних цінностей держави. Яку б модель не використовувала держава, завжди постає питання щодо її ефективності. Доказів того, що одна модель фінансування або поєднання механізмів фінансування різних моделей є ефективнішою за інші немає [1].

Кожна країна самостійно формує та розвиває власні механізми залучення фінансових ресурсів у сферу охорони здоров'я. На ефективність використання

фінансових ресурсів у сфері охорони здоров'я впливають економічні, політичні, морально-етичні відносини, що склалися в країні.

Спираючись на міжнародний досвід функціонування системи охорони здоров'я, можна виділити три підходи:

- приватна медицина (з використанням приватного медичного страхування);
- державна медицина (фінансується з бюджету держави);
- система охорони здоров'я, що ґрунтується на засадах соціального страхування та передбачає багатоканальне фінансування [2, с.174-178].

Для розвитку сучасних моделей організації охорони здоров'я характерні тенденції до оптимізації медичного обслуговування. В країнах з розвинутою системою охорони здоров'я використовується принцип переорієнтації служб охорони здоров'я з лікування на ранню діагностику та профілактику захворювань. Такі заходи дають змогу знизити загальну захворюваність, рівень інвалідизації, і, відповідно, видатки на лікування. В ефективній системі охорони здоров'я акцент робиться на лікування захворювань на ранніх стадіях, що значно дешевше, аніж лікування захворювань середньої важкості, важких та хронічних. Така оптимізація надання медичної допомоги в країнах з розвинутою системою охорони здоров'я приводить до ситуації, коли 80% обсягу медичних послуг надається лікарями загальної практики і тільки решта – вузькоспеціалізованими медичними працівниками. При цьому спостерігається висока частка медичної допомоги, що надається середнім медичним персоналом [3, с. 32-34].

Так, в Іспанії більше повноважень передано на місцевий рівень в рамках децентралізації задля демократизації та через історичну відмінність регіонів. Франція, навпаки, посилює контроль центру в цій сфері за регіонами (рецентралізація), щоб забезпечити однакову доступність медицини для французів. Також уряди часто впроваджують схеми фінансового вирівнювання регіонів, коли кошти від багатших регіонів перенаправляють біднішим, які неспроможні самостійно профінансувати медицину [4, с.171-174].

Загалом зарубіжний досвід показує, що важливу роль щодо функціонування охорони здоров'я відіграє культура суспільства та соціальна поведінка громадян конкретної країни. Механізм фінансування охорони здоров'я може бути успішно вдосконалений як у межах бюджетного фінансування, так і соціального медичного страхування. Однаковий доступ до медичних послуг для всього населення, потреби щодо розробки сучасних технологій у медичній науці та лікуванні повинні враховуватися для фінансування охорони здоров'я у всіх країнах з метою покращення якості медичного обслуговування та підвищення рівня життя.

Список використаних джерел

1. Гурбик Ю. Ю., Дьоміна Н. М. Сучасні проблеми фінансування закладів охорони здоров'я в Україні. World science: problems, prospects and innovations: матеріали III науково-практичної конференції, Toronto (Canada), 25-

27 лист. 2020 р. URL: <https://sci-conf.com.ua/iii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-world-science-problems-prospects-and-innovations-25-27-noyabrya-2020-goda-toronto-kanada-arhiv/>.

2. Миронов А. Г. State control as a means of providing quality of medical care. *Visegrad Journal on Human Rights*. № 3. 2019. P. 174-178.

3. Tulai O., Nytko S. Peculiarities of financing healthcare facilities of Ukraine within implementation of the state program of medical guarantees. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 9 жовт. 2020 р. Маріуполь. 2020. С. 32–34.*

4. Онишко С. В., Шевчук Ю. В. Особливості функціонування моделей фінансування медичного страхування. *Економічний вісник*. 2019. № 3. С. 171-179.

Лілія Петько

магістрантка, ОП «Фінанси»

Науковий керівник:

Віктор Русін, *канд. екон. наук*

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

СИСТЕМА ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ PROZORRO: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Зараз ми живемо в час змін, в час швидкого розвитку різноманітних інформаційних систем та технологічного прогресу. Кожній країні по всьому світу необхідно впроваджувати різноманітні реформи та новітні методи для дієвого управління економікою і, як результат, країною в цілому. Використання електронних майданчиків для проведення публічних закупівель є важливим етапом для переходу економіки на новий рівень, для забезпечення прозорості та відкритості інформації, для економії часу та державних коштів.

Зазначимо, що у всіх країнах світу публічні закупівлі становлять велику частку ВВП (від 8 до 21%). Саме тому, можна стверджувати, що вони є потужним інструментом впливу на ринок з боку виробництва та споживання. Ефективне функціонування даного сектору є важливою умовою для формування стійкої економічної системи в цілому. Актуальним постає питання ефективного управління системою електронних торгів, адже це є важливою умовою для стабільного розвитку національної економіки.

Таким електронним майданчиком для проведення публічних закупівель в Україні є система «ProZorro». До її складу входить Центральна база даних ProZorro та підключені до неї майданчики, які є синхронізованими між собою. Електронна система публічних закупівель «ProZorro» – це онлайн платформа, на якій державні чи комунальні замовники оголошують тендери для закупівлі

товарів, робіт і послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за можливість бути поставщиками [1].

Важливо вказати основні переваги функціонування даної електронної системи ProZorro в Україні. Одним з найбільших плюсів є економія державних коштів, що в наш час є надважливим завданням для забезпечення ефективного використання бюджетних коштів. Також, як для бізнесу, так і для держави необхідним є економія часу для пошуку замовників та постачальників, а це можна зробити, використовуючи дану електронну систему. Наступною перевагою є зниження рівня корупції, і, як наслідок, зменшення тонізації економіки.

До переваг використання електронних майданчиків для здійснення публічних закупівель також належать наступні:

- відкритість та збільшення прозорості інформації;
- довгострокові стратегічні відносини;
- спрощення і скорочення закупівельного процесу;
- збільшення інноваційної складової закупівель;
- нові можливості для бізнесу (в тому числі для малих та середній підприємств) за рахунок поліпшення доступу учасників на ринок публічних закупівель [2].

Попри всі вищезгадані переваги використання системи ProZorro для здійснення електронних торгів, наявні також і певні недоліки, які необхідно зазначити. Основними з них є:

- недостатня кількість фахівців та їх некомпетентність;
- регіональні особливості;
- недостатній рівень відповідальності бізнесу [3, с. 69].

Недостатнє розкриття даних про етапи планування та виконання договору також можна віднести до недоліків. Важливо вказати і те, що дана система не є інтегрованою з важливими реєстрами та процедурами Закону «Про публічні закупівлі». Одним із основних недоліків є інфраструктурні обмеження, а саме непостійне підключення до мережі Інтернет. Адже багато представників малого і середнього бізнесу не мають можливості постійного з'єднання з інтернет-провайдерами і, як наслідок, це вони не мають змоги брати участь у торгах на електронних майданчиках та слідкувати за змінами, які відбуваються.

Отже, можна зробити висновок, що використання електронної системи публічних закупівель «ProZorro» має свої як переваги, так і недоліки. До її плюсів можна віднести те, що вона дає можливість забезпечити відкритість та прозорість інформації щодо торгів, зменшити рівень корупції та тінізації економіки, збільшити довіру бізнесу до держави і найголовніше – це раціонально використовувати бюджетні кошти. Щодо мінусів, то важливо вказати, що не всі представники бізнесу мають можливість постійного доступу до мережі Інтернет. Також, наявний недостатній рівень відповідальності бізнесу та некомпетентність фахівців у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт системи закупівель «ProZorro». URL: <https://prozorro.gov.ua/about>
2. Державні закупівлі як засіб активізації підприємницької діяльності. URL: <http://blog.liga.net/user/vmalolytneva/article/19446.aspx>
3. Вишнеvsька О. М., Ананійчук Ю. В., Куліш О. А. Державні закупівлі у системі «ProZorro». *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2019. №19. С. 67–70.

**Секція 4. Парадигма розвитку фінансового менеджменту під впливом
глобальних змін і мегатрендів**
**Sections 4. The paradigm of financial management development under the
influence of global changes and megatrends**

Тетяна Косова

д-р екон. наук, професор

Ганна Соломіна

канд. екон. наук

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

**СУЧАСНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПЛАТФОРМІ АРХІТЕКТОНІКИ**

В умовах інтеграції України до європейського економічного і соціокультурного простору зростає роль забезпечення ефективного структурно-секторального розвитку з метою забезпечення просування до постіндустріального суспільства і усунення факторів, які деформують ринковий характер відносин в менеджменті. Теоретико-методологічним підґрунтям вирішення окресленого завдання можуть слугувати закони архітекtonіки, зокрема правило «золотої пропорції», яке дозволяє визначити оптимальну секторальну структуру шляхом аналізу існуючих структурних пропорцій, а також найбільш наближені до ідеальних засоби організації виробництва і збуту продукції, товарів, робіт, послуг, організаційні структури управління тощо [1, с. 27]. Методологія фінансової архітекtonіки дозволяє не лише забезпечити композиційне впорядкування та єднання всіх структурних елементів фінансової системи на місцевому рівні та її цілісність, а й виявити причинно-наслідкові зв'язки між ними і обумовити дієві механізми управління змінами, а також розкрити можливості щодо її саморозвитку і удосконалення [2, с. 77].

Дефініцію фінансової архітекtonіки пропонується визначити як побудову, структуру фінансової системи, яка ґрунтується на гармонійному взаємозв'язку об'єднаних у єдине ціле її елементів, орієнтованих на ефективне управління фінансовими ресурсами, їх оптимальне розподілення між економічними агентами. Фінансова архітектура є вибудованою сукупністю елементів фінансового забезпечення функціонування економічної системи, менеджменту і маркетингу, їх фінансового регулювання, фінансового контролю, а також визначення фінансових критеріїв ефективності. Якісними ознаками фінансової архітекtonіки є: відкритість, здатність до розвитку, цілісність зовнішньої форми та внутрішнього змісту, спосібність розмежування системних і несистемних елементів, захист від негативної дії атракторів, забезпечення стійкості стану фінансової системи у точках біфуркації. Функціями фінансової архітекtonіки для економіки, менеджменту, маркетингу пов'язаний із, які вона виконує: побудова фінансових елементів моделей функціонування та інтеграції

зазначених систем; формування фінансової інфраструктури, зовнішнє та внутрішнє фінансове регулювання економічних відносин, менеджменту, маркетингу; розробка і реалізація фінансової стратегії і тактики менеджменту, економічної і маркетингової політики; зниження фінансових ризиків, які супроводжують економічну, управлінську, маркетингову діяльність.

Фінансова архітектоніка має стійкі діалектичні зв'язки на різних рівнях управління і стимулювання економічних процесів:

- на макрорівні – із бюджетною підтримкою економічної діяльності, державним інвестуванням, державним податковим менеджментом, забезпеченням прозорості публічних закупівель, державним аудитом ефективності і законності витрачання бюджетних коштів;

- на мезорівні – із механізмами бюджетної децентралізації, спільним інвестуванням територіальних громад, або краудфандингом (англ. *crowdfunding*, *crowd* - «громада, гурт, юрба», *funding* - «фінансування»), регіональним податковим менеджментом, забезпеченням прозорості реалізації регіональних і галузевих бюджетних програм, муніципальним аудитом ефективності і законності витрачання бюджетних коштів;

- на мікрорівні – зі зміцненням конкурентоспроможності підприємства на фінансовому і товарному ринках; оптимізацією структури фінансових ресурсів; гармонізацією загального, фінансового, маркетингового менеджменту; забезпеченням економічного потенціалу необхідним обсягом фінансових, матеріальних, кадрових, інформаційних ресурсів.

На різних економічних рівнях фінансова архітектоніка може приймати специфічні форми залежно від виду економічних відносин, які нею опосередковуються. Однією із таких форм на макро- і мезорівні є бюджетна архітектоніка, яка є динамічним інституційним процесом реалізації бюджетної політики в конкретних соціально-економічних умовах розвитку держави, який полягає у формуванні ієрархічної системи бюджетного простору, складовими якої є оптимальні співвідношення бюджетних, соціальних, податкових, монетарних та державних боргових індикаторів, що визначають бюджетний процес, спрямований на забезпечення ефективного і результативного управління бюджетними коштами з метою підвищення стандартів життя і рівня добробуту населення.

На мікрорівні фінансова архітектоніка лежить в основі управління корпоративними структурами та поєднує елементи фінансового менеджменту, кадрового менеджменту, маркетингового менеджменту. Ієрархія елементів фінансової архітектоніки прослідковується на прикладі взаємодії публічних (централізованих) фінансів, які домінують над приватними (децентралізованими). Ієрархія проявляється у впорядкуванні правил функціонування фінансів мезо- і мікрорівня, акумуляції і перерозподілі податкових надходжень, прийнятті рішень щодо фінансування суспільних потреб. Із позицій ієрархічного підходу фінансова архітектоніка є сукупністю загальносистемних імперативів та доміант, які створюють систему, орієнтовану на оптимальність, безперервність руху фінансових потоків із

метою забезпечення сталості соціально-економічного розвитку національного господарства.

Централізовані фінанси макро- і мезорівня представлені державною і муніципальною власністю, децентралізовані – приватною власністю і власністю домогосподарств. Проте це не виключає участь у капіталі суб'єктів господарювання недержавної форми власності держави і територіальних громад. Архітектура децентралізованих фінансів забезпечує найбільш тісний зв'язок із елементами економіки, менеджменту, маркетингу, оскільки саме на цьому рівні відбувається перетворення фінансових ресурсів на готову продукцію, товари, роботи та послуги у процесі виробничо-економічної стадії, збут кінцевого продукту для його подальшого проміжного і кінцевого споживання, відтворення людського капіталу тощо. Децентралізовані фінанси також демонструють мережеві зв'язки між елементами фінансової архітектури, представленими суб'єктами господарювання і домогосподарками, відносини між якими є рівноправними і регулюються нормами цивільного права.

Потенціал фінансової архітектури для розвитку економіки, менеджменту і маркетингу можна описати в категоріях функцій управління:

- стратегічне планування цільових орієнтирів фінансової архітектури та їх конкретизація на рівні економічної, управлінської, маркетингової діяльності;
- тактичне планування, у рамках якого уточнюються стратегічні плани щодо створення конструктивних елементів фінансової архітектури;
- оперативне управління, у рамках якого забезпечується прийняття рішень відповідальними особами шляхом підготовки розпорядчих документів;
- управлінський облік доходів і витрат за елементами і видами діяльності (операційна, фінансова, інвестиційна);
- забезпечення функціонування системи внутрішнього контролю за виконанням управлінських рішень, досягненням стратегічних завдань і ефективністю взаємодії елементів фінансової архітектури.

Прийоми фінансової архітектури дозволяють гармонізувати функціонування елементів економічної, управлінської, маркетингової систем, забезпечувати їх взаємодію, стійкий і збалансований розвиток на різних рівнях (макро-, мезо-, мікро) із виникненням ефекту фінансiалiзацiї (англ. - *financialization*). Потенціал фінансової архітектури для розвитку економіки, менеджменту і маркетингу можна описати в категоріях функцій управління: стратегічне та тактичне планування цільових орієнтирів фінансової архітектури та їх конкретизація на рівні економічної, управлінської, маркетингової діяльності; оперативне управління; управлінський облік доходів і витрат за елементами і видами діяльності; забезпечення функціонування системи внутрішнього контролю за виконанням управлінських рішень, досягненням стратегічних завдань і ефективністю взаємодії елементів фінансової архітектури.

Список використаних джерел

1. Прушківська Є. В. Роль законів архітекtonіки у формуванні секторальної структури економіки. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2013. № 2. С. 21-28.

2. Мамонова В. В., Ольшанський О. В. Фінансова архітекtonіка на місцевому рівні: через децентралізацію до нової парадигми. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 1. С. 72-79.

3. Косова Т.Д., Деєва Н.Е., Ползікова Г.В. Фінансова архітекtonіка: потенціал розвитку для економіки, менеджменту, маркетингу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №14-15. С.10-16.

Наталія Павліха

д-р екон. наук, професор

Ірина Цимбалюк

д-р екон. наук, доцент

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ПІД ВПЛИВОМ МЕГАТРЕНДІВ

Наприкінці ХХ-го ст. – початку ХХІ ст. у сфері соціальних й економічних відносин особливо помітним став вплив глобальних тенденцій – мегатрендів – великомасштабних, довгострокових процесів світового розвитку, які протягом вказаного періоду залишилися рушійними силами світових подій. Глобальні зміни несуть у собі наслідки, які матимуть суттєвий вплив на формування суспільних й економічних відносин, у тому числі на парадигму нової концепції інклюзивного розвитку регіону, формування його фіскального простору. Такими мегатрендами є:

– демографічні зміни, що характеризуються рівнем старіння населення, міграційними процесами й урбанізацією. Це матиме вплив на функціонування ринку праці та надходження ПДФО, зокрема від оподаткування заробітних плат;

– розвиток нових технологій, автоматизація та диджиталізація (перехід інформаційного поля на цифрові технології), наслідком чого є активізація інтернет-діяльності, запровадження електронного адміністрування податків;

– екологічні зміни, наслідком яких стане посилена увага до проблем екології. Як наслідок зростає необхідність використання податкових інструментів впливу на забруднення навколишнього середовища суб'єктами господарювання та посилення екологічне оподаткування.

Основною тезою дослідження є те, що інклюзивний розвиток регіонів значною мірою залежить від достатності фінансових ресурсів місцевих бюджетів для досягнення визначених перспективи та орієнтирів соціально-економічного зростання. При цьому основним джерелом фінансових ресурсів

місцевих бюджетів є надходження від загальнодержавних податків і зборів, що розподіляються між різними рівнями бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу, та місцевих податкових платежів. За таких умов основним стратегічним завданням постає досягнення комплементарності глобальних змін і можливості розширення фіскального простору інклюзивного розвитку регіонів шляхом збільшення обсягу доходів місцевих бюджетів від оподаткування основними бюджетоутворюючими податками [1].

Нова хвиля *технологічного піднесення* створює додаткові можливості розвитку регіонів, водночас, є викликом для місцевого самоврядування на здатність скористатися перевагами прогресу й швидко реагувати на загрози, що виникають у результаті. Потенційним джерелом розширення фіскального простору інклюзивного розвитку регіонів України є оподаткування електронної комерції. Сьогодні система оподаткування суб'єктів інтернет-діяльності в Україні базується на застосуванні до них загальновстановлених норм і правил оподаткування. Відтак, механізм оподаткування суб'єктів інтернет-діяльності в Україні не враховує низку індивідуальних особливостей цього виду діяльності, що спонукає суб'єктів господарювання приховувати значний обсяг фінансових ресурсів і дозволяє знижувати показники податкової бази. У зв'язку із великим відсотком тінізації необхідно заохочувати суб'єктів господарювання легалізувати свою діяльність, одним із стимулюючих факторів при цьому може стати зменшення податкового навантаження через зниження ставок оподаткування та спрощення процедури сплати податків. Створення сприятливого податкового середовища функціонування інтернет-діяльності в Україні можливе завдяки переорієнтації функцій податкової служби з фіскальної й адміністративно-владної на партнерську – обслуговуючо-контролюючу та запровадження механізму зниження непрямого податкового тиску, максимального спрощення податкових процедур і правил.

Демографічні зміни, що характеризуються рівнем старіння населення, міграційними процесами й урбанізацією. На сьогодні основним джерелом формування фінансових ресурсів регіону, як свідчать результати проведеного дослідження, є оподаткування доходів його населення. Збільшення тривалості життя та зменшення народжуваності збільшують частку літніх людей в усьому світі, ставлячи під загрозу достатність коштів у системах соціального забезпечення, включаючи виплати пенсій та медичне обслуговування [160]. Негативні демографічні зміни несуть у собі реальну загрозу ефективності функціонування фіскального простору та уповільнення інклюзивного розвитку регіонів у разі не врахування можливих змін та неспроможності місцевого самоврядування вчасно адаптуватись до них.

Багато з окреслених тенденцій матимуть вплив на систему місцевого оподаткування та формування фіскального простору регіонів. Важливе значення у контексті цього відіграє ПДФО через соціально-регулюючу роль, яку він виконує. Цей податок ставить рівень оподаткування в пряму залежність від обсягу доходу платників, при умові, що в країні використовується прогресивна шкала оподаткування. За допомогою прогресивних ставок і пільг в оподаткуванні можна

зменшувати податковий тягар для малозабезпечених верств населення і посилювати для осіб з високими доходами. На основі цього вважаємо за доцільне повернення до прогресивної шкали оподаткування доходів населення [2].

Ще одним елементом оподаткування ПДФО є застосування податкових соціальних пільг (ПСП). Вважаємо, після підвищення рівня мінімальних заробітних плат, яке відбулось у 2017 р. ПСП втратила свою соціальну функцію, оскільки на сьогодні досить обмежене коло платників можуть її застосовувати. Наявність складної методики застосування ПСП лише ускладнює розуміння та призводить до помилок у її застосування. Тому задля спрощення адміністрування ПДФО пропонуємо відмовитись від застосування ПСП, натомість звільнити від оподаткування доходи, що не перевищують розміру мінімальної заробітної плати.

Серед мегатрендів, які чинитимуть вплив на формування фіскального простору регіонів, є *екологічні перетворення і зміна клімату*. В умовах розвитку науково-технічного прогресу протягом останніх десятиліть дедалі більшого розмаху набувають масштаби забруднення навколишнього природного середовища і проблеми екології та зміни клімату виступають на перший план. На сьогодні розвинуті країни світу стали ефективно використовувати податкові методи стимулювання залучення інвестицій у нові екологічно чисті технології виробництва та перехід на використання відновлювальних джерел енергії [3, с.101–118]. Проведене дослідження складових фіскального простору регіонів України засвідчило, що фінансування заходів охорони довкілля та відновлення використаних природних ресурсів у нашій країні є недостатнє, а акумульовані кошти не мають чітко визначеного цільового призначення. Низька ефективність рентних платежів та екологічного податку обумовлена рядом причин, серед яких – недостатньо високі ставки, які не забезпечують компенсації завданої навколишньому середовищу шкоди, відсутність штрафних санкцій за недотримання лімітів викидів шкідливих речовин [4]. За таких умов варто диференціювати та посилити екологічне оподаткування. Зауважимо також, що закріплений розподіл надходжень екологічного податку між бюджетами не стимулює місцеві органи влади до запровадження заходів щодо контролю за сплатою податку. Низький рівень надходжень від оподаткування викидів у навколишнє природне середовище, не дозволяє у повній мірі реалізувати стимулюючу та компенсаційну функції екологічного оподаткування, тому поряд із зростанням ставок податку за доцільне вважаємо *повернутись до міжбюджетного розподілу, за якого 85 % податку закріплювалось за місцевими бюджетами*.

Отже, окреслені технологічні, демографічні й екологічні зміни, вочевидь, впливатимуть на *формування фіскального простору інклюзивного розвитку регіонів*, зокрема на динаміку надходжень податкових платежів до місцевих бюджетів. Варто зауважити, що глобальні зміни не несуть у собі лише позитивні чи негативні наслідки, однак некеровані або погано керовані вони можуть принести більше шкоди, ніж користі. За умови визначення правильних векторів розвитку та ефективної регіональної політики ці зміни можуть активізувати ендогенний потенціал інклюзивного зростання регіону та

забезпечити покращення якості життя населення.

Список використаних джерел

1. Цимбалюк І. О. Інклюзивний розвиток регіону в умовах фінансової децентралізації: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 340 с.

2. Цимбалюк І. О. Сутність та складники фіскального простору інклюзивного розвитку регіонів. *Підприємництво та інновації*. 2019. № 10. С. 166–172.

3. Кліматичні фінанси: кол. моногр. / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Карліна. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. С. 101–118.

4. Самусевич Я. В. Проблеми та перспективи використання в Україні зарубіжного досвіду екологічного оподаткування. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.14. С. 116–121.

Надія Давиденко

д-р екон. наук, професор

НУБіП України, м. Київ, Україна

ОЦІНКА РИЗИКУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Ризик є невід’ємною складовою фінансово-господарської діяльності аграрного підприємства і потребує посиленої уваги з боку фінансових менеджерів. Присутність певного рівня ризику в фінансово-господарській діяльності зовсім не означає, що потрібно відмовляти від тієї чи іншої операції. В усьому потрібна міра і зваженість фінансових рішень[1].

Досліджуване АТ «Kernel Group» постійно проводить моніторинг та аналіз ситуації на ринку. Виходячи з даних аналізу коректуються напрямки інвестицій з метою покращення ліквідності діяльності та збільшення прибутку підприємства. Наукові дослідження і розробки підприємством не проводилися.

Підрозділ ризик-менеджменту в АТ «Kernel Group» існує в складі однієї штатної одиниці та на підставі пріоритетів, встановлених Вищим керівництвом АТ «Kernel Group», розробляє загальну стратегію управління ризиками АТ «Kernel Group», визначає політику, координує процеси управління ризиками. Управління ризиками в АТ «Kernel Group» здійснюється в розрізі фінансових, операційних та юридичних ризиків.

У табл. 1 наведені ризики та заходи щодо мінімізації можливих ризиків АТ «Kernel Group».

Отже, існування невизначеності при прийнятті управлінських фінансових рішень, а також ризиків, що пов’язаних із їх виконанням є об’єктивною проблемою формування адекватної системи виявлення, ідентифікації, оцінки та

нейтралізації відповідних ризиків реалізації операційної, інвестиційної та фінансової діяльності суб'єкта господарювання – моделі управління ризиками [3]. Для мінімізації можливих ризиків впливу на реалізацію заходів щодо розвитку проекту підвищення прибутку за рахунок вдосконалення ризик-менеджменту АТ «Kernel Group» необхідно: проводити оцінку факторів, що здійснюють вплив на фінансово-господарську діяльність підприємства; здійснювати моніторинг за ризиками, що присутні на досліджуваному підприємстві; по можливості провести страхування ризиків підприємства з метою мінімізації фінансових та інших втрат.

Таблиця 1

Матриця ризиків для найвагоміших ризиків у АТ «Kernel Group»*

Види ризиків	Ймовірність	Вага	Бал	Заходи мінімізації	% зниження ризику
Ризик пов'язаний з просування соняшникової олії	0,4	0,4	0,16	Укладання додаткових угод про відповідальність сторін під час пропозиції соняшникової олії	16
Ризик, пов'язаний з політичним становищем в країні, конфліктом з місцевими органами управління	0,3	0,1	0,03	Постійно слідкувати за новинами, сумлінно виконувати всі зобов'язання перед державою	3
Недооцінка конкурентів	0,7	0,4	0,28	Стежити за ринком конкурентів, аналізувати їх роботу та випереджати їх у всіх показниках	28
Падіння попиту на соняшкову олію	0,3	0,1	0,03	Постійно вдосконалювати асортимент соняшникової олії	3

*складено автором

Проведемо оцінку ризиків вкладення коштів, які притаманні АТ «Kernel Group». Цифрові дані для оцінки ризиків вкладення коштів наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Визначення ефективності управління інвестиційною діяльністю АТ «Kernel Group» на основі порівняння 2-х наявних проектних альтернатив компанії*

Оцінка можливого результату	Прогнозований прибуток (тис. дол. США.)		Значення ймовірності	
	А	В	А	В
Песимістична	100	51	0,5	0,01
Оптимістична	200	151	0,5	0,99

*складено автором

Потрібно оцінити міру ризику кожного з цих проектів і обрати один з них (той, що забезпечує меншу величину ризику) для інвестування.

Нехай $X_A = \{100; 200\}$, $X_B = \{51; 151\}$ відповідно випадкові величини, що відображають можливі прибутки від реалізації проектів.

Знайдемо величини сподіваних прибутків:

$$M(X_A) = 0,5 \cdot 100 + 0,5 \cdot 200 = 150 \text{ (тис. дол. США);}$$

$$M(X_B) = 0,01 \cdot 51 + 0,99 \cdot 151 = 150 \text{ (тис. дол. США),}$$

тобто обидва проекти мають однаковий прогнозований сподіваний прибуток.

У якості міри ризику використаємо оцінку мінливості (варіацію) можливих результатів інвестування:

$$W_A^- = V(X_A) = 0,5 \cdot (200 - 150)^2 + 0,5 \cdot (100 - 150)^2 = 2500;$$

$$W_B^- = V(X_B) = 0,99 \cdot (151 - 150)^2 + 0,01 \cdot (51 - 150)^2 = 99.$$

Оскільки $W_B^- < W_A^-$, то проект B є менш ризикованим порівняно з проектом A , і йому слід віддати перевагу.

Аналогічний результат ми отримаємо, якщо за міру ризику візьмемо середньоквадратичне відхилення:

$$W_A^- = \sigma(X_A) = \sqrt{2500} = 50;$$

$$W_B^- = \sigma(X_B) = \sqrt{99} \approx 10,$$

тобто проект B є менш ризикованим.

Отже, оцінка різних стратегій для вибору найбільш оптимальної має здійснюватися через призму відповідності стратегії меті фінансового управління аграрного підприємства. Відповідно до вище проведеної оцінки ризиків, слід сказати, що то проект B є менш ризикованим порівняно з проектом A , і йому слід віддати перевагу.

Усунення негативних сторін в діяльності АТ «Kernel Group» можливе при впровадженні наступних заходів:

- збільшення частки ринку. Для цього підприємству необхідно виділяти більше коштів на збутову діяльність орієнтовану на маркетинг, освоювати нові ринки збуту та посилювати позицію на вже завойованих;

- злагодження сезонності за рахунок надання цінових знижок споживачам;

- вкладення інвестицій. Таким чином, АТ «Kernel Group» зможе отримати додатковий дохід шляхом вкладання вільних коштів в нові види діяльності, але з упевненістю в тому, що вони будуть перспективними;

- залучення висококваліфікованих кадрів (перепідготовка кадрів). Для впровадження цього заходу підприємству пропонується відправляти наявний персонал на навчання та підвищення кваліфікації, приймати на роботу молодих та перспективних спеціалістів, які принесуть на підприємство нові ідеї та методи їх запровадження. Використання можливості залучення висококваліфікованих кадрів забезпечить ефективний перебіг управлінського процесу та процесу надання товарів;

- підвищення якості товарів.

– розширення використання можливостей комунікаційної політики Інтернет-ресурсів;

– підвищення іміджу [2]. Для підвищення рейтингу та становлення іміджу АТ «Kernel Group» необхідно посилювати заходи в сфері Public Relation.

Отже, при застосуванні запропонованих заходів АТ «Kernel Group» зможе посилити свої конкурентні позиції, збільшити свій рівень місткості ринку, а також забезпечити підвищення прибутковості на майбутній період.

Список використаних джерел

1. Давиденко Н.М. Інвестиційна привабливість акцій корпоративних підприємств. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: *Науковий збірник Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника*. 2010. Вип. VI. Т. 1. С. 197 – 202.

2. Нікітіна А. В. Інвестиційна діяльність в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 2 (6). С. 161–165.

3. Очередько О. О. Перспективи розвитку інвестиційної діяльності підприємств України. *Менеджер*. 2016. № 4 (73). С. 24–31.

Галина Погріщук

д-р. екон. наук, професор

Руслан Волощук

канд. екон. наук, доцент

Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця, Україна

ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ЗАХОДИ З ПІДВИЩЕННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах позиковий капітал є найпоширенішим джерелом для забезпечення фінансування господарської діяльності підприємств. За умов звернення суб'єктів господарювання до банківських установ для отримання кредитів, їм необхідно надати докази своєї кредитоспроможності, а також гарантії подолання боргового навантаження та погашення кредитів. Тому розробка та здійснення заходів із підвищення кредитоспроможності підприємств набуває особливої актуальності.

Заходи зі зростання кредитоспроможності підприємств повинні охоплювати розробку та реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням достатнього потенціалу суб'єктів господарювання та ефективності їх діяльності для залучення позикового капіталу, його своєчасного й повного повернення та сплати процентів за користування ним [1, с.112]. Такі заходи повинні сприяти подальшому стійкому без істотних

спадів розвитку підприємств через високу економічну ефективність господарювання.

Традиційно кредитоспроможність суб'єктів господарювання визначається таким фінансовим станом, який дає впевненість в ефективному використанні позикового капіталу, здатності й готовності позичальника повернути кредит відповідно до умов кредитного договору. Тому заходи із підвищення кредитоспроможності підприємств зазвичай стосуються удосконалення управління основними елементами фінансового стану: ліквідністю, діловою активністю, фінансовою стійкістю та рентабельністю. До таких традиційних заходів відносять:

1. Заходи зі збільшення ліквідності. Зазначені заходи спрямовані на зменшення надлишкової ліквідності суб'єкта господарювання та зростання абсолютної ліквідності шляхом забезпечення оптимізації рівня запасів, що впливає на перерозподіл оборотних коштів підприємства, в результаті чого очікуються збільшення величини ліквідних грошових коштів та зменшення величини неліквідних виробничих запасів [2, с.94].

2. Заходи з прискорення ділової активності. Серед основних з них можемо виокремити: скорочення тривалості виробничого циклу за рахунок інтенсифікації виробництва; покращення забезпечення необхідними матеріальними ресурсами з метою організації безперебійного виробничого процесу та скорочення часу знаходження капіталу в запасах; прискорення процесу відвантаження продукції та оформлення розрахункових документів; зниження періоду перебування коштів у дебіторській заборгованості; підвищення рівня маркетингових досліджень, спрямованих на прискорення просування товарів від виробника до споживача.

3. Заходи зі зміцнення фінансової стійкості. До даних заходів необхідно віднести посилення контролю за термінами погашення кредиторської заборгованості і своєчасними виплатами за нею; недопущення відволікання власного капіталу в дебіторську заборгованість; збільшення реального власного капіталу за рахунок збільшення розміру зареєстрованого капіталу, а також за рахунок накопичення нерозподіленого прибутку; залучення короткострокових і довгострокових позикових коштів із урахуванням оптимальних пропорцій між власним і позиковим капіталом.

4. Заходи зі зростання рентабельності. Такі заходи можна умовно уявити у вигляді сукупності дій: підвищення технічного оснащення виробництва; удосконалення організації виробничих і трудових процесів; зміни кількості і структури продукції; зростання ефективності при продажу продукції; підвищення зацікавленості працівників у позитивних результатах праці.

Варто додати, що до традиційних заходів із підвищення кредитоспроможності підприємств також відносять заходи із забезпечення якісного фінансового планування. До них ми зараховуємо розробку та ведення платіжного календаря, тобто фінансового плану або плану грошового обороту, що дозволяє контролювати ліквідність підприємства та максимально продуктивно освоювати кошти. Завдяки використанню платіжного календаря

уможлиблюється зведення прогнозних варіантів плану надходження й витрачання грошових коштів, в максимально можливій мірі синхронізація позитивного й негативного грошових потоків, що дозволяє збільшити ефективність грошового обороту підприємства та забезпечити необхідну абсолютну ліквідність його грошового потоку.

В умовах глобалізаційних змін для зростання кредитоспроможності суб'єктів господарювання використання традиційних заходів повинно доповнюватися впровадженням інноваційних заходів, спрямованих на раціональне управління фінансами на мікрорівні. До інноваційних заходів, на наш погляд, доцільно віднести:

1. Заходи із підвищення ефективності управління господарською діяльністю. Серед них варто виокремити аутсорсинг, тобто передачу підприємством, на підставі договору, визначених бізнес-процесів або виробничих функцій на обслуговування іншому підприємству, що спеціалізується у відповідній сфері діяльності. Завдяки аутсорсингу виконання окремих господарських процесів здешевлюється, а рентабельність підвищується, дозволяючи звільнити робочі місця заради концентрації уваги на більш важливих і глобальних для суб'єкта господарювання напрямках, що відповідають його меті й завданням [3, с.44].

2. Заходи з покращення результативності управління персоналом. До зазначеного можна віднести аутстафінг, тобто переведення працівників підприємства у штат іншого підприємства з офіційним оформленням у ньому. Однак фактично працівники продовжують виконувати свої обов'язки на своєму колишньому місці роботи. За допомогою аутстафінгу відбувається скорочення витрат на ведення кадрового обліку, витрат на пошук кваліфікованого персоналу, покращується якість виконання роботи, значно зростає рівень керованості персоналом, відпадає потреба тримати у штаті недбалих працівників, відбувається зростання інвестиційної привабливості підприємства.

3. Використання сучасних способів забезпечення кредитів. Додатково до традиційних об'єктів застави, якими є рухоме та нерухоме майно, ми пропонуємо використовувати об'єкти інтелектуальної власності. Використання такої застави вигідне обом сторонам кредитного договору, тобто банку (адже часто об'єкт інтелектуальної власності має вищу вартість, ніж майно, та є більш цінним для позичальника), і підприємству (адже використання об'єктів інтелектуальної власності в якості застави значно підвищує кредитоспроможність і ліквідність позичальника) [4, с.169].

4. Використання новітніх видів кредитування. Для збільшення можливостей кредитування суб'єктів господарювання пропонуємо використовувати сучасні види кредитування: проектне фінансування за допомогою державних гарантій; тендер-кредит, що передбачає отримання кредиту для участі в тендерах на розміщення державного та муніципального замовлення; іпотечний кредит під заставу нерухомого майна позичальника.

Реалізація всіх запропонованих традиційних та інноваційних заходів дозволить підприємствам проводити чітке відстеження структури й складу

позикового капіталу, контролювати негативні тенденції та зменшувати їх в сторону підвищення кредитоспроможності та формування позитивної динаміки сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Стецюк П. А., Гудзь О. Є. Управління кредитоспроможністю підприємства: теоретичні та практичні аспекти. *Облік і фінанси*. 2014. №3 (65). С. 110-116.
2. Іщенко Н. М., Олійник О. М. Кредитоспроможність сільськогосподарських підприємств: аналіз факторів, що формують резерви її зростання. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 15. С. 89-95.
3. Мальцева А. С. Інновації для підвищення кредитоспроможності підприємства. *Управление инновациями: теория, методология, практика*. 2016. № 17. С. 43-48.
4. Сергеева И. А., Володин В. М. Направления повышения кредитоспособности промышленных предприятий. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Серия: Общественные науки*. 2018. №1 (45). С. 160-171.

Ірина Краснова

д-р екон. наук, професор

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна

FINTECH ІННОВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ

Дослідження показують, що інноваційний фінансовий розвиток важливий для посилення фінансової інклюзії та зменшення соціальної нерівності. Мобільні телефони (МТ) та хмарні технології (ХТ), штучний інтелект (AI), машинне навчання (ML), *Big Data analytics* (BD), прогнозований аналіз (*Data Science DS*) і блокчейн-технології дозволяють створювати інноваційні бізнес-моделі, продукти та послуги, що підтримують фінансову інклюзію. Ці технологічні інновації здатні збільшити доступ, знизити експлуатаційні витрати, покращити ефективність та розширити досвід клієнтів у користуванні фінансовими послугами. Однак вони також можуть негативно вплинути на фінансову інклюзію та в деяких випадках призвести до фінансової ізоляції (табл. 1).

Основними детермінантами розвитку фінтех-інновацій, спрямованими на зміну моделі фінансової поведінки населення, є розвиток мобільного Інтернету та смартфонів; розвиток соціальних мереж; втрата довіри до банків та

незадоволеність глибиною, доступністю та ефективністю банківських послуг; зсув клієнтських уподобань, щодо фінансових послуг.

Таблиця 1

Технології та інновації щодо сприяння фінансовій інклюзії

	Продукти	Послуги	Технології	Основні переваги	Основні виклики/ризики
платежі	Мобільні гроші/P2P трансфер	Банки, що функціонують в режимі 24/7, небанківські грошові перекази, платежі за допомогою мобільного телефону,	Мобільні телефони, хмарні та блокчейн технології	<ul style="list-style-type: none"> Прості, надійні, економічні та швидші за інші методи. Сприяє подоланню бідності 	<ul style="list-style-type: none"> Ризик шахрайства з боку агентів. Відсутність сумісності. Відносно низькі показники активного використання
	Цифрові платежі і грошові перекази	платежі і криптовалютою	Мобільні телефони, хмарні та блокчейн технології	<ul style="list-style-type: none"> Менші витрати, більша прозорість та вища конфіденційність. Значна економія часу та витрати переказу 	<ul style="list-style-type: none"> Ризики безпеки даних. Надання особистої інформації, яку можна втратити або вкрасти
кредитування	Оцінка кредитного ризику (скоринг)	Фінансовий консалтинг в режимі онлайн, платформи краудфайнінгового	Соцмережи, мобільний Інтернет, хмарні технології, <i>BD, DS, ML i AI</i>	<ul style="list-style-type: none"> Доступ до позик, що не було можливим за традиційних моделей оцінки кредитного ризику 	<ul style="list-style-type: none"> Може створити гендерну упередженість та/або нерівність доходів. Неправдиві кореляції даних
	Альтернативне кредитування / P2P кредитування	фінансування акціонерного капіталу, залучення позик з використанням P2P-платформ, залучення короткострокових кредитів в режимі онлайн	Соцмережи, мобільні телефони, хмарні технології, <i>BD, DS, ML i AI</i>	<ul style="list-style-type: none"> Доступ до позик для небанківських та нефінансових установ. Швидше та ефективніше 	<ul style="list-style-type: none"> Вищі витрати на запозичення порівняно з банківськими позиками. Ризик надмірної заборгованості. Переважно короткострокове фінансування, що посилює проциклічність
заощадження та страхування	Діджиталізовані заощадження та інвестиції	інвестиційне консультування та онлайн інвестиції, платформи високодохідних інвестицій, фондові операції в режимі онлайн	Мобільні телефони, хмарні технології, штучний AI, ML, Big Data	<ul style="list-style-type: none"> Зниження витрат, збільшення ліквідності та більша прозорість. Менший ризик крадіжки 	<ul style="list-style-type: none"> Потрібні значні фінансові можливості клієнтів. Регулювання / захист потоків
	Цифрове страхування	автострахування із застосуванням телематики, мед. страхування із онлайн контролем	Мобільні телефони, хмарні технології, <i>BD, DS, ML i AI</i>	<ul style="list-style-type: none"> Зниження витрат, збільшення ліквідності та більша прозорість. Швидкість та ефективність 	<ul style="list-style-type: none"> Потрібні значні фінансові можливості клієнтів

Виокремлюємо чотири сфери впливу фінансових інновацій на формування інклюзивної фінансової поведінки населення (рис. 1).

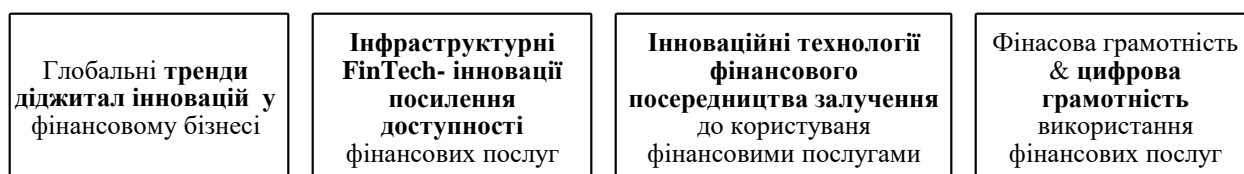

Рис. 1. Сфери посилення впливу FinTech-інновацій на фінансову інклюзію

Джерело: складено автором.

В умовах глобалізації визначальний вплив чинять глобальні мега-тренди, які найбільше впливають на фінансову поведінку населення. Зокрема: 1) Розвиток альтернативних форм фінансового посередництва через трансформацію технології *FinTech* у *TechFin*, тим самим на фінансовому ринку з'являються нові учасники, орієнтовані на розширення доступності фінансових послуг з використанням цифрових технологій фінансування. 2) Поява новітніх різновидів технології *FinTech* (*bankingtech*, *wealthtech*, *insurtech*), що розширює масштаби діяльності банків, та сприяє формуванню нової моделі фінансової поведінки населення. 3) *FinTech* поступово все глибше імплементується у бізнес-моделі учасників фінансового ринку, стаючи їх частиною та сприяючи проникненню фінансових послуг до якомога ширшого кола клієнтів. 4) Регулятори і учасники фінансових ринків все частіше апелюватимуть до технологічних рішень в управлінні (*RegTech*).

Зростання рівня *FinTech* сприяло зміні моделі фінансової поведінки населення, яке стикається з труднощами забезпечення традиційними формами фінансування, насамперед банківськими позиками через їх розмір та профіль високого ризику. Незадоволеність попиту сприяє проникненню у сферу фінансового посередництва великих технологічних компаній (*BigTech*), основною діяльністю яких є цифрові послуги, а не фінансові послуги. В цілому варто зазначити, що *BigTech*, як і *FinTech* доповнюють традиційні (банківські) форми надання фінансових послуг, а не замінюють їх, і тим самим збільшують загальний доступ до цих послуг. Тренд проникнення *BigTech* компаній у сферу фінансового посередництва обумовлює формування нового атрактору, спрямованого на трансформацію технології *FinTech* у *TechFin* (технологічні фінанси) та формує потребу у зміні регуляторних норм та правил (*RegTech*).

Такі мегатренди здатні: 1) змінити існуючі галузеві структури; 2) розмити межі між певними секторами економіки та фінансового ринку; 3) сформувати принципово нову інфраструктуру та бізнес-моделі фінансового бізнесу; 4) удосконалити процеси створення, постачання продуктів та послуг населенню та МСБ; 5) сформувати нові вектори ціннісно-орієнтованого партнерства в суміжних індустріях фінансового бізнесу; 6) значно підвищити доступність фінансових послуг для населення.

Технологічні зміни у фінансовій індустрії включають нові інфраструктурні інновації. Домінуючою моделлю інфраструктури фінансового ринку стає «хмарне середовище». Виділимо групу інфраструктурних *FinTech*-інновацій, котрі з високою ймовірністю здатні посилити доступність фінансових послуг: 1) базова ринкова інфраструктура – технології, що сприяють децентралізації, зниженню матеріальних активів (блокчейн, інфраструктура і платформа як послуга (*I/PaaS*), моделі обміну інноваціями; 2) диджиталізація забезпечення надійності операцій та послуг (регуляторні технології (*RegTech*, *SubReg*), посттрейдингові технології, комплаєнс-менеджмент); 3) штучний інтелект та аналітика (*AI&Analytics*), управління множинними джерелами інформації (машинне навчання (*Machine learning*, *ML*)), прогнозований аналіз (*Data Science*), великі дані (*Big Data*); 4) альтернативні платформи фінансування

(фінансові інтернет-майданчики) – формування власного і позикового капіталу, P2P-, B2B-, B2C-кредитування та акціонерний краудфандинг (краудінвестинг). Розвиток соціальних мереж та поява відкритих інтерфейсів (API) виступають тими чинниками, які особливо сприяють просуванню цих послуг, забезпечуючи глобальне охоплення.

Банківські комунікації та бізнес-процеси також все більше базуються на інноваційних дистанційних технологіях та спрямовані на залучення населення до користування банківськими послугами. До найбільш перспективних різновидів банківських FinTech-технологій, що з високою ймовірністю можуть посилити фінансову інклюзію, відносимо: 1) робоедвайзинг, або роботизовані фінансові консультанти; 2) *Bankingtech* або *banktech* (*BigData, Data Science, Machine Learning* та *Artificial Intelligence*); 3) інвестиційні технології (*index products* і *Wealthtech*). Зазначимо, що зміни, які відбулися в банківському секторі України, обмежили спектр основних видів фінансових послуг для верств населення, що проживають у сільській місцевості. На жаль, рівень доступності фінансових послуг в селах є низьким порівняно із великими містами. Якщо розглядати користування банківськими послугами в Україні за гендерною складовою, то відсоток рахунків дорослих чоловіків у фінансових закладах перевищує відсоток цих же рахунків дорослих жінок. Також, чоловіки частіше здійснюють та отримують цифрові платежі та зберігають кошти у фінансових установах. Жінки більше, ніж чоловіки, позичають кошти у фінансових установах чи використовують кредитну картку.

Використання інноваційних технологій потребує підвищення рівня не просто фінансової грамотності, а саме цифрової фінансової грамотності населення, яка вимагає навичок пошуку та використання інформації та критичного мислення. Вважаємо, що цифрова фінансова грамотність передбачає сукупність таких знань, вмінь та навичок: володіння різноманітними технічними та когнітивними навичками; здатність застосовувати різноманітні фінансові технології; розуміння взаємозв'язку між технологіями, інноваціями, особистою конфіденційністю та використанням інформації для інтерпретації результатів та оцінки якості фінансових послуг.

Mykola Stetsko
Dr. Sc. (Economics), Associate Professor
Iryna Stetsko
PhD in Pedagogics, Associate Professor
West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL SUPPORT FOR THE CORPORATE SECTOR IN UKRAINE

Ukraine's course for EU integration places great demands on financial market institutions. Globalization provides a number of additional opportunities for capital market players.

The key segments of the financial market are the capital market and the credit market. The structure of the financial market is determined by the ratio between these segments. The study of global practice of enterprise financing and the structure of financial markets allows us to distinguish two models of the financial market, according to the financial support of the real sector of economy:

- Anglo-Saxon (market based financial system);
- continental European model (bank based financial system).

The criterion for the classification of any country to these models of financing is the ratio of capitalization of the stock market and the total amount of issued bank loans. The model of capital market takes place in the country in case of excess of the market capitalization over the amount of issued credits and a model of the credit market in reverse situation. Both types of financial market structure have their advantages and disadvantages. The key problem, which should be clarified by analyzing the necessity of implementation of any structure of the financial market is to determine the causal relationships between the model of the financial market, the economic development of the country and its global competitiveness [1, p. 205].

To the development of the financial market and its individual segments is given considerable attention in the works of Ukrainian and foreign scientists. Thus, the impact of the financial market and its individual segments on economic growth in developed countries have been studied in the works of H. Kazerer, R. Levine, S. Rapp, E. Demirguk-Kant, T. Beck [2; 3], the place of banks in the formation of the financial market model is analysed in the works of I. Shkolnyk, V. Naumenkova and V. Mishchenko [4; 5]. The analysis of scientific sources in the relevant field shows that the study focused primarily on the specifics of the model of funding, which takes place in economically developed countries, government regulation of financial markets and some of its segments, the problems of formation of the financial market infrastructure to stimulate the development of capital markets or banking system. However, scientific works almost have not paid attention to the substantiating of the most adequate model of the financial market for the transition economies and its impact on economic growth of the country and its global competitiveness.

Thus, for countries that belong to the emerging markets, the question of choice model of financing structure is crucial because underdeveloped financial markets are often the main reason for the low level of competitiveness of the country as a whole.

Another threat to a failed organized capital market is the threat of shadowing financial flows. In this case, we can talk about the development of the model of so-called shadow banking. FSB defines the shadow banking as an alternative to the bank financing of the real sector of the economy. This model is a way to diversify bank loans and create conditions for healthy competition in the financial market. The results of FSB research show that the share of shadow banking in the largest economies of the world is in average 11% of all financial assets and amounted to an average of 70% of GDP in 2016. Moreover, in countries with the largest increase in shadow banking, there is the highest GDP growth [6].

In Ukraine, shadow banking is also popular, especially it began to grow intensively in 2014–2017. At the same time both the official and the expert assessment of the value of the hidden crediting of corporate enterprises are not currently available. It can be assumed that the share of shadow credit operations in the corporate sector is insignificant, thus it couldn't provoke a crisis in the financial market. The phenomenon of shadow credit should not be attributed to the shadow economy. It should be interpreted as an alternative funding model. It is an alternative to the generally accepted bank-centric model and the capital market model. This model is sometimes denoted as a market-based finance. In our opinion, the most appropriate definition for alternative to traditional methods of financing would be not "shadow banking", but "alternative financing". From the view of the world trends alternative financing is rapidly increasing and has a significant share in the structure of financing. In order to prevent the shadowing of the relevant sphere, it is reasonable to work out loyal mechanisms of its state regulation and control.

Let's find out whether the dominant model of financing in the country and the structure of the financial market affect its amount, quality characteristics and global competitiveness. As noted above, the financing model of the real sector of the economy (Anglo-Saxon or continental) is determined by the structure of the financial market. The Anglo-Saxon model assumes predominant financing of the real sector of the economy through the capital market. As already mentioned, the capital market is understood as the security market, including the stock market and the bond market. The key indicators of capital market development are its capitalization and liquidity. The capital market of a particular country is defined as a unit that includes bonds issued at the local level, directly or indirectly placed by local issuers of bonds in international markets and the local stock market [3]. Due to the possible financial consequences for investors, this model is more risky for them compared to bank crediting. Market prices for securities determine costs and capital and regulate the process of its allocation.

The model of enterprise financing also determines the possibilities of control over their activities and the features of corporate governance. Banks can influence the quality of corporate governance and business activities through lending decisions and credit limits. The capital market affects enterprises through the mechanism of pricing

of securities. Management decisions of corporations are made taking into account the possible impact of their consequences on the market share price. The capital market model is more developed in liberal economies. Examples of countries where this model dominates are the United States, Great Britain, Denmark, the Netherlands, Sweden, and in most European countries the financing model predominates and is based on bank crediting.

Numerous scientific studies show that for countries like Ukraine, with low incomes and low development of corporate culture, the best alternative is the continental financing model. Nowadays, financial market in Ukraine has all the features of bank-centric model with the elements of explicit and implicit state support [4, p. 64–70].

However, analytical data show that compared to other countries where the credit market model prevails, Ukraine has rather small share of bank loans with a repayment period of more than 1 year (only 48%), and the level of reliability of the banking system ranks the last place in the global competitiveness index (2019). Thus, all segments of the financial market should be developed in Ukraine, because despite the dominance of bank loans in the financing structure, in terms of quality they do not meet the needs of the economy in investment capital, and the banking system itself is uncompetitive globally.

Discussions about which financing model is more effective should be focused on effective combination of these two models to achieve a positive economic effect. Both models fail from time to time and lead to a financial crisis, but the competitiveness of the country's financial market is determined by its amount and liquidity. The latter depend on the quality of regulation of capital and credit markets, their availability, reliability and overall investment attractiveness.

References

1. Стецько М. В. Савіцька Л. В., Боднар Т. І. Тенденції та суперечності у фінансовому забезпеченні корпоративного сектору вітчизняної економіки. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 6. С. 204–209. URL:

http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_6/36.pdf

2. Beck, Th., Demirguc-Kunt, A., Laeven, L., Levine R. (2008). Finance, Firm Size, and Growth. *Journal of Money, Credit and Banking*. Blackwell Publishing, 40 (7), 1379–1405.

3. Beck, Th., Kaserer, Ch., Rapp, M-S. (2015). *Beteiligungs und Kapitalmarktfinanzierung im deutschen Finanzsystem: Zustand und Entwicklungsperspektiven*. Studie im Auftrag des Bundesministeriums für Wirtschaft und Energie, 23.Juli.2015 [Electronic resource]. Mode of access: World Wide Web: <https://www.bmwi.de/Redaktion/DE/Publikationen/Studien/beteiligungsfinanzierung-kapitalmarktfinanzierung-deutsches-finanzsystem-zustand-entwicklungsperspektiven.html>

4. Школьник І. О. Роль банків у процесі формування національної моделі фінансового ринку. *Вісник Української академії банківської справи*. 2008. 1 (24). С. 64–70.

5. Науменкова С. В., Міщенко В. І. Сучасні проблеми капіталізації банківської системи України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. № 2(15). С. 3–11.

6. Global Shadow Banking Monitoring Report 2016 (2017) [Electronic resource]. Financial Stability Board, 2017. Mode of access: World Wide Web: <https://www.fsb.org/2017/05/global-shadow-banking-monitoring-report-2016-monitoring-dataset/>

Вікторія Коваленко

канд. екон. наук

Людмила Штефан

канд. екон. наук, доцент

Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, м. Вінниця, Україна

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ МЕГАТРЕНДІВ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

За сучасних умов розвитку економіки характерно, що в рамках фінансового менеджменту, інформатизація охоплює як окремо функціонуючі провідні підприємства країн світу, так і різні види їх діяльності, а також галузі економіки. Цифрові технології не лише забезпечують єдине інформаційне поле на підприємстві, але і вибудовують єдине середовище в масштабах світу.

На зміну базовим концепціям, на основі яких здійснюється управління фінансовими компаніями, приходять нові підходи і моделі, які враховують зміну інформаційної парадигми фінансового менеджменту, що поєднує теоретичні розробки і дослідження в галузі фінансів, управління, обліку і аналізу.

Головною ознакою інформатизації як одного із основних мегатрендів економічного розвитку є широкомасштабне використання інформаційно-комп'ютерних технологій у всіх сферах життя людини, перехід до інформаційного суспільства.

Вплив інформатизації на систему фінансового менеджменту полягає в ущільненні простору та зменшення витрат часу на проведення міжнародних фінансових операцій, «віртуалізації» фінансових інструментів та об'єктивному підвищенню потреби у захисті від кіберзагроз.

Новий напрямок розвитку фінансового менеджменту визначає розробку і впровадження інноваційних підходів у підвищенні ефективності компанії на ринку, отримані теоретичні знання можуть бути конвертовані в нові технологічні рішення та концепції.

На сьогоднішній день розробка нових концептуальних напрямів фінансового менеджменту відбувається в умовах розвитку глобальної інформаційної системи, яка визначає можливості для вирішення управлінських задач в умовах ризиків та невизначеності зовнішнього середовища.

Стратегічні орієнтири фінансового менеджменту пов'язані головним чином з розвитком сучасних інформаційних технологій на рівні надання аналітичної, законодавчо-нормативної, статистичної та допоміжної інформації.

Основні стратегічні орієнтири розвитку фінансового менеджменту в системі глобальних інформаційних даних пов'язані з можливістю використання великих інформаційних даних - Big Data.

Популярність в останні роки набувають системи управління взаємовідносинами з клієнтами на основі технології CRM, що дозволяє побудувати якісно нові комунікації, орієнтовані на конкретні запити. З використанням єдиного інформаційного масиву є можливість обробити і зберегти всю інформацію про клієнта та провести узагальнення інформації про нього, сформувавши профіль проведених ним операцій на основі інформації з різних систем і джерел; сформувати фінансові звіти з метою прогнозування подальших взаємин і комунікацій з клієнтами. Крім того, на сьогоднішній день технології CRM дозволяють не лише об'єднати велику кількість джерел інформації про одного клієнта, а й провести самостійний аналіз найбільш істотних показників, що беруть участь у фінансовій аналітиці за визначений проміжок часу.

Зростаюча популярність інтелектуальних систем управління (ІСУ) та систем, створених на основі штучного інтелекту, зумовлена необхідністю розв'язання проблем недостатності контролю і управління, відсутності масштабності мети для аналізу даних, зниження вартості готових інформаційних рішень, використання багатоканальних систем взаємодії з зовнішніми джерелами даних.

З метою реалізації функції дистанційного фінансового менеджменту, ІСУ дозволяє вирішити завдання по забезпеченню контрольних процедур в режимі реального часу.

З метою фінансового управління найбільш перспективними напрямками розвитку ІСУ є: розробка нових і доповнення вже наявних фінансових індикаторів моніторингу діяльності компаній і організацій; розробка нових методів дистанційного фінансового менеджменту щодо виявлення найбільш істотних ризиків; створення унікальної системи контролю за діяльністю співробітників і клієнтів компаній для запобігання відхилень в роботі.

Отже, в умовах трансформації економічних відносин фінансовий менеджмент визначається розвитком глобальних інформаційних технологій, що здатні виступати в якості єдиної інформаційної платформи, що включає в себе дистанційні канали розрахунків, управління фінансами, аналіз фінансових показників та ін.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Концептуалізація мегатрендів економічного розвитку в контексті глобальних викликів сучасності. *Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.*: Матеріали Міжнар. Наук.-практ. Конф. Київ: Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2012. С. 11-15.
2. Мотриченко В. М., Опалько В. В. Мегатренди глобального економічного розвитку. *Фінансовий простір*. 2014. №4(16). С. 176-181.
3. Ремньова Л. М., Ніколаєнко Ю. В. Концептуалізація парадигмальних зрушень у системі фінансового менеджменту під впливом глобальних мегатрендів економічного розвитку. *Науковий вісник Полісся*. 2015. №2 (2). С. 139-147.

Марина Ушакова
дисертант, асистент
Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

ТОРГОВЕЛЬНА МЕРЕЖА ЯК НАЙБІЛЬШ СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА КОНЦЕПЦІЯ В СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Відмінною рисою другої половини ХХ століття у сфері споживчого ринку стає виникнення й розвиток торговельних мереж. Рушійним мотивом цього процесу стало прагнення торговельних операторів одержати економічний ефект від інтеграції ресурсів і укрупнення форм організації бізнесу, що припускає перехід до мережних принципів організації бізнес – структур.

Процеси виникнення бізнес – структур, що мають мережну організацію, одержали широке поширення, насамперед, у роздрібній торгівлі, а масштаб торговельної діяльності провідних компаній і тенденції їх розвитку на споживчому ринку дозволяють говорити про них як про ключові елементи сучасної організації товарного обігу, що вимагає постійної уваги до вдосконалення їх діяльності [2; с.16].

Обсяг фінансових ресурсів, їх склад та достатність для фінансово-господарської діяльності є головним критерієм успішного функціонування і розвитку торговельних мереж.

В умовах нестабільної економіки торговельні мережі, які безпосередньо повинні задовольняти попит споживачів, постійно повинні реагувати, адаптуватися, вчасно застосовувати систему методів для формування фінансових ресурсів та способів їх раціонального використання, в тому числі для забезпечення якісного обслуговування покупців.

Специфіка «фінансових ресурсів торговельних мереж» зумовлена наступним:

- «фінансові ресурси» інтегрують розвиток товарообігу та споживання, приймаючи цим економічну та соціальну спрямованість;
- основним джерелом фінансування є надходження від операційної діяльності, які, головним чином, отримуються у готівковій формі;
- «фінансові ресурси» набувають більш гармонійного розвитку торговельної діяльності, що орієнтована на індивідуальні запити споживача;
- «фінансові ресурси» несуть високе соціальне навантаження, забезпечуючи підвищення рівня і якості торговельного обслуговування споживачів, удосконалення форм продажу;
- «фінансовим ресурсам торгівлі», притаманна мінімальна інерційність серед інших господарських структур, тому вони стають стимулятором розвитку підприємств інших галузей;
- «фінансовим ресурсам» характерна висока швидкість їх обертання, маневреність та віддача, що сприяє динамічній збалансованості всього суспільного виробництва, ефективним структурним перетворенням, єдності економічних та соціальних завдань;
- «фінансові ресурси» забезпечують прискорення умов відтворення економічного потенціалу територій, де розміщені торговельні мережі;
- структура «фінансових ресурсів» характеризується високою питомою вагою приросту ресурсів у вигляді кредиторської заборгованості (товарного кредиту), що важливо для формування асортименту товарів відповідно до споживчого попиту;
- очікуване скорочення дебіторської заборгованості є джерелом формування певної частки «власних фінансових ресурсів» для використання у господарській діяльності;
- «фінансовим ресурсам» притаманні високі рівні ризику, що характеризується нерентабельністю бізнес – планів, інфляцією, погодними умовами та інше.

Таким чином, за сучасних умов розвитку вітчизняної економіки в торговельній галузі відбуваються структурні зміни, пов'язані із виникненням і активним просуванням на ринок торговельних форматів, що використовують прогресивні технології продажів, ефективний фінансовий менеджмент, сучасні інформаційні й логістичні системи, які надають покупцям широкий спектр супутніх послуг.

Список використаних джерел

1. Бакунов О. О. Роздрібні торговельні мережі: стратегії розвитку. Донецьк, 2012. 184с.
2. Власова Н. О. Роздрібні торговельні мережі: регіональні фактори розвитку : монографія. Харків, 2012. 247с.
3. Колчкова О. В. Роздрібні торговельні мережі: регіональні фактори розвитку. Харків, 2011. 20 с.

4. Підприємницькі мережі в торгівлі : монографія / [Н. О. Голошубова, О. О. Кавун, В. М. Торопков та ін.] : за заг. ред. Н.О. Голошубовою. Київ : нац. торг. – екон. ун – т, 2014. 344с.

5. Распопова В. А. Роздрібні торговельні мережі: стратегії розвитку. Донецьк, 2011. 20с.

6. Торговельні мережі: опорний конспект лекцій [Електронний ресурс] / укладачі: К. В. Сподар, О. О. Лісніченко. Електронні дані. Харків : ХДУХТ, 2017. 1 електрон. опт. диск (CD – ROM).

Ігор Стефанів

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСАХ

Одним із напрямків підвищення ефективності функціонування економічної системи України є широке використання новітніх цифрових технологій. Саме вони можуть допомогти суб'єктам господарювання швидко розвиватися, використовуючи сучасні методи управління факторами виробництва, удосконалюючи процеси контролю за ризиками, змінюючи структуру економічних відносин. Запровадження автоматизованих систем управління інформацією дозволить спростити та нормалізувати виробничі процеси. При цьому основним акцентом діяльності залишається підвищення загального рівня ефективності господарської діяльності.

Сьогодні інформаційні системи суттєво впливають на банківську систему, фінанси, торгівлю, ефективно використовуються у виробництві, у діяльності комунальних підприємств, освіти, сприяючи підвищенню ефективності ведення бізнесу, використання ресурсів та запровадження інновацій. Інформатизація здатна підвищити якість та продуктивність праці, призвести до економічного зростання, сприяти зниженню втрат, підвищенню рівня забезпечення потреб споживачів.

Значний її рівень призводить до трансформації економічних процесів у всіх галузях економіки, до формування нової парадигми розвитку бізнесу. Здатність підприємств ефективно використовувати інформаційні технології, швидко пристосовуватися до інформаційних інновацій дозволяє їм ефективніше функціонувати на конкурентному світовому ринку.

Цифрова економіка є основним пріоритетом у розвитку більшості країн світу - її частка постійно зростає. Її використання позитивно впливає на виробничу та технологічну складову, сприяє підвищенню рівня кваліфікації кадрів, ефективності організації економічних процесів. Можна із впевненістю стверджувати, що інформаційні технології пришвидшують процеси

впровадження результатів наукових досліджень у економіку, вони надають можливість використовувати колективні методи управління бізнесом, швидко формувати та реалізовувати фінансові цілі.

Із їх появою гостро постало питання реструктуризації систем управління господарською діяльністю з метою прийняття оптимальних рішень для реалізації власних цілей. Оскільки менеджмент компанії у своїй діяльності опирається на інформацію, то від ефективності її управління залежить рівень прибутковості діяльності.

Сучасна наука пропонує дієві методи фінансового менеджменту, які спрямовані на пошук резервів розвитку суб'єкта господарювання, використовуючи постійно поновлювальні потоки інформації, ефективні методи її обробки та інтерпретації. Вітчизняні вчені та практики, оцінюючи сучасні інформаційні технології, акцентують власну увагу на тому, що запровадження віртуальних інформаційних систем сприяє зменшенню обсягів початкових інвестицій у формування цифрової інфраструктури та використання цільових програмних пакетів. Інформатизації може бути використана для розвитку інноваційних складових економічної системи, формування нових моделей соціального захисту людей, розвитку бізнесу, створення нових форм інформаційної та наукової комунікації. Інформаційні технології здатні інтенсифікувати міжгалузеву кооперацію, підвищувати рівень ініціативи та економічного розвитку. Використання інформаційно-дистанційних систем управління бізнесом сприяє значному підвищенню конкурентоспроможності підприємства, рівня технологічності процесів виробництва.

Швидко нарощуючи інформаційний потенціал суб'єкти господарювання можуть зустрітися із рядом проблем. Перша із них - це можливість спотворення інформації, що негативно впливатиме на результати діяльності. Інша - це проблема безробіття. Високий рівень автоматизації економічних, технологічних та фінансових процесів, використання штучного інтелекту призводить до того, що людська праця може стати зайвою, а значна кількість робітників буде звільнена та позбавлена можливості себе фінансово забезпечити. Збільшення обсягів інформації в управлінні може призводити до нарощення валових витрат суб'єкта господарювання. У недалекому майбутньому підприємства гостро відчуватимуть нестачу кваліфікованих кадрів для управління інформаційними потоками.

З метою мінімізації негативних результатів інформатизації в Україні повинна бути сформована стратегія розвитку цифрової економіки, окреслені основні пріоритети. Для цього необхідно:

- стимулювати створення нових робочих місць. Цього можна досягнути за рахунок державної підтримки тих галузей економіки, де людину складно замінити роботизованими системами;
- розвивати сфери, у яких людина матиме змогу реалізації свого творчого потенціалу;
- забезпечувати безперервність процесів перепідготовки кадрів.

Для вирішення проблем із безробіттям можна створити систему державного забезпечення суб'єктів, які втратили дохід через запровадження інформатизації - надавати, так званий, безумовний дохід. Вона спроможна звільнити людей від страху можливості втрати роботи. Законодавство повинно зобов'язати державу виплачувати фіксовані суми звільненим працівникам з метою їх фінансового забезпечення. Поряд із тим держава повинна стимулювати розвиток нових галузей економіки, які можуть бути сформовані за результатами реалізації інновацій, удосконалення системи цифрової освіти.

Проте, на нашу думку, інформатизація формуватиме більше переваг, ніж недоліків. Використовуючи дієві системи обробки даних можна більш точно управляти економічними процесами, автоматизувати значну їх частину, сформувати ефективну систему розрахунків та нейтралізації ризиків. Діючі методи управління інформацією надають змогу поєднувати різні її типи, що сприятиме підвищенню рівня прибутковості бізнесу. Використовуючи сучасні методи обробки інформації можна знижувати величину виробничих витрат, більш точно прогнозувати майбутні результати фінансово-господарської діяльності. При цьому досягається більш стійкий фінансовий стан компанії, нормалізується фінансова її система, стабілізуються відносини між суб'єктами господарювання та динамізується фінансово-господарська діяльність.

Загалом, запровадження цифрової економіки дозволяє значно підвищити ефективність фінансових, виробничих та збутових процесів, формує більш стійку модель розвитку, засновану на нових ідеях.

Список використаних джерел

1. Веретюк С. М. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2016. № 2. С. 51-58
2. Краус Н. М., Краус К. М. Цифровізація в умовах інституційної трансформації економіки: складові та інструменти цифрових технологій. *Бізнес та інтелектуальний капітал. Інтелект XXI*. № 1. 2018. С. 211-214.
3. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018. 252 с.
4. Пивоваров Ю. Навіщо Україні цифрова економіка. URL : <https://nv.ua/ukr/opinion/navishcho-ukrajini-tsifrova-ekonomika-1053336.html>

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах кризових явищ економіки України постає потреба в активізації господарської діяльності та пошуку інструментів, що дали б можливість забезпечити сталий розвиток реального сектора економіки та підприємств в цілому. Одним з таких інструментів є прибуток, який виступає основним джерелом приросту власних фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Прибуток є рушійною силою розвитку господарюючого суб'єкта. Формування оптимального розміру прибутку підприємства є складним та важливим елементом подальшої його успішної діяльності та відбувається шляхом калькулювання всіх витрат і доходів й знаходження різниці між ними. Формування прибутку здійснюється під впливом певних чинників, які мають як позитивне значення так і негативне, тому важливо вчасно на них реагувати. У економічній та фінансовій діяльності підприємства першочергове значення відводиться розподілу та використанню отриманого прибутку, який виступає як засіб задоволення економічних потреб власників та є джерелом фінансування різноманітних потреб. Розподіл прибутку проводиться у два напрями, перший з яких це обов'язкові відрахування до бюджету, другий - власні потреби підприємства, створення різноманітних фондів, виплата дивідендів, тощо.

Головною метою планування прибутку є оптимізація пропорцій між розподіленням та нерозподіленням прибутком. В умовах конкурентного середовища суб'єкт господарювання змушений постійно вдосконалювати свою діяльність та визначати шляхи найбільш ефективного та оптимального розподілу прибутку. Оптимізація прибутку та пошук нових джерел його формування здійснюється через систему управління прибутком на підприємстві [1, с. 98].

Для оптимізації цільової структури використання прибутку підприємства доцільно: окреслити пріоритетні напрями використання прибутку підприємства, які дають поштовх для подальшого розвитку підприємства та покращення фінансових результатів його діяльності; провести оптимізацію коштів, які спрямовані на фонд споживання, зокрема тих, що відраховані на матеріальне заохочення працівників та які сприяють підвищенню продуктивності їхньої праці, а також соціальному розвитку підприємства; розрахувати оптимальну величину резервного фонду та спрямувати кошти на забезпечення його збільшення; здійснити оптимізацію коштів, що спрямовуються в інші цільові фонди; забезпечити такі умови діяльності підприємства, при яких прибуток не буде використовуватись для сплати підприємством штрафних санкцій; скласти план використання та розподілу прибутку підприємства з визначеними датами

та конкретним кошторисом; забезпечити контроль за виконанням поставлених завдань щодо використання та розподілу прибутку; провести аналіз отриманих прибутків у звітному періоді та виявити резерви, які будуть сприяти максимізації прибутку, а також плануванню формуванню, розподілу та використанню прибутку у наступних періодах [2, с. 38].

Для максимізації розміру прибутку підприємств доцільно забезпечувати зростання обсягів власної діяльності, провадити ефективне управління витратами, оптимізувати склад та структуру обігових коштів, підвищувати продуктивність праці та системи управління. Такі заходи дадуть змогу сформуванню ефективну політику управління прибутком, яка передбачає політику формування оптимального розміру прибутку та політику раціонального його розподілу та використання.

Список використаних джерел

1. Орликовський М. О., Гришковець В. В., Зелінський Р. С., Мордюк В. В. Управління прибутком підприємства як умова його ефективного функціонування. Агросвіт. 2020. № 1. С. 96-102.
2. Говоруха В., Васильєва В. Облік фінансового результату діяльності підприємства та шляхи його вдосконалення. Економічні науки. № 1 (2018). С. 36-38.

Секція 5. Фінансова політика сталого розвитку аграрного сектора економіки
Sections 5. Financial policy of sustainable development of the agricultural sector of the economy

Тетяна Калашнікова

д-р екон. наук, професор

*Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця,
м. Харків, Україна*

ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ З ПРОДАЖУ ЗЕМЛІ ЯК СКЛАДОВА ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ

З відміною мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення з 1 липня 2021 року в Україні стартував ринок землі з поетапним скасуванням діючої заборони на відчуження земельних ділянок приватної власності: до 1 січня 2024 року купувати земельні ділянки розміром до 100 га матимуть право лише фізичні особи, з 2024 року - юридичні особи-резиденти з обмеженням земельного масиву до 10000 га; участь іноземних юридичних осіб та громадян можлива лише після схвалення рішення на референдумі. Потенційна ємність ринку землі в Україні становить близько 27,7 млн га сільгоспугідь (майже 80% орних земель країни), якими володіють 6,9 млн власників паїв [1]. За оцінками експертів лише 10% з них готові реалізувати свої паї на ринку.

Процедура купівлі-продажу землі сільськогосподарського призначення регламентується Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення” [2] та рядом підзаконних актів і передбачає відповідну взаємодію продавців та покупців (у тому числі орендарів з переважним правом викупу), нотаріусів, банків, оцінювачів тощо. Це потребує формування відповідної інфраструктури земельного ринку як впорядкованої сукупності складових, що обслуговують земельні трансакції, регулюють рух відповідних фінансових та інформаційних потоків та забезпечують захист прав учасників земельного ринку [3]. Вважаємо за доцільне виділити такі підсистеми інфраструктури земельного ринку: земельно-правову; земельно-кадастрову; оцінки земель; земельно-інформаційну та консалтингову; фінансово-кредитного забезпечення та оподаткування; вивчення та дослідження ринку землі.

На етапі становлення ринку землі в Україні одним з пріоритетних завдань є формування земельно-інформаційної та консалтингової підсистеми інфраструктури ринку землі, важливою складовою якої є вже створені онлайн-платформи з продажу земель сільськогосподарського призначення: онлайн-маркет землі “Доброзем”, онлайн-платформа (маркетплейс) “LandInvest” та

онлайн-платформа з продажу землі “Kuri-Pai”. Результати проведеного нами порівняльного аналізу зазначених онлайн-платформ наведено в табл. 1.

Як бачимо, платформи пропонують потенційним учасникам ринку різноманітні сервіси в процесі укладання угод купівлі-продажу сільськогосподарських земель, у т.ч. оформлення угод “під ключ”. Однак, чітко простежуються відмінності у функціональному призначенні, обумовлені цілями, закладеними їх засновниками.

Таблиця 1

Характеристика онлайн-платформ з продажу землі в Україні

	Онлайн-маркет землі “Доброзем”	Онлайн-платформа (маркетплейс) “LandInvest”	Онлайн-платформа з продажу землі “Kuri-Pai”
Призначення онлайн-платформи	Можливість чесно і прозоро купити або продати земельну ділянку; сформувати ринок землі найбільш прозорим і зрозумілим для всіх учасників	Автоматизований процес оцінки земельної ділянки; швидкий і високопрофесійний супровід угоди купівлі-продажу	Інвестування у землю як альтернатива інвестиціям у житлову нерухомість та банківські депозити; посередництво в організації процесу купівлі землі “під ключ”
Види онлайн-сервісів	Надання необхідних послуг в одному місці; безпечна підготовка і проведення угод; зручний пошук ділянок у різних регіонах; відстежування цін на землю по всій Україні; моніторинг цікавих пропозицій в зонах інтересу покупця	Перевірка земельної ділянки землевласником; подання заявки на продаж за ринковою ціною; отримання грошей протягом п’яти днів; пошук найвигідніших пропозицій для інвестора	Підбір об’єктів для інвестування виходячи з параметрів дохідності та регіону; комплексний аудит земельної ділянки; забезпечення перевідступлення права першочергового викупу агрохолдингом-партнером платформи на користь інвестора; заключення угоди купівлі-продажу земельної ділянки; заключення довгострокового договору оренди з агрохолдингом-партнером платформи; державна реєстрація права власності на земельну ділянку та договора оренди
Витрати на оформлення угоди купівлі-продажу	Банківська комісія за безготівковий переказ; оплата нотаріальних та реєстраційних послуг, експертна оцінка земельних ділянок		Банківська комісія за безготівковий переказ
Комісійні витрати	Відсутня комісія за продаж; безкоштовна перевірка документів		5% від суми трансакції; покривають витрати на юридичний супровід угоди та проведення оцінки

Джерело: складено на основі [4,5,6]

Зокрема, агрохолдинги здійснюють діяльність на орендованих землях і як юридичні особи до 2024 року позбавлені права купілі-продажу землі. Тому платформи “Доброзем” та “LandInvest”, створені за підтримки агрохолдингів ІМК та Kernel відповідно, гарантують прозорість проведення угоди власникам паїв і, водночас, для покупців земельних ділянок надають доступ до бази перевічених земельних ділянок по всій території України; можливість здійснювати моніторинг земельного банку підприємства; контролювати оновлення пропозицій оренди земельних ділянок, щоб своєчасно сплачувати орендну плату задля дотримання умов оренди. Платформи, створені за участю агрохолдингів, здійснюють безкоштовний доступ до сервісів, оскільки вони зацікавлені у створенні інформаційної бази та можливості моніторингу попиту та пропозиції земельних ділянок на ринку, що обумовлено необхідністю виконання орендних відносин, реалізації переважного права на земельну ділянку, масштабування земельних масивів тощо.

Онлайн-платформа з продажу землі “КуріРаї”, створена Інвесткомпанією Concorde Capital, розглядає землі сільськогосподарського призначення як актив, власник якого може отримувати дохід у формі рентної плати в розмірі 8-12% від ринкової вартості землі та додатковий прибуток від поступового зростання останньої. За оцінками Concorde Capital середньорічна дохідність від інвестицій в землю в Україні складатиме 26% у разі інвестування на етапі відкриття ринку землі (депозити, ОВДП – 12%, житлова нерухомість – 7%). Отже, земельні ділянки сільськогосподарського призначення мають перспективи бути альтернативою на ринку фінансових активів і виступати привабливим об’єктом інвестування. Надання посередницьких послуг власникам земельних паїв, інвесторам та агрохолдингам, які отримують можливість оренди земельних ділянок, здійснюється на комерційній основі.

Вважаємо, що онлайн-платформи з продажу землі є важливою складовою інфраструктури ринку землі в Україні, її земельно-інформаційної та консалтингової підсистеми. Дані платформи спрямовані на забезпечення взаємодії учасників ринку землі шляхом надання їм високопрофесійних посередницьких послуг на всіх етапах укладання угод; забезпечують прозорість ринку землі, доступ учасників ринку до ресурсів; можливість моніторингу та спрощення процедури укладання угод купівлі-продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

Список використаних джерел

1. Гріненко А.Ю. Формування ринку землі: теорія і практика усунення загроз на шляху європейської трансформації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип 1. Част. 1. С. 97-101.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України №553-ІХ від 31.03.2020 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 20, ст.142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>

3. Непиталюк А.В. Інфраструктура ринку землі: теоретичні засади формування і перспективи розвитку в Україні. *Збірник наукових праць ВНАУ*. Серія: Економічні науки. 2012. №3(69). С. 144-150.
4. Доброзем. Онлайн-маркет землі. URL: <https://dobrozem.com.ua/>
5. LandInvest. Платформа офіційного продажу та купівлі землі. URL: https://land-invest.com.ua/?utm_source=news
6. Kupi-Pai. URL: <https://kupipai.com.ua/ru/contacts/>

Володимир Семцов
д-р. екон. наук, доцент
Вікторія Мирончук
канд. екон. наук, доцент
Світлана Цуркан
викладач

*Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця, Україна*

СУМЛІННА СПЛАТА ПОДАТКІВ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА УМОВА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Очевидно, що розробка теоретико-методологічних основ та прикладних рекомендацій направлених на ліквідацію та/або зменшення негативного впливу податкових дисфункцій повинна стати своєрідним "трампліном" розвитку аграрного сектора економіки. Отож, не дивно, що все більш настійливими стають конкретні цільові дослідження направлені на ідентифікацію неспостережуваних економічних процесів в контексті запобігання проявам податкової дискримінації.

Безперечно, що в теоретичному плані ідея боротьби з податковою дискримінацією не є принципово новою. Разом з тим, нині майже відсутні прикладні дослідження, що стосуються впливу неспостережуваної економіки на процеси ресурсного забезпечення.

Практика доводить, що значна кількість сучасних суб'єктів господарювання на місцевому рівні концентрують свої зусилля не на створенні благ в реальному секторі економіки, а здійснюють пошук неспостережуваних економічних схем. Досить часто керівники та/або засновники суб'єктів господарювання укладають специфічні короткотермінові угоди, які дозволяють здійснювати необхідні неспостережувані операції, а потім зникають у невідомому напрямку. На нашу думку, подібні неспостережувані схеми нівелюють ринкові основи, а також неминуче перешкоджають проведенню чіткого регулювання діяльності сучасних агентів ринку в аграрній сфері.

Створення та забезпечення державою справедливості, тобто рівних умов ведення бізнесу, а також недопущення податкової дискримінації, є важливим

фактором захисту конкурентного середовища. Неспостережувана економіка руйнує діючу систему управління, а також дає імпульс для масових соціально-економічних дисфункцій.

Масовим є явище, коли суб'єкти господарювання декларують значні обсяги доходів і при цьому звітують про відсутність найманих працівників, як наслідок, податок на доходи фізичних осіб не сплачується. Цілком очевидно, що, усуваючись від вирішення проблем обумовлених негативною дією неспостережуваної економіки, ми фактично провокуємо суб'єктів господарювання до того, щоб саме цей різновид відносин ставав повсякденним компонентом нашого життя. Нині в центрі уваги соціуму знаходиться питання щодо несплати та/або несвоєчасної сплати єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиного соціального внеску) вітчизняними суб'єктами господарювання, котрі працюють в аграрній сфері.

Вважаємо, що відсутність чіткої організації у боротьбі з неплатниками податків та єдиного соціального внеску фактично компрометує органи влади. Більш того ми глибоко переконані, що лише дієвий політичний імпульс у поєднанні з відповідною правовою базою може вирішити проблеми сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

Влада повинна ретельно розбиратися в характері податкових порушень, тобто чітко встановлювати, що приховується за неспостережуваною економічною операцією: безвідповідальність та "легковажність" (непрофесіоналізм) службових осіб підприємства у відношенні до сплати обов'язкових бюджетних надходжень чи свідоме втілення заздальгідь злочинних задумів. Адже це є об'єктивною потребою для соціуму.

Окремим питанням є аналіз надмірно та помилково зарахованих коштів до бюджету. Тут важливо відзначити, що хоча переплати податків формально здійснюються в рамках правового поля, проте саме вони можуть потенційно сприяти проведенню неспостережуваних економічних процесів.

Таким чином, нині соціум практично позбавлений можливості встановити, що криється за реальними економічними процесами: об'єктивні перешкоди розвитку суб'єкта господарювання чи неспостережувані економічні процеси (опортуністична модель поведінки) [1-2]. Разом з тим, загроза свідомого доведення суб'єкта господарювання до банкрутства з метою заподіяння фінансової шкоди іншим суб'єктам господарювання також залишається надзвичайно актуальною проблемою. В свою чергу, державна влада поки що не використала у повній мірі потенціал регулювання інституційного середовища у боротьбі з неспостережуваною економікою.

Безумовно, в будь-якій економічній системі можуть бути допустимі протиріччя стосовно побудови взаємовідносин між соціумом та суб'єктами господарювання. Переконані, що такі протиріччя не завжди носять об'єктивний характер, оскільки влада створює нехай неідеальні, але цілком необхідні умови для розвитку суб'єктів господарської діяльності. Натомість у відповідь досить часто отримує ігнорування своїх економічних інтересів. Наприклад, досить

часто українські фермери здійснюють реалізацію сільськогосподарської продукції на мільйони гривень, при цьому в оренді декларують незначні земельні ділянки. Обсяги продукції не відповідають можливостям та обставинам діяльності фермерських господарств. Іншими словами, фермери масово надають органам влади недостовірну інформацію стосовно наявності реальних земельних ділянок.

Очевидно, що така практика господарювання суперечить задачам соціально-економічного розвитку соціуму, у першу чергу, на місцевому рівні. Більш того, першопричина подібного розбалансування економіки аграрного сектора, мабуть, криється у поширеній втраті інтересу агентів ринку працювати з дотриманням існуючих норм. Натомість, все частіше перевага надається ірраціональній діяльності, в основі якої лежить економічний опортунізм та/або економічні правопорушення з метою максимізації загальної вартості.

На сьогодні глибина та особливості протиріч між бізнесом та владою нарастають. Однак в сучасних складних економічних умовах влада немає права допускати деформацій розвитку в аграрному секторі економіки, а тому зобов'язана провести демонтаж економічних пільг, які і є досить часто основою прихованої економіки.

В умовах очевидного зростання сільськогосподарського виробництва, варто надати відповіді на такі питання, а чи зросла при цьому соціально-економічна ефективність виробництва на сільських територіях? Чи збільшився реальний добробут селянина? На нашу думку, відповідь буде однозначно негативною. Оскільки, купівельна спроможність громадян суттєво зменшилася, по причині скорочення реальних доходів.

Вважаємо, що сучасна політика протекціонізму, яку здійснює державна влада в аграрному секторі економіки України більше нагадує "ведмежу послугу", аніж реальне відстоювання інтересів соціуму.

Нестабільність у функціонуванні системи органів влади створює умови, коли в аграрному секторі економіки вирішуються лише "поточні проблеми" прихованої економіки, тоді як питанням запровадження дієвої стратегії зменшення її негативного впливу приділяється недостатня увага. Між тим очевидно, що наша держава потребує запровадження такої системи регулювання аграрної сфери, яке б задовольняло інтереси усіх основних стейкхолдерів.

Викликає глибоке занепокоєння і те, що приховані економічні процеси в Україні набувають різноманітних форм, співзвучних із суспільними та політико-економічними реаліями сьогодення. У свою чергу, особливістю сучасного регулювання аграрного сектора економіки є те, що влада сприяє свідомо та/або несвідомо концентрації ресурсів у власності потужних аграрних підприємств.

Агресивні дії суб'єктів господарювання щодо участі в неспостережуваних економічних процесах обумовлені значною мірою гуманізацією законодавства. Практика функціонування неспостережуваної економіки свідчить, що гуманізація законодавства є невиправданою на цьому етапі для нашої держави.

Очевидно, що тактичні маневри влади у цьому напрямку неминуче спричинять стратегічні помилки стосовно забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку в державі. Саме тому, адекватне визначення ступеня та міри відповідальності за участь у податкових дисфункціях є необхідною умовою для такого розвитку.

Список використаних джерел

1. Семцов В. М. Інституціоналізація організаційно-поведінкових змін у діяльності підприємств аграрної сфери України: концепт неспостережуваних економічних процесів: монографія. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2018. 480 с.
2. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ : Port-Royal, 2001. 594 с.

Олена Лемішко

канд. екон. наук, доцент

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА РАХУНОК КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Активна позиція органів державної влади в питаннях фінансового забезпечення аграрного виробництва є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності і фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств [1]. Актуальними залишаються питання щодо формування пріоритетів державної політики, спрямованої на створення передумов стабільного динамічного розвитку аграрного сектору економіки, нарощення агроекспортного потенціалу, сприяння сталому розвитку сільських територій України. Фінансова підтримка розвитку агропромислового комплексу здійснюється у порядку та на умовах затверджених державних і регіональних програм на безповоротній основі за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів [2].

Внесок місцевих бюджетів у фінансування галузей аграрного сектору економіки не перевищує 0,5 % від консолідованих, що є недостатнім. У 2017 році за рахунок коштів місцевих бюджетів передбачалося виділити на підтримку АПК 248,97 млн грн, фактично – було виділено 165,0 млн грн, процент виконання плану склав 66,3%. Майже чверть виділених коштів (24,44%) було виділено з бюджету Вінницької обл. Друге місце має Полтавська обл. (13,92%), третє – Львівська обл. (9,18 %). У 2018 році з місцевих бюджетів передбачалося фінансування 121 цільової програми фінансової підтримки розвитку підприємств агропромислового комплексу в сумі 259625,3 тис грн, у 2019 році – 97 програм вартістю 262586,1 тис грн. [3; 4]. У 2018 році лідери

фінансової підтримки АПК на місцевому рівні за обсягом виділених коштів змінилися, ними стали: Донецька (12,5%), Чернігівська (11,6%), Вінницька (11,1%), Львівська (9,59%). У 2019 році відбулася чергова ротація регіонів за розміром фінансування місцевих програм підтримки АПК, перші місця посіли: Кіровоградська – 17,7%, Вінницька – 15,3%, Львівська – 9,30%, Волинська – 7,09 %.

“Конкуренція за лідерство” в пріоритеті фінансування АПК регіонів не є позитивною через відсутність послідовності у виконанні програм: наприклад, попри наявність фінансування у 2017 році, Дніпропетровська обл. не отримала жодної копійки з місцевих бюджетів упродовж 2018 – 2019 рр. Розпорошеність бюджетних коштів через необґрунтовано завищену кількість бюджетних програм, що одночасно реалізується, робить їх непрозорими та малоефективними.

Упродовж 2018 – 2019 рр. найбільший обсяг коштів місцевих бюджетів було виділено для реалізації цільової регіональної програми “Власний дім” – відповідно 23,10% і 27,52%. У 2019 році обсяг фінансування за програмою склав 72265,1 тис грн, що на 12300,8 тис грн, або на 20,51% більше обсягу 2018 року. Найбільший обсяг фінансування в регіональному розрізі у 2018 році припадав на такі області: Херсонська (11000 тис грн, або 18,34%), Волинська (9950,7 тис грн, або 16,59%), Вінницька (9209,6 тис грн, або 15,36%), Чернігівська (7601,7 тис грн, або 12,68%). Лідерами у сфері освоєння бюджетних коштів за зазначеною програмою у 2019 році залишилися ті самі області, але їхній порядок виявився зворотним.

Обсяг виділених коштів на комплексний розвиток агропромислового комплексу із місцевого бюджету у 2019 році склав 22916,9 тис грн, що на 6896,3 тис грн, або на 23,13 % менше рівня 2018 року (табл. 1). Питома вага означеної статті скоротилася з 11,48 % до 8,73 %. У 2018 році беззаперечним лідером фінансування АПК була Одеська обл., у якій було виділено 16000,0 тис грн, або 53,67 % обсягу коштів, друге місце посідала Хмельницька обл. (5200 тис грн, або 17,44 %). У 2019 році обсяги фінансування трійки лідерів приблизно рівномірно розподілилися між такими областями: Одеська (24,61 %), Тернопільська (23,99 %), Хмельницька (21,99 %).

Таблиця 1

Обсяг коштів на комплексний розвиток агропромислового комплексу за рахунок місцевих бюджетів

№ з/п	Область	2018		2019		абс. приріст, тис грн	темп приросту, %
		тис грн	структура, %	тис грн	структура, %		
1	Волинська	3605,2	12,09	4139,6	18,06	534,4	14,82
2	Івано-Франківська	2000	6,71	2100	9,16	100	5,00
3	Одеська	16000	53,67	5639,3	24,61	-10360,7	-64,75
4	Рівненська		0,00	500	2,18	500	-
5	Тернопільська	3008	10,09	5498	23,99	2490	82,78
6	Хмельницька	5200	17,44	5040	21,99	-160	-3,08
	Разом	29813,2	100,0	22916,9	100,0	-6896,3	-23,13
	Всього видатки місцевих бюджетів	259625,3		262586,1		2960,8	1,14
	Питома вага, %	11,48		8,73		-2,76	-

Джерело: розраховано за даними [3; 4]

Тваринництво й рослинництво не є пріоритетним напрямом бюджетної підтримки з місцевих бюджетів, про що свідчать незначні обсяги фінансування – разом 4938,5 тис грн у 2018 році і 11181 тис грн у 2019 році, а також обмежений перелік областей – 6 із 24, із найбільшим обсягом фінансування у Львівській – відповідно 2438,5 тис грн і 4616 тис грн. (табл. 2).

Таблиця 2

Програма підтримки розвитку тваринництва і рослинництва за рахунок місцевих бюджетів, тис грн

№ п/п	Області	Тваринництво		Рослинництво		Разом	
		2018	2019	2018	2019	2018	2019
1	Житомирська	1600	1100	900		2500	1100
2	Закарпатська		1000		1000	0	2000
3	Львівська	1433,5	3361	1005	1255	2438,5	4616
4	Одеська		2700			0	2700
5	Рівненська		240			0	240
6	Сумська				525	0	525
	Разом	3033,5	8401	1905	2780	4938,5	11181

Джерело: розраховано за даними [3; 4]

Продуктивний характер має виділення коштів (у 2019 році) на розвиток: агропромислового комплексу (8,73%), сільського господарства та сільських територій (5,73%), лісового господарства та мисливства (3,78%), рибного господарства (0,76%), сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (2,77%), особистих селянських, фермерських господарств (1,79%), землеустрою, земельних відносин (4,24%), тваринництва (3,20%), рослинництва (1,06%).

Отже, на основі проведеного аналізу було встановлено, що характерними ознаками видатків місцевих бюджетів на підтримку аграрного сектору України

є такі: їхній незначний обсяг і нижчий рівень фінансування порівняно з Державним; відсутність видатків на рибне господарство; пріоритетність спеціального фонду як основного джерела фінансування, особливо щодо лісового господарства. Процес децентралізації дав змогу сформувати інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади, що перебуває відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування [5; 6]. Дієвими інструментами впливу на збільшення фінансового базису стали наступні: на власні повноваження об'єднані територіальні громади розпоряджаються зарахуваннями до місцевих бюджетів у розмірі 60% податку на доходи фізичних осіб, у повному обсязі – надходженнями від єдиного податку, та податку на майно (нерухомість, земля, транспорт), а також від податку на прибуток установ комунальної власності об'єднаних територіальних громад. На нашу думку, децентралізація бюджетних повноважень спонукає до оптимізації інвестиційних вкладень, обігу капіталу та ефективних зовнішніх запозичень на регіональному рівні, закладає вагомий потенціал до фінансово-економічного та соціального розвитку відповідних територій України. Однак, суттєвим недоліком є відсутність закріплення на законодавчому рівні визначальних фінансових рамок щодо максимального внеску місцевих бюджетів у систему вирівнювання державних доходів, що спонукає до негативного збільшення бюджетних “розривів”, посилення фіскального тиску та необґрунтованого вилучення коштів (вилучення доходів, накопичених завдяки розвитку економічного потенціалу території) місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Брошенко О. В. Бюджетна підтримка в системі державного регулювання розвитку аграрного виробництва. *Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал*. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/byudzhetna-pidtrimka-v-sistemi-derzhavnogo-regulyuvannya-rozvitku-agrarnogo-virobnictva.html>
2. Круп'як Л. Б. Проблеми фінансування розвитку агропромислового комплексу України. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5286>
3. Державна служба статистики України. URL: ukrstat.gov.ua
4. Міністерство аграрної політики і продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/ua>
5. Європейська хартія місцевого самоврядування: ратифіковано Законом України № 452/97-ВР від 15.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Іван Демченко

канд. екон. наук, доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, м. Мелітополь, Україна

АКТИВІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Експортний потенціал країни містить окремі ознаки та у національній площині є сумарним результатом роботи суб'єктів, здатних продукувати конкурентні на зовнішніх ринках вироби. Так, експортний потенціал відображає рівень розвитку виробництва та виступає індикатором попиту на вироби конкретної країни.

В загальнонаціональному масштабі експортний потенціал уявляє собою акумуляцію виробничих потужностей суб'єктів, галузей, регіонів та фінансово-економічних відносин всієї країни.

Нормативно-правове регулювання ЗЕД в частині розширення торговельного співробітництва з ЄС охоплює національне законодавство з питань ведення господарської, зовнішньоекономічної діяльності, проведення митних операцій та оподаткування, угоди з питань інтенсифікації ділового співробітництва України з ЄС, а також уніфіковані угоди і положення, що регулюють зовнішньоторговельні операції в світі.

Фінансові показники зовнішньоекономічної діяльності в частині торговельних операцій мають тенденцію до збільшення. При тому стають більшими як експортні, так і імпорتنі операції. Разом з тим, додатковим викликом фінансовій системі та курсовій стабільності виступає виявлене системне збільшення дефіциту балансу руху товарів.

Україна нарощує присутність на зовнішніх товарних ринках в рамках інтенсифікації співробітництва, переорієнтації вектору експортно-імпорتنих операцій та їх диверсифікації. Проте як експортні, так і імпорتنі торговельні операції відбуваються нерівномірно, беручи до уваги конкретних учасників Євразони. Переважні обсяги постачання та придбання відбуваються в декілька країн, встановлених в дослідженні. Разом з тим, розширення географії постачання та пошук нових партнерів з проблем ефективного постачання стимулюватиме подальше зростання торговельного співробітництва України з ЄС.

Досить важливого значення набувають товари і вироби, які суб'єкти господарювання України пропонують партнерам Європейського Союзу. Суттєвого обсягу постачання серед експортних операцій займають продукція сталеливарної промисловості (15,2%) та зернові культури (12,7%). Силові установки та електричні машини посіли третю сходинку серед найбільш затребуваних в Європі виробів з України. Високий обсяг в структурі

постачання утримує зольні елементи, шлак та руда чорних та кольорових металів: 8,5% [1].

Щодо товарного імпорту відмітимо переважну присутність в переліку товарів з високою доданою вартістю. На противіс постачання продуктів з мінімальними додатковими операціями чи взагалі сировинної природи суб'єкти господарювання закупають в іноземних постачальників засоби наземного транспорту (13% в загальній структурі імпорту), реактори та обладнання для ТЕЦ, пальне та нафтопродукти тощо [1].

Поточна та потенційна ризиковість розвитку торговельного співробітництва з ЄС є наслідком низки викликів та загроз, на подолання яких відбуваються інституційні зміни, трансформується регулювання фінансових операцій ЗЕД та формується нова організаційна структура суб'єктів. Виявлені основні загрози ефективному провадженню ЗЕД в частині торговельних операцій: незадовільний рівень фінансового забезпечення суб'єктів при неминучому несенні додаткових витрат, необхідність діяти в умовах жорсткої конкуренції зовнішніх ринків, низька ємність внутрішнього попиту та інші.

Національний товаровиробник, безперечно, володіє конкурентними перевагами і вже зараз здатен стати помітним гравцем на європейських ринках. Однак системні загрози, притаманні національній фінансовій системі підсилюють невизначеність провадження експортно-імпортних операцій, роблять торгівлю з партнерами складнішою в управлінні та більш витратною (табл. 1).

Таблиця 1

SWOT – аналіз перспектив активізації Зовнішньоекономічної діяльності аграрних суб'єктів господарювання України

Сильні сторони	Слабкі сторони
Промисловий потенціал Ґрунтовно-кліматичні умови Науковий потенціал Розвинена матеріально-технічна база суб'єктів Кадровий потенціал Можливість крупнотоварного випуску	Зношеність основних фондів Залежність від рівня іноземних інвестицій Обмежена здатність продукувати власні інноваційні рішення Низька ємність внутрішнього ринку Неготовність працювати в умовах жорсткої конкуренції
Можливості	Загрози
Перспективи виробництва органічної продукції Позиціонування у якості надійного постачальника Формування перспективного експортного потенціалу Поступовий розвиток торговельного співробітництва Готовність до конструктивної уніфікації законодавства в сфері ЗЕД, уніфікації логістичних та митних процедур	Незавершена трансформація ЗЕД Складність доступу до фінансових ресурсів суб'єктів ЗЕД Використання застарілих методів комунікацій та маркетингу Перевага в структурі експорту продуктів сировинної бази з низькою часткою наукоємних виробництв Нестабільність національної валютної системи

*складено автором

На подолання основних загроз запропоновано стратегію розвитку експортного потенціалу та розширенню зовнішньоекономічної активності аграрними суб'єктами, що дозволить консолідувати дії суб'єктів ЗЕД по створенню конкурентоспроможного учасника активного товарообміну з перспективним партнером. Стратегія розвитку торговельного співробітництва з ЄС передбачає створення умов доступу до фінансування, впровадження інноваційних рішень в організацію діяльності та виробництво, формування підсистем кадрового забезпечення та маркетингового просування, забезпечення прибуткової діяльності.

Так, основою є фінансове забезпечення підприємницьких ініціатив. В свою чергу, фінансування потреб експортерів чи імпортерів – першочергова задача не тільки безпосередньо учасників ЗЕД, але і інтерес держави.

Наступним елементом механізмів реалізації стратегій розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних суб'єктів України є матеріально-технічне забезпечення, кадровий потенціал конкретного суб'єкта та організаційні здібності до гнучкого реагування на оперативні обставини на ринку. Своєчасні рішення та загальні вміння реалізації процесу формує вартість конкретного контракту та торговельної діяльності загалом, а також мають безпосередній вплив на фінансові результати.

За наслідками наявних ресурсів, кадрового потенціалу та технологій з'являється конкретний виріб (товар), здатний зацікавити партнерів по ЗЕД. Відповідно до рівня попиту, фінансових можливостей, спеціалізації, логістики, сезонності та інших факторів формується можливість постачання конкретного обсягу виробів чи партії сировини.

Список використаних джерел

1. Demchenko I. Key approaches of financial stability of Ukraine / I. Demchenko. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 2. С. 5-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2014_2_2.

2. Demchenko I. V. Formation of financial potential of enterprise / I. V. Demchenko. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2018. № 1. С. 140-145. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2018_1_21.

3. Демченко І.В. Переваги та ризики європейської інтеграції України. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (м. Маріуполь, 9–10 жовтня 2019 р.). Маріуполь ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. с. 260-261. Режим доступу: <https://dsum.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Konferentsiya-2019-1.pdf#page=260>

4. Співробітництво між Україною та країнами ЄС: статистичний збірник. Київ. 2020. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020/zb/06/zb_ES_19_ue.pdf

МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМОК СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасні умови функціонування підприємницьких структур, установ та організацій обумовлюють необхідність переосмислення концептуальних основ здійснення діяльності, пошуку більш ефективних підходів до управління нею. Все більшою є потреба у впровадженні управлінських інновацій, які дозволяють оперативно адаптувати суб'єктів господарювання до змін зовнішнього середовища. При цьому ефективний менеджмент повинен відбуватись не лише в комерційних структурах, а й організаціях соціальної системи, адже він дозволяє забезпечити соціальні трансформації в суспільстві, громаді чи житті окремо взятого громадянина.

В соціальних структурах менеджмент розглядають у контексті соціального управління, під яким розуміємо вид управлінської діяльності, спрямованої на забезпечення ефективного використання трудового потенціалу, розвиток персоналу й максимально можливе задоволення потреб працівників за допомогою побудови та реалізації дієвої соціальної й кадрової політики в суб'єкта господарювання, спрямованої на регулювання соціальних процесів та отримання відповідного соціального й економічного ефекту.

Такий вид менеджменту охоплює вплив на діяльність людей, об'єднаних у групи, колективи за різними інтересами, тому це найскладніша сфера управління. Зважаючи на те, що основним елементом соціальних систем будь-якого ступеня складності й масштабу є людина з її потребами й інтересами, своїм баченням світу, ціннісними орієнтаціями, то це висуває перед менеджментом таких систем додаткову до загальних умов утворення та існування системи соціального управління – наявність загальних цілей або інтересів, що відіграють вирішальне значення для спільної діяльності людей [1].

Унікальність складності менеджменту як різновиду соціального управління визначається:

1) домінуванням якісних показників ефективності діяльності соціальних структур над кількісними та наявністю певних протиріч між ними;

2) роботою, яку виконують соціальні працівники, адже вона є різнорольовою, різнопрофільною та складною;

3) прийняттям термінових та невідкладних рішень, адже більшість проблем соціальної роботи, пов'язаної із соціальним забезпеченням, вимагає саме нагального вирішення. При цьому не допускається невизначеність та помилки (від фахівця з соціального забезпечення залежить доля людини);

5) взаємопов'язаністю роботи соціальних структур (наприклад, соціальна допомога чи соціальна профілактика) із іншими видами робіт, таких як

медична, і патронатна, педагогічна, управлінська, інформаційна тощо. Це обумовлює високий ступінь координації дій різних професійних груп та різних за рівнем і статусом соціальних служб та організацій;

б) інтегрованим та спеціалізованим підходом до організації роботи в соціальній сфері;

7) подвійністю повноважень більшості соціальних служб або установ соціальної сфери (наприклад, соціальний контроль – соціальна допомога), що викликає певні проблеми в координації управлінських дій та призводить до змішування професійних та посадових ролей.

Виходячи із вищевикладеного, професійна діяльність менеджерів соціальних структур покликана сприяти пошуку та більш ефективному використанню ресурсів для задоволення індивідуальних чи суспільних потреб та реалізації принципу соціальної справедливості в соціумі. При цьому, ефективне управління соціальною організацією передбачає сформованість у менеджерів певної сукупності навичок і здібностей, до яких відносимо: вміння управляти собою та підлеглими (навчати і розвивати); наявність чітких особистих цінностей і професійних компетентностей; усвідомлення морально-етичних норм управління і сучасних управлінських підходів; здатність встановлювати чіткі особисті цілі, чинити вплив на оточуючих, формувати і розвивати ефективні робочі групи; готовність до інновацій та інформаційних змін.

Загалом основні завдання, які стоять перед сучасним менеджментом соціальних систем полягають у наступному:

- по-перше, вміле використання стратегічного управління задля планування бізнес-процесів організації з урахуванням майбутнього розвитку соціальної сфери та екосистем;

- по-друге, моніторинг бізнес-середовища з метою визначення і своєчасного реагування на неочікувані зміни та внесення відповідних коректив, виходячи з нових умов функціонування;

- по-третє, імплементація інноваційного мислення та сприяння ініціативності співпрацівників за рахунок саморозвитку, самонавчання, самовдосконалення. У цьому контексті вирішальну роль відіграє апробація сучасні методик і технологій управління;

- по-четверте, розвиток командного духу та прояв лідерських здібностей, адже на сьогодні менеджери мають навчитись працювати і як члени команди, і як її лідери. За рахунок створення відповідних умов, розробки й апробації ефективної мотиваційної політики менеджери забезпечать творче зростання підлеглих. У підсумку, це сприятиме більш ефективній організації праці, забезпеченню кращих результатів [2, с. 603-604].

Таким чином, забезпеченню реалізації основних принципів державного підходу до організації соціального захисту та соціального забезпечення в умовах конкретної соціальної організації чи установи сприяє успішний менеджмент цих соціальних структур й професіоналізм їх соціальних управлінців, при чому останньому сприяє розвиток нових професійних якостей

і навичок менеджерів, а також розширення фахових компетентностей, що відповідають сучасним запитам і потребам соціального управління.

Список використаних джерел

1. Коленда Н. В. Компонентна структура системи соціального менеджменту підприємства. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/79.pdf>.

2. Кулина Г. М. Модифікація ролі менеджера в неоекономіці / Інноваційний розвиток та безпека підприємства в умовах неоіндустріального суспільства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2019 р.) / відп. ред. О. М. Полінкевич, Л. В. Шостак. Луцьк, 2019. С. 602-604.

Олена Яцух

д. е. н, доцент

*Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра,
м. Мелітополь, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Аграрний сектор економіки України є і буде залишатися в умовах забезпечення світової продовольчої безпеки пріоритетною галуззю. Проте основні вектори державної фінансової політики щодо розвитку і підтримки аграрного виробництва постійно змінюються, не завжди є послідовними, дуже часто їм притаманна не прозорість в системі розподілу державних фінансових ресурсів та невизначеність щодо ключових стимулів розвитку галуззі. Важливими передумовами формування державної фінансової політики щодо фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств є: низький рівень якості технологій, матеріально-технічного забезпечення виробництва, переробки, зберігання сільськогосподарської продукції; обмеженість доступу до позикових фінансових ресурсів та низький рівень капіталізації фінансових ресурсів сільськогосподарськими підприємствами; низький загально організаційний рівень функціонування галузі, зокрема щодо якості державної фінансової політики, рівню інформаційно-консультативного забезпечення виробників сільськогосподарської продукції. В таких умовах державну фінансову політику в аграрному секторі економіки необхідно спрямувати на побудову ефективної системи фінансового забезпечення діяльності виробників сільськогосподарської продукції. Її ключовими елементами мають бути стимулюючі до інноваційного розвитку галузь системи загально державного регулювання розвитком вітчизняного аграрного ринку, податкової та бюджетної політика, кредитування й страхування, а також державно-приватного партнерства на засадах гарантій щодо міжнародного

співробітництва з залучення інвестицій й збільшенням експортного потенціалу галузі [1, с. 21-47].

В теперішній час існують різні форми державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Умовно їх можна поділити на пряму, умовно-пряму та непрямую. До прямих форм відносимо: фінансову підтримку заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів; фінансову підтримку сільськогосподарських підприємств за рахунок часткової компенсації вартості придбаної вітчизняної техніки та обладнання у розмірі 25%; фінансової підтримки розвитку саме фермерських господарств на засадах компенсації 15% придбаної техніки й надання пільгових кредитів; програми державної підтримки розвитку, закладання молодих садів, виноградників, ягідників і догляд за ними, а також підтримки галузі тваринництва тощо. До умовно - прямих, проте маючих суттєвий вплив на різних етапах розвитку аграрного бізнесу, можна віднести діючі програми спеціальних податкових режимів: використання спрощеної системи оподаткування на основі єдиного податку 4-ої групи; на майно; нульової ставки з ПДВ для експортних операцій (в тому числі раніше діючі спеціальні режими оподаткування з ПДВ); рентної плати за спеціальне використання води для зрошення. Довгий час мали певний вплив на розвиток аграрного сектору і непрямі програми державної підтримки: державні закупівлі на основі форвардних операцій ПАТ «Аграрний фонд», ДП ДПЗКУ, ДП «Держрезервнасінфонд»; фінансової підтримки на умовах здешевлення фінансового лізингу для придбання техніки та обладнання вітчизняного виробництва (НАК «Украгролізінг»); підтримка вітчизняного машинобудування та виробників МТР; програми підготовки кадрів та функціонування оптових ринків.

В умовах всесвітньої пандемії та карантинних обмежень урядом була запропонована програма «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9%», що реалізується Фондом розвитку підприємництва. Зазначена програма сфокусована на три напрямки: інвестиційні проекти, антикризову підтримку та рефінансування банківських кредитів [2].

При участі у інвестиційній кредитні ресурси пропонуються під 5% або 7% якщо річний дохід не суб'єкта господарювання не перевищує 50 млн грн, в першому випадку необхідною умовою є створення не менше 2 нових робочих місць протягом одного кварталу, у другому – за кожне нове робоче місце ставка зменшується на 0,5%, але не менше 5% річних. За антикризовою програмою запропоновано 0% річної кредитної ставки та 3% після скасування карантину протягом 90 днів. Напрямок рефінансування банківських кредитів дозволяє рефінансувати існуючу заборгованість за кредитами малим суб'єктам підприємництва в банках України на умовах 3% при умові якщо річний дохід підприємства не перевищує 20 млн євро, та чисельність працівників не зменшилась більше ніж на 50%. Максимально доступною за всією програмою для суб'єктів господарювання є сума кредиту в розмірі 50 млн євро. Базова процентна ставка визначається: індекс UIRD (3 міс.) + (5% - мікропідприємництво, 6% - мале, 7% - середнепідприємництво).

За даними Фонду розвитку підприємництва станом на 30.08.2021 р. загальна сума кредитного портфелю за цілями фінансування банками у розрізі видів економічної діяльності за урядовою програмою «Доступні кредити 5-7-9%» становив 59 458 млн грн, в т.ч на інвестиційні цілі 7 116 млн грн, антикризову – 31 459 млн грн, рефінансування - 20 883 млн грн. У сільське господарство завдяки діючій програмі було залучено 26 666 млн грн, тобто 45% усіх коштів.

Стримуючим фактором щодо залучення додаткових фінансових ресурсів є також діюча система страхування в аграрному секторі економіки. Є сподівання на поживлення цього сегменту в результаті прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Основна мета прийняття зазначеного закону спрямована на регулювання відносин у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється з державною підтримкою, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, забезпечення стабільності виробництва в сільському господарстві, в т.ч. забезпечення стабільності фінансового стану і кредитоспроможності підприємств. Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції полягає в наданні з державного бюджету сільськогосподарським товаровиробникам грошових коштів у вигляді відшкодування до 60 відсотків вартості страхового платежу (страхової премії), нарахованого за договорами страхування [3].

Враховуючі значний вплив державної фінансової політики на функціонування та розвиток аграрного сектору економіки необхідно чітко зазначити пріоритети такої політики. Зокрема до стратегічних цілей першого порядку можна віднести: формування системи державного фінансування, направленої на забезпечення продовольчої та екологічної безпеки і розвитку сільських територій; необхідність оновлення на якісно новій основі матеріально-технічної бази сільськогосподарських товаровиробників та переробної галузі, логістичної інфраструктури зберігання й реалізації сільськогосподарської продукції з метою розширення експортного потенціалу й освоєння нових ринків збуту.

Стратегічні цілі другого порядку на нашу думку є: формування ефективної системи фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, спрямованої на покращення доступу виробників до фінансових ресурсів на внутрішньому та зовнішньому фінансових ринках, шляхом запровадження інноваційних фінансових інструментів та стимулювання до використання сучасних форм спільного інвестиційного фінансування на засадах кооперації, державно-приватного партнерства та залучення міжнародних фінансових ресурсів інвестування на умовах гарантій. А також формування стимулюючої податкової політики, спрямованої на заохочення до оновлення основних засобів виробництва: в частині акумуляції ПДВ на спеціальних рахунках на оновлення основних засобів; спрямування сум відшкодування ПДВ від експортних операцій на

капітальні інвестиції розвитку інфраструктури переробки та реалізації продукції; запровадження спеціальних податкових ставок (ПДВ, мито та акцизного податку) при імпортних операціях щодо ввезення сучасних технологій й обладнання для виробництва, переробки і зберігання сільськогосподарської продукції

Список використаних джерел

1. Яцух О. О. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств: монографія / О. О. Яцух. – Мелітополь: Видавничий будинок ММД, 2018. – 467 с.

2. Постанова КМУ «Про надання фінансової державної підтримки» № 28 від 24.01.2020 р Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» № 1601-ІХ від 01.07.2021 р/ Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1601-20>ансування

Секція 6. Глобальні тренди сучасного банківського та страхового бізнесу **Sections 6. Global trends of modern banking and insurance business**

Олександр Дзюблюк

д-р екон. наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ МОНЕТАРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЧНОЇ КРИЗИ

Пандемію коронавірусу слід вважати таким зовнішнім шоком для міжнародної економіки та національних господарств різних країн, вплив якого на світові і внутрішні ринки матиме довгостроковий негативний характер, позначаючись практично на всіх економічних і соціальних аспектах життя суспільства. За таких обставин фактично перед усіма країнами світу з особливою гостротою постала проблема оперативної розробки й реалізації адекватної стратегії протидії кризовим явищам в економіці, зумовленим пандемією, що визначає зростання ролі державного регулятивного впливу у забезпеченні стабільного функціонування життєво важливих секторів економіки, наданні достатніх ресурсів домогосподарствам та сприянні швидкому відновленню бізнесу. Чи не найважливіша роль у цьому процесі належить монетарному регулюванню економіки, що у більшості країн розглядається як ключовий важіль передачі імпульсів державного впливу на реальний сектор та вважається одним із найважливіших напрямів стабілізації економічної ситуації, стимулювання господарської активності і платоспроможного попиту, а також ефективного донесення відповідних пакетів урядової допомоги до їхніх одержувачів – підприємств і домашніх господарств. Це означає, що урядам і центральним банкам від самого початку розгортання пандемії довелося вживати термінові і дорогі заходи, спрямовані на пом'якшення не лише поточних, але і довгострокових негативних наслідків економічної кризи, головними наслідками якої у світі є падіння виробництва та зростання рівня безробіття. А тому основним засобом антикризової політики урядів і центральних банків розвинутих країн виступає зниження рівня процентних ставок та збільшення масштабів грошових вливань в економіку.

Так, практично у перші місяці розгортання кризи заходи Федеральної резервної системи США включали: кілька етапів зниження ключової ставки – з 1,5-1,75% до 0-0,25%; активізацію політики кількісного пом'якшення шляхом збільшення портфелю держоблігацій на 500 млрд. дол., придбання іпотечних облігацій на 200 млрд. дол., а також спрямування 2,3 трлн. дол. кредитів для малого і середнього бізнесу та підтримки влади штатів і муніципалітетів; визначення 24 крупних банків, яким запропоновано необмежений обсяг короткострокових кредитів. Заходи кредитної підтримки економіки тільки

через інструменти ФРС становили загалом 4 трлн. дол. [1]. Зокрема, Федеральний резерв запровадив спеціальну програму кредитування підприємств малого і середнього бізнесу, що перебували у надійному фінансовому стані до початку пандемії COVID-19 (Main Street Lending Program), дозволяючи їм отримувати кредити від федеральних банків на суму від 250 тис. до 10 млн. дол. терміном до 5 років за ставкою LIBOR + 3% із відстроченням платежів на 1 рік [2].

Аналогічним чином діяли центральні банки інших розвинутих країн. Так, із початком розгортання пандемічної кризи на території Євразії у березні 2020 р. Європейський центральний банк оголосив про термінове надання пакету економічної допомоги у розмірі 750 млрд. євро., що виділялися у рамках Програми екстреної закупівлі в умовах пандемії (Pandemic Emergency Purchase Programme). Програма передбачала купівлю державного і приватного боргу в Євразії орієнтовно на суму 80 млрд. євро на місяць, передусім у Греції та Італії, на економіку яких коронавірус вплинув найбільше [3]. Крім того, ЄЦБ було оголошено про цілий ряд нових заходів щодо підтримки економіки Євразії, зокрема: додаткові тимчасові операції з надання довгострокової ліквідності, у процесі яких ЄЦБ проводив аукціони з кредитування банків для підтримки їх фінансової стабільності і надання кредитів за ставкою мінус 0,75% задля заохочення їх кредитувати малий бізнес; створення максимально сприятливих умов за вже діючими програмами із надання довгострокової ліквідності з метою підтримки банківського кредитування тих, хто найбільше постраждав від поширення коронавірусу, особливо малих і середніх підприємств (наприклад, процентна ставка за ними становила на 0,25 п.п. нижче від середньої ставки, яка застосовувалась в основних операціях з рефінансування); розширення списку цінних паперів для викупу за програмою корпоративних облігацій CSPP (Corporate sector purchase programme), а також зниження вимог для банків, що звертаються за кредитами в рамках регулярних операцій рефінансування.

Подібні заходи з кількісного пом'якшення вживались також Банком Англії, котрим із початком пандемічної кризи було заявлено про викуп державних облігацій на суму 435 млрд. фунтів і корпоративних облігацій обсягом 10 млрд. фунтів, а згодом, по мірі розгортання пандемії, вирішено додатково збільшити обсяг купівлі державних облігацій ще на 100 млрд. фунтів. Крім того, було вжито такі заходи: знижено базову ставку, яка до того залишалась незмінною з 2018 року, з 0,75% до 0,1%; скасовано стрес-тести для найбільших банків у рамках пакету заходів, спрямованих на зниження регулятивного навантаження на банківські установи; запущено нову програму фінансування банків під назвою «Схема термінового фінансування з додатковими стимулами для малих і середніх підприємств» (Term Funding scheme with additional incentives for Small and Medium-sized Enterprises), з метою збільшення обсягів кредитування малого і середнього бізнесу [4].

Розгортання пандемічної кризи та її масштабний вплив на світову економіку змусив також і Банк Японії розширити обсяг заходів, що

полегшують фінансування підприємств, які перебувають у складній ситуації через поширення коронавірусу. Так, обсяги операцій Банку Японії із підтримки корпоративного фінансування, а також кредитування банків з метою надання допомоги малому та середньому бізнесу, який постраждав в результаті пандемічної кризи, були розширені із 75 трлн. ієн до 110 трлн. ієн (1,03 трлн. дол.). У цю суму, окрім початково виділених 20 трлн. ієн для купівлі комерційних паперів і корпоративних облігацій, входило ще 90 трлн. ієн для фінансування банків, які кредитують малий бізнес. Дана програма фінансування передбачала виділення Банком Японії кредитів під 0% тим комерційним банкам, які брали на себе виконання урядового рішення про надання безпроцентних і беззаставних позик для малого і середнього бізнесу.

Отже, центральні банки провідних країн світу, відповідаючи на виклики пандемічної кризи, змушені були активно вдаватися до застосування трьох основних інструментів монетарного регулювання – зниження рівня процентних ставок на ринку, збільшення обсягів кредитування реального сектору економіки та нарощування обсягів грошової маси через придбання державних і корпоративних цінних паперів. Усі ці заходи були спрямовані на підтримку через величезні обсяги грошових вливань реального сектора і зайнятості в умовах, коли пандемія завдає величезної шкоди майже усім галузям економіки і видам бізнесу.

Світовий досвід роботи центральних банків розвинутих країн свідчить про їхню здатність доволі ефективно протистояти кризі, адже вони виявились спроможними оперативно використати комбінацію двох напрямів монетарної політики – традиційної, яка передбачає зниження процентних ставок і утримування їх на близьконульовому рівні та активізацію надання кредитів банківським установам з метою подальшого вкладення цих коштів у реальний сектор, і нетрадиційної, пов'язаної із кількісними пом'якшеннями, що здійснюються через масований викуп активів на фінансовому ринку і збільшення суми балансу регулятора, а відтак і рівня монетизації економіки загалом.

Список використаних джерел

1. Robb G. Fed will make up to \$4 trillion in loans to businesses to rescue the U.S. economy. URL: <https://www.marketwatch.com/story/the-fed-will-make-up-to-4-trillion-in-loans-to-businesses-to-rescue-economy-mnuchin-says-2020-03-22>
2. Federal Reserve Board expands its Main Street Lending Program to allow more small and medium-sized businesses to be able to receive support. URL: <https://www.federalreserve.gov/newsevents/pressreleases/monetary20200608a.htm>
3. ECB announces €750 billion Pandemic Emergency Purchase Programme (PEPP). URL: https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2020/html/ecb.pr200318_1~3949d6f266.en.html

4. Term Funding Scheme with additional incentives for SMEs (TFSME) – Market Notice. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/markets/market-notices/2020/term-funding-scheme-market-notice-mar-2020>

Максим Алексеєнко

докт. екон. наук, професор

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна

РЕГУЛЮВАННЯ МОНЕТАРНИХ ПРОЦЕСІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Розвиток суспільно-економічних відносин супроводжується регулюванням монетарних процесів. М. Соєр визнає, що в сучасній економіці монетарна політика стає політикою фінансової стабільності, і тому пропонує особливу увагу приділяти монетарній політиці у взаємозв'язку з фінансовою політикою і політикою фінансової стабільності [1]. Це потребує розвитку теорії і методології державного регулювання монетарних процесів, а також формування єдиного підходу щодо впливу монетарного регулювання на фінансову стабільність в суспільстві. Варто акцентувати увагу на трансмісійних механізмах монетарної політики і різних методах оцінки фінансової стабільності в умовах геополітичної напруги.

Досягнення фінансової стабільності потребує синхронізації грошово-кредитної, фінансової та валютної політики. Ефективність монетарної політики орієнтована на розвиток монетарної сфери і для виявлення її меж, розуміння особливостей монетарних процесів і потребою їх регулювання. Об'єктами регулювання монетарних процесів є попит на гроші, обсяг і структура грошової маси; коефіцієнти грошової мультиплікації; швидкість обігу грошей; курс національної грошової одиниці і вплив волатильності фінансових ринків. Ускладнює регулювання монетарних процесів розбіжність ділових і кредитних циклів економіки [2]. У даному контексті Тобіас А. і Уікс-Браун Р. вважають, що нові цифрові форми грошей мають потенціал знизити витрати на здійснення платежів і збільшити їхню швидкість, розширити доступ до фінансових послуг, підвищити здатність до адаптації й рівень конкуренції серед платіжних систем, а також спростити трансграничні трансферти [3].

Актуальною є проблематика стимулювання економіки шляхом зниження процентних ставок. Фінансові аналітики визнають, що наявність значної заборгованості за іпотечними кредитами (з фіксованою ставкою і передоплатою) означає, що спроможність Федеральної резервної системи стимулювати економіку за допомогою зниження процентних ставок потребує

системного аналізу для попередження перешкод для “майбутніх грошових стимулів” [4].

Національний банк України посилює монетарну політику шляхом оптимізації її операційного дизайну, повного згорання антикризових монетарних заходів і підвищення облікової ставки. За оцінками НБУ у 2021 році прогноз інфляції є на рівні 9,6%, а пік зростання споживчих цін припадає саме на вересень-жовтень цього року. Правління НБУ ухвалило рішення зберегти облікову ставку на рівні 8,5% річних.

В Україні високочастотні індикатори економічної активності свідчать про поживлення економіки в другому півріччі 2021 року. Сприятлива зовнішня цінова кон'юнктура разом із поживленням інвестиційної активності сприяли відновленню будівництва та промисловості. Проте збільшення кредитування економіки зумовлює зміну монетарної політики для попередження кредитної експансії. Фінансові консультанти особливу увагу приділяють дослідженню “кредитної експансії”, використовуючи структурну модель VAR з 10 місячними змінними частоти, визначених гетероскедастичністю (heteroskedasticity) [5]. Водночас “фінансовий стрес” для кредитних спредів зумовлює зниження обсягів виробництва та кредитів.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку особливу увагу приділяє регулюванню галузі віртуальних активів, оскільки певні види віртуальних активів за своєю економічною сутністю містять ознаки, характерні для фінансових інструментів. Фінансові експерти МВФ вважають, що вартість криптоактивів є волатильною й не прив'язаною до ситуації в реальній економіці, тому навряд чи криптоактиви будуть застосовувати в країнах з надійними інститутами і стабільною інфляцією та валютним курсом. Домашні господарства також не будуть мати економічні стимули для встановлення цін або здійснення заощаджень в паралельних криптоактивах (біткойн), якщо вони отримають статус законного засобу платежу або валюти [3].

Підсумовуючи зазначимо, що в Україні центральний банк здійснює заходи на підвищення ефективності та професійності виконання своїх функцій, а також посилення фінансової незалежності щодо використання всіх інструментів управління золотовалютними резервами. Україна досягла угоди з МВФ на рівні персоналу (SLA) і подальша співпраця з Фондом сприятиме прискоренню економічного зростання, стабілізації інфляції й утриманню міжнародних резервів в обсязі 30–31 млрд дол США в наступні роки.

Список використаних джерел

1. Sawyer M. Macroeconomic policies for development (2010). URL: http://www.bcra.gov.ar/Pdfs/BCRA/Jornadas2010_Sawyer_Macroeconomic_policies_development.pdf (дата звернення 05.09.2021).
2. Supporting Countries in Unprecedented Times (2021). Annual Report 2020. The World Bank Press.

3. Tobias Adrian, Weeks-Brown Rhoda (2021). Cryptoassets as National Currency? A Step Too Far. URL: <https://blogs.imf.org/2021/07/26/cryptoassets-as-national-currency-a-step-too-far/>

4. Berger David, Konstantin Milbradt, Fabrice Tourre, Joseph Vavra (2021). Mortgage Prepayment and Path-Dependent Effects of Monetary Policy. *American Economic Review*, 111 (9): 2829-78. DOI: 10.1257/aer.20181857.

5. Brunnermeier Markus, Darius Palia, Karthik A. Sastry, Christopher A. Sims (2021). Feedbacks: Financial Markets and Economic Activity. *American Economic Review*, 111 (6): 1845-79. DOI: 10.1257/aer.20180733.

Жанна Довгань

д-р екон. наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Перехід до цифрової економіки є викликом для усіх сфер послуг, включаючи банківські. Перед банками зростає потреба застосовувати нові технології, зменшувати витрати, створювати для споживачів ефект особистісного підходу, експлуатувати та захищати величезні масиви даних тощо. До того ж розвиток сектору фінансових технологій відбувається з величезною швидкістю. За даними звіту KPMG Pulse of Fintech H1'20 про глобальні інвестиційні тенденції в сфері фінансових технологій, що публікується KPMG International раз на півроку, обсяг інвестицій у фінтех (VC, PE та M&A) у першій половині 2020 року становить 25,6 млрд. доларів США. Глобальні венчурні інвестиції у фінтех складають 20 млрд. доларів США. Венчурні інвестиції у фінтех залишаються стабільними [2].

Тому, інтегруючись в цифрову економіку, банки повинні переосмислити свої бізнес-моделі і перейти до формування екосистеми на базі використання сучасних цифрових технологій, а також повинні вибудувувати нову модель відносин з клієнтами для побудови довірчих відносин, на базі яких можливе постійне зростання бізнесу. Оптимальний шлях досягнення цих цілей полягає у створенні партнерських екосистем, зокрема з фінтех-компаніями, адже саме фінтех сприятиме розвитку бізнесу нинішніх гравців фінансового ринку.

Таким чином, банківська екосистема є, свого роду, маркетплейсом, оскільки банк не просто окремо продає свій продукт, а вбудований в певний ланцюжок взаємин інших економічних контрагентів (постачальник - покупець). При цьому банк регулярно обслуговує ці товаропотоки за допомогою різних інструментів або надає транзакційні послуги, і при цьому є частиною цієї системи. Банк виступає як сервісний оператор, допомагаючи цій системі функціонувати [1, с.181].

Банківська екосистема виступає у якості логічного продовження основної діяльності установи, а також є методом вирішення існуючих проблем, пов'язаних з ефективністю основної діяльності установи у традиційній формі, через її перенесення у Інтернет-простір. У тому числі, це реалізується за допомогою мобільних додатків, чат-ботів, онлайн-асистентів тощо. Сьогодні перехід до цифрового світу став загальною тенденцією для всіх учасників ринку [3].

Цифрові екосистеми є перспективною бізнес-моделлю для банків. Це означає, що, по-перше, банк буде здатний обробити величезну кількість транзакцій в режимі реального часу. По-друге, банк матиме можливість створити цифровий портрет кожного свого клієнта, щоб запропонувати йому відповідний банківський продукт. Банк також зможе гнучко враховувати потреби свого клієнта. І ще одна ознака цифрової банківської екосистеми: пропозиція клієнтам не лише фінансових послуг, а також і нефінансових продуктів. Тобто банк як цифрова екосистема буде орієнтований на задоволення різноманітних потреб своїх клієнтів.

Створення банківської екосистеми стає важливим етапом у підвищенні конкурентоспроможності банківських установ і одночасно способом боротьби за клієнта. При цьому впровадження таких екосистем стало можливим лише за умови достатнього рівня розвитку ІТ-систем, які дозволяють збирати і обробляти величезну кількість даних про користувачів як онлайн, так і офлайн, вибудовувати ефективні комунікації за доступними каналами і надавати безліч послуг дистанційно. Тобто, для створення екосистеми банк повинен мати в розпорядженні сильні і адаптовані технологічні рішення. Труднощі полягають в тому, що поки зараз на ринку немає готових ІТ-рішень, які можна було б купити і почати використовувати як готову платформу для впровадження екосистеми. Сьогодні це ІТ- рішення конкретного банку. Окрім ІТ- підготовки, у банку має бути велика клієнтська база, а також домовленості з партнерами по наповненню екосистеми продуктами і послугами.

Прикладами діючих світових екосистем є компанії Google, Amazon, Facebook та APPLE (GAFA), а також китайські Tencent і Alibaba. Про випуск брендової кредитної карти заявив Apple, нову криптовалюту анонсував Facebook. Згідно з прогнозами експертів, до 2025 року на такі екосистеми доведеться близько 30% глобальної виручки організацій і понад 40% їх загального прибутку [2]

Для банків еволюція нових цифрових екосистем означає як ризик, так і можливість. Цифрова екосистема, враховуючи клієнтську базу банків, позитивно вплине на капіталізацію і діяльність банку в цілому. Позитивною стороною для клієнтів є: економія часу, впевненість в пропонованому продукті, оскільки довіряють банку. Нові екосистеми зміцнюють позиції споживачів. Тенденція до стандартизації також призведе до скорочення витрат, наприклад, за рахунок можливості придбання товарів і послуг в онлайн-режимі. В результаті стандартизації і підвищення прозорості ринку посилюється суперництво між учасниками ринку та компаніями, що працюють в сфері

інформаційних технологій. Цифризація знижує бар'єри для входу нових провайдерів. Для банків зростає загроза заміщення продуктів і послуг. В цифровій екосистемі, на відміну від традиційної організації, яка зосереджена на ізольованій обробці інформації, її конфіденційності, важливіше забезпечити цілісність і доступність даних. Проблемою також є побудова довірчих партнерських відносин між всіма учасниками екосистеми, адже потрібно довіряти стороннім розробникам, якщо у власників інформації відсутня можливість контролювати процеси розробки додатків.

В цілому, коли мова йде про екосистеми, банки повинні зосередитися на трьох своїх сильних сторонах. По-перше, вони володіють необхідним ноу-хау для представлення навіть складних фінансових продуктів і процесів. Це дозволяє їм задовольняти потреби в комплексних фінансових послугах в цифровій інфраструктурі. По-друге, зберігання грошей і даних завжди було прерогативою банків. Прогалини в безпеці свідчать про те, що надійне зберігання стає усе більш важливим і що банки можуть запропонувати нові послуги в цій сфері (наприклад, зберігання особистих і поведінкових даних). По-третє, за останні десятиріччя банки нагромадили значний досвід в сфері регулювання.

Окрім цього, зміни у фінансовій і ІТ-галузі вказують на те, що складність цифрових екосистем в майбутньому зростатиме. Тому банки покликані не лише переосмислити надання послуг і створення їх вартості. Вони також повинні займатися розвитком цифрових екосистем і правильно позиціонувати себе в них. Адже актуальною і затребуваною є бізнес-модель такого цифрового банку, який швидко адаптуватиметься до нових технологій і під турбулентність фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Волкова В.В., Витяганець І.М. Передумови трансформації банків України у екосистеми. *Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози проблеми та перспективи: збірник наукових праць*. Полтава: Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. 2019. С. 180–183.

2. Звіт: Pulse of Fintech H1'20. Піврічний аналіз тенденцій глобальних інвестицій у секторі фінансових технологій. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/home/insights/2020/09/pulse-of-fintech-h1-20-fintech-segments.html>

3. Крухмаль О. В., Сухонос В. В. Розвиток банківського бізнесу в умовах цифрової економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8381>

Вікторія Коваленко

д-р екон. наук, професор

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

РОЛЬ БАНКІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ

Структурні перетворення фінансової системи, моделей соціально-економічного розвитку, циклічність економічних процесів обумовлюють необхідність адаптації банківського бізнесу до змін інституційного середовища, посилення дієвості регуляторного механізму. В умовах рецесії, нестабільності розвитку світової економіки вагомим значення набувають питання активізації ролі банків у забезпеченні економічного зростання, зокрема розвитку реального сектору економіки.

Структурні дисбаланси економіки призводять до порушення економічного циклу відтворення та викликають диспропорції між реальним сектором економіки та фінансовим сектором, що в кінцевому підсумку порушує закономірність процесу економічного зростання. До основних чинників, що викликають дисбаланси в економіці України слід віднести: скорочення реального сектору економіки; прискорення інфляції призвело до зниження доходів населення та споживання в реальному вимірі; зростання частини відтоку коштів з економіки України на оборону; розвиток фінансового сектору супроводжується стрімким зменшенням банків, скороченням депозитної бази та пропозиції кредитів; заощадження зосереджені у фінансових установах, уряді та у домашніх господарствах; сировинна орієнтація промислового виробництва; підвищена вразливість до макроекономічних шоків; «хронічні» платіжні дисбаланси; імпортозалежність [1, с. 150].

Взаємозв'язок економічного зростання та розвитку фінансової системи вивчав ще на початку ХХ ст. Й. Шумпетер (1912 р.), який доводив роль банківської системи в забезпеченні приросту національного доходу шляхом ефективного інвестування [2, с. 63].

Визначальна роль банків в економічному зростанні має прояв через функції, що вони виконують. Відповідно до закону України «Про банки і банківську діяльність», банки виконують такі функції:

Створення грошей і регулювання грошової маси – банківська система оперативно змінює масу грошей в обігу, збільшуючи або зменшуючи її відповідно до зміни попиту на гроші. У виконанні цієї функції приймають участь всі ланки банківської системи (НБУ і комерційні банки), і вона стосується всіх напрямів банківської діяльності.

Трансформаційна функція – банки, мобілізуючи вільні кошти одних суб'єктів господарювання і передаючи їх іншим, мають можливість змінювати (трансформувати) величину й строки грошових капіталів та фінансові ризики.

Стабілізаційна функція – забезпечення сталості банківської діяльності та грошового ринку [3].

Кожна з цих функцій впливає на стабільність функціонування банків, величину заощаджень та інвестиції, отже, і на економічне зростання. Процеси фінансової інтеграції, транснаціоналізації та концентрації капіталу призводять до фундаментальних інституційно-структурних зрушень в економіці країни [4, с. 64].

Відповідно до першої функції – створення грошей і регулювання грошової маси, слід відмітити, що її прояв відбувається на підставі достатності рівня монетизації економіки держави. У свою чергу, на рівень монетизації економіки безпосередній вплив здійснює сталість розвитку фінансово-кредитної системи, зокрема банківської системи, який можна оцінити за досягнутою ринковою позицією банків [5, с. 433].

Економічне зростання держави залежить, в першу чергу, від динамічного розвитку реального сектору економіки, та оцінюється за допомогою виробленого валового внутрішнього продукту. При цьому, для розвитку реального сектору завжди потрібні додаткові джерела фінансування, які мають форму кредитних ресурсів банківської системи. Представлена теза реалізується через трансформаційну функцію, яку виконують банки.

Остання функція, що визначає роль банків в економічному зростанні – це стабілізаційна. Достатній рівень капіталізації банків та запасу їх фінансової стійкості, дозволяють їм акумуляцію та розподіл фінансових ресурсів з метою економічного піднесення усіх виробничих та обслуговуючих сфер.

На сьогодні для банків залишаються не вирішеними проблеми капіталізації, підвищення якості надання послуг, проблемні питання пов'язані з карантинними обмеженнями, які викликані COVID 2019, низький рівень конкурентоспроможності банківського сектору. Хоча при цьому слід констатувати, що банки на сьогодні знаходяться під дією хвилі четвертої промислової революції, розвитком сучасних фінансових технологій, які спонукають їх переосмислювати філософію поведінки на ринку та приймати стратегічні рішення щодо подальшого їх функціонування.

Таким чином, можна констатувати, що банківська система України поступово виходить з кризового стану: відбулося скорочення неплатоспроможних банків, зростає прибутковість, підвищується рівень капіталізації, з боку НБУ спрощено процедури докапіталізації та реорганізації банків, запроваджено новий інструмент підтримки ліквідності банків, запроваджено нові вимоги до розрахунку банками кредитного ризику тощо.

Задля забезпечення власної конкурентоспроможності банкам за доцільне запроваджувати продуктивні стратегії розвитку, застосовувати інновації в банківській сфері, створювати позитивний імідж з метою відновлення довіри з боку економічних суб'єктів господарювання.

З метою недопущення негативного впливу фінансової кризи на банківську сферу та запобігання її наслідкам, мають бути розроблені та реалізовані стратегічні завдання у цьому напрямку як для ризик-менеджменту банків, так і Національного банку України та уряду країни, зацікавленої в стабільному функціонуванні банківської системи, а отже і економіки в цілому.

При цьому важливо застосовувати принцип системної взаємоузгодженості та координації грошово-кредитної та бюджетно-фіскальної політик через поєднання прямих і непрямих важелів регулювання грошово-кредитного ринку, індикатори яких впливатимуть на формування сприятливого макроекономічного середовища для стабільного і ефективного функціонування на фінансового ринку банків як основних фінансових посередників, які відбивають визначальну роль в економічному зростанні держави.

Список використаних джерел

1. Коваленко В. В., Белова Ю.М. Забезпечення конкурентоспроможності банків України в умовах структурних дисбалансів економіки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 20. Ч. 2. С. 149-152.
2. Furkani H., Mylyany R. Islamic Banking and Economic Growth: Empirical Evidence from Malaysia. *Journal of Economic Cooperation and Development*. 2009. No. 30 (2). P. 59–74.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
4. Краснова І.В. Роль та місце банківської системи в забезпеченні економічного зростання в умовах фінансової інтеграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 21. С. 63-69.
5. Коваленко В.В. Вплив грошово-кредитного сегменту національної економіки на рівень монетизації. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 6 (11). С. 432-438.

Людмила Примостка

д-р екон. наук, професор

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна*

ТРЕНДИ ТА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Динамічне зростання фінансового сектору, посилення його ролі та значення в суспільно-економічному просторі як на міжнародному рівні, так і на рівні національних систем стало одним з актуальних глобальних трендів сучасності. Ефективне функціонування фінансового ринку розглядається як домінуюча передумова сталого економічного зростання. Відповідно актуалізується проблема обґрунтування стратегії розвитку фінансового бізнесу, яка б враховувала зростаючі ризики, пов'язані з невідповідністю

функціонування фінансових ринків потребам довгострокового економічного зростання та сталого розвитку.

У 2020 р. в Україні прийнято «Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року», метою якої є забезпечення подальшого реформування та розвитку фінансового ринку відповідно до провідних міжнародних практик та імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною і ЄС та іншими міжнародними зобов'язаннями України [1]. На державному рівні цей документ підписали Національний банк України (НБУ), Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. У контексті реалізації прийнятої Стратегії кардинально змінилися й принципи та концептуальні підходи до регулювання вітчизняного фінансового сектора.

До липня 2020 р. регуляторний вплив НБУ розповсюджувався тільки на діяльність банківських установ. З 1 липня 2020 року Національний банк України регулює також і діяльність учасників ринку небанківських фінансових послуг: страхових, лізингових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових компаній. Зараз регулюванням НБУ охоплені два сектори фінансового бізнесу: банківський та небанківських фінансових установ (НБФУ).

Регулювання здійснюється з метою впровадження ризик-орієнтованого підходу до управління фінансовими установами, захисту прав та інтересів споживачів, забезпечення рівного та прозорого доступу учасників ринку до фінансових послуг, належного контролю за додержанням вимог законодавства, що забезпечується через механізми ліцензування та нагляду за діяльністю учасників. Впроваджуючи нові підходи та інструментарій регулювання, НБУ керується основними вимогами законодавства ЄС, які Україна зобов'язалася виконувати, кращими міжнародними стандартами і практиками у сфері захисту прав споживачів та регулювання ринків фінансових послуг. «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року» орієнтована на досягнення багатовекторних цілей та виконання широкого спектру завдань, основними з яких є [1]:

- розвиток та регулювання ринку небанківських фінансових послуг;
- ефективна інфраструктура ринків капіталу;
- створення ліквідних ринків фінансових інструментів та механізмів зниження ризиків фінансових операцій;
- інтеграція фінансового ринку України в світовий фінансовий простір.

Метою діяльності фінансових посередників, втім як і будь-якої іншої підприємницької діяльності, є отримання доходів, тому таку діяльність можна визначити як «бізнес» (*англ.* business – справа, заняття, підприємництво), який здійснюється на фінансовому ринку. Отже, під фінансовим бізнесом розуміємо ведення підприємницької діяльності у фінансовій сфері з метою систематичного отримання доходу, прибутків або іншої фінансової вигоди від здійснення фінансових операцій та надання фінансових послуг. До основних

суб'єктів фінансового бізнесу належать банки, страхові компанії, перестраховальні компанії, кредитні спілки, фінансові компанії, недержавні пенсійні фонди, інвестиційні компанії та фонди, компанії з управління активами, факторингові та лізингові компанії, ломбарди, фінансові біржі, брокерські агенції, трастові компанії, хеджеві фонди тощо. У міжнародній практиці на ринку фінансових послуг постійно з'являються нові види діяльності та нові учасники, які ведуть фінансовий бізнес, тому цей вид діяльності постійно розвивається, а перелік суб'єктів розширюється.

Інституційна структура фінансового сектору України представлена банками другого рівня, страховими компаніями, фінансовими компаніями, кредитними спілками, ломбардами, і змінюється досить динамічно. Так, кількість банків протягом п'яти років (2016-2020 рр.) зменшилася на 23 установи, страхових компаній – на 100, кредитних спілок – на 140, а ломбардів – на 154. Динамічно зростала лише кількість фінансових компаній, яка протягом цього періоду збільшилася на 310 установ (табл. 1).

У 2021 р. тривала трансформація вітчизняного фінансового ринку. Здебільшого ринок залишали компанії, які не провадили активної діяльності, хоча деякі з них мали чималі активи. Водночас на ринку з'являються нові установи: переважно це фінансові компанії, які отримали ліцензії на надання послуг із факторингу, фінансового лізингу та кредитування. Усі ці зміни свідчать про нестабільність фінансового сектору, що в цілому є звичайним явищем на етапі становлення. Отже, основним трендом для вітчизняного фінансового бізнесу є динамізм, швидкі зміни інфраструктури, фінансова нестабільність окремих учасників, які не готові до впровадження нових регулятивних підходів НБУ.

Таблиця 1

**Динаміка кількості учасників фінансового сектору України
(2016-2020 рр., на кінець року)**

Кількість/ роки	2016	2017	2018	2019	2020
Банки	96	82	77	75	73
Страхові компанії	310	294	281	233	210
Кредитні спілки	462	378	358	337	322
Фінансові компанії	650	677	940	986	960
Ломбарди	456	415	359	324	302

Джерело: Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua>

За обсягом активів найбільша частка в інституційній структурі фінансового сектору України належить банкам – 87,6%, частка фінансових компаній в сукупних активах становить 8,97%, страхові компанії мають лише 3,1% активів (рис. 1).

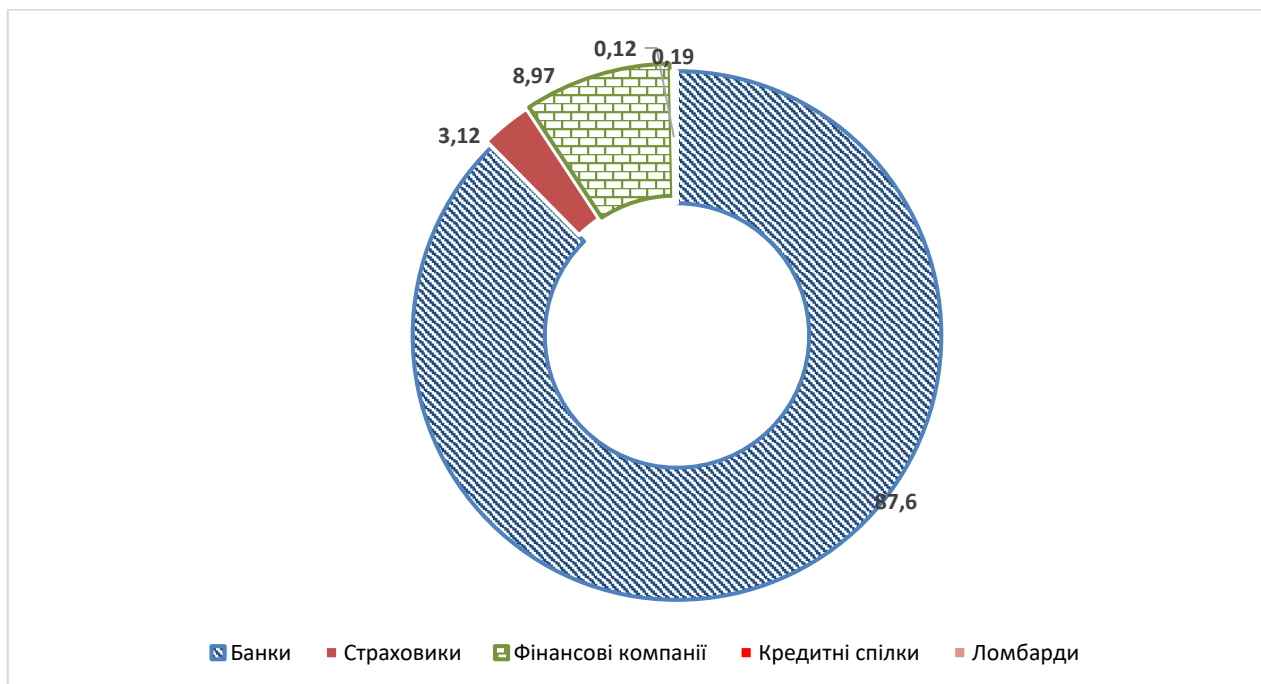

Рис. 1. Структура фінансового сектору України за обсягом активів (на кінець 2020р.), %

Джерело: Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua>

Серед найбільш яскраво виражених трендів сучасності на міжнародному рівні домінуючою стала тенденція швидкого і суттєвого розширення сфери впливу фінансового бізнесу поряд з деяким звуженням реального сектору економіки. Ще одним трендом є активний пошук інноваційних рішень у сфері фінансів, яких відбувається у симбіозі з розвитком інформаційних технологій, що дозволяє проводити аналіз і прогнозувати кон'юнктуру фінансових ринків. Ефективність фінансових інновацій значною мірою залежить від інтелектуального капіталу, який в епоху економіки знань перетворився на основний фактор інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

Офіційний сайт Національного банку України URL:
<http://www.bank.gov.ua>

Олена Примостка
д-р екон. наук, професор
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

КЛЮЧОВІ ДРАЙВЕРИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА

Оmnіканальний банкінг

Майбутнє банків полягає в розумному синтезі різних методів обслуговування клієнтів, у пошуку логічної комбінації дистанційного обслуговування і класичних послуг у відділенні. Ідея в тому, щоб, починаючи операцію, наприклад, у відділенні, клієнт міг продовжити взаємодію в мобільному додатку банку або за допомогою колл-центру. У такий спосіб банк зберігає весь пул інформації про клієнта з різних джерел в одному місці, щоб швидко і якісно вирішити отриманий запит, запропонувати відповідний сервіс. Наступний етап розвитку взаємодії - це автоматизація шляху клієнта крізь різноманітні канали зв'язку. Побудова omnіканального банкінгу дозволяє підвищити якість сервісу, відстежити вартість різних каналів зв'язку з клієнтами і визначити найбільш вигідні і дієві шляхи комунікації з клієнтами.

Розширення лінійки сервісів

Завдання банку - максимально спростити життя клієнта, надаючи свої послуги. Персоніфікований підхід до вибору продукту, відсотків, термінів оплати є важливим для клієнта. При цьому необхідно відстежувати потреби, інтереси різних груп споживачів. Наприклад, молодь необхідно інформувати про можливості кредитних продуктів, адже для них скоріш за все є актуальними глобальні покупки житла і транспорту. Людям більш дорослої вікової категорії можуть бути цікавими продукти з категорій заощадження, інвестування, створення пенсійного фонду.

Корисною є функція єдиного платежу, яка об'єднує всі види оплати - комунальні, банківські, медичні послуги, спортивні секції тощо. Стрімкий розвиток супераппів, які в одному додатку об'єднують багато сервісів, диктує нові правила ринку. Наприклад, використовуючи сервіс Grab, клієнт може замовити транспорт, їжу, оплатити рахунки, забронювати квитки, готель або ж замовити доставку.

Сервіс з відстеження статей витрат і пропозиції щодо більш ефективного використання коштів додають цінності банківським продуктам. Банку варто інтегрувати функцію фінансового консультанта, інформуючи клієнта про досягнення лімітів за конкретними рахунками, можливості вкладення вільних коштів на картці.

Банки знають багато про клієнтів, про їх вік, місце роботи, фінансовий стан, покупки й інтереси. Ця інформація вже є відмінною платформою для розробки продуктів і надання користі клієнту. Методики фінансового моделювання допомагають розробити персоніфіковані варіанти іпотеки, споживчого кредитування для конкретної людини.

Використовуючи можливості віртуальної реальності, можна показати людям, що їх чекає в майбутньому, дозволити прожити віртуальний день у різних сценаріях продукту, посилюючи розуміння переваг і недоліків різних версій співпраці з банком.

У сучасному світі, де все зводиться до швидкості, автоматизації та ефективності, все більшої цінності набуває людяність. Проста людська взаємодія, поради та добрі відносини стануть люксовим продуктом.

Фінансування зі змістом

Ключовим залишається питання довіри. Послуги банку не є життєво необхідними для людини. Клієнт буде довіряти банку тільки на підставі його репутації та відгуків. Банк повинен демонструвати свою відповідальність і підзвітність. Споживач хоче розуміти, що його гроші знаходяться в безпеці, а його інтереси дотримуються в повній мірі. Цікавий тренд - це зелені фінанси. І тут банкам необхідно буде перебудовуватися і вчитися оцінювати клієнта з точки зору його екологічної та соціальної відповідальності. Банки перерозподіляють капітал і є логічним, що фінансування повинно бути зі змістом, розширюючи можливості тих, хто прагне підвищити стандарти життя.

Співробітництво зі стартапами

На ринку спостерігається платформізація багатьох послуг, розвиток соціальних мереж, нового інформаційного простору, в якому банків поки що мало. У той самий час, фінтехстартапи там вирости, вони розуміють тренди і потреби споживачів. Співпраця - це відмінний шанс поєднати креатив підприємців-початківців з інвестиційними ресурсами сильних гравців для вигоди споживача. За результатами дослідження KPMG «ThePulseofFintech 2019» інвестиції в фінтех компанії склали 37,9 млрд доларів, було укладено 962 угоди [1]. На ринку стабільно розвивають технології регтеха, які допомагають найбільш легко і ефективно виконувати регуляторні вимоги. Інвестори продовжують цікавитися рішеннями фінтех компаній з питань кібербезпеки і ризик-моніторингу.

Що робити банку в Україні вже сьогодні?

На тлі нагальних проблем українського фінсектора у вигляді важкого тягаря непрацюючих кредитів, проблем з ліквідністю, нестачею професійних кадрів можливості віртуальної реальності чи штучного інтелекту здаються далекою казкою.

У світі вже працюють зручні онлайн сервіси для обслуговування приватних клієнтів (B2C). Найближчим часом очікується доведення до такої самої простоти, прозорості та зручності банківського обслуговування корпоративного сектора (B2B).

В Україні необхідно багато зробити для виведення B2C сектора на світові стандарти. Для цього фінансовому сектору необхідно працювати над простими, інтуїтивними і при цьому доступними продуктами для споживача. Больові точки нашого ринку - це недовіра до фінансової системи, відсутність фінансового планування і фінансової грамотності клієнтів, проблеми з покриттям інтернет-сітки в регіонах країни. Трансформація сегмента B2B на

основі онлайн сервісів - це поки що є досить унікальним продуктом на національному ринку. Активно розвиваються в цьому напрямку такі додатки: Приват 24 Бізнес, Мій бізнес Online від Альфа Банку, ТАС24 Бізнес, iPumb, RaiffeisenBusinessOnline, UKRSIB business - це лише перші кроки на шляху побудови сервісу, який очікує корпоративний сегмент.

Багато банків в Україні вже сьогодні працюють над побудовою омніканального банкінгу, пошуком найкращого механізму взаємодії з клієнтом і нарощуванням лінійки банківських продуктів.

Список використаних джерел

1. PulseofFintech H2 2019<https://home.kpmg/xx/en/home/campaigns/2020/02/pulse-of-fintech-h2-2019.html>

Діана Завадська

д-р екон. наук, доцент

Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах розвитку інновацій в Україні особливої актуальності набувають питання, пов'язані з розширенням обсягів фінансування інноваційних проектів державного значення, які формуються й реалізуються в пріоритетних галузях для вирішення системних проблем у соціально-економічному розвитку країни. У перспективі вони забезпечать стале економічне зростання та диверсифікацію економіки. Перехід до інноваційної моделі розвитку Україні забезпечується заходами з модернізації економіки, імпортозаміщення, активної інтеграції в світовий економічний простір. Це потребує значних інвестицій. Україна знаходиться в такому фінансовому та економічному становищі, що одним із інструментів виходу з нього поряд із жорстким упровадженням реформ може стати лише плідна співпраця з міжнародними фінансовими організаціями. Водночас формат такої співпраці має будуватись виключно з урахуванням національних інтересів країни.

Україна є членом таких міжнародних фінансово-кредитних організацій, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк. Саме ці інституції проводять активну роботу з надання фінансової, технічної допомоги та кредитування. Крім того, Україна співпрацює з іншими міжнародними фінансовими організаціями, до функцій яких належать фінансування розвитку економік та підтримка інноваційної та інвестиційної діяльності регіональних економік. Існуючі моделі фінансування промислового розвитку економіки України за участю міжнародних фінансових організацій надано на рис. 1.

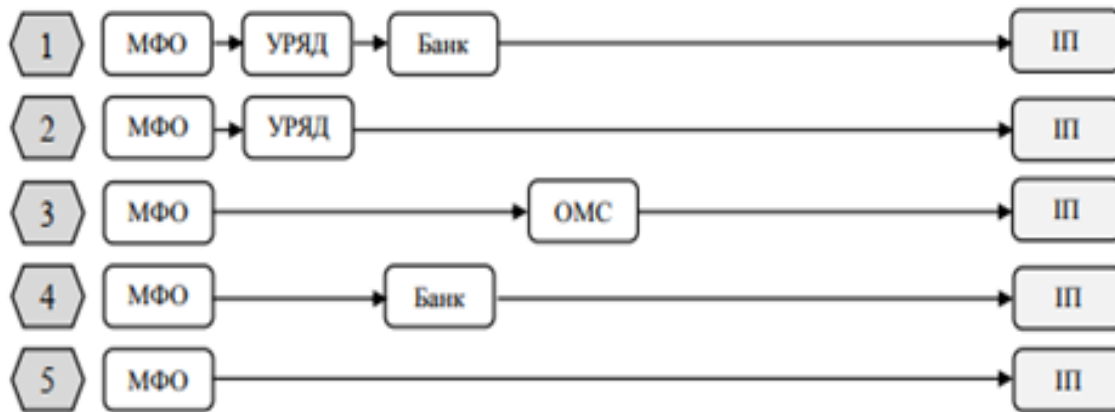

Рис. 1. Схеми фінансування промислового розвитку в Україні за участю міжнародних фінансових організацій *

Джерело: складено за даними [1; 2].

*МФО – Міжнародні фінансові організації; ОМС – Органи місцевого самоврядування; ІП – інвестиційні або інноваційні програми й проекти, підприємства.

Для прикладу розглянемо моделі фінансування за участю банків.

Враховуючи, те, що Національним банком України не аналізується участь банків в процесах зовнішнього фінансування, в роботі використано дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Міністерства фінансів України. Серед усієї кількості програм донорської підтримки програм і проектів щодо формування ефективної промислової політики України є можливість надати оцінку участі банків у реалізації Стратегії розвитку малого і середнього бізнесу.

Так, в рамках Східного Партнерства реалізується кілька флагманських ініціатив, направлених на сприяння розвитку підприємств малого та середнього бізнесу, енергетиці, екології, надзвичайним ситуаціям, інтегрованому управлінню кордонами та сталому муніципальному розвитку. Відповідно цих ініціатив надається донорська підтримка інноваційного розвитку Європейського Союзу, зокрема за кошти міжнародних фінансових організацій. Згідно Стратегічної Програми допомоги Європейського Союзу Україні розвиток підприємств МСП відноситься до сектору 2 «Економічний розвиток та розвиток ринку, у тому числі розвиток приватного сектору та покращення бізнес клімату».

Основними ініціаторами програми є Європейський банк реконструкції та розвитку за фінансування Європейського Союзу, уряду Швеції та уряду США, Європейський інвестиційний банк, Kreditanstalt für Wiederaufbau, Німецько-український фонд, фонд прямих інвестицій WNISEF, заснований за фінансування уряду США через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Європейський інвестиційний фонд та Європейський Союз. Банками-партнерами у схемах зовнішнього фінансування є АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», ПАТ «УкрГазБанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», АТ

«Укрсиббанк», АТ «Мегабанк», АТ «ПроКредит Банк», АТ «Кредобанк» та АТ «Кредитвест Банк».

Відповідно до аналізу зазначених вище флагманських ініціатив визначимо основні проблеми:

1. Потенційні можливості взаємодії міжнародних фінансових організацій та державних банків в частині фінансування інноваційного розвитку в Україні не реалізуються.

По-перше, серед представленої кількості програм кредитування підприємств МСП лише одна спрямована на підтримку підприємств, які орієнтовані на інноваційний розвиток (здійснюють інвестиції у нові технології). Ініціаторами програми є Європейський інвестиційний фонд та Європейського Союзу (Програма фінансової допомоги «InnoFin–EU Finance for innovators»).

По-друге, відповідно досвіду провідних країн функція співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, з приводу залучення коштів спонсорів, покладається на державний банк – «Банк Розвитку», як одного з основних партнерів в країні, організатора фінансування національних проектів. Участь «Банку Розвитку» в процесах кредитування промислового розвитку передбачає кардинальне підвищення ефективності використання кредитів міжнародних фінансових організацій та недопущення їх здороження для українських підприємств. Тобто фінансування здешевлення кредитів через «Банк Розвитку» для пріоритетних галузей прирівнюється до захищених видатків бюджету і не може бути скороченим. Це сприяє підвищенню рівня упевненості інвесторів у послідовності державної політики країни.

В Україні «Банк Розвитку» до нині не створено. Контроль за реалізацією державних програм доступного кредитування МСП від 11 січня 2020 року покладений на «Фонд розвитку підприємництва».

2. Інституційна неготовність вітчизняних економічних агентів, зокрема банків до участі в реалізації інноваційної моделі розвитку економіки.

Напрями інституційного забезпечення конкурентоспроможності України, що пов'язані із забезпеченням економічного зростання в промисловості (впровадження сучасних інноваційних промислових технологій), підвищення інноваційної складової та модернізації промисловості (провадження наукових досліджень і розробок з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, модернізація індустріального сектору економіки) не відмічені як пріоритетні для фінансування в Україні Міжнародними фінансовими організаціями.

Список використаних джерел

1. Пріоритети допомоги ЄС Україні: взаємовигідний рух назустріч / Громадська організація «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій». URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/2018/IER_Priority_reform_report_6.07.2018_1.pdf (дата звернення: 18.02.2019)

2. The mechanisms of financing energy efficiency projects in Ukraine. IFC, 2017. 69 p. URL: <https://www.energy-community.org/dam/jcr:feab9576-867d-4998->

Антоніна Шолойко

д-р екон. наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

СВІТОВІ ТРЕНДИ ДИСТРИБУЦІЇ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

У світі виділяють чотири основних канали дистрибуції страхових послуг: агентський, брокерський, банківський, прямі продажі через відділення страхових компаній або їх сайти. На глобальному рівні в 2018 р. порівняно з 2013 р. склалася загалом усталена (без значних коливань) структура каналів дистрибуції страхових послуг як у сфері страхування життя, так і в ризиковому страхуванні (табл. 1).

Таблиця 1

Структура каналів дистрибуції страхових послуг у світі в 2013 та 2018 рр., %

Канал дистрибуції	Страхування життя		Ризикове страхування	
	2013	2018	2013	2018
Агенти	38	39	38	34
Брокери	26	25	50	54
Банки	30	29	2	2
Прямі продажі та ін.	6	6	10	10

Джерело: складено автором на основі [1]

З даних табл. 1 можемо узагальнити, що у світі незмінно у сфері страхування життя домінує агентський канал дистрибуції (39%), тоді як в ризиковому страхуванні – брокерський (54%). Однак, якщо подивитися на ту ж саму структуру, але вже за регіонами світу, то вимальовується більш чіткіший розподіл з огляду на специфіку страхових послуг, інституційно-правові, соціокультурні та інші фактори (табл. 2).

Таблиця 2

Структура каналів дистрибуції страхових послуг зі страхування життя за регіонами світу в 2013 та 2018 рр., %

Канал дистрибуції	Америка		Європа, Африка, Близький Схід		Азія, Тихоокеанський регіон	
	2013	2018	2013	2018	2013	2018
Агенти	31	28	27	25	50	54
Брокери	49	51	21	20	10	12
Банки	10	10	47	52	36	31
Прямі продажі та ін.	10	11	5	3	4	3

Джерело: складено автором на основі [1]

За даними табл. 2 у сфері страхування життя в Америці прерогатива належить брокерському каналу дистрибуції страхових послуг (51%); в Європі, Африці та на Близькому Сході – банківському (52%), а в Азії та Тихоокеанському регіоні – агентському (54%). Таке домінування за основними країнами в Америці підтверджують США та Канада; в Європі, Африці та на Близькому Сході – Франція, Італія; в Азії та Тихоокеанському регіоні – Китай, Японія, Південна Корея [1, с. 4]. На противагу страхуванню життя, у ризиковому страхуванні більш популярним за регіонами є брокерський канал (табл. 3).

Таблиця 3

Структура каналів дистрибуції страхових послуг із ризикового страхування за регіонами світу в 2013 та 2018 рр., %

Канал дистрибуції	Америка		Європа, Африка, Близький Схід		Азія, Тихоокеанський регіон	
	2013	2018	2013	2018	2013	2018
Агенти	35	31	59	54	33	31
Брокери	57	59	24	24	50	58
Банки			6	9	3	1
Прямі продажі та ін.	8	10	11	13	14	10

Джерело: складено автором на основі [1]

За даними табл. 3 у сфері ризикового страхування в Америці, Азії та Тихоокеанському регіоні (майже 60%) домінує брокерський канал дистрибуції страхових послуг, тоді як в Європі, Африці та на Близькому Сході – агентський (54%). Таке превалювання за основними країнами в Америці підтверджують США та Канада; в Європі, Африці та на Близькому Сході – Німеччина, Італія, Росія; в Азії та Тихоокеанському регіоні – Китай, Японія [1, с. 6].

Звісно, що пандемія з 2020 р. внесе свої корективи в структуру каналів дистрибуції страхових послуг, в першу чергу з огляду на інтенсифікацію процесів діджиталізації. Тобто все буде залежати від того, як швидко кожен із розглянутих каналів дистрибуції страхових послуг переорієнтується на впровадження та використання технологічних інновацій, що дадуть змогу віддалено обслуговувати споживачів страхових послуг не лише на етапі продажу страхових послуг, а й на етапі врегулювання страхових випадків. Наприклад, за даними Інституту страхової інформації щодо продажу індивідуальних ануїтетів у страхуванні життя у США у 2020 р. порівняно з 2016 р., то в межах 3-7% продажів відбувся перерозподіл між агентським (-5%), брокерським (+7%) каналами та прямими продажами (-3%) (табл. 4).

На основі даних табл. 4 можна узагальнити, що наймобільнішим каналом дистрибуції індивідуальних ануїтетів у страхуванні життя у США під час пандемії виявився саме брокерський канал, не дуже мобільними є – агентський канал та прямі продажі. Майже без змін у продажах залишився банківський канал (+1%), що вже вказує на їх високий рівень цифрової трансформації ще до початку пандемії.

**Структура каналів дистрибуції індивідуальних анuitетів у страхуванні
життя у США в 2016 та 2020 рр., %**

Канал дистрибуції	Страхування життя	
	2016	2020
Агенти	40	35
Брокери	33	40
Банки	17	18
Прямі продажі та ін.	10	7

Джерело: складено автором на основі [2]

Щодо України, то інформація про структуру каналів дистрибуції страхових послуг не оприлюднюється. Цьому може бути пояснення в контексті неналежної врегульованості діяльності страхових агентів і залучених страхових посередників, а також нерозвиненості діяльності страхових брокерів. З появою в 2021 р. проекту Закону «Про страхування», в якому Розділ XII присвячений реалізації страхових та перестрахових продуктів [3], можна зробити припущення, що приділення цим питанням уваги та доведення їх до логічного вирішення, сприятиме позитивним змінам у майбутньому щодо належного функціонування каналів дистрибуції страхових послуг.

Список використаних джерел

1. McKinse & Company. 2020 Global Insurance. Pools statistics and trends: Distribution. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/financial%20services/our%20insights/global%20insurance%20pools%20statistics%20and%20trends%20an%20overview%20of%20life%20p%20and%20c%20and%20health%20insurance/global-insurance-pools-statistics-and-trends-distribution.pdf>.
2. III (2020). Insurance industry. Facts + Statistics: Distribution channels. URL: <https://www.iii.org/fact-statistic/facts-statistics-distribution-channels#Property/Casualty%20Insurance%20Distribution>.
3. Про страхування: проєкт Закону України від 29.03.2021 № 5315. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71544.

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Приплив іноземного банківського капіталу, розвиток кредитування фізичних та юридичних осіб, впровадження банківських інновацій в сферу розрахунково-касового обслуговування сприяло перетворенню національної банківської системи в основний драйвер розвитку економіки України. Проте в 2014 році внаслідок внутрішніх політичних дисбалансів та агресії Російської Федерації проти України в банківській системі розпочалася нова криза, окремі аспекти якої тривають й сьогодні.

Зростання цін, валютного курсу разом із зменшенням доступу вітчизняних підприємств до світового ринку грошей і капіталу внаслідок зниження суверенного рейтингу нашої держави призвело до зниження ділової активності та падіння ВВП. В цій ситуації варто було б використати резерви внутрішніх інвестицій у вигляді банківських кредитів, однак спрямованість грошово-кредитної політики на подолання немонетарної інфляції монетарними методами, а фіскальної – на фінансування споживчих видатків шляхом випуску ОВДП призводить до активізації ефекту витіснення приватних інвестицій.

З 2016 року динаміка банківського кредитування в національній валюті почала відновлюватися, однак в 2020 році знову відбувся спад, який пов'язаний з наслідками пандемії COVID-19. Тобто кредитна підтримка підприємств України була суттєво обмежена, що безумовно позначилося на загальних макроекономічних тенденціях. Особливо негативні тенденції в сфері банківського кредитування відображає коефіцієнт фінансової глибини економіки, який являє собою відношення банківських кредитів до валового внутрішнього продукту (рис. 1).

Водночас, аналізуючи тенденції на графіку 1 перед кризою 2008-2009 років високі темпи зростання кредитування були драйверами зростання ВВП, а після кризи – одним із основних резервів відновлення економічного зростання. Аналізуючи тенденції в період кризи 2014-2017 років та після цієї кризи, приріст відношення кредитів до ВВП суттєво знизився, а економіка втратила внутрішні резерви для відновлення, про що свідчать дані темпів приросту ВВП у 2018-2020 роках. Відтак, Національному банку України варто звернути увагу на існуючі тенденції та спрямувати свою політику на стимулювання кредитування реального сектору національної економіки.

В економічній науці, з огляду на тенденції банківського кредитування економіки України, виділяють декілька причин, які негативно позначилися на кредитній активності вітчизняних банків, серед яких основними є такі, як: високі процентні ставки центрального банку; зростання проблемної заборгованості; та зниження кредитоспроможності позичальників [6; 3; 7; 1].

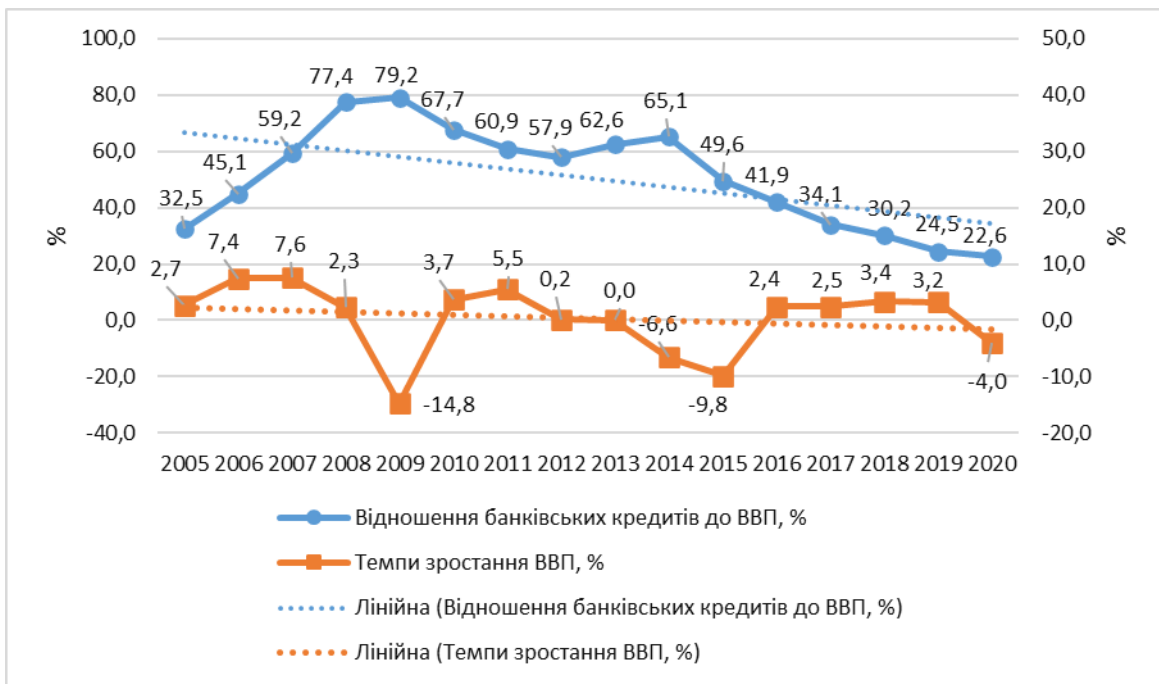

Рис. 1. Динаміка відношення банківських кредитів до ВВП та темпів приросту ВВП України у 2005-2020 роках

*Розраховано автором за даними Національного банку України [5] та Державної служби статистики [4]

Ми погоджуємося з такими причинами, однак, вважаємо, що вони не є кінцевими і найважливішими, а тому розглянемо детально кожну із них.

Так, традиційна причина, яка полягає у підвищенні процентних ставок за кредитами рефінансування в умовах таргетування інфляції породжує ще одну причину – підвищення процентних ставок за депозитними сертифікатами, тобто за тими операціями центрального банку, що спрямовані на абсорбцію надлишкової ліквідності банків з метою зниження їх кредитної активності. В такому випадку не лише підвищення процентних ставок за кредитами рефінансування призводить до обмеження кредитної активності банків, але й підвищення ставок за депозитними сертифікатами провокує «ефект витіснення», адже в умовах дисбалансів в економіці, депозитні сертифікатами центрального банку є безризиковими інструментами розміщення банківських активів.

Слід зазначити, що з метою пом'якшення наслідків пандемії COVID-19 процентні ставки було знижено до 8,4% за кредитами рефінансування і до 6,9% за депозитними сертифікатами, однак при цьому кредитування економіки не збільшилося, а навпаки зменшилося. Такі тенденції були зумовлені низьким рівнем рентабельності підприємств, які навіть за середніх ставок за банківськими кредитами на рівні 10,3% не мали змоги залучати банківський кредит на вигідних умовах (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка процентних ставок за кредитами та операційної рентабельності підприємств України у 2010-2020 роках

*Розраховано автором за даними Національного банку України [5] та Державної служби статистики [4]

Аналізуючи дані рисунку 2 потрібно зауважити, що в 2010-2013 роках операційна рентабельність підприємств також була нижчою за банківські процентні ставки, однак потрібно розуміти, що в цей період банки не мали альтернативних джерел розміщення коштів, а тому кредитували підприємства під вищу процентну ставку і нижчі вимоги до кредитоспроможності, що було важливим фактором розвитку кредитування до 2014 року.

Сьогодні, існуючі процентні ставки за депозитними сертифікатами забезпечують банкам необхідний рівень прибутковості і дестимулюють кредитування підприємств в умовах пандемічних шоків.

В 2020 році, не зважаючи на зниження процентних ставок за депозитними сертифікатами овернайт, обсяг і частота розміщення банками вільних коштів суттєво збільшилася порівняно з 2019 роком.

Такі тенденції свідчать про наявність проблем, які не стосуються процентної політики Національного банку України. Серед таких проблем ми вбачаємо надмірні вимоги щодо кредитоспроможності позичальників в Україні.

Таким чином існуючі нормативні вимоги Національного банку України до розрахунку кредитного ризику хоча й відповідають стандартам Базельського комітету з банківського нагляду, однак не відповідають існуючій макроекономічній ситуації та специфіці ведення банківського бізнесу, адже раніше при оцінці кредитоспроможності корпоративних клієнтів банки враховували певну частку неофіційних доходів, адже рівень тіньової економіки України за оцінками МВФ складає 30-35%.

Виходячи з цих причин, активізація кредитування економіки України, зокрема її реального сектору є можливим лише в сегменті високорентабельних

галузей (однак, потрібно розуміти, що такі галузі кредитів не потребують), а кредитування інших галузей потребує державної підтримки. Певний рівень такої підтримки банки і позичальники отримують за мови реалізації державної кредитної програми 5-7-9%.

Окрім проаналізованих вище причин уповільнення банківського кредитування національної економіки варто зауважити, що до ефекту витіснення призводить й політика Уряду в сфері залучення внутрішнього державного боргу під високі ставки дохідності ОВДП. Ефект від таких дій держави добре видно на рисунку 3.

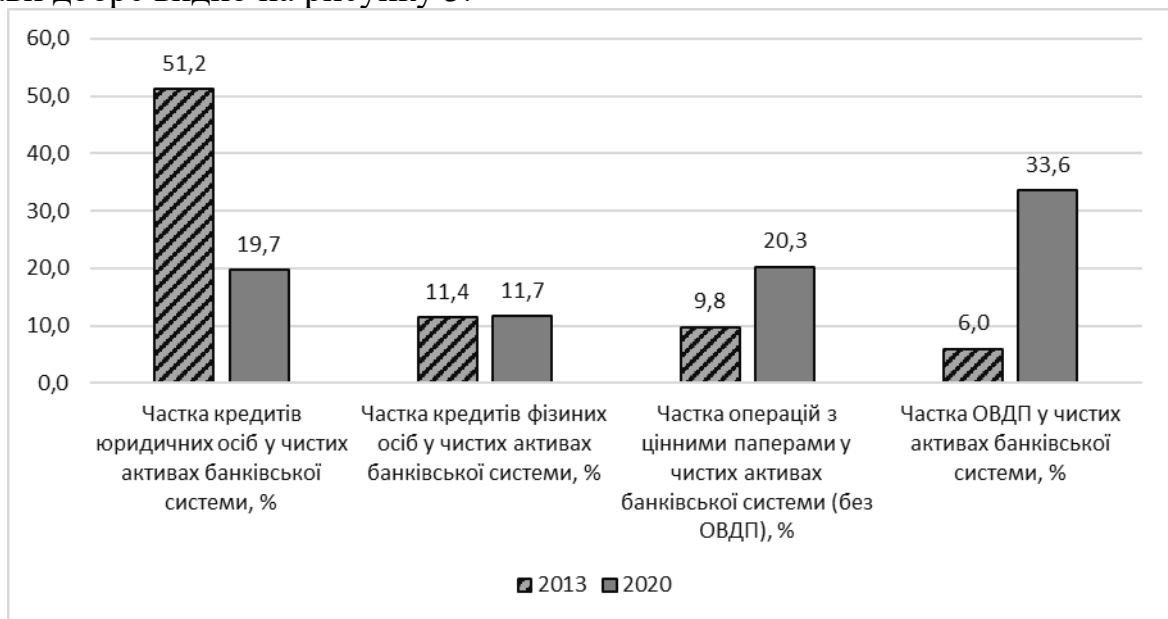

Рис. 3. Деякі показники активності вітчизняних банків на кредитному та фондовому ринках у 2013 та 2020 роках

*Розраховано автором за даними Національного банку України [5]

Таким чином, замість того щоб стимулювати кредитування національних виробників та підвищувати ділову активність і економічне зростання, держава, через участь державних банків у викупі ОВДП, фінансує споживчі видатки державного бюджету за рахунок коштів вкладників.

Підсумовуючи аналіз сучасного стану банківського кредитування в Україні, можна зробити висновок про те, що національна банківська система поступово втрачає свої функції посередництва в кредиті та забезпечення ліквідністю економічних агентів. Основними негативними факторами на розвиток банківського кредитування є процентна політика Національного банку України, яка спрямована на регулювання індексу споживчих цін шляхом обмеження вільної ліквідності банківської системи через встановлення високих ставок як за кредитами рефінансування так і за депозитними сертифікатами. Нормативні вимоги НБУ щодо розрахунку банками кредитного ризику є завищеними, адже не враховують національної специфіки розвитку економіки, як полягає у високій частці тіньового сектору, а також не враховують внутрішні та зовнішні політичні процеси, які визначають горизонти бізнес-планування. Політика Уряду в сфері внутрішньої боргової політики також має негативний

вплив на розвиток кредитування, адже високі ставки дохідності за ОВДП посилюють «ефект витіснення» приватних інвестицій, а можливість залучення державних банків до купівлі ОВДП мінімізує можливості реалізації широкомасштабної державної політики стимулювання кредитування реального сектору.

Для вирішення цих проблем та стимулювання кредитування реального сектору економіки Національному банку України варто послабити вимоги до розрахунку кредитного ризику, проявити більшу гнучкість в процентній політиці, орієнтуватися на динаміку кредитування та динаміку валютного курсу і грошової маси під час встановлення рівня процентних ставок, а не на індекс споживчих цін, кон'юнктуру якого визначають ціни на імпорتنі товари і адміністративно встановлені ціни на комунальні послуги. Разом цим необхідно зменшувати обсяги резервів за кредитними операціями та частку непрацюючих кредитів шляхом прямого викупу центральним банком частини непрацюючих активів. Іншими словами, для активізації банківського кредитування в Україні банківській системі потрібно перезавантаження як в частині менеджменту, так і в частині стратегічних орієнтирів розвитку.

Список використаних джерел

1. Дзюблюк О. В., Рудан В. Я. Проблеми банківського кредитування реального сектору в умовах кризових явищ в економіці України. *Банківська справа*. 2018. № 3-4. С. 22-48.

2. Криховецька З. М. Шляхи підвищення впливу кредитування на інвестиційні процеси в Україні. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія : Економіка. 2015. Вип. 11. С. 270-280.

3. Олійник А. В., Атаманова Ю. І. Проблеми діяльності банків на ринку кредитування в умовах фінансової нестабільності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 1. С. 135-141.

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua>.

6. Пасінович І. І., Дмитрук В. О. Кредитування реального сектору економіки регіону: стан, проблеми, перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 42-49.

7. Стрільчук Ю. І. Факторний аналіз банківського кредитування населення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 12. С. 226-231.

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

В сучасних умовах важливою характеристикою діяльності банківської установи, яка свідчить про фінансову стабільність, спроможність розширювати обсяги активних операцій та протистояти негативним наслідкам кризових ситуацій є ліквідність.

Ліквідність слід розуміти, як здатність банку своєчасно та з мінімальними витратами виконувати вимоги щодо виплати за своїми зобов'язаннями та бути готовим задовольнити потреби в кредиті клієнтів банку. Основна мета управління ліквідністю банку полягає у забезпеченні достатнього рівня ліквідності при максимальній дохідності, тому її досягнення потребує розроблення відповідного механізму.

Першою ознакою наявності у банку серйозних фінансових труднощів є недостатній рівень ліквідності. У такій ситуації, як правило, починається відплив клієнтів і закриття рахунків, що, у свою чергу, призводить до підвищення потреби в ліквідних коштах і поглиблення кризи ліквідності. Головна причина розвитку кризи ліквідності банку полягає у виникненні та збільшенні платіжного дефіциту через неадекватність обраних методів управління ліквідністю банку, станом і рівню розвитку фінансового ринку і в обмежених можливостях банку своєчасно змінити вектори вже обраної політики управління ліквідністю відповідно до змінених умов функціонування фінансового ринку, зокрема, ринку банківських продуктів.

У Положенні «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» ризик ліквідності – це ймовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок неспроможності банку забезпечувати фінансування зростання активів або виконання своїх зобов'язань у належні строки [1].

Для аналізу та оцінки ліквідності в банківській діяльності, а також з метою недопущення виникнення ризику ліквідності до 2018 року Національний банк України використовував коефіцієнти миттєвої, поточної та короткострокової ліквідності. Однак, із змінами в банківській системі під впливом глобалізаційних процесів, а також згідно з нормами законодавства ЄС та Базеля III банківські установи використовують наступні методи оцінки ризику ліквідності, зокрема: коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) та коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR).

Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) – норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відпливу грошових коштів протягом 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію (чистий очікуваний відплив грошових коштів) [2].

Банк розраховує коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) щодня як співвідношення високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відпливу грошових коштів. Банк розраховує чистий очікуваний відплив грошових коштів як різницю сукупних очікуваних відпливів і сукупних очікуваних надходжень грошових коштів. Сукупні очікувані надходження приймаються в розмірі не більше ніж 75 відсотків сукупних очікуваних відпливів.

Нормативні значення коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCRBB) та в іноземній валюті (LCRIB) мають бути не менші ніж 100 відсотків.

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – норматив ліквідності, який устанавлює мінімально необхідний рівень стабільного фінансування, достатній для забезпечення фінансування діяльності банку на горизонті один рік [3].

Банк розраховує коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) як співвідношення обсягу наявного стабільного фінансування (ASF) до обсягу необхідного стабільного фінансування (RSF). Банк здійснює розрахунок коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) відповідно до Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), устанавленої Національним банком України.

Відповідно до Положення «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах», банківські установи повинні розробляти управлінську звітність щодо ризику ліквідності, яка повинна обов'язково включати звіти щодо:

- 1) порушень нормативів/коефіцієнтів ліквідності, устанавлених Національним банком;
- 2) порушень норм обов'язкового резервування, устанавлених Національним банком;
- 3) результатів GAP-аналізу;
- 4) концентрації активів/зобов'язань банку за основними клієнтами/групами пов'язаних контрагентів;
- 5) оцінки ризику ліквідності банку в межах операційного дня;
- 6) результатів здійснення стрес-тестування ризику ліквідності;
- 7) індикаторів раннього виявлення кризи ліквідності;
- 8) обсягів високоякісних ліквідних активів та їх достатності для покриття зобов'язань банку;
- 9) порушень банком устанавлених значень лімітів ліквідності, а також інформації щодо авторизованих перевищень лімітів [1].

До переваг впровадження нових підходів до управління ризиком ліквідності можна віднести: постійне передбачення потенційного відпливу коштів, що вимагає від банківських установ формувати буфер ліквідності; об'єднано щоденні та щомісячні розрахунки нормативів в один коефіцієнт; забезпечується гнучкий підхід до прогнозування можливих надходжень та відпливів коштів, шляхом застосування системи коефіцієнтів; коефіцієнти

розраховуються окремо для іноземних валют; для банківських установ створюються умови, що дають можливість продовжувати строковість пасивів.

Таким чином, банківським установ необхідно відповідально ставитись до управління ризиком ліквідності, адже криза ліквідності одного або декількох окремих банків може спричинити зростання недовіри до банківської системи в цілому, що призводить до зменшення обсягів депозитів, дострокового вилучення коштів, зменшення залишків на рахунках клієнтів.

Список використаних джерел

1. Положення «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських груп» № 64 від 11.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. Про впровадження коефіцієнта покриття ліквідності: Постанова Національного банку України від 15 лютого 2018 р. № 13. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0013500-18>.

3. Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR): Постанова Національного банку України від 24 грудня 2019 р. № 158. Сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24122019_158.

Ярослав Чайковський

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Ефективність роботи банківських установи та їх конкурентоспроможність на фінансовому ринку значною мірою залежать від запровадження нових послуг, продуктів і технологій. У банківській сфері інноваційні процеси направлені, насамперед, на створення стратегій і методик, які сприяють підвищенню рівня їхньої довіри та лояльності до банківських установ, підвищенню якості банківських операцій та обслуговування клієнтів.

В умовах зростаючої конкуренції на фінансових ринках банківські інновації будуть, передусім, спрямовані на залучення нових і утримання існуючих клієнтів, а також на розширення спектра банківських послуг і вдосконалення технологій їх надання відповідним споживачам [1, с. 22].

Варто зауважити, що новітні технології на сучасному етапі все частіше пов'язані зі всесвітньою мережею Інтернет [2, с. 123].

Інформаційні технології через мережу Інтернет надають банківським установам засоби для забезпечення різноманітних типів зв'язків для швидкого збору, реєстрації та актуалізації інформації, проведення багатомірного аналізу для оброблення даних і підтримки прийняття ефективних управлінських рішень. На основі інформаційних технологій інформаційні системи дозволяють

істотно підвищити конкурентоспроможність банківських установ за рахунок забезпечення ефективної роботи з інформацією, а також створення гнучких організаційних механізмів роботи банківських установ з погляду планування, оцінки і моніторингу фінансової діяльності [3].

Під впливом інформаційних технологій вже відбуваються та будуть продовжуватись такі інноваційні зміни [4, с. 107]: розроблення нових банківських продуктів і послуг; віртуальні банківські технології; комплексне використання нових інформаційно-комунікаційних технологій з метою електронного та інтегрованого маркетингу; створення сховищ даних для збору, збереження та аналітичної обробки внутрішньої інформації; нові компетенції та кваліфікації банківських працівників; нове спеціалізоване моно- та багатофункціональне банківське обладнання.

Поряд із цим традиційний банківський бізнес поступово все більше буде змінюватись. На сучасному етапі спостерігається така модель його розвитку, що поєднує традиційний банківський сервіс і дистанційне обслуговування через роздрібну мережу, що відповідає «багатоканальному» режиму обслуговування. На цей час уже сформувались основні риси цієї моделі – екстериторіальність, безперервність, загальнодоступність, множинність каналів доступу, інтерактивність, функціонування в режимі реального часу. Однак в середньотерміновій перспективі пріоритетом для вітчизняних банківських установ стане сервісна диверсифікація, що ґрунтується на інтеграції каналів доступу до банківських послуг, враховує індивідуальний досвід та уподобання клієнта банківську, забезпечує їх оптимізацію та єдине адміністрування.

Вітчизняні банківські установи активно впроваджують інновації у вигляді, як нових банківських продуктів, так і технологій банківського обслуговування.

Безумовним лідером на банківському ринку України по кількості інновацій є АТ КБ «Приватбанк», причому його інновації мають технологічне та організаційне походження, що дозволяє йому значно випереджати конкурентів, відкриваючи нові ринкові сегменти і нові підходи в технологіях обслуговування. Серед основних інноваційних рішень, пропонованих АТ КБ «Приватбанк» на фінансовому ринку та дійсно, які привели до якісного прориву, слід зазначити [5]: пропозиція валютно-обмінних операцій через банкомат; продаж фінансових послуг через банкомати; випуск кредитної картки з безкоштовним періодом користування з моменту кожної операції та ін.

Іншим прикладом є принципово нова технологія прийому готівкових платежів за товари і послуги, розроблена АТ «Ощадбанк» та ЗАТ «Експрес Пей», яка передбачає прийняття готівки через таксомати, які по суті є «касою без касира», а не через депозитні банкомати та фінансові кіоски самообслуговування. Зараз таксомат дозволяє придбати за готівку ваучери операторів мобільного зв'язку, провайдерів Інтернет послуг та ІР-телефонії, придбати страховий поліс та здійснити страховий внесок, хоча у майбутньому АТ «Ощадбанк» планує надати можливість сплати через таксо мат комунальних рахунків, штрафів, погашення мікрокредитів та здійснення інших послуг

АТ «ОТП БАНК» та інші банківські установи запропонують принципово

нову інноваційну програму кредитування фізичних осіб – споживчий кредит, що видається готівкою для придбання будь-яких товарів чи послуг, без застави і поручительства терміном на п'ять років та передбачає можливість поновлення або збільшення суми кредитування на протязі терміну кредитування [5].

Проте, вагомими об'єктивними чинниками, що обумовлюють труднощі інноваційного розвитку банківських установ, є [1, с. 22]:

- недостатній розвиток інноваційної інфраструктури в державі та її низький інноваційний потенціал;
- недостатня кількість інформації про кращі зразки сучасних технологій у банківському бізнесі розвинених держав;
- обмежені фінансові і технологічні можливості банківських установ, що відображається на можливостях оперативно реагувати на запити ринку відносно сучасних банківських послуг і продуктів;
- високий рівень усіх видів ризиків ведення бізнесу (політичні, фінансові, валютні, інвестиційні) та пов'язана із ними невизначеність термінів реалізації інноваційного процесу;
- відсутність ефективної та узгодженої інноваційної політики держави, в тому числі і у фінансово-банківській сфері, що зачіпає інтереси українських банківських установ.

Таким чином, постійне запровадження інновацій у діяльність банківських установ дасть змогу диверсифікувати перелік банківських послуг, продуктів і технологій, розширити клієнтську базу, підвищити рівень прибутковості, оптимізувати управлінську діяльність та ін. На даний час найбільш перспективними та найбільш актуальними напрямками реалізації інноваційної діяльності банківських установ є Інтернет-банкінг та мобільний банкінг.

У разі надання своїм клієнтам можливості якісного обслуговування через мережу Інтернет, українські банківські установи виграють у конкурентній боротьбі за клієнта, тому в банківську практику необхідно активно впроваджувати нові Інтернет технології. Аналіз проблем використання Інтернет технологій банківськими установами доводить, що необхідне ефективне поєднання як традиційних, так і віртуальних схем обслуговування клієнтів. Саме така стратегія, заснована на мотивації персоналу у впровадженні інновацій, формує конкурентні переваги банківських установ на фінансовому ринку та буде сприяти підвищенню ефективності банківського бізнесу в Україні [6].

Інновації сприяють розвитку банківської системи, дозволяють полегшити процес нарощування нової клієнтської бази, особливо молодого покоління, яке легко вбирає в себе сучасні технології. Для все більшого нарощування конкурентних переваг українським банківським установам необхідно більше використовувати Інтернет технології, оновлювати свої системи до рівня іноземних держав і більшою мірою задовольняти потреби власних клієнтів. При цьому, важливо зосереджувати особливу увагу на захисті та кібербезпеці.

Крім того вдосконалення інноваційної діяльності є досить не простою справою і повинна мати різнопланове спрямування для забезпечення

ефективності та очікуваної результативності роботи банківських установ. Тому необхідно покращувати не лише технології, послуги та продукти, але й способи організації діяльності банківських установ, комунікації з клієнтами, рекламі, просуванню фінансових продуктів, послуг і технологій та ін.

Список використаних джерел

1. Дзюблюк О. В. Інноваційні вектори розвитку банківської системи. *Світ фінансів*. 2019. № 3 (60). С. 8-25. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37101/1/%D0%94%D0%97%D0%AE%D0%91%D0%9B%D0%AE%D0%9A.pdf>. (дата звернення: 01.09.2021).

2. Чайковський Я. І., Ковальчук Я. Ю. Банківські інновації: перспективи та загрози електронних банківських послуг. *Світ фінансів*. 2018. № 4 (57). С. 121-136.

3. Кузнєцова М. А., Гуйгова Ю. І. Розвиток та впровадження інноваційних банківських послуг в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8088>. (дата звернення: 02.09.2021).

4. Диба М. І., Осадчий Є. С. Фінансові інноваційні інструменти у банківській системі. *Стратегія економічного розвитку України*. 2018. № 42. С. 99-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/seru_2018_42_11. (дата звернення: 02.09.2021).

5. Кривич Я. М. Поняття банківських інновацій та їх класифікація. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. Суми : УАБС НБУ, 2007. Вип. 22. С. 104-111.

6. Кузнєцова Л. В. Проблеми активізації процесів розвитку банківських інновацій в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2015. Вип. 4. С. 9-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuimevcg_2015_4_4. (дата звернення: 03.09.2021).

Світлана Король

канд. екон. наук, доцент

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Наталія Гриців

магістрантка

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
м. Івано-Франківськ, Україна*

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

У вимірі сьогодення страхування виступає одним із стратегічних орієнтирів економічного спрямування, що здатне не тільки акумулювати фінансові ресурси, але й перетворювати їх на інвестиції. Така його функціональна особливість сприяє стабільному розвитку економіки, формує довіру, визначає межі страхового захисту та окреслює зацікавленість з боку іноземних інвесторів. Це свідчить про те, що страховий ринок є однією з найбільш необхідних частин ринкової інфраструктури, і має тісний взаємозв'язок з ринком засобів виробництва, споживчих товарів, ринком капіталу, цінних паперів, праці та робочої сили тощо.

У розвинених країнах світу страхова діяльність набула значного розвитку і має можливість надати громадянам та юридичним особам надійну охорону їхніх інтересів від страхових ризиків, які можуть призвести до несприятливих наслідків. Страховий ринок, забезпечуючи конкуренцію між страховиками, дає можливість страхувальникам обирати найбільш надійні і вигідні умови страхування як для кожного окремого страхового випадку, так і в кожній окремій ситуації [1].

Водночас у сучасних економічних умовах в Україні галузь страхування протягом останніх років характеризується динамічним розвитком діяльності страхових компаній, що супроводжується зростанням їх кількості, розширенням напрямів страхової справи та значним збільшенням обсягів страхових операцій [2].

Аналітичні дані ринку страхових послуг [3] свідчать про те, що страховий ринок має певні недоліки, які потрібно усувати з метою його адаптації до світових стандартів. Серед основних недоліків необхідно виділити: зниження якості виконання обов'язків страховиків перед страхувальниками; недосконалу систему дистрибуції страхових послуг; неповне виконання умов, визначених договором страхування; зменшення довіри страхувальників до страховиків; зменшення кількості покупців страхових послуг; зменшення кількості укладених договорів страхування, тощо.

Загалом можна виділити декілька детермінант, що певною мірою знижують активність на ринку страхових послуг, а саме:

- нестабільність економіки;

- недосконалість законодавчої бази;
- недостатня капіталізація страхових компаній;
- вплив значних сум страхових премій за кордон через низький рівень капіталізації страхових організацій;
- недорозвиненість інфраструктури страхового ринку та довгострокового страхування;
- недосконалість правил страхування;
- низький рівень кваліфікації кадрів страхових компаній, довіри та платоспроможності населення;
- обмеженість привабливих для страховиків інвестиційних інструментів;
- розбалансування страхового ринку;
- недостатній розвиток регіональних страхових ринків, які мають помітні територіальні диспропорції;
- тиск влади на діяльність страхових компаній;
- низький рівень страхової культури та фінансової освіченості учасників страхового ринку;
- зволікання із упровадженням обов'язкового медичного, аграрного та пенсійного страхування за участю страховиків, тощо [4-6].

Виокремлені детермінанти страхового ринку України дають змогу визначити вектори його розвитку, зокрема:

- удосконалення нормативно-правової бази;
- створення конкурентного середовища;
- адаптація до цифрової трансформації;
- вдосконалення організаційної структури ринку;
- створення умов для розвитку інфраструктури страхового ринку;
- модернізація фінансових інструментів;
- створення єдиного реєстру страхових агентів;
- врахування тенденцій і особливостей розвитку страхових ринків розвинених країн;
- підвищення якості страхового захисту;
- диверсифікація страхових послуг;
- сприяння розвитку страхового посередництва;
- надання преференції страховим компаніям із 100% вітчизняним капіталом;
- забезпечення страхового ринку висококваліфікованими кадрами;
- адаптація до нових викликів, спричинених COVID-19 [4-6].

Очевидно, що будь-яка кризова ситуація чи подія впливає на діяльність страхових компаній та повинна бути врахована ними з метою формування позитивного фінансового результату та захисту населення країни. В 2020 році вагомим чинником, що вплинув на життя всіх країн, в т. ч. України, стала пандемія COVID-19 [7].

В сучасних умовах пандемії COVID-19, для страхового ринку України створені нові умови функціонування, які як спричиняють загрози, так і надають можливості. Українськими страховими компаніями розроблені нові програми

страхування, а саме: медичне страхування, яке передбачає фінансову підтримку у разі захворювання на COVID-19. З боку держави надається допомога Фонду соціального страхування через зростання рівня безробіття. Пропонуються шляхи створення спільних програм для страхування ризиків пандемії, шляхом утворення партнерства між органами державної влади та страховими компаніями [5].

За період пандемії у страхових компаній є можливість зміцнити свої позиції на ринку, інтегрувати технології у бізнес, онлайн і офлайн канали, впроваджувати технології блокчейну, штучного інтелекту та ін. [7].

Отже, як бачимо покращення стійкого зростання ринку страхових продуктів залежить від правильного впровадження та здійснення реалізації стратегії і тактики його функціонування. Основними завданнями підвищення якості сектору страхування залишаються підвищення конкурентоспроможності страховиків, їх активна діджиталізація та диверсифікація страхових послуг. Ринку страхових послуг в Україні необхідно почерпнути світовий досвід, що уможливить адаптувати його до світових викликів сьогодення і тим самим призведе до стабільності національної економіки.

Список використаних джерел

1. Король С. Сучасний стан та перспективи розвитку страхового ринку України. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. №4. С. 204-210. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.04.204>
2. Сич О. А. Страховий ринок: сучасні виклики в умовах глобалізації: міжнар. науково-практичний семінар. К.: Львів, ЛНУ, 2017. 194с.
3. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://www.nfp.gov.ua>
4. Лой Ю. В. Страховий ринок та перспективи його розвитку. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/soc_gum/Evu/2018_17-2/Loi.pdf
5. Боднар О. А., Хоренженко В. В., Татаренкова Ю. В. Функціонування страхового ринку України в умовах пандемії covid-19. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8268> DOI: 10.32702/2307-2105-2020.10.67
6. Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6609>. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.10.58
7. Спалах коронавірусної інфекції COVID-19: веб-сайт ВОЗ. URL: https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novelcoronavirus2019?gclid=CjwKCAw8MD7BRArEiwAGZsrBR3H8ynOIveXjA_Jyt2o0LSQqATn4qt6HAilptCg1nbML3QIPEyxocCr4QAvD_BwE

Ігор Собко
здобувач ступеня доктора філософії
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Ринок — це сукупність економічних відносин, що виникають між виробниками і споживачами у процесі вільного еквівалентного обміну виробленими благами (послугами), який організований за законами товарного виробництва і грошового обігу" [1].

Страховий ринок – це економічні відносини з приводу купівлі-продажу страхової послуги.

Ємність страхового ринку визначається співвідношенням попиту та пропозиції на об'єкт купівлі-продажу на цьому ринку. В свою чергу на попит формується під впливом цін на страхові послуги, доходів потенційних покупців, їх кількості, цін на суміжні послуги, очікувань щодо змін цін на страхові послуги в майбутньому; чинниками формування пропозиції є ціна страхових послуг, витрати бізнесу, кількість продавців на ринку, наявність та цінова політика на товари субститути та товари компліменти, рівень технологічного забезпечення, наявність додаткового податкового навантаження або дотацій на підтримання або розвиток діяльності, очікування щодо зміни перелічених факторів в майбутньому.

Конкурентоздатність – це здатність певного об'єкта (страхової послуги, страхової компанії) відповідати потребам покупця, тобто витримувати конкуренцію з подібними об'єктами на ринку.

Як правило, збільшення кількості продавців на страховому ринку при незмінних інших факторах призводить до збільшення обсягу пропозиції, а відповідно й до зниження ціни на страхові послуги. За наявності великого обсягу пропозиції при обмеженому попиті постає питання конкурентоздатності як страхової компанії так і їх послуг.

Розглянемо ситуацію на страховому ринку України.

З таблиці 1 бачимо, що з 361 страхової компанії, які існували в 2015 році, станом на 31.12.2019 лише 233 компанії здійснюють свою діяльність на ринку. Кількість страхових компаній скоротилася на 35,5%. Зміни відбулися за рахунок скорочення кількості страхових компаній, які надають послуги зі страхування життя: з 49 до 23, тобто на 53,1% та страхових компаній, які надають інші види страхових послуг – з 312 до 210, тобто на 32,7%.

Розглянемо концентрацію страхового ринку за надходженнями валових премій

Незважаючи на значну кількість компаній, функціонування ринку послуг зі страхування життя забезпечують найбільші 10 компаній, на які припадає 96,7% всього ринку. Важливо відзначити, що частина компаній існують лише

номінально, та не надають послуги зі страхування життя. Це підтверджується тим, що з 23 компаній, які надають послуги страхування життя найбільші 20 залучаються 100% страхових премій.

Таблиця 1

Динаміка страхових компаній в Україні

Рік	Кількість страхових компаній	в т. ч. "Life"	"non-Life"
2015	361	49	312
2016	310	39	271
2017	294	33	261
2018	281	30	251
2019	233	23	210
Динаміка зміни, %	-35,5	-53,1	-32,7

* дані наведені станом на 31.12.2019

*побудовано за даними НКРРФП

На ринку ризикових видів страхових послуг досить висока конкуренція. Хоча найбільші 20 компаній володіють досить високою часткою ринку – 60,0%, проте можемо зазначити, що на ринку активно функціонують понад 100 страхових компаній, які акумулювали в 2019 році 98,1% всіх страхових премій.

Таблиця 2

Концентрація страхового ринку за 2019 р.

Перші	Страхування життя		Ризикові види страхування	
	Надходження премій, млн грн	Частка на ринку, %	Надходження премій, млн грн	Частка на ринку, %
3	2662,4	57,6	6739,4	13,9
10	4471,2	96,7	18358,0	37,9
20	4624,0	100,0	29035,2	60,0
50			42843,6	88,6
100			47469,0	98,1
150			48279,3	99,8
Всього	4624,0	100,0	48377,2	100,0

* дані наведені станом на 31.12.2019

*побудовано за даними НКРРФП

Проаналізувавши дані наведені в таблицях 1 та 2 можемо дійти висновку, що на страховому ринку України є велика кількість неконкурентоспроможних продавців, відповідно які пропонують неконкурентоспроможні послуги

Зважаючи на те, що відповідно до законодавства України відсутність фінансових операцій протягом року з дня отримання ліцензії є підставою для її анулювання [2] та на низьку фінансову грамотність населення страхові компанії можуть пропонувати неякісні послуги щоб залишитися на ринку. Проте такі дії негативно впливатимуть на ринок через зниження довіри до фінансових інституцій.

Враховавши існуючу ситуацію на ринку було розроблено Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року [3]

Метою Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року є забезпечення подальшого реформування та розвитку фінансового сектору України відповідно до провідних міжнародних практик та імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та іншими міжнародними зобов'язаннями України.

Реалізація Стратегії має створити за п'ять років прозорий, конкурентний, стабільний та високотехнологічний фінансовий сектор. За таких умов він стане драйвером сталого та інклюзивного розвитку економіки України та сприятиме підвищенню добробуту громадян через ефективне акумулювання та перерозподіл фінансових ресурсів в економіці.

Список використаних джерел

1. Основи економічної теорії: [підручник] / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х.: Право, 2008. – 448 с.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664- III. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#n966> (дата звернення: 05.09.2021).
3. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4

Анастасія Курячей
студентка

Науковий керівник:

Наталія Бак, канд. екон. наук, доцент
*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Україна, м. Чернівці*

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

В період трансформаційних перетворень економічної системи України одним з основних завдань банківської системи є створення сприятливих умов для безперервного відтворювального процесу, перш за все шляхом задоволення потреби суб'єктів господарювання в позичковому капіталі. Особливо актуальною є ця проблема тому, що в сучасних умовах система банківського кредитування не повністю задовольняє потреби економіки: істотно проявляє себе дефіцит позичкового капіталу, що зумовлено низькими доходами домогосподарств, недостатньою ефективністю економіки, впливом капіталу за кордон, наявністю значних «тіньових» коштів поза банківською системою [3].

Правильна організація банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями, належне забезпечення його оперативною та достовірною обліковою інформацією виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості комерційних банків. З метою забезпечення організації ефективної кредитної діяльності комерційні банки розробляють власну внутрішню кредитну політику та впроваджують практичні механізми її реалізації.

Найбільша частка кредитів припадає на недержавні нефінансові корпорації та домогосподарства. Нефінансові корпорації – корпорації (державні, приватні, під іноземним контролем), основним видом діяльності яких є виробництво товарів чи надання нефінансових послуг. Домашні господарства – наймані працівники, роботодавці, самостійно зайняті працівники, одержувачі пенсій, одержувачі доходу від власності та інших трансфертів [1, с. 106].

З метою збільшення кількості потенційних клієнтів, банками розробляються та впроваджуються нові продукти (послуги). Відповідно до кредитних продуктів установлюються певні вимоги та правила, які регламентуються кредитним договором, що укладається між клієнтом та банком.

Сучасний економічний розвиток та значна конкуренція на фінансовому ринку актуалізує розробку напрямків активізації кредитного потенціалу споживачів за допомогою зміни кредитної політики банків, таким чином, щоб стимулювати так зване раціональне кредитування, що передбачає використання позичальниками позикових коштів, при цьому умови надання й обслуговування таких кредитів повинні бути співставні реальним можливостям і раціональним потребам позичальників [2, с. 97].

Одним з невід'ємних явищ в сучасних кризових умовах є виникнення проблемної заборгованості. Тому першочерговим завданням для комерційних банків є визначення сигналів, які свідчать про виникнення можливих проблем із погашенням заборгованості за кредитом з боку позичальника і всіма можливими способами запобігти виникненню проблемної заборгованості.

Розрізняють два основні методи управління проблемними кредитами комерційного банку: реабілітація проблемних кредитів та ліквідація проблемного кредиту.

Зважаючи на світовий досвід регулювання кредитної сфери, можна виділити такі шляхи подолання проблемної заборгованості українських комерційних банків:

1. Застосування інноваційних технологій та методик для оцінки платоспроможності клієнтів (технологія «мікрокредитування» від ПАТ КБ «Приватбанк»).

2. Формування єдиної бази кредитних історій (такі спроби характерні для банківського сектору – Українське бюро кредитних історій, Перше всеукраїнське бюро кредитних історій; однак, для отримання кращого ефекту необхідним є підключення усіх банків до такого реєстру, чого в Україні поки що не спостерігається).

3. Поширення практики купівлі проблемних кредитів компаніями-колекторами, застосування факторингу (актуальним є створення єдиної компанії – санаційного банку від НБУ, проте обговорення цього питання на загальнодержавному рівні триває донині).

4. Формування достатніх обсягів резервів під заборгованість (складність полягає в тому, що поточні фінансові труднощі не завжди залишають таку можливість для банку) [4].

На нашу думку, раціональне кредитування не тільки дозволить уникнути таких негативних наслідків, як надмірне боргове навантаження на позичальників, але й призведе до оздоровлення економічної ситуації за допомогою цільового використання позикових коштів.

Ми вважаємо, що розробка та впровадження кредитних продуктів повинні сприяти розв'язанню низки стратегічних завдань, а саме:

- створити адекватну відповідь фінансово-кредитного сектора на глобальний виклик, пов'язаний із запитом світового співтовариства на підвищення соціальної ефективності фінансово-кредитного сектора;

- використання кредитного потенціалу населення для фінансування таких споживчих видатків, які мають одночасний позитивний вплив на добробут позичальників тощо.

Список використаних джерел

1. Банківська статистика: навч. посіб. / уклад. І. В. Белова. Суми : Університетська книга, 2014. 431 с

2. Кредитування і контроль : навч. посіб. / Т. С. Смовженко, Р. Р. Коцовська, В. М. Крупський, В. С. Хім'як. Львів : ЛБІ НБУ, 2007. 135 с.

3. Підвищення ролі банківської системи в економічному зростанні: Матеріали наук.-практ. конф. 18–19 листопада 2018 р. ; наук. ред. А. Мороз. – К. : КНЕУ, 2019. – 496 с.

4. Робота з проблемними кредитами і заходи впливу на них. Київ. 2016.
URL: <http://osvitapla>

Євген Чайковський
студент

Науковий керівник:

Ярослав Чайковський, канд. екон. наук, доцент
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ІННОВАЦІЇ В СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

В сучасних економічних умовах, які характеризуються посиленням глобалізаційних процесів, високими темпами розвитку інформаційних технологій і орієнтацією на розроблення, впровадження та використання

високотехнологічної продукції, все більшого значення набувають питання інноваційного розвитку, побудови економіки знань і забезпечення ефективних фінансових та інформаційних комунікацій [1, с. 275].

Інноваційна діяльність банківських установ надає нові можливості щодо їх прогресивного розвитку, але разом з тим посилює тиск з боку традиційних і нових конкурентів, що вимагає вироблення й прийняття нестандартних, швидких рішень, які стосуються стратегії розвитку банківських установ. І щоб не втрачати конкурентні переваги, банківські установи повинні вдосконалювати свої операції, послуги, продукти і технології, впроваджувати більш досконалі структури управління, які б дозволяли гнучко реагувати на мінливість зовнішніх умов функціонування, а також забезпечували високу якість банківської діяльності, контроль витрат та ефективності [1, с. 281].

Впровадження банківських інновацій дозволяє підвищити продуктивність праці, ефективно використовувати ресурси, збільшити прибутки, знизити витрати і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність банківських установ і банківської системи та забезпечити їх сталий розвиток у глобальному економічному середовищі.

Банківська система України перебуває на етапі постійного розвитку. Попри складну політичну та економічну ситуацію в країні, банківські установи подалу, та все ж запроваджують у свою діяльність новітні продукти [2, с. 123].

Так, в Україні активно впроваджують інноваційні технології та здійснюють інноваційний розвиток, такі банківські установи, як: АТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АТ «Альфа-Банк», АТ «ОТП БАНК» та ін. Однак найбільшим лідером у впровадженні інноваційних технологій у банківській діяльності є АТ КБ «Приватбанк» [3].

На сучасному етапі освоєння інновацій в українських банківських установах найбільш популярними є такі види продуктів і послуг [4]:

1) мобільний банкінг – це система, яка дає можливість власнику мобільного телефону розпоряджатися грошовими коштами, які є на його рахунку, в будь-якій банківській установі;

2) Інтернет-банкінг – це загальна назва технологій дистанційного банківського обслуговування, а також доступ до рахунків і банківських операцій, що надається клієнту в будь-який час і з будь-якого комп'ютера, що має доступ до Інтернету;

3) «зона 24» – це місце, де клієнти банківської установи можуть вільно і цілодобово скористатися послугами, зокрема самостійно керувати власними рахунками, одержувати консультацію працівника call-центру, подавати заявки на підключення або відключення різних видів продуктів і послуг та ін.;

4) електронний залишок – дана послуга в касах банківської установи дає можливість зараховувати залишок менше однієї гривні на рахунок мобільного телефону клієнта або у вигляді електронного ваучера, таким чином скорочує витрати на обіг готівки, зокрема монет;

5) POS-термінали в торговельних мережах – надають можливість

розраховуватися платіжною карткою за придбані товари та послуги, а тому зменшують обсяг готівки в обігу;

б) QR-банкінг – це винахід, за допомогою якого можна, не беручи з собою платіжну картку, легко та швидко оплатити рахунки за товари, послуги та Інтернет-покупки, через QR-код за безконтактною банківською системою;

7) розумна заправка – це зручний додаток АТ КБ «Приватбанк», що дає можливість без черги до каси заправитись бензином, не виходячи з автомобіля;

8) Send money – новітня послуга, що дозволяє переводити на рахунок одержувача гроші за номером мобільного телефону;

9) фотокаса – це новинка для смартфонів. За фотографіями рахунків і комунальних платежів працівники банку самі створюють усі необхідні документи, які потім приходять на e-mail як відскановане фото;

10) Приват24 для окулярів Google glass – додаток майбутнього, за допомогою якого можна оплачувати рахунки за фото, переводити кошти через голосові функції, заправлятися на АЗС, оплачувати товари та послуги в магазинах та в мережі Інтернет, оплачувати замовлення в ресторані, знімати готівку без карти в банкомата та ін.

Таким чином, банківські інноваційні технології спонукають до створення перспектив, відносно прогресивного розвитку банківської діяльності, проте інноваційний розвиток банків збільшує конкуренцію, що потребує формування та втілення нестандартних інноваційних рішень, що стануть безперечною умовою для інноваційної стратегії розвитку банків. Банківські установи зобов'язані поліпшувати послуги та продукти, які вони надають, запроваджувати найбільш ефективне управління, що давали б змогу більш мобільно реагувати на будь-які зміни у зовнішньому середовищі, які б гарантували високу якість банківської діяльності, ефективне управління та контроль витрат і забезпечення ефективності діяльності – ці заходи дозволять не втрачати конкурентні переваги банківських установ на фінансовому ринку. Запровадження банківських інноваційних технологій дає змогу збільшувати продуктивність праці, зменшувати витрати, ефективно управляти ресурсами банківських установ, збільшити прибуток від діяльності, що в кінцевому підсумку, дасть змогу збільшити конкурентоспроможність банківської інноваційної діяльності та гарантувати сталий розвиток банківської діяльності на глобальному банківському ринку та в економічному оточенні [3].

Однак основними проблемами інноваційного розвитку банківської діяльності в Україні є [1; 3]:

- недостатній рівень захисту вітчизняних каналів зв'язку, у результаті чого збільшується ризик втрати або пошкодження даних споживачів від шахраїв;

- низький рівень правового регулювання банківських інноваційних технологій, що спонукає до створення ризикових обставин та зменшує прихильність споживачів до дистанційного обслуговування;

- відсутність постійного доступу до мережі Інтернет та постійного зв'язку у багатьох населених пунктах;

- збільшується вартість запровадження інноваційних рішень;
- низький рівень технологічного розвитку українських банків, що стримує впровадження інноваційних технологій;
- низький рівень підготовки персоналу банківських установ і дефіцит кваліфікованих банківських кадрів;
- недостатній рівень інформаційної та фінансової обізнаності населення одо використання банківських інновацій.

На сьогодні процесу запровадження інноваційних технології в банківську діяльність обмежують також чинники, які породжені загальними закономірностями розвитку фінансового ринку, зокрема: змінність цін, які спостерігаються у більшості сегментів ринку; збільшується вартість інноваційних рішень; недовіра клієнтів до інновацій; неозначений термін запровадження інновацій; збільшується рівень ризиків; низький рівень розвитку інноваційної інфраструктури; низький рівень розвитку правового регламентування інноваційної діяльності банків та ін. [3].

Таким чином, банківські інновації здатні стати поштовхом у подальшому розвитку банківського сектора України. Інновації для банківських установ у сучасних умовах є одним з єдиних засобів вирішення проблем фінансової стійкості, надійності та конкурентоспроможності на фінансовому ринку.

Для забезпечення інноваційного розвитку доцільним є формування концепції управління інноваційним розвитком як на рівні окремих банківських установ, так і на рівні Національного банку України. Оскільки реалізація концепції інноваційного розвитку залежить від здатності банківських установ активно впроваджувати інноваційну політику, необхідно забезпечити високий рівень ефективності управління, контролю, ризик-менеджменту, високу якість обслуговування банківських клієнтів, високий рівень розвитку технологій.

Список використаних джерел

7. Степаненко О. П. Тенденції інноваційного розвитку банківської системи України. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 6. С. 275-282. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2012_6_38. (дата звернення: 01.09.2021).

8. Чайковський Я. І., Ковальчук Я. Ю. Банківські інновації: перспективи та загрози електронних банківських послуг. *Світ фінансів*. 2018. № 4 (57). С. 121-136.

9. Кузнєцова М. А., Гуйгова Ю. І. Розвиток та впровадження інноваційних банківських послуг в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8088>. (дата звернення: 02.09.2021).

10. Онищук М. Інноваційні продукти на ринку банківських послуг України. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/01/276.pdf>. (дата звернення: 03.09.2021).

Секція 7. Сучасні пріоритети розвитку фінансів домогосподарств Sections 7. Current priorities for the development of household finances

Світлана Коваль

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Важливою складовою вітчизняної економіки є сектор домогосподарств, де формуються фінансові ресурси для забезпечення життєдіяльності населення. Члени домогосподарств приймають активну участь у розподільчих процесах, пов'язаних із формуванням бюджетів та державних цільових фондів, володіють значними за обсягом ресурсами, формують заощадження та внутрішні інвестиції для економіки України.

Фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні домогосподарств, є основою формування добробуту населення, забезпечують задоволення матеріальних потреб, а також сприяють духовному і культурному розвитку особистості. Обсяг ресурсів, які є у розпорядженні членів домогосподарств, визначають матеріальний та духовний рівень життя громадян.

В умовах нестабільності на формування фінансових ресурсів негативно впливають: невисокий рівень доходів населення та нерівномірність їх розподілу між різними верствами, соціальна нерівність.

Динаміка обсягу фінансових ресурсів (у розрахунку на одне домогосподарство в середньому за місяць) представлена на рис. 1.

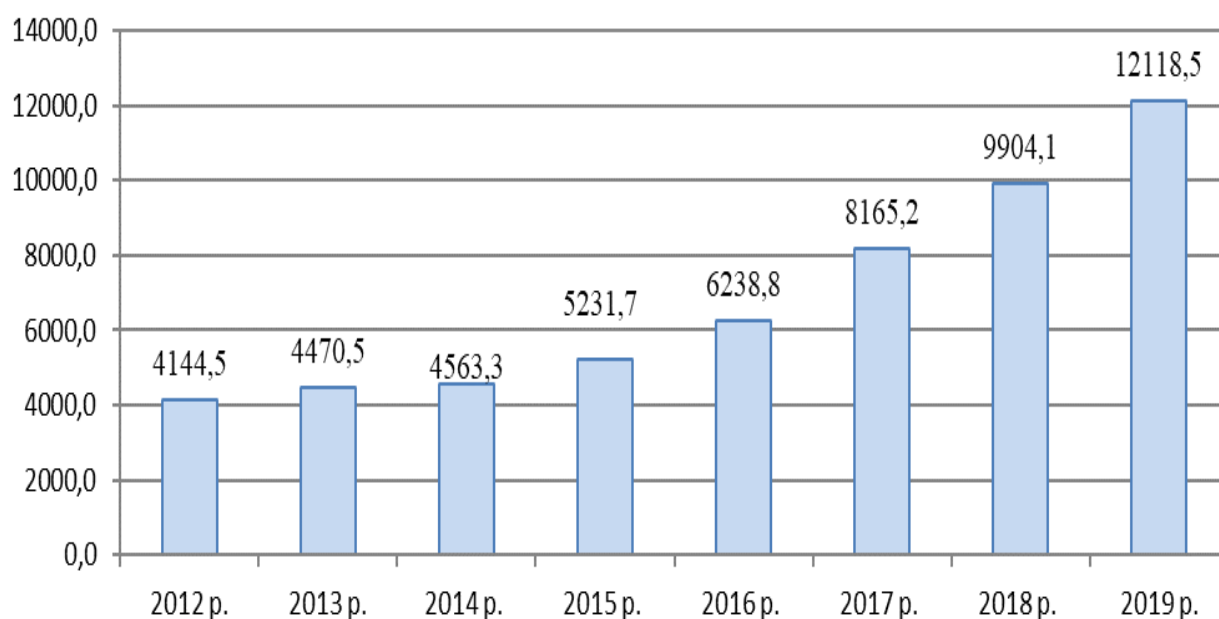

Рис. 1. Динаміка обсягів сукупних ресурсів у розрахунку на одне домогосподарство (в середньому за місяць) у 2012–2019 рр., грн. *

* Складено за даними [1]

Упродовж 2012–2019 рр. сукупні ресурси (у розрахунку на одне домогосподарство) зросли від 4144,5 грн. у 2012 р. до 12118,5 грн. у 2019 р. (тобто майже у 3 рази).

До основних джерел формування фінансових ресурсів домогосподарств належать: оплата праці, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходи від продажу сільськогосподарської продукції, соціальні трансферти (пенсії, стипендій та соціальні допомоги) у готівковій формі, грошова допомога від родичів, інших осіб та інші грошові доходи (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка обсягів і структури грошових доходів домогосподарств України у 2012–2019 рр.*

Показники		2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Доходи всього	млрд. грн.	1457,9	1548,7	1516,8	1772,0	2051,3	2652,1	3219,5	3699,3
	питома вага, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Заробітна плата	млрд. грн.	609,4	630,7	615,0	709,6	897,3	1209,1	1526,0	1753,3
	питома вага, %	41,8	40,7	40,5	39,0	41,8	45,6	47,4	47,4
Прибуток та змішаний дохід	млрд. грн.	224,9	243,8	254,3	323,5	378,2	488,9	565,2	678,3
	питома вага, %	15,4	15,7	16,8	18,5	18,2	18,4	17,6	18,3
Доходи від власності	млрд. грн.	80,8	88,0	85,1	80,0	75,4	78,7	82,6	94,5
	питома вага, %	5,5	5,7	5,6	4,6	4,1	3,0	2,6	2,6
Соціальні допомоги, ін. трансферти	млрд. грн.	542,8	586,4	562,3	658,9	699,3	886,5	1045,7	1173,2
	питома вага, %	37,2	37,9	37,1	37,9	35,9	33,4	32,5	31,7

* Розраховано за даними [2; 3]

Основним джерелом доходів домогосподарств України є оплата праці. Упродовж аналізованого періоду її питома вага постійно зростала: від 41,8% у 2012 р. до 47,4% у 2019 р. Значне зростання обсягів заробітної плати можна пояснити підвищенням мінімальної заробітної плати (від 1073 грн. 2012 р. до 4173 грн. у 2019 р.) [4]. Разом з тим, зростання номінальної заробітної плати населення у 2012–2019 рр., не відповідало темпам зростання споживчих цін, що нівелювало реальний приріст основного джерела доходів населення України. Так, стрімке зниження показника реальної заробітної плати населення України відбулося у 2015 р., коли рівень інфляції склав 143,3%. Протягом 2016–2019 рр. індекс споживчих цін почав знижуватись (від 112,4% до 104,1%) [5]. Наростання інфляційних процесів знизило рівень фінансової спроможності вітчизняних домогосподарств, оскільки інфляція негативно впливає на економічну стабільність та зростання добробуту домогосподарств. Низький рівень заробітної плати не забезпечує реалізацію її відтворювальної та

стимулюючої функції і зумовлює розширення неформальної зайнятості, відтік висококваліфікованих фахівців за кордон, що несприятливо впливає на економічний розвиток держави [6, с. 139].

Значний обсяг соціальних трансфертів свідчить про недостатній рівень доходів найбільш незахищених верств населення. Так, їх частка коливалась від 37,2% у 2012 р. до 31,7% у 2019 р., що вказує на соціальну спрямованість державної політики.

Частка доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості у структурі грошових доходів домогосподарств зросла від 15,4% у 2012 р. до 18,3% у 2019 р. У подальшому, зростання цього джерела доходів залежатиме від створення сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності, забезпечення прозорого і чіткого механізму взаємодії органів влади та суб'єктів підприємницької діяльності. В умовах карантину, пов'язаного із поширенням COVID-19 проблеми розвитку малого бізнесу і, відповідно, отримання доходів від підприємницької діяльності загострилися. Відтак, домогосподарства, які працюють у цьому секторі, були змушені пристосовуватися до нових, складних реалій.

Незначну частку у структурі фінансових ресурсів вітчизняних домогосподарств займають доходи від власності, які формуються у вигляді відсотків (отримують кредитори або інвестори); дивідендів (отримують власники цінних паперів) та ренти (отримують власники земельних ділянок при наданні їх в оренду). Так, протягом 2012–2019 рр. частка цих доходів знизилась від 5,5% до 2,6% від сумарних фінансових ресурсів.

На нашу думку, оптимізації джерел доходів домогосподарств сприятиме реалізація державної політики, орієнтованої на підвищення рівня життя всіх верств населення (незалежно від їх майнового стану). Стратегічними завданнями такої політики мають стати: стабільне економічне зростання, покращення ситуації на ринку праці, стримування інфляційних процесів, ефективне використання коштів бюджету та соціальних позабюджетних фондів.

Список використаних джерел

1. Структура сукупних ресурсів домогосподарств. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Доходи та витрати населення по регіонах України у 2019 р. Експрес випуск. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html.
3. Доходи і витрати населення України. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/dvn_ric/dvn%20_u/dvn_u.htm.
4. Мінімальна зарплата в Україні з 2000 по 2020 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>.
5. Індекс інфляції в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.

6. Коваль С. Л., Грицишина Л.І. Особливості формування фінансових ресурсів домогосподарств у сучасних умовах. *Світ фінансів*. 2020. № 4 (65). С. 131–143. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1373>.

Оксана Квасниця

канд. екон. наук

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

УПРАВЛІННЯ ОСОБИСТИМИ ФІНАНСАМИ

Особисті фінанси домогосподарств відіграють важливу роль у фінансовій системі країни, оскільки нерозривно пов'язані як з публічними, так і з корпоративними фінансами. Актуальність питань недостатнього рівня фінансової грамотності населення особливо зросла в останні десятиліття, коли значно загострилися проблеми відсутності заощаджень, нездатності вживати ефективних заходів, спрямованих на забезпечення та захист власного добробуту. Саме тому пріоритетним стає формування знань про управління особистими фінансами у повсякденному житті родини, місцевої громади, українського суспільства. Чим вищим є рівень обізнаності населення у фінансових питаннях, тим вищим є рівень розвитку економіки і добробуту суспільства в цілому.

Існують різні моделі управління особистими фінансами, лише потрібно вибрати для себе оптимальний варіант і дотримуватись його, розробляючи стійкий механізм примноження своїх доходів, їх розподіл та здійснення заощаджень.

Багато людей не можуть зрозуміти, що крім тих знань, які їм викладають в школі, навчальних закладах, людина зобов'язана самотійно розширювати свій кругозір і намагатися навчатися навичкам ведення особистих фінансів. Так, в школі лише нещодавно розпочали викладати дисципліну «Фінансову грамотність», однак кожен з дитинства бачить перед собою приклади грошових відносин і зобов'язань, тому зобов'язаний всього навчитися. На практиці, більшість бачить незадоволеність певної частини суспільства своїм фінансовим становищем і продовжує чинити так само: скаржитись про недостатньо високий рівень доходів і нічого не робити для того, щоб навчитися керувати своїми фінансами, примножувати їх, правильно економити і робити накопичення.

Водночас, основи фінансового благополуччя особистості є дуже прості і не потрібно бути фінансистом або економістом, щоб зрозуміти їх, прийняти і почати застосовувати на практиці. Зростання добробуту у значній мірі залежить від того, наскільки розумно людина використовує фінансові ресурси та ними розпоряджається.

Завдяки новим технологіям, що активно розвиваються, сьогодні є доступні можливості вести облік своїх доходів, витрат та заощаджень.

Достатньо скористатися одним з розроблених фахівцями додатків, встановити його на своєму комп'ютері, мобільному пристрої і використовувати його, розподіляючи фінансові ресурси в усіх напрямках. Таким чином можна побачити чітку картину того, яким чином, скільки і куди ви направляєте свої кошти, проаналізувати всі витрати і зробити відповідні висновки.

Вивчення основ фінансової грамотності є необхідним для ефективного користування грошима й швидкого досягнення вищого рівня матеріального добробуту, а також для вирішення таких завдань, як планування сімейного бюджету, грамотне управління особистими фінансами, створення джерел пасивного доходу, управління доходами і витратами, розумне користування фінансовими послугами, забезпечення майбутнього на різних етапах життя.

Фінансово обізнані громадяни ухвалюють відповідальні фінансові рішення і почуваються захищеними, адже піклуються про особистий фінансовий добробут і фінансову незалежність протягом життя, завчасно формують фінансову подушку безпеки на випадок криз та форс-мажорних ситуацій. Окрім того, завдяки належному рівню фінансової грамотності люди будуть приймати більш свідомі рішення про те, яким чином розпорядитися своїми особистими фінансами, як скористатися тими чи іншими можливостями, які надає фінансовий сектор [1].

Дуже важливою складовою управління особистими фінансами є планування особистого бюджету, так як складений план формування та розподілу фінансових коштів є основою фінансового благополуччя. Тому важливо навчитися правильно розставити пріоритети, поставити важливі і другорядні цілі, а також позначити етапи реалізації цього плану. Виділимо складові особистого фінансового планування: оцінка наявних фінансів; визначення необхідного рівня фінансового добробуту; цілі, які потрібно досягти в плані покращення фінансового добробуту (інструменти їх реалізації); послідовність реалізації цілей; постановка нових цілей.

Досвід функціонування домогосподарств свідчить про наявність проблемних аспектів щодо формування фінансових ресурсів та їх подальшого залучення до інвестиційних процесів, зокрема в розрізі оптимізації структури витрат домогосподарства та забезпечення належного рівня доходів, які б дозволили формувати заощадження. Відомо, що більший дохід можна отримати в тому випадку, якщо заощадження інвестуються і приносять прибуток. Проте, домашніми господарствами України досі не використовується в повному обсязі весь спектр інструментів, які дають можливість не тільки зберегти, а й примножити фінансові ресурси.

Принагідно зазначимо, що основою грошових коштів домогосподарств є їх дохід, а основним джерелом для формування заощаджень – грошові кошти, що залишаються у розпорядженні домогосподарства після здійснення витрат на споживання. Адже саме після задоволення першочергових споживчих потреб у домогосподарств з'являється можливість для формування заощаджень.

Крім рівня доходу, на процес заощадження коштів впливають:

- інфляційні очікування – чим вищою очікується інфляція, тим менше домогосподарства схильні заощаджувати;
- сподівання домогосподарств щодо розвитку економічної ситуації в країні та власних перспектив;
- демографічні чинники (склад сім'ї, місце проживання, рівень освіти, сектор зайнятості);
- зміни в системі оподаткування;
- зміни процентних ставок тощо.

Підсумовуючи зазначимо, що лише підвищення рівня фінансової грамотності допоможе домогтися особистого благополуччя і навчитися правильно розподіляти свій бюджет по всіх статтях витрат, а також здійснювати управління особистими фінансами. Відтак, людина повинна перебувати в постійному вдосконаленні, аналізі своїх витрат з метою їх оптимізації, при цьому впроваджувати нові методи отримання доходу, вчитися інвестувати і управляти своїми коштами.

Список використаних джерел

1. Що таке фінансова грамотність і навіщо вона потрібна? URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/48009-shcho-take-finansova-gramotnist-i-navishcho-vona-potribna.html>

Наталія Карпшин

канд. екон.наук., доцент

Назарій Низдропа

магістрант

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

СПОЖИВЧІ РІШЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Процес і характер споживання відображають спосіб життя, цінності та культуру населення країни. Споживання стало невід'ємною частиною повсякденного життя кожної людини. Сучасне суспільство перебуває під впливом ідеології споживання, яку популяризують ринок, маркетинг, ЗМІ та реклама.

Грамотний споживач повинен володіти такими характеристиками:

- знати свої права і бути раціональнішим щодо пропозицій ринку;
- проявляти уміння до нав'язування соціальних зв'язків для того, щоб задовольнити потребу в позиціонуванні себе в навколишньому світі;
- уміти управляти власним бюджетом;
- бути мобільним, динамічним у просторі і соціальному житті;
- проявляти багатокультурність, що виходить з глобалізації, а також із життя в полікультурному середовищі;

- бути активним суб'єктом у різних формах міжлюдської інтеграції [1, 184].

В сучасному суспільстві на вибір споживача щодо товару чи послуги впливають наступні фактори [2, с. 65]:

- недостатній обсяг інформації про товар чи послугу;
- значні затрати часу на пошук потрібної інформації про покупку;
- покупки за звичкою, які здійснює споживач;
- здійснення імпульсивних покупок.

Також на поведінку споживача впливають:

- чинники культурного порядку: культура; субкультура; соціальне становище;

- соціальні фактори: референтні групи; ролі і статуси;

- психологічні фактори: мотивація; сприйняття; засвоєння; переконання і відносини;

- особистісні фактори: вік; етап життєвого циклу сім'ї; рід занять; економічне становище; тип особистості; самооцінка.

При споживанні існують певні обмежування, на які споживач повинен звертати увагу, а саме: особистий дохід, ринкові ціни на товари і послуги, фактори ринкової кон'юнктури.

Споживча поведінка населення в Україні характеризується переважно купівлею продуктів харчування, товарів першої необхідності та житлово-комунальних послуг, тоді як витрати на освіту, відпочинок та культуру, охорону здоров'я є доволі низькими, що зумовлено недостатнім рівнем доходів. Аналіз споживчих витрат вітчизняних домогосподарств показав, що більше половини всіх витрат (54,5% у 2019 р.) здійснювалось на придбання продуктів харчування [3]. Це один з найгірших показників серед країни Східної Європи в ЄС.

Споживацькі звички українців суттєво змінилися під час карантину, зокрема:

- зменшилися витрати на алкогольні напої, на послуги ресторанів й барів і 31% українців збільшили свої витрати на лікарські засоби.

- близько 60% особистого бюджету українці витратили на продукти харчування та обов'язкові платежі;

- лише 8% бюджету пішло на заощадження. Серед топ-3 категорій, на яких заощаджують українці, ввійшли побутова хімія та предмети домашнього вжитку (62%), одяг і взуття (61%), косметика (60%) [4].

Характерною властивістю поведінки українських споживачів є «брендозалежність», тобто бренд значною мірою впливає на остаточний вибір вітчизняних покупців. Через обмежений бюджет українці уважніше ставляться до свого вибору, здійснюють раціональні покупки і уникають додаткових витрат на купівлю товарів неперевірених виробників.

Список використаних джерел

1. Харцій О. М. Особливості споживчого вибору в поведінці покупців.

Сучасні тренди поведінки споживачів товарів і послуг: II Міжнародна науково-практична конференція, 20-21 лютого 2020 р.: [тези доп.]. Рівне: О. Зень, 2020. 206 с.

2. Споживча поведінка українських домогосподарств: монографія / Ю. Ф. Пачковський, А. О. Максименко. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 292 с.

3. Витрати і ресурси домогосподарств в Україні у 2019 р. (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств): стат. зб. К.: Держкомстат України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Карантин змінив споживацькі звички 63% українців – дослідження «Делойт». URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2021/2020-consumer-behavior-in-ukraine.html>

Оксана Кухарська

магістрантка ОП «Фінансова грамотність»

Науковий керівник:

Ольга Кириленко, д-р екон. наук, професор

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ОСОБИСТІ ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Фінансова грамотність є важливим чинником росту економіки, оскільки саме від участі населення на фінансовому ринку та збільшення попиту на фінансові послуги буде позитивно впливати на підвищення рівня ефективності фінансової системи і сталого розвитку економіки держави у цілому. З метою залучення різних верств населення до користування фінансовими послугами необхідне впровадження комплексних заходів щодо забезпечення фінансової грамотності з урахуванням особливостей кожної цільової групи населення.

Проблема забезпечення фінансової грамотності повинна вирішуватися насамперед на державному рівні починаючи з визначення основної ланки серед державних органів, що буде виступати координатором здійснення запланованих національних ініціатив.

В контексті уточнення, слід відзначити, що фінансова грамотність складається з ефективного управління власними фінансами, здійснення обліку доходів та витрат, уміння орієнтуватися в особливостях різноманітних фінансових продуктів та послуг, мати актуальну інформацію щодо ситуації на фінансових ринках, приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових продуктів і послуг та нести відповідальність за такі рішення [1, с. 100].

Так як фінансова грамотність – це сукупність теоретичних знань, а також здатність населення використовувати свої знання на практиці, то зауважимо, що відсутність фінансових знань у більшості населення нашої країни стає на

перешкоді отриманню прибутків, не дає можливості користуватися тими послугами, які пропонує ринок, гальмує розвиток особистих фінансів, позбавляє фінансової стабільності, примушуючи постійно вирішувати проблеми виживання в умовах нестабільності, інфляції, відсутності гарантій отримання доходу й інших проблем, які є в суспільстві.

Так як більшість населення нашої країни не є фінансово підкованими, тому більшість із них не звикла замислюватися про фінансове благополуччя в майбутньому і планувати надходження та витрачання грошових коштів на довгостроковій основі. Населення користується в основному обмеженим переліком фінансових послуг, серед яких чільне місце належить комунальним платежам, банківським рахункам/пластиковим карткам та користуванню банкоматом. Відтак, населення не достатньо володіє інформацією про свої права як споживача фінансових послуг, тому й не довіряє фінансовим установам. Таку ситуацію, на наш погляд, можна пояснити не лише слабкою поінформованістю споживачів стосовно пропонованих їм фінансових продуктів і послуг, але й тим, що українці самі мало цікавляться новинами з фінансового сектору.

Відзначимо, що рівень фінансової грамотності наших співвітчизників продовжує залишатися досить низьким, що є однією з причин відсутності в Україні класу потужних приватних інвесторів. Такий стан речей, на наш погляд, обумовлений:

- відсутністю в Україні сформованих традицій навчання громадян азам фінансової грамотності та відсутністю (або ж надто коротким горизонтом) планування сімейного бюджету;
- неналежним забезпеченням потенційних споживачів фінансових послуг якісною та максимально об'єктивною фінансовою інформацією, що призводить до нездатності громадян приймати зважені фінансові рішення з урахуванням співвідношення дохідності та ризику при інвестуванні коштів;
- недоступністю для більшості громадян професійного фінансового консультування через відсутність дипломованих фахівців з цієї спеціалізації в Україні та не надто високим рівнем матеріального і фінансового добробуту більшості наших співвітчизників;
- вкрай низькою затребуваністю основною масою населення фінансових знань та нерозумінням їх практичної ролі на усіх етапах життєвого циклу (пересічний українець, на жаль, недостатньо чітко усвідомлює необхідність розширення своїх знань у цій сфері, оскільки не бачить реальних шляхів підвищення власних фінансових можливостей).

Відтак можемо стверджувати, що в Україні практично відсутня мотиваційна компонента отримання фінансових знань.

Важливим стратегічним напрямом забезпечення фінансової грамотності населення України має бути підвищення рівня знань і компетенції в галузі права, фінансів та поінформованості про можливості отримання фінансових послуг. У цьому контексті на особливу увагу заслуговують проблеми недостатньої обізнаності населення як споживачів фінансових послуг стосовно

ефективного та доступного механізму врегулювання спорів між ними і фінансовими установами. Зокрема, це стосується інституту незалежного (громадського) фінансового омбудсмена, створення якого за німецькою моделлю (недержавного фінансового омбудсмена) на базі асоціацій чи об'єднань банків (досвід Німеччини, Росії) є найактуальнішим для України [2].

Сьогодні надається багато можливостей стати фінансово грамотними у різних питаннях, так як можна купити книги з фінансів, їх управління, накопичення, примноження і т. д. Дехто вже користується послугами фінансових консультантів і вдало змушує свої гроші «працювати». Так, з проблемою підвищення фінансової грамотності населення тісно пов'язане питання формування інституту фінансового (інвестиційного) консультанта. На Заході розібратися у власних фінансових справах людині допомагають спеціально підготовлені фінансові аналітики (консультанти), які надають кваліфіковані поради стосовно ефективного управління особистими фінансами громадян. В Україні, на жаль, спеціальні фінансові служби, які б консультували домогосподарство з питань ефективного ведення їхніх фінансових справ, в сучасних умовах не набули належного розвитку. Запровадження інституту фінансового (інвестиційного) консультанта має супроводжуватися обов'язковою вимогою щодо ліцензування такої діяльності з метою надання цими особами якісних, кваліфікованих послуг своїм клієнтам [3, с. 295].

Таким чином, складність проблеми підвищення фінансової грамотності і фінансової дієздатності населення України виносить на порядок денний питання формування і реалізації комплексної та послідовної державної політики у цій сфері. Документом, який би сформулював цілі і завдання такої політики, а також визначив механізм її реалізації в сучасних умовах, на наш погляд, має стати Національна програма підвищення рівня фінансової грамотності населення України, у якій були б виокремлені основні функції і завдання кожного з учасників цього важливого процесу.

Список використаних джерел

1. Романовська Ю. А., Урбанович В. А. Фінансова грамотність населення в Україні. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 2(2). С. 99–103.
2. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого. URL: <http://www.business-territory.com/articles/finansova-gramotnist-naselennya-ukraini-zalishae-bazhati-krashchogo>.
3. Корнівська В. О. Трансформації фінансової поведінки домогосподарств. *Бізнес Інформ*. 2016. № 11. С.292–300.

Секція 8. Облік, аналіз, аудит та оподаткування: основні тренди розвитку
Sections 8. Accounting, analysis, audit and taxation: the main trends of development

Василь Дерій

д-р екон. наук, професор

Марія Гуменна-Дерій

канд. екон. наук, докторантка

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

**ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ: ТЕОРІЯ,
ПРАКТИКА БІЗНЕСУ ЩОДО МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ
У БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

Будівельні підприємства в Україні розвиваються досить динамічно, а їхній бізнес продовжує проявляти позитивні тенденції зі збільшенням обсягів виконаних будівельно-монтажних робіт, освоєних на ці роботи грошових коштів, якості та ефективності операційної діяльності таких підприємств. Матеріальні ресурси відіграють важливу роль у бізнесовій діяльності, тому організація обліку в будівельних підприємствах має бути спрямована на своєчасне і повне відображення облікової інформації, забезпечення правильності ведення обліку та ефективності різних форм контролю за господарськими операціями, що пов'язані з цими ресурсами.

Організація обліку щодо матеріальних ресурсів охоплює низку важливих питань, які мають постійно перебувати у полі зору головного бухгалтера будівельного підприємства або бухгалтера (відділу) обліку запасів (у тому числі матеріальних ресурсів)

Професор Лень В. С. у розділі 6 «Організація обліку запасів та поточних фінансових інвестицій» новітнього колективного навчального посібника із організації бухгалтерського обліку щодо запасів (матеріальні ресурси один з провідних сегментів запасів будівельного підприємства) визначає сутність, мету та завдання організації цієї ділянки обліку; розкриває нормативну базу із організації обліку запасів; відображає організацію первинного обліку руху запасів, їхнього надходження, зберігання та вибуття запасів; організацію синтетичного й аналітичного обліку запасів і організацію обліку транспортно-заготівельних витрат; організацію обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів; організацію обліку браку [1, с. 6].

Організація обліку щодо матеріальних ресурсів в будівельному підприємстві передбачає належну фахову діяльність головного бухгалтера такого підприємства та/або бухгалтера (відділу) обліку запасів (у тому числі матеріальних ресурсів) на рахунок: 1) первинного обліку матеріальних ресурсів з відображенням процесів їхнього надходження у будівельне підприємство, внутрішньогосподарського переміщення від одного об'єкта обліку до іншого,

використання у процесі виробництва та списання матеріальних ресурсів тощо; 2) групування і систематизації облікової інформації з їхнім відображенням на відповідних синтетичних та аналітичних рахунках до синтетичних рахунків 10, 15, 20, 22, 23, 30, 31, 33 і т. д.; 3) формування обліково-звітних показників у потрібних для будівельного підприємства динаміці, складі, структурі, формі та термінах; 4) аналіз і оцінка обліково-звітних показників будівельного підприємства з точки зору динаміки, вартості ресурсів, структури, змін у згаданих вище ресурсах та їхньої ефективності за умов мінімізації втрат ресурсів під час закупівлі, транспортування і доставки до місця призначення; зберігання, збереження та використання під час проведення будівельно-монтажних робіт тощо.

На думку професора Дерія В. А., «організуючи бухгалтерський облік в будь-якому підприємстві за умов розвитку цифрової економіки та боротьби з коронавірусом, необхідно мати впевненість, що його бухгалтери є кваліфікаційними фахівцями своєї справи (...); володіють практичними знаннями ведення цифрової бухгалтерії; вміють працювати в режимі онлайн; можуть самостійно вивчати новації в українському законодавстві щодо обліку та оподаткування; постійно підвищувати свій кваліфікаційний рівень на різних онлайн та офлайн семінарах, вебінарах; строго дотримуватись правил антивірусного захисту й особистої гігієни тощо» [2, с. 87].

Податкове планування у підприємстві може забезпечити економію грошових коштів за рахунок оптимізації податкових платежів і, насамперед, податку на додану вартість за купленими у постачальників будівельними матеріалами, сировиною і матеріалами, пально-мастильними матеріалами, малоцінними та швидкозношуваними предметами, будівельними машинами і механізмами, а також податку на додану вартість за виконаними будівельно-монтажними роботами для замовників; за збудованими і проданими покупцям житловими та нежитловими будівлями і спорудами тощо.

Оліховська М. В., Оліховський В. Я. констатують: «Концепція податкового планування на підприємстві базується на відповідних принципах, а реалізують її з використанням методів, інструментів та моделей оптимізації податкових платежів, що дає змогу контролювати виконання податкових зобов'язань, підвищувати ефективність планування податків, змінювати терміни чи оптимізувати податкові платежі, відповідно, підвищувати якість системи менеджменту організацій» [3, с. 251].

На нашу думку, більшість середніх та великих будівельних підприємств повинні виробити власну концепція податкового планування, де треба сформулювати мету, завдання, підходи, об'єкти, механізм практичної реалізації податкового планування у підприємстві будівельної галузі із врахуванням видів і напрямків його основної діяльності.

Грабчук І. Л., Лайчук С. М. зазначають, що «визначення доцільності податкового планування залежить від фінансових можливостей підприємства, а також від суми податків, що сплачуються протягом податкового періоду в порівнянні з валовою доданою вартістю підприємства за відповідний період,

тобто від податкового тиску. В першу чергу, визначення доцільності податкового планування вплине на вибір суб'єкта його здійснення на підприємстві – створений підрозділ (на тимчасовій чи постійній основі), окремий працівник, залучені сторонні фахівці» [4, с. 33].

Погоджуємось з цими авторами, адже, справді, для того, щоб досягнути успіху в податковому плануванні керівництво будівельного підприємства має однозначно визначитись щодо того: хто, у які терміни, в якій послідовності і з якими витратами буде здійснюватись таке планування. Окрім того, треба пам'ятати, що не виправдана економія витрат на податкове планування будівельної діяльності та значні прорахунки у цій царині може призвести до значних штрафів, пень, неустойок з боку Державної фіскальної служби України.

Замасло О. вказує на те, що «за допомогою податкового планування підприємство отримує наступну інформацію: рекомендовану структуру ведення бізнесу; оптимальну систему оподаткування (оптимізація оподаткування, мінімізація податкових зобов'язань); рекомендовану схему стосунків з діловими партнерами; спеціальні методи оптимізації податкових зобов'язань рекомендації по веденню бухгалтерського і податкового обліку в підприємстві» [5, с. 293].

Під час підготовки робіт з організації обліку і податкового планування важливо зрозуміти, що чи у досліджуваному підприємстві реально функціонує наказ про облікову політику будівельного підприємства й оперативно вносяться в нього усі потрібні для будівельної діяльності зміни. Це також стосується наказу про податкову політику, якщо будівельне підприємство вважає за необхідне проводити якісне та ефективне податкове планування із врахуванням усіх потенційних податкових ризиків, їхніх податкових наслідків у разі недооцінки втрат від заходів з податкового планування підприємства і т. д.

Отже, розвиток теорії та практики організації обліку і податкового планування бізнесу щодо матеріальних ресурсів у будівельних підприємствах сприяє підвищенню ефективності та якості їхньої операційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб.; за ред. В. С. Леня. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 700 с.
2. Дерій В. А. Організація бухгалтерського обліку в підприємстві та посилення вимог до бухгалтерів за умов розвитку цифрової економіки і боротьби з коронавірусом. *Соціально-економічні трансформації у розвитку держави*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 22-23 квітн. 2021 р.: у 2-х т. Т. 1. Ч. 1; за заг. ред. В. І. Мельник. Тернопіль: Крок, 2021. С. 85-87.
3. Оліховська М. В., Оліховський В. Я. Концепція податкового планування в системі в системі менеджменту організацій. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 6 (11). С. 248-252.

4. Грабчук І. Л., Лайчук С. М. Податкове планування: особливості організації на підприємстві. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. Вип. 2 (37). С. 30-34.

5. Замасло О. Роль податкового планування у розробці стратегії розвитку підприємства. *Формування ринкової економіки в Україні*: науковий збірник. Вип. 12. Львів: Львівський націон. ун-т ім. Івана Франка; Центр ринкознавства «Інтереско», 2003. С. 292-295.

Наталія Починок

канд. екон. наук, доцент

Володимир Фаріон

канд. екон. наук, доцент

Олег Шевчук

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ: МЕТОДИ ОЦІНКИ НА МІКРОРІВНІ

Відсутність єдиного універсального методу оцінки інтелектуального капіталу, постійний пошук альтернативних, гнучких, адаптивних методів оцінки, обмеженість використання традиційних підходів та методів оцінки вартості нематеріальних активів чи окремих компонентів інтелектуального капіталу, необхідність визначення ступеня впливу інтелектуальних компаній на глобальні ринки, вимагає перманентних досліджень та формування нових підходів до оцінки. Аналіз наукових праць та нормативних, а також практика діяльності передових компаній дозволяють виділяти наступні групи підходів та методи оцінок, що в основному характеризують кількісні методи оцінки інтелектуального капіталу компаній:

1.«Ринкова капіталізація» включає наступні методи: абсолютна величина ІК (визначається як різниця між ринковою вартістю капіталу компанії та балансовою вартістю акціонерного капіталу); метод «Market to Book ratio» (співвідношення різниці між величиною ринкової вартості компанії та її балансовою вартістю до величини балансової вартості активів компанії; коефіцієнт Тобіна (Q) (є різновидом попереднього методу та рівень розвитку ІК визначається як у методі «Market to Book ratio», але у знаменнику використовується відновлена вартість активів компанії на ринку за умов їх заміщення. Визначається як різниця між первісною вартістю за вирахуванням нарахованої амортизації); метод оцінки ІК із використанням середньорічного доходу на активи (ROA) (є співвідношенням середньорічного доходу на активи (ROA) компанії та нормалізованого середньогалузевого показника (ROA));

оцінка цін ІК на основі інформаційної продуктивності (визначення частки чистого доходу від мистецтва та інтелекту управління компанією).

2. Затратний підхід включає методи заміщення, накопичення активів, ліквідаційної вартості, скорегованої балансової вартості, що базуються на визначенні вартості на основі витрат, пов'язаних з формуванням компанії.

3. Ринковий підхід включає метод ринку капіталу (підприємства-аналога); метод торгівлі (продажу); метод галузевих коефіцієнтів (співвідношень), котрі базуються на визначенні вартості компанії на основі ринкової ціни акцій порівнюваних компаній. Він застосовується, коли існує достовірна та доступна інформація про ціну продажів та характеристики порівнюваних компаній.

4. «Прямого вимірювання» включає наступні методи: підхід до оцінки ІК на основі розширеного балансового звіту (оцінює інтелектуальний капітал на основі обліку нематеріальних активів у балансі за його вартістю); затратний підхід (оцінює ІК через визначення величини витрат компанії на створення, відновлення або заміну вартості НМА); оцінка гудвілу з допомогою показника ділової активності (визначається за допомогою використання мультиплікативної моделі залежності даного елемента вартості бізнесу від показника ділової активності і є добутком показника ділової активності (середнього обсягу виручки за останні 3 роки) на коефіцієнт, який визначає частку гудвілу в оцінці).

5. До «SC-методів» відноситься: збалансована таблиця показників (формується на основі індикативної обробки часткових показників з метою отримання результативного інтегрального показника; моніторинг нематеріальних активів (передбачає аналіз зовнішньої, внутрішньої структури нематеріальних активів та компетентності персоналу); ІС-індексний метод (в основі методу лежить принцип об'єднання кількох індексних оцінок, що дозволяє отримати інтегральний індикативний показник); цілісний вартісний підхід (HVA) (виконується оцінка та об'єднання вкладення вартості фінансових та нематеріальних активів у повній вартості компанії, у тому числі враховується акціонерна вартість компанії (вартість для кожної групи акціонерів); метод бізнес-навігатора компанії Scandia (включає систему, що класифікує основні категорії процесів: фінансову, клієнтську, процесну, перспективи відновлення знань та розвиток, перспективи людського капіталу).

Визначені кількісні підходи та методи оцінки інтелектуального капіталу компанії орієнтовані на оцінку нематеріальних активів із позиції ринкової капіталізації бізнесу, де акцент зроблено на абсолютний чи відносний приріст ринкової вартості капіталу компанії на балансовою вартістю (валютою балансу).

Сучасні методики вимірювання вартості інтелектуального капіталу та його впливу на компанію повинні базуватись не тільки на чисто кількісних або якісних методиках оцінок, а бути симбіозом кількісних та якісних методик оцінювання з врахуванням критеріїв багатовимірності, людського фактору, контекстуальності, тимчасовості та динаміка.

ФІНАНСОВА ТА УПРАВЛІНСЬКА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасні підприємства функціонують в мінливих умовах зовнішнього середовища, тому повинні оперативно реагувати на реформування економіки, зміну виробничих технологій, появу нових ринкових можливостей тощо. Лише чітко налагоджена система управління підприємством, яка інтегрує і координує всі підсистеми, забезпечить максимальне використання наявних ресурсів та конкурентного потенціалу, що сприятиме ефективній фінансово-господарській діяльності суб'єкта господарювання. Належне управління підприємством неможливе без отримання своєчасної та достовірної інформації про його діяльність, адже кожне прийняте управлінське рішення повинне бути підтвержене відповідними показниками і розрахунками.

Основна частина інформаційного забезпечення системи управління формується в системі обліку. Суб'єкти управління використовують звітні дані, які формуються на основі обробки первинної інформації в системах управлінського та бухгалтерського обліку. У зв'язку з цим, важливу роль для прийняття рішень відіграє фінансова та управлінська звітність, хоча відповідне значення в цьому процесі мають й інші види звітності, зокрема статистична, податкова, соціальна, інтегрована.

Фінансова звітність включає п'ять форм (Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності) та містить інформацію про минулі події. Однак на основі такої звітності можна розрахувати показники фінансової стійкості, ліквідності, рентабельності, ділової активності, а також встановити тенденції розвитку суб'єкта господарювання, спрогнозувати результати його діяльності. Фінансова звітність є цінною для управління активами, зобов'язаннями, оцінки ризиків діяльності, прийняття рішень в частині розширення діяльності, можливостей реалізації соціальної політики тощо.

Управлінська (внутрішньогосподарська) звітність є базовою звітністю для управління підприємством. Вона містить оперативну інформацію про діяльність підприємства та дозволяє щоденно приймати обґрунтовані управлінські рішення з урахуванням впливів зовнішнього та внутрішнього середовищ. За допомогою управлінської звітності можна приймати рішення в частині оптимізації виробничого процесу та собівартості продукції (товарів, робіт, послуг), формування ціни, вибору постачальників, розширення асортименту продукції (товарів, робіт, послуг), провадження інвестиційної діяльності, пошуку ринків збуту, обґрунтованого використання різних видів ресурсів, особливо в умовах їх обмеженості тощо.

Форми управлінської звітності, на відміну від фінансової, законодавчо не регламентовані, що дозволяє підприємству максимально врахувати особливості своєї діяльності, зокрема організаційну структуру, розміри, галузеві та технологічні чинники впливу. Водночас погоджуємось з Т. П. Шепель [1, с. 33], що всі види такої звітності можна згрупувати наступним чином: 1) звітність про фінансовий стан підприємства (управлінський баланс, управлінський звіт про фінансові результати, управлінський звіт про рух грошових коштів); 2) звітність за основними показниками діяльності кожного структурного підрозділу, центру відповідальності, сегменту діяльності; 3) звітність про виконання бюджетів у розрізі аналізу «план – факт».

Якщо фінансову звітність складає бухгалтерська служба, то управлінська (внутрішньогосподарська) звітність може формуватися в різних структурних підрозділах підприємства (рис. 1).

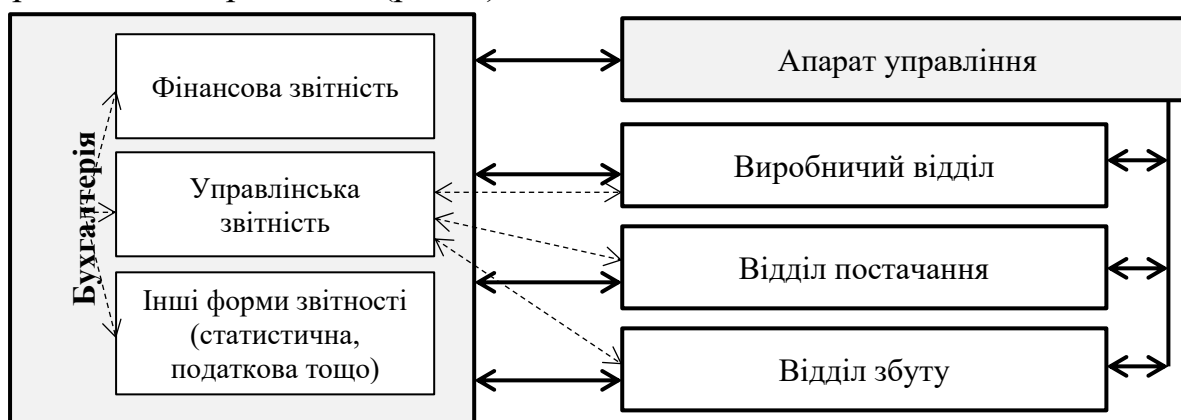

Рис. 1. Комунікаційні зв'язки при формуванні та використанні облікової звітності як інформаційного джерела для управління підприємством

Постійна комунікація суб'єктів внутрішньогосподарської звітності сприятиме формуванню таких її форм, які максимально відповідатимуть потребам її користувачів і сприятимуть ефективному управлінню підприємством [2, с. 175]. Структура підприємства може бути різною, проте всі відділи мають бути скоординовані, а форми управлінської (внутрішньогосподарської) звітності взаємоузгоджені, лише тоді така інформація буде виконувати свої управлінські функції.

Таким чином, фінансова та управлінська звітність підприємства повинна забезпечувати необхідною інформацією різні рівні управління, що сприятиме вирішенню поточних та стратегічних проблем розвитку підприємства та прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Шепель Т. П. Роль і місце управлінської звітності в підвищенні ефективності функціонування підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 31-34.

2. Задорожний З.-М.В., Омецінська І.Я. Внутрішньогосподарська звітність у системі управління підприємством. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 4. С. 169-184.

Ірина Бенько

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Отримати відчутні результати показників зниження корупції можливо лише через застосування комплексного підходу, тобто збалансованого використання всіх методів протидії на всіх етапах процесу публічних закупівель. Обмежуючись окремими методами впливу можна отримати лише короткочасний ефект.

Різносторонній розгляд проблематики свідчить про наявність специфічних аспектів та значний інтерес до цих питань. Разом з тим комплексне дослідження майже не проводилось. Не вирішено низку проблем у сфері публічних закупівель, тому усе це потребує подальших наукових досліджень.

У багатьох країнах, з метою уникнення порушень використовують запобіжні заходи. На наш погляд, досить вдало налагоджена робота щодо заборони та запобігання змови між учасниками торгів у законодавстві Канади. Так, закони стосовно корупції забороняють зловживання із заявками при проведенні закупівель. Досить вдало вирішується проблема змови між учасниками закупівлі і у законодавстві Європейського Союзу [2, с.85].

У міжнародному масштабі безумовно боротьба з корупцією є важливою складовою діяльності держави та будь-якого відповідального керівництва, адже корупційні дії можуть підірвати всю систему економічного і політичного життя країни. В усьому світі здійснено впровадження державних і неурядових програм боротьби з корупцією, у тому числі і в сфері публічних закупівель і успіхів є достатньо. Корупційні дії гальмують впровадження економічних реформ у державі та зумовлюють розкрадання національного багатства.

В документах ООН зазначається, що корупція передбачає зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих інтересах, інтересах третіх осіб чи груп. При цьому державні службовці встановлюють плату за надані послуги, які є власністю держави, що розглядається як корупційні дії.

Через залучення великих обсягів коштів, які використовуються при закупівлі товарів, робіт і послуг, дана сфера діяльності є підґрунтям, що породжує корупційні правопорушення та зловживання.

У законодавстві нашої держави корупційне правопорушення трактується як „умисне діяння, що містить ознаки корупції ...”, за яке законом встановлено

кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність”.

У відповідності до Кримінального кодексу України хабарництво визначається як надання, пропонування хабара або незаслуженої винагороди, а отримання – як прийняття або вимагання.

В Україні існує проблема щодо впровадження дієвих механізмів із запобігання корупції, які вимагають посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень, а також створенню атмосфери неприйняття корупції.

Ефективна боротьба проти корупції в Україні потребує належного законодавчого забезпечення, формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивних заходів запобігання корупції. Розбудова такої інституційної системи повинна відповідати міжнародним стандартам і передовій світовій практиці. Тому доцільно систематизувати теоретичні засади та обґрунтувати необхідність і доцільність застосування комплексних заходів щодо протидії корупції та вдосконалити функціонування системи закупівель, що передбачає:

- вдосконалення законодавства у сфері закупівель відповідно до європейських принципів;

- внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції;

- забезпечення здійснення дієвого контролю, зокрема шляхом запровадження обов’язкового проведення аудиту фінансово-господарської діяльності суб’єктів господарювання;

- здійснення громадського контролю за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству;

- розробка та застосування спеціальних програм правової освіти з питань подолання корупції;

- проведення наукових та соціологічних досліджень з питань запобігання корупції;

- опублікування щорічних соціологічних опитувань щодо наявності корупції в державі;

- залучення до участі в торгах іноземних учасників, а також виключення випадків дискримінації учасників-нерезидентів;

- підтримка вітчизняного виробника та представників малого і середнього бізнесу;

- збільшення відповідної реклами в засобах масової інформації щодо інформування населення з питань запобігання корупції;

- здійснення інших не заборонених законом заходів щодо запобігання корупції [2, с.87].

–

Список використаних джерел

1. Бабенко К.А., Діденко Н.Г., Кондрашова М.В., Лазаренко С.Ж. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія : навч.-метод. посібник. Київ: МП Леся, 2016. 236 с.

2. Бенько І.Д., Сисюк С.В. Корупція в сфері публічних закупівель: форми прояву та засоби протидії. *Науково-практичний журнал. Причорноморські економічні студії*. Вип. 38. Ч 2. Одеса. ПНДІЕІ. 2019. С.84-87. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/38_2_2019/19.pdf

Nataliya Melnyk

PhD, Associate Professor

Western Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

SHARING ECONOMY: ACCOUNTING ASPECTS

In today and in future economic life, all resources can be shared among individuals and companies. In this context, people's lives and work methods will also undergo profound changes, while the scope of the sharing economy is rapidly expanding at an unexpected speed.

A universally accepted, standard definition of sharing economy has yet to emerge, but the following definition on the basis of the main features and characteristics nevertheless can be applied (see fig. 1) [3]:

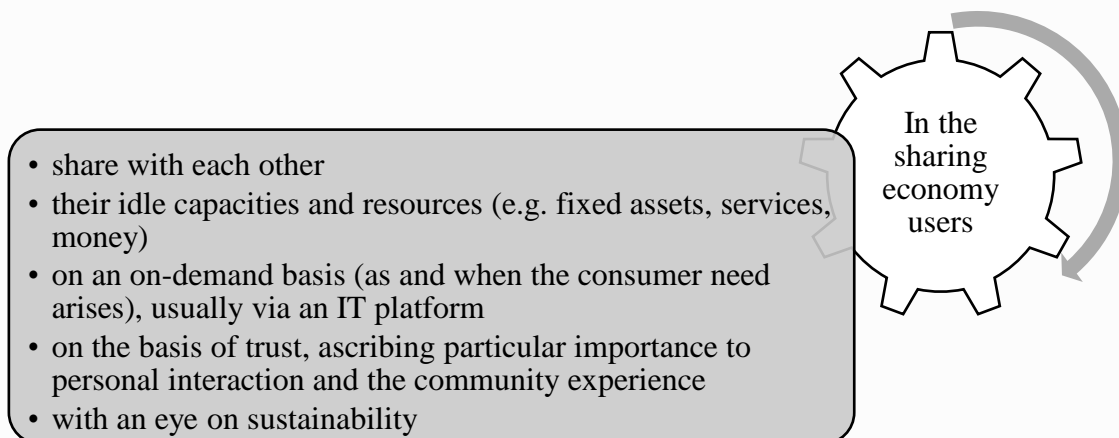

Fig. 1. Sharing economy main features and characteristics

A sharing economy is defined as an economic system in which assets and services are shared between private individuals. It's used as an umbrella term for many different services, apps, and products. Attila Marton, professor of digitalization at Copenhagen Business School, believes these can be divided into three distinct concepts. First – the real sharing economy: sharing in its simplest form, such as food or household products between flatmates. Secondly - gift-giving: sharing of product or service in the expectation that others will reciprocate

in the future. Thirdly - the pseudo-sharing economy: incorporation and monetization of the informal economy - small, unregulated transactions like street food, taxis, or anything that is seen as 'off the books'. This type – best encapsulates today's sharing economy. Some examples of Sharing Economy are: Freelancing Platforms, Cowork Spacing, Peer-to-Peer Lending, Fashion web platforms etc. [1].

In the past years, the world economy has reached a critical point, and there has been a split between the old and the new economic forms. As a representative of the new economic form, the sharing economy, driven by Internet technology, moves forward with an irresistible trend and pushes the global sharing era. The sharing economy is making waves across different industries like traveling, cleaning and it's made possible by the rise of innovative, digital and new online platforms. From the initial sharing of cars and houses, it has rapidly infiltrated creative design, innovative R&D, finance, life services, expression, knowledge, skills, and cultural media. At the same time, sharing economy is accelerating its expansion into many other areas such as manufacturing and government management. The concept of sharing will be accepted in more fields and undergo great changes under its influence [4].

During the investigation of the sharing economy phenomenon PWC`s identified the following 4 main social and economic changes that have contributed greatly to the rapid spread of the model [3]:

1. The spread of advanced digital platforms and devices;
2. Efforts to use material resources more efficiently, economic rationality;
3. New consumer needs – closer cooperation and a change in attitudes to ownership, more environmentally friendly consumption choices;
4. Social changes – globalization and urbanization.

The exponential growth of the sharing economy highlights the challenges of state and local governments' application of outdated income, sales, and use tax laws and accounting principles. As this sector continues to grow, taxing jurisdictions are struggling to address whether and what to tax, how to tax, and how to account for and report expenses and revenue from businesses involved in the sharing economy.

The sharing economy can be regarded as a grey zone in terms of accountability, taxation and employment, so clearly from a budgetary perspective whitening up the sector, and thus increasing tax revenues and the number of registered employees, could be the primary objective. It's important to distinguish between the sharing economy company providing the platform and the individual or company providing the resource. Although there is no precise data, experience shows that a substantial proportion of service-providing individuals and small companies are not declaring, or are only partially declaring, their sharing economy incomes. The main problem is the difficulty of monitoring them, because typically the providers of the resource are not employees of the company providing the platform, so the intermediaries do not usually report data on them. And owing to

their small size, higher number and high rate of churn, detecting them is extremely difficult for the tax authority [3].

A further problem is that the taxation conditions are not clear, so it's not even obvious what kind of tax obligations apply to the service providers – for example, whether their income is classified as “income from independent activity” or “other income”. In many cases, in exchange for the legalization of sharing economy companies, individual agreements – either to ensure data reporting or taxation – yield results. An example of this is Philadelphia, which has authorized the operation of Airbnb, and in exchange levies an 8% special tax on the software application.

Sharing economy workers have to deal with managing business and personal finances, accounting, handling taxes throughout the year and meeting compliance requirements. This is where the accountant's role becomes critical while digital tools (such as QuickBooks Self-Employed), are also starting to come to market to help them address these challenges. Using tools specifically designed to address self-employment requirements makes this process far simpler, in turn, enabling accountants to quickly review their clients' year-end reports before filing with Tax authorities [2].

The fewer time accountants have to spend on completing their clients' self-assessment forms, the more time they'll have to focus on growing their practice by offering more strategic services and generating new revenue streams, such as consultancy. In addition, moving finances and accounting documents to the cloud will help accountants to better engage with their client base, as everything from their invoices and expenses to income to tax payments can be stored in one place; making any interaction much more efficient and accurate [2].

There's a growing force of sharing economy workers and self-employed individuals that are changing the face of the modern economy and accountants must now step forward to offer them the support they need. In turn, the sharing economy offers a wealth of opportunities for the accounting industry, and those willing to embrace these new ways of working will get benefits in years to come.

References

1. Lovick S. What Is The Sharing Economy? 2020. <https://www.businessbecause.com/news/insights/6736/what-is-the-sharing-economy>
2. Preece R. The Sharing Economy: What's in it for Accountants? 2020. <https://www.financedigest.com/the-sharing-economy-whats-in-it-for-accountants.html>
3. PriceWaterhouseCoopers. Sharing or paring? Growth of the sharing economy. 2015. <https://www.pwc.com/hu/en/kiadvanyok/assets/pdf/sharing-economy-en.pdf>
4. Zhang Y. Sharing Economics: Theory Essence and Development Law. Science Press and Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2021. <https://doi.org/10.1007/978-981-16-3649-3>

ВПЛИВ КАРАНТИНУ 2020 РОКУ НА ОРГАНІЗАЦІЮ СИСТЕМИ ОБЛІКУ

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» бухгалтерським обліком є процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [1]. Цей же закон передбачає можливість здійснення облікових процедур декількома способами:

або введенням до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби;

або використанням послуг спеціаліста з обліку, зареєстрованого як підприємець;

або веденням на договірних засадах обліку централізованою бухгалтерією або підприємством, суб'єктом підприємницької діяльності, самозайнятою особою, що провадять діяльність у сфері бухгалтерського обліку та/або аудиторської діяльності;

або самотійно власником або керівником підприємства.

Проте незалежно від обраного способу ведення облікової роботи перед усіма підприємствами залишаються обов'язкові завдання із відображення господарської діяльності підприємства у своєчасному, правильному та повному обсязі для забезпечення всіх рівнів управління з метою прийняття управлінських рішень достовірною та своєчасною інформацією про економічні процеси і явища, що відбуваються та результат цієї роботи. При цьому паралельно потрібно проводити контроль за власністю підприємства, за правильним і раціональним використанням його ресурсів, за виконанням планових завдань, виявлення відхилень фактичних показників від планових за причинами й винуватцями і т.д. Тому бухгалтер на підприємстві безумовно залишається правою рукою керівної ланки підприємства.

Проте 2020 рік із «коронавірусним карантинном» вносить свої корективи у поняття «віддалений бухгалтер», підкреслюючи, що це той самий бухгалтер, от тільки місце знаходження якого зовсім не в офісі роботодавця.

Тоді коли у розвинутих країнах аутсорсинг в бухгалтерському обліку уже давно є звичним явищем, то в Україні – лише зараз стає актуальним. У ХХІ столітті, для бухгалтера, як і для багатьох інших фахівців, зовсім не становить необхідності особисто зустрічатися з керівництвом, співробітниками, так само, абсолютно не має значення його місцезнаходження. Це проста можливість застосовувати свої професійні навички, в будь-якому зручному для людини місці, перебуваючи в якомусь місті, і навіть країні, адже за допомогою

Інтернету, можна обмінюватися інформацією, необхідною для ведення бухгалтерії.

Робота «віддаленого бухгалтера» у час карантину має свої як переваги, так і недоліки, при чому останніх суттєво менше. Серед переваг вважаємо за основну – це оптимізація витрат на утримання штату бухгалтерії (і стосується не лише витрат на оплату праці штатного працівника, а й обладнання його робочого місця відповідною технікою, оплати оренди офісного приміщення, оплати навчань та підвищення кваліфікації, оплати лікарняних та відпускних тощо).

Окрім економічного фактору не менш важливим є людський фактор: мінімум суперечок та непорозумінь при віддаленій роботі (наприклад з приводу запізнь, звільнь, частих лікарняних тощо). Також працівники, що працюють віддалено, зазвичай ведуть декілька фірм – що сприяє розвитку їх знань, досвіду та компетентностей, що сприятиме швидшому та кваліфікованішому вирішенню проблем у системі обліку.

Втім, віддалена робота у сфері обліку характеризується не лише з позитивної сторони. Своєрідними ризиками у такій роботі є в певній мірі відсутність контролю над діями бухгалтера. Проте, ця проблема автоматично вирішується із підписанням «грамотного» договору, у якому прописані права, обов'язки та обсяг робіт, які мають бути виконані. Крім того, вразливою ланкою керівництво великих компаній вважає захист конфіденційності облікової інформації при доступі до неї сторонніх осіб.

Отже, вважаємо що віддалений бухгалтер - це безумовно, в першу чергу, швидка допомога будь-якому малому підприємству, де час директора вивільнятиметься на прийняття рішень у більш важливих організаційних питаннях бізнесу. Для великих підприємств окрім штатних працівників використання послуг сторонніх бухгалтерів необхідне у двох випадках: або для вирішення окремих проблем, що потребують додаткових знань або вмінь, які можуть бути вирішені стороннім бухгалтером на рівні консультаційного обслуговування; або для делегування рутинних та однотипних операцій «дистанційному співробітнику», а свій штатний – вирішуватиме більш глобальніші облікові питання.

Отже, віддалений співробітник-бухгалтер – це швидка допомога у час жорстких карантинів, сучасний та дієвий метод ведення бухгалтерії без обтяжливих фінансових вливань для підприємства, потенційних економічних ризиків та непередбачуваного людського фактору, адже такий працівник завжди буде знати, що виконана робота дорівнюватиме його заробітній платі.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

Світлана Сисюк

канд. екон. наук, доцент

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ЗВІТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА СПЕЦИФІКА

В умовах глобалізації процес адаптації звітності суб'єктів державного сектору відповідно до вимог міжнародних стандартів набуває актуальності. При цьому, наближення національних стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі економіки до норм міжнародних стандартів обумовлює необхідність дослідження вимог та принципів формування звітності та її оприлюднення. Звітність суб'єктів державного сектору є основним джерелом інформації про їхнє майно і фінансовий стан, та є необхідною для прийняття дієвих управлінських рішень.

Суб'єкти державного сектору складають звітність відповідно до Бюджетного кодексу України, Порядку складання бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів; Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі.

Звітність СДСЕ відповідно до ст. 58 Бюджетного Кодексу України включає фінансову (складається згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та за формами, що затверджені Міністерством фінансів України) та бюджетну звітність (відображає стан виконання бюджету, містить інформацію в розрізі бюджетної класифікації) [1].

Фінансова та бюджетна звітність повинна бути достовірною та відповідати аналогічним даним бухгалтерського обліку та звітності органів ДКСУ. Інформація, наведена у фінансовій та бюджетній звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекручень. Формування достовірної інформації при її складанні вважається пріоритетним із точки зору міжнародних стандартів державного сектора.

Система інформації є якісною лише в тому випадку, якщо вона відображає реальну економічну ситуацію, достатня для прийняття управлінських рішень, зрозуміла, правдива, доречна, своєчасна і порівнянна як за різні періоди часу, так і між різними суб'єктами звітності. Саме такі вимоги до інформації при складанні фінансової звітності є пріоритетними з точки зору МСБОДС.

У процесі реформування обліку в державному секторі розроблено НПСБОДС 101 «Подання фінансової звітності», НП(С)БОДС 102 «Консолідована фінансова звітність», НП(С)БОДС 103 «Фінансова звітність за сегментами» [2]. Дані стандарти визначають склад, форми, принципи підготовки та подання фінансової звітності в державному секторі, загальні вимоги до визнання та розкриття її елементів. В основу підготовки звітності за їх вимогами покладено принцип нарахування, за яким для визначення фінансового результату звітного періоду зіставляють доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи

відображаються в обліку та звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження та сплати грошей, за винятком отриманих бюджетних асигнувань. За НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» [2] використовують наступні форми: «Баланс»; «Звіт про фінансові результати»; «Звіт про рух грошових коштів»; «Звіт про власний капітал».

Даний склад звітності дозволяє проводити порівняльний аналіз фінансового стану, результатів фінансової діяльності, оцінювати платоспроможність, визначати ефективність управління фінансами аналогічних суб'єктів державного сектору за зіставні звітні періоди. Важливе місце в формуванні інформації по державному сектору відводиться її консолідації на рівні головного розпорядника бюджетних коштів шляхом впорядкованого додавання показників фінансової звітності контрольованих суб'єктів державного сектора до аналогічних показників фінансової звітності контролюючого суб'єкта державного сектора. Питання консолідації звітності розкрито в НП(С)БОДС102 «Консолідована фінансова звітність», відповідно до якого консолідована фінансова звітність – «фінансова звітність контролюючого суб'єкта та контрольованих ним суб'єктів як єдиної економічної групи»[2].

Відповідно до НП(С)БОДС 102 «Консолідована фінансова звітність», виділяють консолідовану фінансову звітність та загальну консолідовану фінансову звітність суб'єктів (формується ДКСУ). Метою складання консолідованої звітності є отримання інформації про загальний майновий стан і результати діяльності суб'єктів державного сектору та бюджетів. У формах консолідованої фінансової звітності інформація за статтями розкривається у розрізі бюджетних установ, які фінансуються з державного бюджету, місцевого бюджету та цільових фондів [2].

На відміну від НП(С)БОДС 102 у міжнародних стандартах визначено два види консолідованих звітів, які регулюються окремо: МСБОДС 6 «Консолідовані фінансові звіти та облік контрольованих суб'єктів господарювання», який застосовують контролюючі суб'єкти державного сектору та МСБОДС 22 «Розкриття фінансової інформації про загальний державний сектор», який визначає підходи до складання загальної консолідованої звітності урядом (рис. 1).

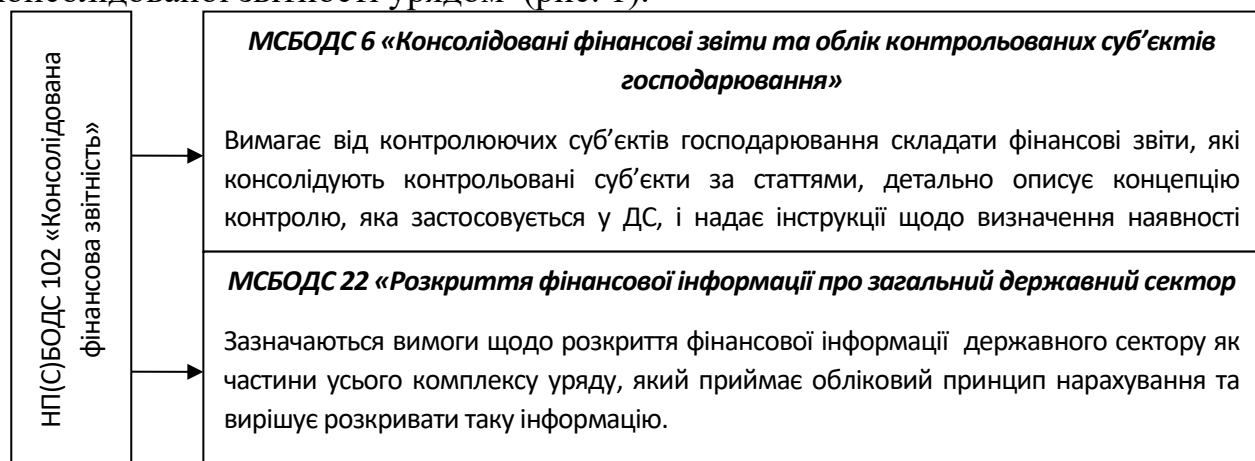

Рис. 1. Стандарти, що регулюють формування консолідованих звітів

Примітка. Систематизовано автором [2; 3]

Консолідована фінансова звітність відповідно МСБОДС відображає контрольовані урядом активи та взяті ним зобов'язання; вартість послуг, що надаються урядом і контрольованими суб'єктами господарювання, незалежно від джерел їх фінансування; податки та інші доходи, отримані для фінансування надання цих послуг. Фінансові звіти, складені згідно з МСБОДС, орієнтовані на контроль ресурсів, які довірені державному сектору. Таким чином, консолідована складається з фінансової звітності контролюючого та контрольованих суб'єктів державного сектора з використанням єдиної облікової політики для подібних операцій та інших подій за схожих обставин [3].

Суб'єкти державного сектору, які складають консолідовану фінансову звітність, мають наводити інформацію про звітні сегменти за формою річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» згідно з додатком до «Приміток до річної фінансової звітності» (ф. № 5-дс). Доходами звітного сегмента визнається частина доходів суб'єкта державного сектора, отримання яких забезпечено звичайною діяльністю сегмента діяльності або географічного сегмента й які безпосередньо можуть бути віднесені (або визначені шляхом розподілу на обґрунтованій і послідовній основі) до звітного сегмента. З метою впровадження єдиного підходу до групування інформації по доходах у фінансовій звітності державного сектора в додатку до «Приміток до річної фінансової звітності» «Інформація за сегментами» необхідно передбачити формування інформації окремо по доходах із їх деталізацією за видами діяльності [2].

Таким чином, форми фінансової звітності суб'єктів державного сектору відповідають вимогам МСБОДС. Складання консолідованої звітності у межах бюджетних програм, головних розпорядників бюджетних коштів дозволить формувати інформацію за єдиними принципами та методами, визначеними в обліковій політиці, за видами діяльності, що сприятиме можливості їх аналізу та контролю.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в державному секторі URL: <https://mof.gov.ua/uk/nacionalni-polozhennja>
3. МСБОДС 6 «Консолідовані фінансові звіти та облік контрольованих суб'єктів господарювання» URL: https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IPSASB-HandBook-2021-Volume-1_0.pdf

Kseniia Redko

*Postgraduate student of the Department of Information Systems in Management
and Accounting
Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, Ukraine*

INTERNATIONAL EXHIBITIONS AS A MODERN MARKETING METHOD IN THE EXPORT MARKET

International exhibition activity is one of the key and effective tools in international business. The role of exhibition and fair activity grows every year, as it gives next opportunity:

- to demonstrate the product
- to establish new business relations
- to expand the customer base.

At the same time, exhibition activity is an effective tool for promoting the company in international trade. International exhibitions are one of the most popular ways, the world's most diverse manufacturers and leading companies to present their products and their technological innovations to potential consumers, to establish relationships with new partners. And consumers have a unique opportunity not only to theoretically get acquainted with goods and novelties, in particular to experience the products with their own hands and make sure of certain features and uniqueness of certain goods or services.

At the same time, due to direct contact with the consumer audience (customers, partners, dealers, sales agents, etc.), the process of business negotiations is carried out, resulting in the implementation of wholesale trade in samples and the signing of international contracts. In today's difficult economic conditions, it is difficult for industrial enterprises of Ukraine to overestimate the need to participate in exhibitions. As a tool to influence the formation of a group of loyal customers, the exhibition activity solves the problem of bringing products to new markets, increasing sales. For the world market, international exhibitions and fairs serve as a lever of influence, which consolidates the positive structural changes in the economy, promotes scientific and technological renewal of domestic production.

Issues of exhibition activity, determining their effectiveness in various sectors of the economy, including for industrial enterprises, are considered in the works of domestic and foreign scientists: M. Arshevska, N. Alexandrova, E. Guseva, E. Dobrobabenko, G. Zakharenko, J. Kritsotakis, L. Lukashova, O. Melnikovych, S. Melnichenko, V. Pekara, V. Petelina, E. Romata, L. Strovsky, V. Farberov, I. Filonenko, F. Sharkov and others. In turn, the results of the study of marketing tools to influence customers are reflected in the publications of such well-known Ukrainian scientists, as: M.M. Ivannikov, N.V. Karpenko, N.V. Kuzminchuk.

When planning the budget of marketing expenses it is necessary to understand what strategy of development of the export market will be chosen for the period. Such a method of expanding the export market as participation in international

exhibitions is a fairly large part of the budget. The success of participation by 50% depends on proper training. Proper budget planning of marketing costs for the export market, which in turn will lead to a correct budget for participation in the international exhibition will ensure the highest efficiency and the best result.

The company needs to order exhibition services only from a specialized or advertising company that has an exhibition unit. Cooperation with the exhibition company provides the following advantages: cost reduction at higher quality, performance of the full range of exhibition services on time. Therefore, when implementing the exhibition budget, the management should logically approach the selection of the exhibition company, which first of all masters its main components: the cost of renting the exhibition space and the construction of the stand. And if the company performs a full cycle service - provides exhibition space, builds a stand, book a hotel, receives stand-up comedians, issues visas, organizes presentations, makes printing and souvenirs, it is an additional advantage.

In 2018, the Export Promotion Office of Ukraine was established in Ukraine. The purpose of the Institution is to promote the development and support of small and medium enterprises, support and promote the export of goods, works and services of Ukrainian manufacturers in accordance with the program documents of the Cabinet of Ministers of Ukraine, other state planning documents. This Institution is a guide in the international market. With its help, the budget of marketing costs in terms of participation in international events will be made as best as possible and in accordance with the capabilities of the enterprise.

Participation in international exhibitions and detailed budget planning guarantees the expansion of the export market. Proper preparation and approach to enterprise development strategy should include the company's representation in the international arena. International events are a modern and effective method for establishing business relations.

References

1. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 22, 2007 N 1065 "On the improvement of exhibition and fair activities in Ukraine" - [Electronic resource]. - Access mode: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1065-2007-%D0%BF.

2. Exhibition activity in Ukraine in 2013. Statistical bulletin. - [Electronic resource]. - Access mode: www.expo.org.ua/ua/files/stats2013.xls

3. On improving the holding of exhibition and fair events in Ukraine: Order of the President of Ukraine from 2.11.2000 №342/2000-пп (in the edition of 16.10.2005) // www.rada.gov.ua.

4. On measures to improve exhibition activity in Ukraine: Decree of the President of Ukraine of October 30, 1996 №1015/96 (in the edition of 12.02.2006) // www.rada.gov.ua.

5. Arshevska Marina. The problem of evaluating the effectiveness of exhibition activities. *Marketing and advertising*. 2006. № 1. P. 53-57

6. Gryshchenko I.M. Market aspects of exhibition activity in Ukraine at the present stage. *Actual problems of economy*. 2015. № 9. P. 113 - 119.

7. Tsygankova T. Exhibitions and fairs as marketing tools: International practice and Ukrainian realities. Marketing in Ukraine. 2010. № 2. P. 38-41

**IV Міжнародна науково-практична конференція
СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ:
ЛОКАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР**

8–9 вересня 2021 р.

Збірник матеріалів